Helēna Celmiņa
Kā plika
pa nātrām

SHOUT
SHARE
IT

- Kā plika pa nātrām
- IEVADAM
- LIEPĀJAS ATMIŅAS
- ĀRZEMNIEKI
- N K V D
- DAKTERIS ZĀBERS
- MĀTES ARESTS
- PĀRMAIŅAS
- ATKALREDZĒŠANĀS
- AVOTU IELĀ
- KO ES REDZĒJU CIETUMĀ
- VISS JĀSĀK NO JAUNA
- LIKUMĪGĀ LAULĪBĀ
- CENTRĀLTIRGŪ
- "TARZĀNS NĀK"
- DIVI ERIKSONI
-
-
-
- JUMTS VIRS GALVAS
- VĒSTULES
- NEPATĪKAMĀKĀ SARUNA
- ISTABA VEIDENBAUMA IELĀ
- NORVĒĢU ZĒNS
- DIVAS ELEONORAS
- JAUNI UZTRAUKUMI
- SAVA GULTA VERANDĀ
- TALLINAS IELĀ
- PATREPES KAMBARĪ
- STŪRA MĀJĀ
- CENTRĀLCIETUMĀ

Kā plika pa nātrām

Helēna Celmiņa

IEVADAM

Varētu teikt, ka esmu piedzimusi aiz pārskatīšanās. Neplānota, negaidīta, nevienam nevajadzīga - jau kopš pašas dzimšanas jutos ja ne gluži neatkarīga, tad vismaz pilnīgi patstāvīga. Un to var apstiprināt visi, kas mani toreiz pazina.

Savā patstāvībā aizgāju tik tālu, ka astoņu gadu vecumā liku atslēdzniekam izgatavot mājas un vārtu atslēgas, lai, neviena netraucēta, varētu iet un nākt, kā man patīk. Un savu patstāvību un neatkarību esmu centusies saglabāt visu mūžu.

LIEPĀJAS ATMIŅAS

1935. gada Lieldienu rītā mani izlaida uz ielas, saģērbtu jaunā, sarkanā samta mētelītī ar sudraba pogām un ar tādu pašu sarkanu daudzstūrainu bereti galvā. Ūdenspeļķes bija pārvilkušās ar šķautnainiem ledusrakstiem, tos es saspārdīju ar jaunajām lakādas kurpītēm. Biju sajūsmā par koši sarkano mēteli un cepuri, jo citām meitenēm kaut ko tādu vēl nebiju redzējusi.

Tas bija ļoti sen, man toreiz bija seši gadi.

Desmit gadus vēlāk no rīta, ejot uz skolu, ievēroju, ka gar Rožu laukumu garās kārtīs vējo daudz sarkanu karogu. Tas bija 1945. g. 5. novembris. Un tajā rītā man pēkšņi sarkanā krāsa vairs nepatika. Vēl vairāk, tā mani uzbudināja, un man radās vēlēšanās raut visus karogus, turpat sakurt lielu ugunskuru un iznīcināt karogus.

Visu dienu skolā manas domas kavējās pie Rožu laukuma un karogiem. Pārāk daudz darba, viena netikšu galā, bet vismaz kādi desmit būtu jānoplēš, mājās jānokrāso tumši sarkanā krāsā, jāsagriež mazākos gabalos, jāiešuj balta drēbe vidū, līdz 17. novembrim laika diezgan un naktī no 17. uz 18. novembri jāizdaiļo visa pilsēta.

Kādi divi būtu jāpiestiprina arī pie Liepājas - Rīgas vilciena lokomotīves. Domās tīksminājos; cik tas būtu jauki, un reizē sajutu pakrūtē līdz tam brīdim vēl nepazītu kņudēšanu, laikam tas bija manā mūžā pirmais uztraukums. Nolēmu riskēt. Sapratu, ka tik lielu saini viena nevarēšu panest, tādēļ par saviem nodomiem pastāstīju skolas biedrenei Veltai un pajautāju, vai viņa nebūtu ar mieru man palīdzēt. Biju savā kaķa mūžā izlasījusi dažus detektīvromānus un nolēmu paņemt līdzi mazā zāļu pudelītē petroleju - gadījumā, ja milicija sadomātu ar suņiem dzīt pēdas.

Ar Veltu vienojāmies tikties četros no rīta - tad cilvēkiem visciešākais miegs un tik agri vēl neviens uz darbu neiet. Arī Velta tad varētu vieglāk izlavīties no mājām.

Man bija vieglāk: vecmāmiņa gulēja savā guļamistabā, vidū ēdamistaba, un no lielās istabas, kurā es gulēju, varēja iziet pa parādes durvīm jebkurā nakts laikā.

Kā norunāts, mēs satikāmies pie Ugunsdzēsēju laukuma.

Laika apstākļi piemēroti: miglains, drēgns rīts, tumsa. Netālu no pirmā karoga atradās cinkota bleķa atkritumu tvertne ar vāku. Pievilkām tvertni pie karoga, es uzkāpu uz tvertnes un tad, knapi aizsniegdama karoga stūri, raustīju to šurpu turpu Drēbe bija stingri pienaglota. Sagrābu stūri, stingrāk saujā un lēcu no tvertnes lejā. Tad gan plīsa, skrandas vien palika pie kārts. Tādā veidā pārmaiņus norāvām vēl piecus. Tad sapratām, ka vairāk aiznest nevaram, karogi bija pārāk lieli un mitri, un zem mēteļiem vairāk par trim paslēpt

nebija iespējams. Aptinušās ar karogiem ap viduci, izskatījāmies resnas kā Burbuļmātes. Pasmējušās par sevi, metāmies skriet. Pie kādiem vārtiem apstājāmies, apsmērējām zoles ar petroleju un turpinājām ceļu pusskriešus līdz Jūrmalas kāpām, jo uz mājām nest tādu mantu nebūtu prāta darbs. Kāpās es jau agrāk biju noskatījusi tādas kā alas, kur cilvēki bija smiltis ņēmuši, ar ko ziemā ielas kaisīt. Divās alās sastūmām karogus, virsū uzrausām smiltis. Visu padarījušas, steidzāmies uz mājām, bija tak vēl jānosnaužas. Pēc izskraidīšanās vēsajā rītā iegrimām veselīgā miegā.

Tālākos darbus es uzņēmos viena pati, jo mani mājas apstākļi tam bija vispiemērotākie. Dzīvojām divatā ar vecmāmiņu, katrai savas ārdurvis. Vecmāmiņa gāja pa sētas pusi, es pa ielas pusi. Zināju, kur stāv lielais drēbju krāsojamais katls, bet kājminamā Singer šujmašīna stāvēja manā istabā, apklāta ar rišeljē pārklāju. Man gan nebija atļauts šujmašīnu aiztikt, bija jāgaida, kad izaugšot liela, bet es jau sen biju liela un šujmašīnu biju izstudējusi pamatīgi. Katrā ziņā visas pieskrūvējamās "pēdiņas" izpratu labāk nekā vecmāmiņa pati.

Dažreiz vecmāmiņa gāja apciemot māsas un draudzenes, tad man stundām bija laiks darīt to, kas nav atļauts - šūt, lasīt žuliku romānus un grāmatas par okultiskām parādībām.

Toreiz gan mani plāni neizdevās. Varbūt tas bija likteņa pirksts, kas mani, asu piedzīvojumu meklētāju, pasargāja no briesmām, kādās varēju iekulties, izdaiļojot pilsētu ar nacionāliem karodziņiem.

Vecāmāte tajās dienās slikti jutās un nekur negribēja iet, nelīdzēja mani padomi, ka būtu jāapciemo Garoztante vai Guste. Viss veltīgi, nekāda darbība nebija iespējama.

Kādu mēnesi vēlāk ieminējos, ka, staigājot pa jūrmalas kāpām, pamanīju kādā bedrē sarkanu drēbi, varbūt to varētu pārkrāsot un izmantot. Mājās atradās tumši zila drēbju krāsa. Vecmāmiņa gabalus nokrāsoja, un tur iznāca vairākas vingrošanas bikses…

ĀRZEMNIEKI

1945. gada decembra beigās nācu no skolas un sadūros ar trim vīriešiem. Divi kaut ko vaicāja, trešais laikam neko nesaprata un dusmīgs steidzās prom. Es gan sapratu, ko tie divi jautāja, viņi runāja angliski. Mirkli padomāju, kā rīkoties, tad nolēmu izdibināt, kas tie tādi. Bet varbūt spiegi? Nē, nu nevar būt, gaišā dienas laikā, pilsētas centrā. Kamēr stāvu un prātoju, viens nāk man klāt un jautā, vai es nezinot, kur pārdod vodku. Es vispirms gribēju zināt, kas viņi tādi un no kurienes. Nu viņi priecīgi, ka atraduši kādu, kas viņus saprot, un labprāt pastāstīja, ka viņi ir somi, kuru kuģis stāv Ziemas ostā. Viņi meklējot vodku. Es teicu, ka vodku pārdod ,visur, bet tikai uz kartiņām un pieaugušiem, lai nedomā, ka es varētu to nopirkt. Viņiem esot cukurs, daudz cukura, un viņi gribot mainīt. Nu es viņus varēju iepriecināt, sacīdama, ka mums mājās ir vairākas pudeles, neviens nedzer un labprāt mainīs. Tajā laikā mamma arī bija pie mums. Es jūrniekiem ieteicu iet pa ielas vienu pusi, es iešu pa otru, un, kad došu zīmi nākt mājā, - tad lai nāk. Mājās ātri pastāstīju, kādi viesi ārā stāv, - ka viņiem ir cukurs, ko iemainīt pret šņabi. Atvēru parādes durvis, uz ielas neviena cita neredzēju, pamāju, lai nāk. Maiņa mums bija ļoti izdevīga, laikam viņiem arī. Saņēmuši trīs pudeles, jūrnieki palūdza atļauju vienu atvērt mūsu mājā. Mums nebija iebildumu, uzlikām glītas, slīpēta kristāla glāzītes, un pat nelielus uzkožamos māte sarūpēja. Viņi mums arī piedāvāja, bet mēs dzert atteicāmies. Viņiem bija acīm redzams prieks mūsu mājā viesoties. Es biju galvenā persona, jo visu laiku tulkoju. Māte mazdrusciņ angliski runāja, bet vecāmāte, izņemot vācu, krievu, poļu, nekā vairāk no valodām nesaprata.

Atceros, kuģi sauca Parma, un galvenais runātājs bija kuģa telegrāfists Veikko Sutinens.

Atvadoties somi palūdza atļauju vēlreiz atnest cukuru varbūt Ziemassvētku vakarā, ja mums nebūtu citu viesu. Nekādus viesus negaidījām, un māte atļāva. No savas puses piekodināju, lai labi iegaumē ceļu.

Ziemassvētki bija pēc divām dienām. Kaimiņš atveda mums eglīti no laukiem. Ap sešiem vakarā ne vairs divi, bet trīs somi bija klāt, apkrāvušies kā īstie Ziemassvētku vecīši. Kas tik tur nebija: Kolumbijas kafija, kakao skārda bundžā, šokolāde, rieksti, visādi konservi.

Vienam maisiņā pie vēdera 5 kg cukura. Mums bija pīrāgi, zoss un kāposti. Tie bija pamatīgi Ziemassvētki, pirmie tādi pēc kara.

Vēlāk, to visu atceroties, padomāju - kāda čekas nolaidība, kā Staļina laikā somi mierīgi varēja iet un nākt un neviens nebija izsekojis?

Toreiz manā īpašumā nonāca arī pirmie divi Reader's Digest žurnālīši angļu valodā, kurus ar vārdnīcas palīdzību aizrautīgi lasīju. Tātad jau 1945. gadā biju tikusi pie tā saucamās pretpadomju literatūras. Tā bija mana pirmā literatūra angļu valodā.

Vispār tie ārzemnieki bija ziņkārīgi, viņi nopētīja, kādas grāmatas es lasu. Plauktos gan bija tikai solīdās grāmatas, ceļojumu apraksti un Kopotie raksti, vairums vācu valodā. Viņi arī atzinīgi izteicās par manām eļļas gleznām, bet tas jau nu tā, pieklājības pēc. Solījās, pat atvest eļļas krāsas tūbiņās, bet tas gan nenotika.

N K V D

Pēc Jaungada brīvlaika, 1946. gada janvārī, mūsu klasei pievienojās divi jauni skolēni, repatrianti no Krievijas. Pesiju Foss nosēdināja man blakus, jo līdz tam biju sēdējusi viena un pirmajā rindā. Viņa izskatījās ļoti īpatnēji, arī tērpusies bija dīvaini - krievu plintnieces - armijas drēbēs, kuras viņai nepavisam nepiestāvēja, jo bija ļoti resna. Otrs bija Harijs Murovskis. Savādi, ka viņi nāca uz latviešu vidusskolu. Liepājā tak bija arī krievu skola, un krievu valodā viņi orientējās nesalīdzināmi labāk. Murovskis jau no pašām pirmajām dienām iekārtojās tā, lai reizē ar mani ietu uz mājām. Viņam esot ar mani pa ceļam. Reiz, ne no šā, ne no tā, Murovskis man stāstīja, ka Ziemas ostā stāvot divi angļu kuģi un viens dāņu kabeļkuģis. Pajautāju, kā viņš to zin, ja jau dzīvo manā rajonā, bet Ziemas osta tālu. Viņš esot pats redzējis, kā angļi turpat ostas teritorijā sniegā futbolu spēlē. Toreiz, muļķe, nepajautāju, kādēļ viņš tieši man to stāsta un kā var no tālienes noteikt, kādas tautības jūrnieki spēlē ostā futbolu. Bet par dāņu kabeļkuģi gan ieinteresējos, jo domāju, ka tur varbūt varētu kaut ko uzzināt par skolas draudzeni Astrīdu Sudmali. Astrīdas tēvs pirms kara bija apvienoto ziemeļvalstu telegrāfa aģentūras direktors ar rezidenci Liepājā, bet viņiem bija arī vasaras māja Dānijā. Ģimene atstāja Latviju 1944. gada rudenī. Sudmaļi toreiz aicināja mani līdzi, taču bija neskaidrības ar maniem vecākiem, jo māte pati taisījās izceļot, bet nevarējām no Liepājas uz Rīgu sazināties. Pieļāvu varbūtību, ka mana māte ir jau Vācijā, un gaidīju ar nepacietību ziņu. Sudmaļi aizbrauca, un, kad Liepājā iebruka krievu ordas, es briesmīgi nožēloju, ka neaizbraucu Sudmaļiem līdzi.

Un vajadzēja tā sagadīties, ka burtiski nākošajā dienā uz Graudu ielas satiku dāņu kabeļkuģa kapteini divu virsnieku pavadībā! Tur viņi stāvēja un prašņāja garāmgājējiem kādu adresi. Devos droši klāt, parādīju, kur jāiet, un pie reizes apjautājos, vai kapteinis nepazīst bijušo telegrāfā direktoru Sudmaļa kungu un vai nezina viņa adresi. Teicu, ka ar Sudmaļa meitu kopā skolā gāju. Jā, viņš dzīvi iesaucās. Viņš labi pazīstot Sudmaļu ģimeni, bet sakarā ar padomju armijas straujo virzīšanos uz Rietumiem viņi esot pārcēlušies uz Turciju. Pateicos par ziņām un atvadījos. Gan to, gan daudzas nākamās dienas es nevarēju vien nomierināties un sev piedot toreizējo kļūdu. (Tagad Astrīda dzīvo ASV, Nevadas štatā, un ir lielas naftas firmas viceprezidente.)

Un tad mani ieperinājās jaunas idejas. Kā būtu, ja es mēģinātu satikt tos angļus, man tak mājās ir dažas zeltlietiņas, kuras krievu "atbrīvotāji", izvandot mūsu dzīvokli, nebija dabūjuši, jo tad tās vēl nebija izraktas no slēptuves malkas šķūnītī, kur tās glabājās visu kara

laiku, iebāztas piena pudelēs ar zīmītēm, kam tās pieder. Nolēmu angļiem piedāvāt zelta gredzenus kā atlīdzību, ja mani paslēptu kuģī un aizvestu uz Angliju. Domāts - darīts. Aizbraucu ar tramvaju līdz Ziemas ostai. Vēroju apkārtni un sapratu, ka nekur netikšu klāt. Gāju uz kapsētu. Tur redzu - kapsētu no ostas teritorijas atdala dzeloņdrāšu nožogojums. Vienā vietā zem dzeloņdrātīm padziļa bedrīte, caur kuru suns mierīgi varētu izlīst. Tuvumā atradu koka sprunguli, ar kuru varēju bedrīti padziļināt. Tāda nieka šķēršļa dēļ tak neatteikšos no varbūtējām dzīves pārmaiņām! Ņēmos kasīt. Zeme virspusē nedaudz sasalusi, tālāk jau gāja vieglāk. Kapos nevienas dzīvas dvēseles. Pabeigusi rakt, noģērbu mēteli, salocīju ar oderi uz āru un izstūmu otrā pusē žogam. Pati gūlos uz muguras un pēc mirkļa biju aizliegtajā zonā. Apģērbos un vēroju, kā tur izskatās. Parādījās krievu sargkareivis lielā plikādas kažokā, ar šauteni pār plecu. Novēroju, ka viņš staigā no viena ostas gala uz otru. Viens kuģis ar Anglijas karogu man tieši pretī, otrs tālāk. Sargs aizgāja uz otru pusi, es pielavījos kuģim tuvāk un noslēpos aiz benzīna mucām. Sargu visu laiku paturēju savā redzeslokā. Viņš attālinājās. Nieka pārdesmit metrus noskrēju nedaudzās sekundēs un pa taisno, pa laipu biju uz kuģa. Kuģa klājā neviena cilvēka, ko nu darīt. Paskatījusies, ko dara sargkareivis, pagāju dažus soļus uz priekšu un noslēpos aiz lielas kastes, tad sāku saukt: ”Is somebody there?”(Vai tur kāds ir?) Pēc mirkļa iznāca matrozis. Nezaudējot laiku, teicu, ka man steidzīgi jārunā ar kādu virsnieku.

Matrozis, ar izbrīnu noraudzījies uz mani, pagriezās un sauca. Parādījās tāds nopietnāk ņemams vīrietis pusmūža gados. Pateicu savu vēlēšanos - lai mani paslēpj uz kuģa, par ko atlīdzināšu zeltā. Pēc atlīdzības varētu nosūtīt uz mājām kādu angļu matrozi ar vēstuli, jo pašai iet vēlreiz caur žogu negribētos.

Anglis, mani uzklausījis, saprotoši pamāja ar galvu, bet tad centās mani pārliecināt, ka tas nav iespējams. Sāku lūgties un biju tuvu raudām. Laikam asaras jau parādījās, anglis apgriezās un iegāja kuģa telpās, domāju, varbūt aprunāsies ar kādu prātīgāku cilvēku un mani tomēr noslēps. Pēc brītiņa tas pats nāk atpakaļ, rokās šokolādes tāfelītes, kuras sniedz man. Jutos šausmīgi vīlusies un apkaunota, jo neesmu nekāda ostas diedelniece. Negribēju šokolādi ņemt, tad, padomājusi, prasīju, vai nevar vismaz šokolādi pret cigaretēm samainīt, jo man pārdzīvojumu rezultātā šausmīgi gribējās uzsmēķēt. Anglis brīnījās, kādēļ mazai meitenei cigaretes (I.itle girl - meitenīte), atzinos, ka smēķēju no astoņu gadu vecuma, bet ka mājās to vēl nezin, jo atklāti vēl neesmu uzdrošinājusies. Man atnesa veselu bloku Camel cigaretes. Ja es būtu pieprasījusi viskiju, laikam arī to man būtu devuši, lai tikai ātrāk dabūtu mani prom.

Bet es negribēju tik viegli atkāpties, rādīju uz kasti un pieprasīju,

lai bāž mani iekšā. Vīrs visā nopietnībā sāka mani pārliecināt, ka viņi to nedrīkst darīt. Anglija mani neņemšot pretī, jo tur ir stingri imigrācijas likumi, kur tad es palik?ot. Visu teikto sapratu. Nu, ja tā; tad neko nevar darīt Palūdzu vēl, lai pārbauda, uz kuru pusi iet sargkareivis, un lai man pamāj, kad varu iet. To viņi darīja labprāt. Iegūtās trofejas man ielika papīra tūtā. Apbēdināta par šausmīgo neveiksmi, devos atpakaļ no "Anglijas" uz okupēto Latviju. Laimīgi nokļuvusi kapos, apsēdos uz kāda soliņa, uzpīpēju amerikāņu cigareti un pārdomāju dzīvi... Cigaretes un šokolādi mājās rūpīgi noslēpu, bet uz skolu gan otrā dienā paņēmu līdzi cigaretes zēniem un šokolādi meitenēm.

Ar zēniem mēs parasti gājām smēķēt skolas bēniņos garajā brīvstundā. Visi zēni brīnījās, kur man tādas cigaretes gadījušās, teicu, ka Amerikas onkulis atsūtīja. Bet Murovskis gan saprata, no kā esmu cigaretes dabūjusi. Divas dienas pagāja bez sevišķiem notikumiem. Bet trešajā dienā redzēju, ka skolas direktora kabinetā iegāja divi sveši, nekad agrāk neredzēti vīrieši ādas mēteļos. Pēc stundas mani izsauca uz direktora kabinetu, tur man iedeva pavēsti, izrakstītu uz mana vārda, ierasties Kr.Barona ielā plkst. 12.00 naktī. Teicu, ka mana māte mani tādā stundā no mājas nelaidīs. Lai es atnākot agrāk, bet mājās nedrīkstot teikt, uz kurieni eju. "Bet mātē mani sitīs, ja neteikšu." Lai nu es pati izdomājot, ko teikt, bet viņu iestādi pieminēt nedrīkstot ne mājās, ne skolā, pretējā gadījumā varētu būt bēdīgas sekas. Tā man tika piedraudēts.

Atlikušajā stundā neko nedzirdēju un nesapratu, domās koncentrējos tikai uz to, kas mani sagaida, par nepatīkamajiem tipiem ādas mēteļos un ko viņiem atbildēt, kad jautās par ostu, jo zināju, par ko mani sauc, un sapratu, ka nodevējs ir mūsu Pavļiks Morozovs - Murovskis. Un vai nav tomēr labi, ka to uzzināju burtiski pēc dažām nedēļām, kopš šis tips mūsu vidū uzradās.

Mājās pavēstī parādīju un pateicu, ka esmu brīdināta nevienam neko neteikt. Māte jautāja, kādā sakarībā, bet es atteicu, ka neko nezinu, jo nekad neko mājās nestāstīju. Nevarēja jau paredzēt, kas mātei pa prātam kas ne, un negribēju māti kaitināt, lai nesāk mani raustīt aiz bizēm, tās man toreiz bija ļoti garas.

Tad nu tajā vakarā saķemmējos un sapinu bizes par jaunu nu, lai godīgāka izskatītos. Paņēmu pirmo pa rokai gadījušos mācību grāmatu, ko lasīt, kamēr jāgaida, jo nolēmu izlikties, ka nemaz neesmu nobijusies.

Īstenībā bailes bija šausmīgas, gāju kā ar svina kājām. Tur man lika apsēsties gaitenī uz krēsla. Bez manis tur sēdēja vairāki pieaugušie. Atvēru mācību grāmatu un izlikos, ka lasu. Burtus redzēju, bet vārdus nesapratu. Laiku pa laikam bija dzirdami kliedzieni, tur laikam kādus spīdzināja. Un ja nu mani arī spīdzinās? Tādas

kliedzienu skaņas jau sāka stindzināt asinis. Pēc laiciņa divi formās tērptie veda cilvēku ar galīgi dauzītu seju. Pēc tam vēl vienu ar pavisam svaigām, asiņainām sitienu pēdām uz pieres un nobrāztiem vaigu kauliem.

Likās nesaprotami, kādēļ man un pārējiem gaidītājiem tādus skatus rāda, vai iebiedēšanas nolūkā?

Tikko sadauzītais jaunais cilvēks izskatījās ļoti izmocīts, un mūsu acis uz mirkli ļoti izteiksmīgi, sastapās. Mēs bijām sveši, bet jutāmies vienoti. šo acu skatienu ilgi, ilgi nevarēju aizmirst. Kliedzieni vēl un vēl atkārtojās, tur "strādāja", un mums jāgaida sava kārta. Mana kārta pienāca ap vieniem naktī. Bez jebkāda ievada man jautāja, kas jauns skolā un ko es esot darījusi Ziemas ostā. Atbildi biju sagatavojusi un teicu, ka man nekad vēl ostā nav gadījies būt, jo kas man, skolniecei, vispār varētu būt meklējams ostā. Teicu, ka biju kapos vectēvam skujas uzlikt (īstenībā mans vectēvs guļ citos kapos, bet savā prātā nolēmu - kapus tak neviens vaļā neraks, lai identificētu, kurš bijis mans vectēvs).

Negaidīju tālākus jautājumus, nolēmu pati savu versiju izstāstīt. Teicu, ka atradu kapos mazu kaķīti un ar to rokās apsēdos uz soliņa. Ļoti nobijos , kad sev aiz muguras izdzirdu vīrieša balsi. Vīrietis stāvēja aiz dzeloņstiepļu žoga, runāja kaut kādā svešā valodā, un es, no svešā baidīdamās, jau gribēju bēgt prom. Negaidot svešais sāka vilkt kaut ko no kabatām un meta pāri žogam man. Tur bija šokolāde un cigaretes, un, kas tur par brīnumu, ja es, pēckara bērns, tādas retas. mantas pacēlu un arī uz skolu aiznesu. Manīju, ka pratinātājs laikam ir noticējis, jo nekas nenorādīja par pretējo. Iestājās īss klusuma brīdis, lai neradītu iespēju vēl kaut ko jautāt un, gribēdama viņu pārliecināt, ka man vispār nav par ko baidīties, parādīju līdzpaņemto skolas grāmatu, teikdama, cik labi, ka paņēmu to līdzi: kamēr gaidīju uz pieņemšanu, sagatavoju stundas vairākām dienām uz priek?u:

Redzēju, ka grāmata atstāja labu iespaidu par manu godīgo personību. Domāju, nu es varu celties un iet, jo uzskatīju lietu par izbeigtu, jo acīmredzot šai iestādei nav nekas zināms par citiem maniem nedarbiem: par karogu noraušanu, mērķī šaušanu Kūrmājas prospektā kādā pagrabā, ragu un astes piezīmēšanu Staļina bildei uz žurnāla vāka skolas sarkanajā stūrīti u.c.

Visi sīkie nedarbiņi manā acu priekšā nozibsnīja kā paātrinātā kinolentē. Bet pratinātājs mani pārsteidza ar galīgi idiotisku jautājumu, proti, ko mani vecāki runājot par jauno padomju valdību. Jautājums tika izteikts neveikli un tik neprofesionālā līmenī, ka es tik tikko nesāku smieties, iedomājoties, kurš gan viņam stāstīs, par ko vecāki mājās runā.

Jāatbild bija, tādēļ sacīju, ka mana māte ar vecomāti tā saplēsušās, ka nu jau mēnešiem savā starpā nerunā nemaz, šņākdamas

vien staigā. Viss. Par mājām viss skaidrs.

Tad atkal jautāja par skolu, ko runā skolēni, skolotāji, skolēnu vecāki. Teicu, skolā tuvojas sarīkojums un runā galvenokārt par to. Laikam pietrūka jautājumu. No tā NKVD pratinātāja jau arī nekas prātīgs nevarēja būt, tāds zaļš zeņķis vien bija, nekādu respektu pret viņu nejutu. Viņš man parakstīja caurlaidi, teikdams, ja es dzirdot kādus pretpadomju izteicienus, lai nekavējoties viņam paziņojot un lai ostas tuvumā vairāk nerādoties. Vienā mierā atbildēju, ka tagad, ziemā, man tur nav ko meklēt, bet pavasarī gan būs uz kapa puķes jāuzstāda, bet tad jau svešie kuģi tur vairs nestāvēs. Aizverot aiz sevis NKVD nama durvis, jutos vai veselus desmit gadus vecāka. Sapratu, ka pret mani nekādu tiešu pierādījumu nebija, izņemot mūsu klases komjaunie?a Murovska ziņojumu. Zināju, ka nebūs viegli apslēpt dusmas pret pretīgo komjaunieti, tomēr nolēmu skolā nevienam neko neteikt; jo biju par to brīdināta.

Drīz pēc mana nepatīkamā piedzīvojuma sekoja pavisam uztrauco?s notikums, par kuru uzzināja visa skola, lai gan runāja par to tikai čukstus. No 12. klases bija apcietināti četri zēni, vienlaicīgi ar vairākiem citiem no Liepājas tehnikuma pēdējiem kursiem. Drīz dabūjām zināt apcietināšanas iemeslu: Izrādās, uz papīra lapas zem virsraksta “Tēvijas vanagi” bijuši pierakstīti visu apcietināto zēnu uzvārdi. Tātad viņi tika apsūdzēti par skolnieku grupas organizācijas “Tēvijas vanagi” organizēšanu. Vārdu atceros tikai vienam, jo viņš spēlēja klavieres mūsu 1. vidusskolas skolnieku orķestrī. Tas bija Gunārs Gūža, ļoti pieklājīgs, visādā ziņā pozitīvs zēns ar atklātu valodu. Puišus tiesāja Baltijas kara apgabala kara tribunāls 1947. gada decembrī. Visiem piesprieda 25 gadus brīvības atņemšanu ar tiesību zaudēšanu uz 5 gadiem. Tas nebija juridisks tiesas process, bet ļauns murgs. Par apcietināto zēnu tālāko likteni neviens neko nezināja.

DAKTERIS ZĀBERS

Šad tad uz ielas satiku dakteri Zāberu. Viņu pa gabalu varēja pazīt pēc frizūras, jo viņam bija stipri gari, biezi, pavisam balti mati. Viņš bija krietni pāri pensijas vecumam, bet joprojām strādāja.

Mēs bijām pazīstami no vācu laika, kad strādājām vienā lazaretē - Nr.769. Vācu laika pēdējā gadā bija izdota pavēle, ka visiem jauniešiem, sasniegušiem četrpadsmit gadu vecumu, bija jāstrādā, pretējā gadījumā jābrauc ārpus pilsētas tranšejas rakt. Es iekārtojos darbā Liepājas pilsētās valdē par kurjeri. Tur arī iemācījos lietot rakstāmmašīnu, jo bija jāraksta veidlapas. Kurjeres darbs man nepatika, un es ilgi tur nepaliku. Radās izdevība iekārtoties daudz smalkākā vietā - vācu kara lazaretē par pārtikas noliktavas uzskaites grāmatvedi. Lazaretei bija nodaļas visā pilsētā, bet ģimnāzijas ēkā bija ķirurģiskā nodaļa, pārtikas noliktava un grāmatvedība. Visi dokumenti ienāca rokrakstā un ar gotu burtiem. Par laimi, gotu rakstus lasīju brīvi, jo biju gājusi vācu pamatskolā.

Man ierādīja pašai savu rakstāmgaldu, maksāja pieklājīgu algu un deva virsnieku uzturu, arī cigaretes. Tas viss piecpadsmit gadu vecumā.

Visi mani respektēja, un es jutos kā pieaugusi dāma. Attieksme pret darbu man bija nopietna. Lazaretē strādāju arī kapitulācijas dienā, kad plkst. 12 aiz mana loga nokrita pēdējā krievu bumba, mani nometot uz grīdas, apberot ar apmetuma putekļiem un aplejot ar tinti. Plkst.14 lazarete uzvilka baltos karogus gan pie vārtiem, gan uz jumta.

Pēc kādas pusstundas lazaretē ieradās kādi desmit krievu virsnieki. Galvenais ārsts pavēlēja krieviem par godu uzklāt galdu ar labākiem ēdieniem, vīnu un šampanieti. Tad atklājās, ka krievu virsnieki izvēlējušies šo lazareti par apciemojuma objektu, pateicoties sarkanajam karogam uz jumta. Visi bija manāmi apjukuši un brīnījās, kā tas tur gadījies. Vainīgais pats pieteicās. Tas bija vācu virsnieks ar palamu "Kukuršinskij". Viņš bija Vācijas komunistiskās partijas biedrs no divdesmito gadu sākuma, pat biedra karte aiz frenča oderes saglabāta. Varēja manīt, ka daudziem īstiem vāciešiem tas bija šoks, bet ko tu padarīsi!

Lazaretes personālam vēl viens pārsteigums tika sagādāts, kad galvenais ārsts veda krievu virsniekus uz trešo stāvu. Tur īstenībā bija tikai medikamentu noliktavas, bet kādā slēgtā telpā uzturējās jau izārstētie krievu virsnieki-tankisti. Par viņu atrašanos mūsu lazaretē bija zinājuši tikai tie nedaudzie, kuri viņus, pagalam apdegušus, bija kopuši. Kas un kad viņus pusdzīvus atveda, palika mums noslēpums. Tiekoties ar savējiem, viņi bija stāstījuši, Kā vācu ārsti viņiem dzīvības izglābuši. Jādomā, ārsti bija rēķinājušies ar kara iznākumu un tādā

veidā cerēja iemantot krievu labvēlību. Kā krievi atlīdzināja ārstiem, nav zināms, bet vācu komunistu pēc nedaudziem mēnešiem redzēju ar krievu šauteni rokā apsargājam savus tautiešus - kara gūstekņus drupu novākšanas darbos Liepājas ielās.

Satikušies ar dakteri Zāberu, varējām kā bijušie aculiecinieki pārrunāt pagātni. Zābers man pastāstīja, ka strādājot par tiesas medicīnas ekspertu, pie viena norādot māju, kurā notiek eksperta pārbaudes. Es drīkstēju viņam iet līdzi un paskatīties, kā ekspertīze notiek. Kabinetā ieveda krievu puišeli, mazgadīgo noziedznieku, bez vecākiem, bez dzīvesvietas, bez dokumentiem. Dakterim Zāberam bija jānosaka puišeļa vecums. Tas nebija grūti, bez tam, kā jau vecāks cilvēks, Zābers runāja krieviski. Viņš man pastāstīja, ka tādu žuliku tagad pilna pilsēta,no malu malām klaidoņi saradušies, visi bez dokumentiem, lai slēptu īstos gadus, lai tiktu tiesāti kā “mazgadīgie”.

Kādu citu dienu dakteris Zābers mani uzaicināja uz morgu, tur es viņam biju tāda kā asistente, bez algas. Mēs kopīgi izdarījām līķu sekcijas, lai konstatētu nāves cēloni. Zābers mani radināja pārvarēt riebumu, sacīdams, ka jaunam vieglāk pierast, jo bija runāts, ka pēc skolas beigšanas iešu viņa pēdās uz mediķiem. Zābers jau nezināja, ka mani sapņi par medicīnu nekad nepiepildīsies.

MĀTES ARESTS

Agrā rīta stundā pie mūsu dzīvokļa durvīm - gan ielas, gan pagalma - atskanēja neganta durvju sišana: Bija atnākuši izkratīt mūsu dzīvokli. šoreiz es vainīga nejutos, tomēr ir neomulīga sajūta, kad svešu cilvēku rokas rakņājas pa tavām personīgām mantām. Neviens arī neko nepaskaidro, ko un kādēļ meklē.

Visa šaušalīgā, nopietnā kratīšana beidzās bez rezultātiem. Lika mums visām parakstīties, ka nekas nav paņemts.

Un tomēr paņēma mūsu vienīgo apgādnieci, manu māti. Vienkārši paņēma un, apcietināja. Vecāmāte lika man mammu sameklēt, bet tas nebija vienkāršs uzdevums. Pagāja pāris nedēļas, kamēr mammu atradu Liepājas cietumā. Tur uzzināju, kādiem alfabēta burtiem, kurā nedēļas dienā pieņem pienesumu. Mūsu burtam bija sestdiena. No tā laika visu vasaru, katru sestdienu, lietū vai saulē es stundām nīku pie sarkanā ķieģeļu mūra. Tur mēs cits ar citu pamazām iepazināmies.

Mūsējo aiz vārtiem bija daudz, tātad otrpus vārtiem bija vēl vairāk, ne jau visi zināja, kur piederīgos sameklēt. Tāpat varēja gadīties, ka visa ģimene apcietināta un nav neviena, kas kaut ko atnestu. Diezgan bieži pienesumu nepieņēma, jo apcietinātās personas tur vairs neesot. Kur ir, kas noticis? Aizcirta lodziņu bez paskaidrojuma, meklē, kur gribi.

Nekas nebija zināms, cik ilgi mūsu apgādnieci turēs cietumā. Vecaimātei jau pāri par septiņdesmit, es vēl nepilngadīga, skola arī jāpabeidz. Nolēmu kaut ko uzsākt. Mums mājās bija īstie svari ar visiem atsvariem, tātad svari nebija jāīrē. No rītiem agri steidzos uz tirgu, tur lietuviešu zemnieki ļoti labprāt gribēja visus atvestos produktus pārdot vairumā. Bija zināms, ka uzpircējas, visu no rīta nopirkušas, dienā pie galdiem pārdeva par augstākām cenām. Nedēļas laikā samācījos lietuviešu "tirgus" valodu, produktu nosaukumus un skaitļus. Valodu man iemācīja lietuviete, ieprecējusies mūsu rados.

Tā es kļuvu par uzpircēju - atkalpārdevēju. Sākumā mani līdzekļi bija smieklīgi, salīdzinot ar vecajām uzpircējām, tādēļ varēju tirgoties tikai ar olām. Pēc divām nedēļām man jau bija pārdošanā sviests, siers un lauku desas, bet, kad iekrājās kapitāls, tirgojos pat ar kautām zosīm. Es to darīju gan vajadzības spiesta, gan ar lielu sajūsmu!

Leišu onkuļi bija ļoti devīgi, vienmēr uzmeta kādu sviesta piku vai siera rituli pa virsu.

Teikšu atklāti, tāda tirgošanās bija viena varena lieta. Naudas pilnas kabatas, katru vakaru saskaitīju dienas peļņu. Varēju pirkt visu, ko vēlējos. Rudenī, kaut arī skola bija sākusies, tirgu pamest vairs nevarēju. Ap septiņiem no rīta produktus iepirku, aiznesu preci uz mājām. Atnākusi no skolas, nesu visu atkal uz tirgu un līdz tirgus

slēgšanai paspēju visu pārdot, jo pie manis labprāt pirkās: devu pareizu svaru un glīti iesaiņoju. Biju ģimenes apgādniece. Skolas zēni bija uzzīmējuši karikatūru: mani ar lielu grozu vienā rokā un zosi padusē, bet es to ļaunā neņemu, gluži otrādi, biju par karikatūru sajūsmā un to vēl ilgus gadus glabāju kā piemiņu.

Pienāca tiesas diena. Vecāmāte uz tiesu nenāca, gāju viena Tiesas zālē cilvēki zināja viens otram pačukstēt, ka tiesas piesēdētāji esot galīgi aplam sameklēti, viens esot zārku taisītājs, bet otrs kurpnieks. Varbūt tā arī bija, jo izskats liecināja par vistīrākās rases proletāriešiem. Tiesa notika krievu valodā, jo tiesnesis bija krievs. Es toreiz krieviski sevišķi daudz nesapratu, tādēļ mājās maz ko varēju pastāstīt, par ko īsti māte apsūdzēta.

Spriedumā bija teikts: "Par kaitniecību piespriesti septiņpadsmit gadi ieslodzījumā." Manā prātā iespiedās skaitlis 17, toreiz tieši tik man bija gadu, tātad māti atbrīvos, kad man būs trīsdesmit četri...

Pirms aresta māte strādāja gatavo apģērbu veikalā par vadītāju. No izmeklēšanas materiāliem bija redzams, ka mātes mājā kratīšanā neko neatrada, bet pārdevējas Zojas mājā gan atrada 24 no veikala pazudušās amerikāņu kleitas, zeķes un vēl citas mantas. Man palika neatminama mīkla, kādēļ mana māte atradās uz apsūdzēto sola, nevis komjauniete Zoja, Lielā Tēvijas kara invalīde ar vienu roku (otra karā pazudusi). Zoja tika cauri arī bez tiesas. Pie viņas atrastās kleitas un citas mantas vienkārši viņai atņēma un nogādāja atpakaļ veikalā.

Kleitas nāca no Amerikā saziedotiem drēbju konteineriem, palīdzība karā cietušajiem, bet valsts to visu nodeva veikalos un pārdeva ne tikai par naudu, vēl bija nepieciešami speciāli orderi, kurus saņēma krievu virsnieki ar ģimenēm.

Es nebiju pārmērīgi savai mātei pieķērusies, man sirdij daudz tuvāka bija vecāmāte, bet es zināju, ka māte bija pedantiski kārtīga visās lietās un ka krievu priekšnieki vienkārši gribēja no viņas atbrīvoties. Notika ģimenes apspriede. Tajā vārdu teica mātesbrālis.

Viņš apņēmās gādāt par savu māti, manu vecmāmiņu, bet man esot jābrauc uz Rīgu pie tēva, tur arī jāpabeidz skola. Un vispār manam tēvam esot pienākums par mani gādāt, kamēr es mācos.

PĀRMAIŅAS

Zināju, ka mans tēvs ir plaša vēriena cilvēks un ka nauda pataisa vīrieti par uzdzīvotāju. Biju pie tēva vairākas reizes ciemojusies un agri visu sapratusi.

Pie turības viņš tika pats ar savām rokām, burtiski ne no kā. Sākums bija ļoti bēdīgs. Kad tēvam bija tikai četrpadsmit gadu, viņam abi vecāki gāja traģiski bojā. Tas notika uz laukiem. Viņa vecākā māsa, tāpat kā daudzi citi tajos laikos, bija šausmīgi skopa un mantkārīga. Viņa viena pati piesavinājās lauku mājas ar visu dzīvo un nedzīvo inventāru. Brālīti ar mazu sainīti rokā vienkārši padzina plašā pasaulē pašam esot maize jāpelna. Bet brālis arī negāja vis kautkur gana vietu meklēt, kā māsa bija ieteikusi. Nē, viņš saimnieka dēls, neies citiem lopus ganīt. Viņš brauca uz Rīgu, jo nebija no bailīgajiem. Gājis pa ielu un bijis ļoti izsalcis, apstājies pie konditorejas loga un nav varējis beigt apjūsmot logā saliktās kūkas un tortes. Devies iekšā un jautājis, vai saimniekam nevajag palīga, viņš varot visu: grīdas satīrīt, krāsnij malku saskaldīt, un miltu maisus arī varot pacelt, par darbu viņš naudu neprasot, bet kādu kūku gan gribēšot. To visu man tēvs reiz stāstīja. Sagadījies tā, ka konditorejas īpašniekam, Baltijas vācietim un viņa sievai tāds drošs zēns no laukiem ļoti iepaticies, un manu tēvu uz vietas pieņēma par mācekli. Kūku "tehnoloģiju "toreiz "studēja" vairākus gadus, kamēr piešķīra zeļļa diplomu. Ar tādu diplomu kabatā varēja dabūt labi atalgotu darbu lielos restorānos un konditorejās. Jaunībā tēvs nav ne dzēris, ne smēķējis, strādāja virsstundas un krāja naudu. Trīsdesmit gadu vecumā viņam nauda bija vairākās bankās, arī uz aizdevumu procentiem pret vekseļiem aizdota. Kad viņš iepazinies ar manu māti, tad viņam jau bija trīsdesmit divi gadi, sava ceptuve, konditorejas veikals, pie viņa strādāja algoti cilvēki, un nauda bankās arī bija. Mātei toreiz bijis deviņpadsmit gadu un viņa ļoti šaubījusies, bet viņš to apžilbinājis jau otrajā tikšanās reizē ar briljantu gredzenu, zelta pulksteni ar smaragdiem, un šaubas izklīdušas. Pēc greznām saderināšanās svinībām viņi drīz salaulājās. Bet laikam tā ir, kā veca patiesība saka: "Sirdi par zeltu nevar nopirkt."

Nelīdzēja ne Singera šujmašīna, ne dārgā vijole, ne dučiem kleitu, laulība izjuka pēc četriem gadiem, bet oficiāli šķirti viņi nekad nav bijuši.

Pie tēva ierados bez iepriekšējas paziņošanas, jo tā bija drošāk, ka varēšu palikt. Tēvs izskatījās pārsteigts, bet vēl lielāku pārsteigumu sagādāju dāmai, zili melniem, sprogainiem matiem. Es tak viņam nejautāju, kas viņa un kādā sakarā tur atradās.

Kā pie nedarbiem pieķerts skolas puika, tēvs sāka taisnoties, ka viņa nākot pie viņa vingrināties klavierspēlē, jo, lūk, viņai neesot

savas klavieres, un dāma steidzīgi rosījās ap nošu kaudzi. Daļu paņēmusi, steidzīgi atvadījās. Vispār klavieres tēvs bija nopircis man, vienīgi tās nekad netika nogādātas uz Liepāju, kara laiki, transporta sarežģījumi utt.

Izstāstīju tēvam par mātes apcietināšanu, tiesu, visu pārējo un pateicu, ka tagad palikšu pie viņa. Biļeti līdz Rīgai toreiz nopirkt varēja katrs, bet palikt Rīgā tomēr bija krievu privilēģija. Izrādījās, ka man, miesīgai meitai, nebija tiesības pie tēva pierakstīties un dzīvot. Kad bija izstaigāta namu pārvalde un milicija no viena gala līdz otram pa vairākiem lāgiem, tad biju uzzinājusi tikai tik daudz: ja es iestāšoties darbā, tad Rīgā pierakstīšot. Bet skola? Kā lai pabeidzu skolu, ja tā man pirmajā vietā. Būšot jāiet vakarskolā. Tā tik vēl trūka! Man ir apgādnieks. Biju sašutusi par tādu netaisnību, sveši krievi man norādīs, kur un kā man mācīties. Kur tas vēl redzēts, ka likumīgu tēvu nevar uzskatīt par apgādnieku savai meitai, kamēr tā mācās!

Un nepatikšanas neizpalika.

Tikai viena nedēļa bija pagājusi no iebraukšanas dienas, kad jau naktskontrole klāt. Tas bija sētnieks Erdmanis, kam niezēja kāju pēdas ātrāk aizskriet un paziņot.

Naudas sods nebija liels, toties draudi īsti padomiski - pat ar cietumu piedraudēja. Tēvam bija labs draugs, atvaļināts advokāts, kurš apsolījās mani iekārtot vieglā darbā. Lai ejot droši vakarskolā, nekas sliktāks tur neesot un gan jau viss labi. Otrā dienā advokāts priecīgs klāt. sarunājis man sekretāres vietu LPSR Augstākajā tiesā. "Ak šausmas!" iesaucos, "es un tiesā!" Dzirdot vien runājam par tiesu, man jau kājās stīvums metās, kur nu vēl par augstāko.

"Vai tad tur vispār tādus tuvumā laiž, kuri nav zvērināti komjaunieši?" indīgi pavaicāju. Atbilde bija apmēram tāda, ka ņemot katru, kura grib strādāt, un ka kriminālllietu tiesas kolēģijā ļoti vajadzīga sekretāre, jo nākot veselām grēdām lietas ar kasācijas sūdzībām no tautas tiesām no visiem Latvijas rajoniem un tās visas jāreģistrē grāmatās.

Bez tam sekretāre esot tieši šodien vajadzīga, rit var izrādīties par vēlu, un, lūk, šī nu esot vienīgā izdevība, kā tikt ārā no apburtā loka. Citur tādu papīru milicijai nekur es nedabūšot, visur prasa pasi ar pierakstīšanās atzīmi.

Tikmēr man skaidroja, kamēr piekritu. Ar grūtu sirdi ierados Augstākajā tiesā pie kriminālllietu tiesas kolēģijas priekšsēdētāja A. Francmaņa. Izrunājāmies, viņš man šo to pajautāja, acīmredzot manas atbildes viņu apmierināja, un man lika uzrakstīt autobiogrāfiju. Nezināju, kā tāda jāraksta, jo nekad vēl nebiju rakstījusi. Par vecākiem esot jāraksta. Uzrakstīju par tēvu un vecomāti, bet ka par māti ziņu nav, jo viņa dzīvoja Jelgavā, kuru kara laikā sabombardēja. Par darbiem vācu laikā nepieminēju, jo kam var ienākt prātā, ka strādāju

no četrpadsmit gadiem.

Saņēmu dokumentu, ka mani pieņems darbā LPSR Augstākajā tiesā, tikko būs nokārtota pierakstīšanās. Bet ar visu glauno papīru nekas nesanāca, neesot pietiekamas platības, tēvs kaut kad agrāk pierakstījis pie sevis sava brāļa meitu ar diviem bērniem.

Tajā laikā visos aģitpunktos spēlēja krievu deju mūziku, krievietes, ziemas laikā tērpušās puķainās zīda kleitās un puskažokos, drūzmējās pie aģitpunktu durvīm, lai varētu izdejoties PSRS Augstākās Padomes vēlēšanām par godu. Viņām nebija problēmu ar pierakstīšanos Rīgā, viņas bija priecīgas.

Noraugoties uz privileģēto šķiru un apzinoties savu bezcerīgo stāvokli, gāju skumīgi pa ielu. Sniga. Ap laternām sniega pārslas virpuļoja īstā raibumā. Kāda niecība ir tāda sniegpārsliņa, uzkrīt uz rokas, izkūst - un nav vairs. Vai es nebiju tāda pati niecība?

Tā aizdomādamās gājusi pa ielas braucamo daļu un no saviem sapņiem atmodos, saņēmusi pamatīgu belzienu pa sāniem, tai pašā laikā blakus nokauca automobiļa riepas: biju pakritusi. Laipni latvieši mani pacēla, iesēdināja automašīnā un aizveda uz tuvāko aģitpunktu VEF rūpnīcās tuvumā. Tur ieveda kādā siltā biroja telpā un jautāja, vai man kas noticis. Neatceros, vai no kauna vai izmisuma, bet sāku histēriski raudāt. Ilgi nevarēju parunāt, pārāk smagi bija ap sirdi. Un vispār, kas man ko runāt ar pilnīgi svešiem cilvēkiem padomju aģitpunktā! Man bija neuzticība pret tādiem cilvēkiem. Ledu salauza Rīgas vagonu rūpnīcas inženieris Lasmanis, viņš man parādīja savu darba apliecību un apgalvoja, ka man nekas slikts nenotiks, ka viņi no darba nozīmēti aģitpunktā dežūrēt un ka varbūt viņš man kaut kā var palīdzēt, varbūt aizvest uz mājām.

Labs cilvēks bija Lasmanis. Pēc nedēļas biju pierakstīta inženiera Lasmaņa trīsistabu dzīvoklī, Pudiķu ielā 6 kā "radiniece". Turpināju strādāt tiesā, gāju Raiņa vakara vidusskolā un dzīvoju pie tēva. Pēc laiciņa atkal nakts kontrole klāt, nu jau lepni parādīju pasi ar pierakstu, ar darba vietas zīmogu. Un tomēr, neskatoties uz to, naktī atrasties sava tēva dzīvoklī nebija atļauts. Man nakts vidū pavēlēja apģērbties un iet gulēt tur, kur esmu pierakstīta. Ko nu lai daru? Es tak neiešu nakts vidū uz sveša vīrieša dzīvokli!

Janvāra naktī uz ielas, pamatīga sala laikā, nebija neviena gājēja. Domāju, apiešu kādu kvartālu un atgriezīšos jau iesildītā gultā. Bet miliči, laikam manu nodomu sapratuši, sēdēja mašīnā pie mājas stūra. Bija jāmēro garais ceļš uz Pudiķu Tur pārlaidu nakti aukstā kāpņu telpā. No sala nebija kur tverties, uz cementa kāpnēm sēdēt nebija iespējams, bija jāstāv kājās. Bez tam bija jābaidās, lai kāds mani nepamana, kur tad no kauna acis likt, ko teikt.

Nakts šķita viena no garākajām manā mūžā, arī visaukstākā. Bez tam no pārsalšanas veselu nedēļu nopietni slimoju. Godīgi sakot, pie

tēva nekāda paradīze nebija, vienīgā vērtība, ka uz darbu bija jāiet piecas minūtes, turpat blakus Raiņa vakarskola. Ja tēvam viesu nebija, dzīve ritēja normāli, varēju mācīties pie lielā galda un laikus likties gulēt. Cita lieta, kad sanāca draugi. Tādās reizēs savācu burtnīcas un iekārtojos vannas istabā. Tur ieliku vannā ačgārni spaini, uz kura sēdēt, un dēli, uz kura varēju rakstīt visu, ko vajadzēja. Pilns komforts.

Tiesā darbs izrādījās ļoti interesants, jo tur uzzināju daudz ko tādu, ko citādi nebūtu zinājusi. Toreiz avīzēs nerakstīja, kādi kriminālnoziegumi Latvijā notiek. Lai tauta domā, ka nekas nenotiek. Pirmkārt, zināju, kāda publika no plašās dzimtenes lielā skaitā pārvietojās uz mūsu mazo zemīti. Tādi "dižciltīgi" vien; ar trīs četriem vārdiem, uzvārdiem, tēva vārdiem, arī dzimšanas dati tādām personām dažādi, ar katru apcietināšanas reizi viņi kļuva jaunāki un jaunāki, pusmūža gadus sasnieguši, tādi vēl nemaz nebūtu dzimuši.

Un cik daudz sodāmību īsā pagātnē! Starp katru slavenās personas uzvārdu iestarpināts "on že". Un kādās tik pilsētās pabijuši, taisni skaudība radās! Tad pēdējais ceļa mērķis - Latvija, jauns, neapgūts darba lauks zagšanai, laupīšanai, vardarbībām. Liepājā agrās rīta stundās darba cilvēkiem no paslēptuves aiz žoga bija metuši virsū laso kā kovboji teļiem. Strādniekus izģērbuši, atņēmuši pulksteņus. Zagšanas pants tajā laikā guva vislielāko popularitāti, bet atgadījās arī šausminošas slepkavības. Pa retam kāda uzjautrinoša lieta. Vienu tādu, pavisam smieklīgu, vēl tagad atceros.

Pavecāka lauku sieva iesūdzēja tiesā sava dēla draugu par izvarošanu. Puisis tiesā paskaidrojis, ka viņam ar drauga māti jau sen esot mīlas sakari, tikai pašā pēdējā reizē, kad mīlējušies ābeļu dārzā, kaimiņi, iedami gar žogu, šos redzējuši un izsmējuši. Rajona tautas tiesā puisim piesprieduši veselu gadu ieslodzījuma, bet Augstākā tiesa šo attaisnoja.

Saņēmusi pirmo algu, izgāju uz ielas ar nolūku nopirkt saldējumu. Pie kioska saradās vairāki jauni krievi. Par nosvērto saldējumu man nebija ar ko samaksāt, jo maciņš ar visu algu no manas kabatas bija pārceļojis uz kādu citu, svešu kabatu. Stāvēju apjukusi. Krievi, par mani pamatīgi izsmējušies, aizgāja. Milicijas tuvumā nebija, kam sūdzēsies? Gāju atpakaļ piereģistrēt lielo kaudzi ar ienākušajām kasāciju lietām. Varbūt citu reizi mana maciņa zagļa lieta arī nonāks manās rokās ar visiem vārdiem un uzvārdiem. Varbūt jau esmu pierakstījusi tā zagļa vārdu, kurš man reiz tirgū nozaga rokassomiņu. Bet droši zināju, ka tie, kuri man 1945. gada 9. maijā atņēma akordeonu un vēl daudz ko, nekad netiks sodīti, jo tie bija mūsu "atbrīvotāji". Viņiem oficiāli Liepājā bija atļauts laupīt trīs diennaktis uz velna paraušanu, un šīs privilēģijas viņi izmantoja ar uzviju un lielu sajūsmu. Likuma vārdā pavēlēja atslēgt durvis, likuma vārdā ar ieročiem rokā laupīja, varoja un ņirgājās, par veciem un slimiem

latviešu cilvēkiem, bet runāt skaļi par šim lietām bija noziegums, par to varēja tikt cietumā ar pantu "Par pretpadomju aģitāciju" uz 10 gadiem.

Nebiju ilgi tiesā strādājusi, kad tiesnesis Gaišpuitis sāka mani apgrūtināt ar sarunām par komjaunatnes lielo nozīmi, priekšrocībām, lietderību. Man tas esot sevišķi svarīgi, jo pēc skolas beigšanas bez komjaunatnes biedra kartes es nekur tālu netikšot. Viņš bija mans labvēlis un nežēloja laiku un pūles, lai mani pārliecinātu. Vai tad es nemaz negribot taisīt labu karjeru? Viņš man došot vislabāko raksturojumu uz juridisko fakultāti. Protams, Gaišpuitis būtu vārdu turējis, ja vien es būtu izjutusi simpātijas pret komjaunatni un piekritusi viņa padomiem.

Bet tiesnesis Gaišpuitis nebija informēts par to, kas es biju. Ja viņš to būtu zinājis, nekad nebūtu ar mani sarunas uzsācis. Viņš nezināja, ka es visu, visu zināju par komunistu "pakalpojumiem" mūsu tautai baigajā gadā. Viņš nezināja, ka grāmatu "Ein Jahr des Grauens" zināju no galvas, jo tajā grāmatā bija apkopoti fakti par čekista Šustina u.c. zvērībām un dokumentālie fotouzņēmumi ar izkropļotiem līķiem: ģenerāļa Goppera, Latvijas Izglītības departamenta direktora Arnolda Čuibes un daudzu citu... Jā, acīmredzot tiesnesis Gaišpuitis iedomājās, ka viņam ir darīšana ar jaunu, dumju meiteni un nenojauta, ka sarunājās ar politisku ienaidnieci - pārliecinātu antikomunisti, kuras māte sēž cietumā, bet mātesbrālis aizvests 41. gadā kopā ar ledlauža Kr. Valdemāra apkalpi un Ļeņingradā nošauts, jo bija Latvijas jūras aizsargs.

Ar savu otro nopelnīto algu aizgāju uz Centrālo universālveikalu, lai nopirktu sev ko praktisku, bet atkal nepaveicās tīri romantiskas sagadīšanās dēļ. Veikala otrajā stāvā man ceļā nostājās jauns cilvēks un jautāja: "Kā jūs domājat, vai man šāds krekls piestāvēs?" "Domāju, ka ne," es pārliecinoši atbildēju. Viņam rokā bija rozīgs krekls caurspīdīgā iesaiņojumā.

Cik gan jaunībā dažkārt vienkārši var iepazīties! Jauneklis palūdza, lai es parādot, kāds krekls piestāvēs. Es norādīju uz balto ar sīkiem, ziliem punktiņiem. Viņi bija divatā, tas otrsbija atturīgāks un arī daudz izskatīgāks par pirmo. Kreklus tomēr abi nopirka pēc manas gaumes. Pateikušies par padomu, abi stādījās priekšā. Pirmais bija Džons (bet ne Jānis) Vesmanis, otrs - kapteinis (priekšvārdu neatceros, jo nekad vairs nesatiku). Jāsaka gan, ka tik elegantus jaunus kungus man nekad agrāk dzīvē nebija gadījies sastapt. Tādi tikai ārzemju filmās bija redzēti. Visi cilvēki veikalā viņus pavadīja ar izbrīnas pilniem skatiem, bet es drīkstēju ar viņiem kopā staigāt un sarunāties. Man gan arī galvā bija ļoti modīga cepure; platām malām un mugurā diezgan labs mētelis ar kažokādas apkakli un kabatām. Ar viņiem kopā staigājot, jutu, ka manī briest pašapziņa. Nebijusi Džonim

elegantā, melnā platmale ar uzrullētām malām un melnais vizītmētelis, varbūt mūsu pazīšanās turpat pie veikala izejas būtu izgaisusi. Nekāds Apollons viņš nebija, sīka auguma, blonds, baltām ūsām un vistievāko kaklu pasaulē. Bet tur bija kas cits: smalka uzvedība, patīkama valoda, erudīts, dzīvs sarunu biedrs, ar tādu nekad nav garlaicīgi. Pēc brīža jutāmies kā veci paziņas un pie veikala izejas apmainījāmies ar telefonu numuriem. Cik labi, ka manam tēvam bija telefons! Tā negaidot ātri tiku pie drauga. Uzzināju, ka Džons beidzis franču liceju un strādā Komponistu savienībā. Mēs satikāmies pa svētdienām, citreiz sestdienas vakaros. Stundām klaiņojām pa pilsētas parkiem, pēc pastaigām Džons aicināja uz restorānu. Reiz, nākot no restorāna, es Džonam tieši, bez aplinkiem noprasīju: "Kādēļ tev tie šveicari un viesmīļi tā klanās, kas tu esi?" Nu jā, pirmkārt gan naudas dēļ. Bet tajā vakarā es uzzināju daudz vairāk, proti, Džons Vesmanis bija Augusta Kirhenšteina māsasdēls un viņa vecākiem agrāk piederējusi skaistā māja ar zilajām flīzītēm augšstāvā Elizabetes ielā. Mājā, tāpat kā visiem, nacionalizēta, bet dzīvoklis ar visām vērtībām Kirhenšteina māsai atstāts - ne tā kā visiem citiem, un viņa pati arī nekur nav aizvesta. Tik daudz Kirhenšteins pratis parūpēties par saviem piederīgiem.

Pirmajā brīdī, uzzinot, ka Džons ir tik tuvā radniecībā ar Kirhenšteinu, jutos šokēta, bet, no otras puses, novērtējot Džona godīgo un atklāto attieksmi pret mani, samierinājos, un mūsu draudzība turpinājās. Vispār ņemot, Džons tāds švauksts mazliet bija, jo restorānos mīlēja ar mani tērzēt angļu un vācu valodā, pie reizes pamācīja man dažus franču izteicienus. Tā ieguvu pirmās iemaņas franču valodā. Mums bija viegli un labi. Džons labprāt stāstīja par Kirhenšteina privāto dzīvi. Kirhenšteina mīļākā dziesma bijusi "Pūt, vējiņi!". Es nekad negāju pie Džona viņa greznajā mājā. Tāpat Džons nekad nebija manā mājā, ko viņam tur darīt? Dažus gadus vēlāk, satikusi Džoni uz ielas, dabūju dzirdēt pārmetumus: "Mēs tā cerējāmies un cerējāmies, bet tu, man ne vārda neteikusi, paņēmi un apprecējies ar kaut kādu mālderi." Jā, man nebija ko teikt, tikai vārdu "mālderi" izlīdzināju ar "gleznotāju". Un es nekad nebiju domājusi tuvāk saistīties ar Džonu. Tas viss bija tikai laika kavēšanas nolūkā.

Tiesā biju nostrādājusi septiņus mēnešus un, kas to lai zin, cik ilgi vēl būtu tur palikusi, jo alga bija smieklīgi maza. Bet vienu rītu priekšsēdētājs Francmanis mani iesauca savā kabinetā. Viņam priekšā uz galda manas mātes lieta, atceļojusi no Liepājas tautas tiesas, ar kasācijas sūdzību. Bez ievada Francmanis, norādot uz lietu, pajautāja, vai tā ir mana māte. Jutos kā slazdiņos iekritusi, tad atbildēju: "Jā, tā ir mana māte." Tālāk sekoja paskaidrojums, ka pēc noteikumiem, ja kāds no ģimenes locekļiem atrodas apcietinājumā, nedrīkst strādāt Augstākajā tiesā. Lai es turpat uz vietas rakstot atlūgumu "Atbrīvot no

darba Augstākajā tiesā uz personīgo vēlēšanos". Visu sapratu un iesniegumu uzrakstīju. Vēl Francmanis paskaidroja, ka tā man turpmāk būs vieglāk citur dabūt darbu: Atklāti sakot, sevišķi noskumusi par tādu iznākumu nebiju; jo neuzskatīju par goda lietu tiesā strādāt, vienīgais prieks bija zināt, cik lielā skaitā pelnītu sodu saņēmuši "viesizrāžu" zagļi un laupītāji. Protams, nekādu statistiku es nepierakstīju, bet vajadzēja gan, tad redzētu, cik mēnesi par zagšanu notiesāja krievus un cik latviešus Tad arī redzētu; kā vēlāk zagļi pavairojās Latvijā.

Par visiem septiņiem mēnešiem atceros tikai dažas lietas ar latviešu uzvārdiem ar zagšanas pantu, bet arī tās, pēc mana prāta, aiz tīras ļaunprātības safabricētas, jo nozagtās mantas vērtība bija pārāk niecīga, lai par to sēdinātu cietumā. Tā, piemēram, sieviete, četru bērnu māte, fabrikā bija nozagusi sešas spolītes šujamā diega. Bet pants - "Valsts īpašuma izlaupīšana" un četri gadi ieslodzījumā par to jāpavada! Gadījās arī, ka Augstākā tiesa vairākus līdzīgus spriedumus atcēla. Tādos gadījumos es ar sajūsmu steidzos nosūtīt tiesas lēmumus uz tiem cietumiem, kur ieslodzītie atradās. Tās bija patīkamas dienas.

Tiesā bija vienas durvis, kuras mūžīgi turēja aizslēgtas.

Tās bija "specdaļas" durvis gaiteņa pašā galā, kuras apsargā "ļaunā čūska", specdaļas sekretāre Bavaduļina. Viņas izskats jau pa gabalu dvesa ļaunumu un naidu. Katru reizi, ieraugot Bavaduļinu, sajutu viņas dzēlīgo, caururbjošo melno acu skatienu. Šķita, ka viņa ar lielu prieku sarautu mani gabalu gabalos vai pieliktu pie sienas un nošautu.

Tak jau čeka zināja, kam var uzticēt simtiem nevainīgu cilvēku dokumentu glabāšanu. Manā laikā, laimīgā kārtā, nevienu par viņa politisko pārliecību netiesāja, citādi nevarēja zināt, kā būtu bijis, jo bez komentāriem droši nebūtu iztikusi. Toreiz kara tribunāls nodarbojās ar latviešu cilvēku likteņiem, lai pēc iespējas vairāk latviešu nolemtu iznīcībai. Iznicināto latviešu vietā palika Krievijas zagļi, jo, nosēdējuši vienu vai divus gadus Latvijas soda vietās, viņi nekur prom nebrauca.

ATKALREDZĒŠANĀS

Pēc kasācijas sūdzības noraidījuma mana māte no Liepājas cietuma bija pārvesta uz stingrā režīma labošanas darbu nometni Rīgā, Vecmīlgrāvī, bijušajā Provodņika rūpnīcā. Es, protams, to nezināju, padomju sistēmā bērniem nav jāzin, kur viņu vecāki un otrādi.

Pēc pāris mēnešiem saņēmu ziņu no vecāsmātes, lai es ejot māti uzmeklēt Rīgas ortopēdiskajā slimnīcā Duntesielā.

Nopirku vīnogas un ziedus, braucu meklēt. Atradu. Guļ gultā viena, atsevišķā istabā, un pie durvīm stāv zaldāts ar šauteni plecā - kā godasardzē. Ieeju palātā, nolieku ogas un ziedus uz naktsskapīšā, saku: "Labdien, mamma." Viņa tā savādi uz mani paskatās un saka: "Ejiet prom, es jūs nepazīstu." "Kā tā?" es, pagalam apjukusi, brīnos. "Mēs esam svešnieces, vai jūs to saprotat?" Nē, to es nevarēju saprast, bet apgriezos un gāju, jo pēdējais teikums izklausījās kā pavēle. Ogas un ziedi palika turpat. Es skriešus noskrēju pa trepēm lejā un tur uz sola saļimu. Tas man bija par daudz. Asaru pilnām acīm lūkojos grīdā un pat sakarīgi domāt nevarēju. Ko tas viss nozīmē? Par cietumsargu pie durvīm viss skaidrs, jo uz slimnīcu atvesta no cietuma. Varbūt pēc reglamenta nav brīv cietumniekus slimnīcā apmeklēt, bet tad sargs man būtu nostājies ceļā un nebūtu laidis.Varbūt aizmirsa? Būtu varējusi man kaut ko vairāk paskaidrot. No tādiem strupiem teikumiem es nezināju, kā tagad rīkoties.

Pēc īsa brīža skrien lejā medmāsiņa, steidzās pie manis un arī raud. Viņa raudādama man krievu valodā stāsta, ka mana māte turot manis atnestos ziedus rokā un raudot.

Viņai esot smagi pārdzīvojumi, un viņa palūgusi māsiņu mēģināt mani panākt un atvest atpakaļ. Es savukārt teicu, lai pasaka slimniecei, ka esmu jau prom, bet ka drīz vien atkal atnākšu. "Tā būs labāk, būs mazāk uztraukumu, jo es jūtu, ka šodien nebūšu spējīga runāt - esmu pārāk satraukta."

"Kas jūs slimniecei esat?"

"Meita."

"Meita? Bet viņa teica, ka viņai neesot neviena tuvinieka, izņemot vecu māti Liepājā."

"Nu tas laikam tādēļ, lai nekaitētu manai izglītības iegūšanai un vispār manai nākotnei, jo viņa tak ir cietumniece, kā jūs visi to jau zināt."

"Jā, tagad es saprotu: mātei jāatsakās. no meitas, lai viņai nekaitētu, ir gan laiki, smagi laiki."

Un tā runā krieviete, mūsu zemes okupante. Es tālāk debatēs neielaidos. Pateicos par sarunu un gāju savu ceļu.

Nākošajā apmeklējuma reizē mēs nedaudz parunājām, tikai

traucēja cietumsargs pie durvīm. Likās gan, ka viņš latviski neko nesaprot. Es mātei jautāju, kas viņai noticis, kādēļ viņa atrodas slimnīcā, bet veltīgi, māte nevēlējās par to runāt. Vienīgi pateica, ka ar kājām neesot labi. Kādā nākošajā apciemojumā redzēju, ka māte. līdz pat padusēm ir ģipsī. Sega bija noslīdējusi. Vispār par sevi māte runāja maz un atturīgi, vairāk viņa gribēja, lai es stāstu. Dažreiz seši vīri, nesot slimnieci no rentgena caurskates, atstāja viņu uzkādu stundu saulītē, turpat dārzā. Saule ģipsi sasildīja, un mātei tas ļoti nāca par labu. Taču arī tādās reizēs cietumsargs stāvēja turpat blakus, dārzā, lai neaizbēg. Jāsmejas!

Vasara pagāja, divas reizes nedēļā braucot uz Duntes ielu. Rudenī, skolas laikā, braucu tikai pa svētdienām.

Vienu vienīgu nedēļu vasarā biju izlaidusi, kad aizbraucu uz Alsungu. Gribēju apciemot draudzeni, viņas mātei piederēja neliela, jauncelta lauku māja un saimniecība.

Tur tikai bēdu ziņas dzirdēju: lopiņi atņemti, mājas krievi izlaupījuši, draudzenes koptais trīsgadīgais, skaistais pelēkais zirdziņš arī rekvizēts. Atgriezos mājās galīgi satriekta. Biju domājusi: pilsētā zog, izrādījās, ka uz laukiem vēl trakāk.

Pienāca atkal vasara, māte joprojām gulēja slimnīcā. No sarunām nopratu, ka pēc nedēļas vai divām ģipsi ņemšot nost un māti no slimnīcas izrakstīšot. Tās bija labas ziņas. Nākošajā svētdienā domāju, ka eju uz slimnīcu pēdējo reizi. Māti, nodaļā neatradu. Kas noticis? Būs aizvesta atpakaļ uz cietumu? Gāju noskaidrot. Saņēmu atbildi, ka aiznesta uz citu nodaļu. Jutos vīlusies un satraukta. Kas noticis? Neviens neko nepaskaidroja. Sameklēju māti un tikko neiekliedzos. Tik bālu es viņu nekad nebiju redzējusi.

Gulēja gultā puspievērtām acīm, un izskatījās, ka ļoti cieš. Lēnām uz pirkstgaliem tuvojos. Jautāju, kas noticis. Pavisam klusā balsi māte pateica, ka pirms trim dienām esot pārcietusi operāciju, bet ka tagad viss būšot labi. Negribēju viņu nogurdināt ar jautājumiem, jo redzēju, ka viņai runāšana sagādā mokas.

Visu patiesību uzzināju pāris nedēļas vēlāk. Lūk, ko man pastāstīja slimnīcas dārzā nejauši sastapta slimniece: "Es jūsu māti nevaru vien beigt apbrīnot. Tāda apņēmība, tāds gribasspēks!" Es nezināju, ko viņa ar to domā, tādēļ pārtraucu slimnieces jūsmošanu un lūdzu izteikties skaidrāk.

"Ak, jūs nezināt? Nu ja, viņai laikam nav viegli par to tagad runāt, tik smagu operāciju pārcietusi. Bija tā: jūsu mātei noņēma ģipsi, iedeva kruķus un sāka mācīt staigāt. Tad viņa konstatēja, ka kreisā kāja stipri īsāka. Viņa bija sašutusi, izsauca pie sevis ķirurgu Baterašvili, kurš viņu bija operējis. Tas pateicis, ka neko vairs nevar darīt, un kāju var labot, ar ortopēdisko kurpi, pieliekot tik biezu zoli, cik centimetru pietrūkst līdz normālam garumam. To dzirdot, jūsu

māte sadusmojās un lika izsaukt citus ārstus, arī slimnīcas galveno ārstu Mačabelli. Atbilde tāda pati - jāizgatavo ortopēdiskā kurpe. Jūsu māte kategoriski pieprasīja jaunu operāciju, jo gribēja, lai abas kājas būtu vienādas. Ārsti kratīja galvas, sacīdami, ka kauli labi saauguši un vairāk operācijas nebūs. Tad māte griezusies pie veselības aizsardzības ministra ar lūgumu palīdzēt. Ne jau ministrs pats, bet kāds mazāks gariņš atbrauca, atkal ar visiem ārstiem kopā pateica galavārdu - operācijas vairs nebūs. Tikko, ārsti atstāja nodaļu, jūsu māte nometa kruķus un ielēca kāpņu telpas šahtā. Krītot viņa stipri sasitās, bet panāca to, ko gribēja pārlauza slimo kāju iepriekšējā lūzuma vietā. Es redzēju, ka, neraugoties uz sāpēm, viņa staroja tādā kā uzvaras priekā. Tā tik ir sieviete, Kura skaistuma dēļ riskēja ar dzīvību! Es nevaru vien beigt viņu apbrīnot."

Es klusēju, iegrimusi dziļās pārdomās, un īsti nevarēju aptvert, vai tas bija kāds šausmu stāsts vai patiess notikums, jo māte pati man neko nebija teikusi. Visā šajā satraukumā es nemaz nebiju pamanījusi, ka trūkst cietumsarga. Reiz uzmanīgi mātei apjautājos, vai viņa arī zina, ka neviens ar šauteni rokā vairs pie durvīm nestāv. Kā nu nē, viņa to zināja. Jau labu laiciņu pirms otrās operācijas bija atnākuši, gulošu nofotografējuši un pat pasi iedevuši. Par pierādījumu viņa izvilka pasi no atvilktnes un deva man apskatīt. Jā, galva pases bildē atradās uz spilvena, kā jau gulošam cilvēkam. Tātad mana māte vairs nebija cietumniece. Viņa bija noaktēta, t.i., īpaša komisija sastādījusi aktu par to, ka ieslodzītā tāda un tāda nav nekādam darbam labošanas darbu nometnē derīga. Un pēc principa "kas nestrādā, tam nebūs ēst" no cietuma izmesta. Tā katrā ziņā bija patīkama vēsts, tikai savādi, ka māte to man nebija paziņojusi tūliņ pēc pases saņemšanas.

Ilgi nezināju, kā māti iztaujāt par slimību un tās gaitu.

Pārāk noslēpumaina man šķita mātes uzvedība. Vienreiz saņēmos un teicu: kāda slimniece man stāstījusi, it kā kāja bijusi īsāka, bet vai tādēļ māte lēca šahtā?

"Bet ko citu es varēju darīt?" māte attrauca. "Iedomājies, viņi atteicās labot savu kļūdaino operāciju un gribēja mani izrakstīt no slimnīcas ar sakropļotu kāju."

Tālāk māte man pastāstīja to pašu, ko bija teikusi svešā sieva, vēl piezīmēdama, ka viņai nav bijis daudz laika rīcības apdomāšanai, jo, ja pacients no slimnīcas izrakstīts, tad atpakaļ labot nepareizus saaugumus vairs neņem, tādēļ steigā izdarījusi to, kas ienāca prātā, ieraugot tukšo kāpņu telpas cementa laukumu divus stāvus zemāk. Pirms tam kļūdaino operāciju veicis ķirurgs Baterašvili, kurš izskatījās vairāk pēc sieviešu pavedēja nekā pēc ārsta - jauns un nepieredzējis ķirurgs.

Vēlāk septiņdesmitajos gados es avīzē Cīņa izlasīju rakstu par Rīgas ortopēdiskās slimnīcas ķirurgu Baterašvili. Tur bija teikts, ka

viņam nav un vispār nekad nav bijusi medicīniskā izglītība, jo diplomu viņš nopircis Tbilisi, - pēc tam Rīgā pie tautieša Mačabelli iekārtojies darbā. Un viena no pirmajām pacientēm māceklim bez izglītības bijusi cietumniece - mana māte.

Pēc izmisīgā lēciena kāpņu šahtā māti pieņēma savā nodaļā labs, pieredzējis ķirurgs Dr.Kogans: Es viņu pāris reizes redzēju, tāds sīks vīriņš, sarkaniem matiem. Dr.Kogans "nozaudētā" kaula vietā bija ievietojis citu kaulu un no gurna līdz celim, kaula vidū, ievietojis metāla stieni stabilitātei. Un vispār dr. Kogans bija veltījis manai mātei īpaši lielu uzmanību un daudz rūpējies par viņu.

Operācija bija veikta ļoti īsā laikā, jo bija dota tikai lokālā narkoze, vispārējo bija riskanti dot sliktās veselības dēļ. Tak jau Dr.Kogans zināja un saprata, kādu aplamību jaunais gruzīns bija izdarījis, bet vai toreiz drīkstēja runāt? Ko domā, ko dzird un redz, viss bija jāpatur sevī. Mātes veselība pēc teicami izdarītas operācijās un pie labas kopšanas strauji uzlabojās. Un galvenais, ciešanas nebija veltas - abas kājas nu bija vienādā garumā.

AVOTU IELĀ

Visumā man nekāda vieglā dzīve pie tēva nebija. Dienas pagāja, strādājot par rēķinvedi, vakari skolā, brīvdienās jābrauc uz slimnīcu, un mājās nebija iespējams pietiekami izgulēties.

Pie tēva nāca draugi vakaros kārtis spēlēt. Man lika tēva draugus izklaidēt ar mūziku. Nosēdināja mani nogurušu, pārgurušu pie klavierēm - uzspēlēt vienam valsi, otram vecu šlāgeri, citam: vēl nezin kādas vītušās rozes iegribējās. Tas bija mans pienākums - maksa par pajumti. Reizēm neizturēju, iemetu vannā pāris vecus mēteļus, spilvenu un likos gulēt, kamēr viesi aizies. Gadījās, ka vannā sagaidīju rītu. Tad sāka pie durvīm klauvēt tie, kuriem vajadzēja mazgāties. Komunālā dzīvoklī tādu netrūka. Parasti pirmie nāca jau ap sešiem, tad vēl gāju stundiņu pagulēt istabā.

Vienā svētdienas pēcpusdienā saposos iešanai uz operu. Pateicu tēvam, uz kurieni eju. Aizgāju līdz operai, bet nelaimējās - visas biļetes izpārdotas. Atgriezos pēc kādām trīsdesmit minūtēm mājās. Atvēru durvis un jutos nepatīkami pārsteigta. Tēvs sēž pie galda, viņam blakus ļoti neglīta, bet ļoti jauna skuķe. Uz galda pudele un divas glāzītes. Jaunā skuķe varēja būt manos gados vai pat jaunāka, bet šausmīgi nekopta, saburzītās drēbēs. Viņa izskatījās diezgan atbaidoši. "Cik tēvam slikta gaume," nodomāju. Laikam biju kļuvusi pārāk nervoza vai arī vienkārši gribējās atriebties par nozagtajiem jaunajiem zābaciņiem, par kleitu, zeķēm un visu pārējo. Neko neteikusi, ātri izvilku no durvju iekšpuses atslēgu, ieliku to slēdzenē un, balodīšus ieslēgusi; izsteidzos uz ielas meklēt miliciju. ilgi nebija jāmeklē, turpat uz Dzirnavu ielas stūra divi stāvēja. Pateicu miličiem, ka pie mana tēva viesojas nepatīkama jauna dāma un ka, redzot tādu viešņu, manī mostas aizdomas, vai mani atkal neapzags, jo vairākkārt no dzīvokļa mantas jau pazudušas. Jā, miliči gribēja redzēt, ko mans tēvs pārvedis. Man par lielu pārsteigumu un gandarījumu, miliči zināja nosaukt skuķei vārdu un uzvārdu un aizveda viņu, sev līdzi. Viņa neko lielu neiztaisīja, kopā ar miličiem mierīgi devās prom. Toties tēvs bez liekiem vārdiem pienāca man klāt un cirta pļauku. To es no sava tēva nebiju gaidījusi, tā bija pirmā un pēdējā manā mūžā. Mūsu attiecībās no tā brīža izveidojās kautkas līdzīgs "aukstajam karam". Es vairs negribēju ar viņu runāt, jo domāju, ka tik ilgi, kamēr esmu viņa pajumtē, viņam nevajadzēja man savas prieka dāmas rādīt. Bet tēvs domāja citādi. Viņam, pavecākam jauneklim, kā viņš sevi it kā pa jokam dēvēja, meita traucēja, un viņš nolēma no manas klātbūtnes atbrīvoties. Īsā laikā viņš man sameklēja dzīvokli.

Par tādām pārmaiņām varēju tikai priecāties: Dzīvokļa saimnieks Jānis Akmens ar tēvu kopā strādāja. Dzīvoklis jau ilgāku laiku stāvējis

tukšs, jo Akmeņa sieva par neatļautu tirgošanos ar raugu bija iesēdināta uz pieciem gadiem cietumā, dēls paņemts karadienestā. Kaut arī Akmens bija jau gados un nepievilcīga izskata, viņam bija sava sirdspuķīte, un pie tās viņš dzīvajā. Akmens ļoti priecājās par manu ievākšanos viņa dzīvoklī, jo nemaz neesot labi turēt tukšu, var kāds ielauzties. Māja Avotu ielā 40 gan no ārpuses ļoti neglīta, bet telpas samērā labas. Vienojāmies, ka es tur dzīvošu, maksāšu pēc likmes, bet pierakstīta palieku vecajā vietā. Pavisam dzīvoklim bija divas istabas, virtuve un neliels gaitenis.

Es dabūju palielu istabu ar logu uz Avotu ielu, otrā, mazākā, glabājās Akmeņa ģimenes mantas. Tā palika aizslēgta. Manā istabā bija liela jauna tahta, galds un daži krēsli, nebija skapja, to man atvietoja drēbju pakaramie gaitenī, pārklāti ar palagu. Uzklāju skaistu galdautu, iegādājos plauktus grāmatām un jutos bezgala apmierināta. Pazīstams advokāts man palīdzēja iegādāties veselu autokravu sausas priežu malkas, kuru es pati skaldīju, nesu uz piekto stāvu un kurināju krāsni.

1949. gada marta vakarā kāda laba paziņa, F. Ansona meita, man ieminējās, vai es nevarētu uz pāris naktīm paslēpt pie sevis viņas māti, jo no Skrīveru izpildkomitejas pie Ansona kundzes bija atskrējis labs latviešu cilvēks un brīdinājis par gaidāmajām izvešanām. Ansona kundze toreiz dzīvoja savās lauku mājās Skrīveros, bet pēc brīdinājuma atbrauca pie meitas uz Rīgu. Nospriedām, ka pie meitas palikt tomēr nav labi. Es ar prieku piekritu, ka Ansona kundze nāk man līdzi. Noplukušais nams Avotu ielā ar mazajiem, nabadzīgajiem dzīvoklīšiem varētu būt visdrošākais patvērums. Es šo ģimeni labi pazinu un zināju, ka Ansona kungs bija Latvijas zemnieku savienības dienas avīzes Brīvā Zeme izdevējs un Kārļa Ulmaņa tuvs draugs. Diviem F.Ansona bērniem prezidents bija pat krusttēvs. Ansona kungu jau 41. gadā deportēja, bet viņa māju Zaubes ielā izlaupīja. Ansonu ēdamistabas iekārtu ar visiem divpadsmit teļādu apvilktiem krēsliem aizveda taisnā ceļā uz Maskavu, bet zilais Buhāras tepiķis palika tepat Rīgā un greznoja kāda ievērojama partijas funkcionāra kabinetu.

Tā es ar Ansona kundzi, tumsai iestājoties, kājām iedamas, bez starpgadījumiem nokļuvām Avotu ielā. Piedāvāju Ansona kundzei savu tahtu un teicu, lai atpūtina kājas, jo ieminēties šādā naktī par gulēšanu būtu bijis pat nepieklājīgi. Ansona kundze piedāvāto tahtu kategoriski noraidīja, viņa tāpat uz krēsla pasēdēšot. Pēc neilgas tielēšanās vienojāmies, ka es iekārtošu kaut ko līdzīgu guļas vietai uz četriem kopā saliktiem krēsliem. Tajā naktī, tāpat kā tūkstošiem citu latviešu, mēs negulējām. Reizēm ar aizturētu elpu tumsā klausījāmies, kā cilvēku ķērāji kravas mašīnās braukāja pa ielām, bet Avotu ielā, mūsu tuvumā, neviena neapstājās. Otrā dienā nekur ārā negājām. Nākošajā naktī mašīnu trokšņus dzirdējām retāk. Kad komunisti

izvešanas orģijas bija beiguši, es Ansona kundzi pavadīju atpakaļ uz viņas meitas dzīvokli.

Bet Latvijā Ansana kundze nepalika. Viņa pati par savu naudu iegādājās dzelzceļa biļeti uz Krieviju un aizbrauca tai pašā virzienā, bet bez restotiem logiem un bez zaldātiem ar durkļiem. Apsējusi lakatiņu, paņēmusi vienkāršu ceļasomu, viņa devās labprātīgā trimdā, jo zināja, ka dzimtajā zemē viņu meklēs un miera nebūs. Staigādama pa krievu sādžām, viņa par pieticīgām naktsmājām un trūcīgu pārtiku maksāja ar diegiem un adatām, kuras viņa tādam nolūkam bija iegādājusies vairumā.

Daudzus gadus viņa klīda pa svešu zemi un klusībā loloja cerības atgriezties dzimtenē un redzēt savus bērnus. Ansona kundzes cerības piepildījās.

Netālu no jaunās dzīves vietas Avotu ielā bija darbnīca. Tajā izgatavoja dažāda veida izkārtnes. Ejot garām, iegāju pajautāt, vai gadījumā nevajag palīgu, teicu, ka labi protu tāda veida darbus un mīlu darboties ar krāsām. Darbnīcas vadītājs Haitins apsolīja, ka noteikti mani pieņems, tiklīdz būs vairāk pasūtījumu. Atstāju savu adresi un vārdu.

Tieši to Haitinam vajadzēja. Man toreiz pat prātā neienāca doma, ka Haitins operē ar «mirušām dvēselēm». To es uzzināju kādus desmit gadus vēlāk, kad avīzē Cīņa par Haitinu parādījās garš feļetons. Laikam gan skaitījos pie Haitina darbā visus desmit gadus, pati to nezinādama. Un es, naivā, katru nedēļu iegāju pajautāt, vai man drīzumā dos kādus plakātus krāsot.

"Būs, būs, meitiņ," atbilde bija vienmēr laipna. Viņi itkā strādāja divatā, Haitins pats un viņa sieva, kuru viņš bija veiksmīgi uz ātru roku noprecējis, kad ieņēma Berlīni. Viņš, krievu armijas kareivis, dabūja par sievu skaistu vācieti. Eva par Haitinu bija krietni garāka, viņš viņai blakus atgādināja pusaudžu zēnu ar šausmīgi krunkainu ģīmi. Reti nesaderīgs pāris, bet Eva savu vīru uzmanīja un sargāja, jo viņai nekas netrūka, Haitins viens pats saražoja izkārtnes, bet algu sarakstā skaitījās 10 - 12 strādnieku, pats par visiem parakstījās, un nauda palika pašiem.

Beidzot pienāca diena, kad, ejot pa Avotu ielu, redzu - Haitins mani sauc. Biju bezgala priecīga, bet piedzīvoju vilšanos, jo iemesls izrādījās cits. Haitina darbnīcā stāvēja jauna sieviete, platām gūžām un kupliem, sprogainiem, gandrīz melniem matiem. Viņa, nabadzīte, esot iebraukusi no Orlas, bet nevienā Rīgas viesnīcā nav dabūjusi istabiņu, lai tak es izpalīdzot, lai paņemot šo uz divām nedēļām pie sevis, kas mums, jaunām meitenēm, nekaitēšot, divatā dzīvojot, sadraudzēšoties. No pirmā acu uzmetiena man jaunā žīdiete ļoti nepatika, tāda uzpūtusies, iedomīga, bet labi ģērbusies.

Teicu, ka manā rīcībā ir tikai viena istaba ar vienu tahtu, uz kuras

es guļu un gulēšu. Nona būšot mierā arī uz grīdas gulēt, vasaras laikā tā nav problēma, Haitins man skaidro. Nona, dzirdot par grīdu, nepatikā sašķobīja muti, nobolīja acis; bet neko neteica. Nepavisam negribējās tādu Nonu ņemt savā istabā, bet Haitins lūdza, un es taču gribu pie Haitina strādāt. Domāju, pacietīšu tās divas nedēļas, Haitins pēc tam būs mans parādnieks un es ātrāk tikšu pie izkārtņu krāsošanas.

Un Nona nakšņoja manā istabā nevis divas, bet trīs nedēļas. Viņa man par sevi neko nestāstīja, bet jautājumus gan uzdeva kā prokurors. Labprāt ēda no mana galda, protams, neko nemaksājot, tas jau piederas pie viesmīlības.

Uz jautājumu, vai es esot komjauniete, atbildēju, ka neesmu un netaisos būt. Nona par manu atbildi izrādīja neviltotu sašutumu un ņēmās mani kauninât. Citu dienu viņa piesējās manām grāmatām: Alberta Šveicera, Tomasa Manna, Vilhelma Buša u.c., vai tik tās neesot vācu valodā. «Protams, ka ir,» pateicu ar tādu kā pārākuma apziņu. Tad gan viņa sataisīja pretīgu grimasi.

Katru vakaru, atgūlusies savā guļas vietā uz maniem palagiem un spilveniem, viņa manī nolūkojās ar pārmetošām acīm, laikam domādama, ka viņai kā komjaunietei būtu jāguļ uz tahtas, bet man uz grīdas. Beidzot kādu dienu viņa salika savas zīda kleitas koferī, un es nopriecājos, ka Orlas dāma mani vairs neapgrūtinās. Neatceros, ko viņa teica promejot, bet, šķiet, neko pateicībai līdzīgu nesadzirdēju.

Pirmajā naktī pēc Nonas aiziešanas mani no miega uzcēla trokšņi, kas nāca no virtuves. Tā, nodomāju, mamzele atnākusi atpakaļ. Bet es tak durvis aizslēdzu un ķēdi arī aizkabināju. Sēžu uz tahtas, kājas nolaidusi uz grīdas, un klausos, jā, skaidri dzirdu, virtuvē kāds mazgā veļu. Dzirdu, kā šļakst ūdens, tad trin veļu pret veļas dēli, tad dēlis klab pret vannas malu, tad bīda krēslu, kaut kas atkal grab. Ceļos, eju skatīties. Bet tāda neizskaidrojama baiļu sajūta mani pārņēmusi. Lēnām uz pirkstu galiem tuvojos virtuvei, uzdedzu gaismu, bet tur nekā nav. Visas lietas savā vietā.

Ārdurvis noslēgtas, ķēde priekšā. Par gulēšanu vairs nevarēju pat iedomāties, savādie trokšņi neizgāja no prāta. Varbūt kāds aiz sienas mazgāja veļu? Nē, trokšņi nāca no virtuves. Otrā rītā tomēr pieklauvēju pie kaimiņienes. Jautāju, vai naktī kāds nav veļu mazgājis. Viņa apgalvoja, ka ne, bet ienāca manā virtuvē un ar izstieptu roku norādīja uz griestiem. Tur tādi brūni plankumiņi bija redzami. Tās, viņa teica, ir noslepkavotā miliča asinis, kad bandīti viņam nocirta galvu, arteriālās asinis uzšļāca strūklu līdz griestiem.

«Kāda miliča, ko jūs runājat?"

«Vai tad Akmens jums neteica?"

"Nē, neko neteica."

«Nu tas bija pirms vairākiem gadiem, te dzīvoja tādi krievi, viņi te

midzeni turēja, visādi nāca. Kad atnāca milicijas pilnvarotais, tie viņam uzbruka ar cirvi. Tad viņus apcietināja, un dzīvokli dabūja Akmens ar ģimeni."

«Ak tādas lietiņas te notikušas. Un nevienam nav ienācis prātā dzīvokli izkrāsot, ja ne visu, vismaz virtuvi."

Kaimiņiene, šausmu stāstu izstāstījusi, aizgāja. Nolēmu vistuvākajā laikā pārkrāsot virtuvi. Dienā, lai ko arī darītu, dzirdētie trokšņi nedeva mieru, aizbraucu uz slimnīcu, pastāstīju mātei. Viņa pateica, ka mani kāds gars ir «izmazgājis" no minētā dzīvokļa un no parapsiholoģijas viedokļa man drīzā laikā no turienes būs jāaiziet.

Pāris dienas izjutu lielu atvieglojumu, jo Nonas klātbūtne mani bija padarījusi nervozu. Izmazgāju grīdas un likos gulēt. Nakts vidū pie manām durvīm kāds stipri zvanīja. Tā, nodomāju, Nona atkal klāt, jo, kas cits varētu naktī zvanīt. Pusapģērbusies vēl nodomāju, varbūt neiet nemaz pie durvīm, lai domā, ka neesmu mājās, bet zvanīšana pa starpām ar klauvēšanu kļuva neatlaidīgāka. Pajautāju: «Kas tur ir?" Izrādījās, milicija ieradusies izkratīt manu istabu, gribēja uzlauzt arī otras durvis, es teicu, ka bez saimnieka klātbūtnes neļaušu, jo kas atbildēs par viņa mantu. Neko neatraduši, lika man apģērbties un braukt līdzi.

Milicijā mani pratināja par kādu lielu somu, pilnu ar deficīta precēm, drēbju krāsām un nezin ko vēl, kur es to visu ņēmusi un kam pārdevusi. Pamazām sāku saprast, par ko mani pratina un ka tā ir Nonas pateicība par naktsmājām, brokastīm un vakariņām. Teicu, ka par somas saturu neko nezinu, jo man nav nākusi prātā doma atvērt svešu somu, lai to pārbaudītu. Teicu, ka somu uz diennakti dzīvokļa īpašnieka radi nolika virtuvē, pēc tam aizbrauca uz laukiem. Kā sauc, nezinu, kur dzīvo, arī nezinu. Ja jau ļoti vajadzēs, tad atradīs bez manas palīdzības.

Tātad Nona, svešā mājā uzņemta aiz žēlastības, uzdrošinājās iet pie vēl svešāku cilvēku somas, izokšķerēt to un paziņot milicijā, ka somā atrodas deficīta preces, piedēvējot man vainu par spekulāciju. Mani paturēja milicijas aresta telpās. Dažās dienās noskaidrojuši, ka laucinieki, kam soma piederēja, apskrējuši puspilsētu, lai sapirktu visu uz laukiem nepieciešamo, eksistē un man apsūdzību par spekulāciju noņēma. Bet kaut kas pret mani bija jāatrod. Apstākļu sagadīšanās dēļ lieta bija jāsafabricē, jo tik garu un pamatīgu komjaunietes apsūdzības rakstu nedrīkstēja atstāt bez ievērības. Labi vēl, ka milicijas izmeklētājam (toreiz vēl leitnantam, vēlāk kapteinim) Eglem bija tik daudz goda jūtu, ka viņš nebija sūdzību nosūtījis uz NKVD. Kā es pati vēlāk dabūju izlasīt, Nona nebija ar vārdiem skopojusies; «pagodinot" mani par vācu spiedzi un fašisti, jo man esot pilns plaukts ar fašistu literatūru. Par komjaunatni es esot atklāti ņirgājusies. Un tā par padomju valstij bīstamas personas atmaskošanu Nona nekautrējās

pieprasīt sev mazu atlīdzību. Viņai pēc manas apcietināšanās pienākoties tā dzīvokļa orderis, pie kura viņa pa trim nedēļām tā bija pieradusi. Tikai viņa nezināja, ka dzīvokļa ordera īpašnieks bija strādnieks Jānis Akmens un ka pret to viņai rokas par īsām. Atmaskošanas raksts bija uzrakstīts uz piecām lapām ar zaļu tinti, drošā, skaidrā rokrakstā, lai nekas netiktu pārprasts.

Man asaras traucēja visu pamatīgāk izlasīt, jo visu laiku domāju es tak darīju viņai tikai labu, pat maizi dalīju uz pusēm, vienlīdzīgās daļās...

Izstāstīju izmeklētājam visu, kā bija, ka viņai nebija kur pārgulēt un es viņai izpalīdzēju. Jā, viņš to visu saprotot, bet viņam vienam neesot tiesības par tādu smagu apsūdzību ņemt, bez tam es gandrīz gadu esmu dzīvojusi Avotu ielā nelikumīgi - bez pierakstīšanās. Un pants atradās - "Par pases režīma pārkāpšanu". Tur es neko iebilst nevarēju. Kas taisnība, tas taisnība, īsti likumīga mana dzīvošana kopš Rīgas laikiem nekad nav bijusi. Lieta nonāca tautas tiesā, un man piesprieda mazāko soda mēru: vienu gadu ieslodzījuma labošanas darbu nometnē. Būtu minētā sūdzība nonākusi Stabu ielā, būtu no desmit līdz divdesmit pieciem gadiem, laime, ka Nona nezināja Stabu ielas adresi. "Neviena labdarība nepaliek nesodīta."

KO ES REDZĒJU CIETUMĀ

Kamēr vēl nebiju notiesāta, daudz domāju par Nonas rīcību. Bet, kad spriedums bija pasludināts un mani pārveda no Cietuma Nr. 2 uz Centrālcietumu, es sāku vairāk domāt par to, vai esmu pelnījusi visus pazemojumus, apvainojumus un neērtības, kas saistās ar dzīvi cietumā. Un nācu pie secinājuma, ka zināmā mērā esmu gan, jo ticēju liktenim, no kura nevar izbēgt. Epizode ar Nonu bija tikai sagadīšanās. Acīmredzot man bija jānokļūst cietumā, lai redzētu, zinātu un izbaudītu kaut daļu no tā, ko mana māte ir izbaudījusi. Cietumā dziļāk aizdomājos arī par savām un mātes sarežģītajām attiecībām. Tagad daudz kas šķita citādāk, citādi vērtēju arī vienā otrā reizē nesaprastu mātes rīcību. Man toreiz bija septiņpadsmit gadu, kad skolā bija sarīkojums. Māte vēl nebija apcietināta. Teicu mātei, ka iešu uz skolas vakaru. Māte noliedza: "Nekur tu neiesi, nekādi sarīkojumi tev nav vajadzīgi."

"Jā, mamm, bet es piedalos sarīkojuma programmā un mani nav kas atvieto, mēs vairāk nekā mēnesi esam lugu mācījušies."

"Teicu, ka neiesi."

"Bet skolotāja būs dusmīga... Un vispār - tā tak nevar."

"Nu labi, tūliņ pēc programmas tev jābūt mājās."

Apsolījos būt mājās, kā māte pieteica. Programma iznāca diezgan gara, jo man bija jāpiedalās arī vingrošanā. Pēc priekšnesumiem zēni sastūma malā krēslus, un skolas orķestris ieņēma savas vietas. Es mātes brīdinājumu atcerējos labi un nolēmu izdejot tikai vienu vienīgu deju, pirmo valsi. Mani uzlūdza, es dejoju pirmo valsi. Tad negaidot mani kāds sagrāba aiz bizēm, tā stingri pie pašas ādas. Tā bija mana māte; atnākusi man pakaļ un veda aiz bizēm ārā no zāles. Visi skatījās, kā mani ved. Ak, to šausmīgo kaunu un negodu; kāds man bija jāpiedzīvo.

Lūdzos, lai tak nedusmojas, ja netic, lai paprasa skolotājai, programma tik tikko beidzās un es tikai vienu pašu deju tik ļoti gribēju nodejot. Pēc tās būtu gājusi mājās. Bet mātes dusmas tikai pieauga, neatceros, ko viņa teica, bet atceros, ka mēs tā savādi gājām uz māju: māte pa ietvi, bet es, turēdamās no viņas tālāk, jo baidījos saņemt sitienus, gāju pa ielas vidu. Un tad, atceroties visas tās reizes, kad par sīkumiem māte mani bijā situsi, man uznāca tāda savāda dusmu lēkme, kādu nekad agrāk nebiju izjutusi. Un tādā nervu uzbudinājuma stāvoklī es pateicu mātei vārdus, kurus savā mūžā esmu daudzkārt nožēlojusi: "Kaut tu salauztu kāju un nevarētu man pakaļ izstaigāt, un, ja tu tiktu cietumā, tu arī to nevarētu." Līdzko to pateicu, man acumirkli pārgāja dusmas un bija kauns, ka esmu tik ļauni runājusi. Kad pēc mēneša māti apcietināja, es šos vārdus atcerējos,

tikai nevarēju saprast, vai manis dēļ šie vārdi piepildījušies. Bet tad, kad māte bija kāju salauzusi un izcietusi tik drausmīgas sāpes un mocības, man nekur nebija miera. Es dziļi nožēloju teikto un vēlējos, kaut nekad tā nebūtu sacījusi. Es tak negribēju savu māti nolādēt, es tikai biju dusmīga par to, ka man vienīgajai no visas skolas atnāca pakaļ, lai izvestu no zāles kā no ķēdes norāvušos šuneli.

Toreiz, kad mātei iztaisīja otro operāciju, es, nevarēdama atbrīvoties no sirdsapziņas pārmetumiem, biju baznīcā, noliku svecīti un lūdzu Dievu, lai man piedod dusmās izteiktos lāstus. No tās dienas mātes stāvoklis uzlabojās. Man kļuva vieglāk. Bet Dievu es biju lūgusi, māti nekad. Tad, kad to vēl varēju, man tas neienāca prātā, vēlāk bija jau par vēlu. Varbūt, ja es būtu saņēmusi mātes piedošanu, ar mani nekas ļauns nebūtu noticis.

Ar lāstiem mētāties nevar, kur nu vēl pret savu māti, vistuvākā asins radinieci, kaut arī bieži viņa mani pilnīgi bez vainas bija šausmīgi pērusi.

Daudzreiz man bija vēlēšanās ar māti sirsnīgāk izrunāties, bet nekad tam neradās laiks un piemēroti apstākļi. Vienmēr viņa man šķita tāda vēsa un nepieejama .Un nu tas laiks ir pagājis, un man jānes pašai savs krusts.

Cietumā bijām visdažādākās personas. Vienai krievietei ļoti gribējās ar mani parunāties. Viņa bija jauna, un, ja viņa būtu no parastās zagļu vai palaistuvju sugas, es viņas vārdu nemūžam neatcerētos. Bet pēc tā, ko viņa man pastāstīja, es savas pirmās cietuma paziņas Vaļas Amosovas vārdu nekad neaizmirsīšu. Lūk, ko viņa man par sevi pastāstīja Pievakarē braukusi ar vilcienu, pretim sēdējis pavecāks onkulītis - "djadjka", viņam mutē bijis daudz zelta zobu un vispār izskatījies turīgs. Kādā nelielā stacijā onkulītim bijis jāizkāpj. Viņa, Amosova, arī izkāpusi. Gājusi viņam blakus, kaut ko runājuši, tad, Amosova uz ceļa pacēlusi akmeni un ar to onkuli nositusi. No kabatām izņēmusi diezgan daudz naudas. Kabatā bijis arī salokāmais nazis, tāds paliels. To arī paņēmusi. Tad atcerējusies daudzos zelta zobus. Nevar zeltu uz ceļa atstāt, bet kā tikt pie zobiem? Izdomājusi. Ar atrasto nazi, gan ar lielām grūtībām, nogriezusi vīrietim galvu un to paņēmusi somā līdzi uz mājām. Tur, virtuvē uz galda, likusi mātei galvu turēt, kamēr ar knīpstangām dabūjusi zobus ārā. Jutu, ka man uzmetas zosāda, bet nezināju, kā man, visu to dzirdējušai, jāreaģē un vispār - kādēļ viņa man to stāstīja? Apmulsusi laikam pajautāju, vai viņai nemaz nebija žēl cilvēka - vai kaut ko tamlīdzīgu. Atceros, viņa itin braši atcirta, ka tas tāds nieks vien ir, kā, piemēram, nogalināt peli. Man ilgi pēc Amosovas stāsta acu priekšā rēgojās skats, kā ap asiņaino galvu asinīm notraipītām rokām darbojas divas krievietes - meita un māte. Agri es uzzināju, uz ko krievietes un krievi ir spējīgi. Kādi viņi mums varbūt brāļi un māsas! Bet partija un

valdība grib, lai Amosova būtu mana māsa... Un te viņa sēž man blakus un grib ar mani sadraudzēties, citas laikam viņu nepieņem. Strādāt mani norīkoja pirtī - "atutošanas" kamerā. Tas bija ļoti grūts darbs, tikai utis gan ne reizi nepamanīju, jo tajā laikā krievietes masveidīgi nenāca iekšā. Tikai nedaudzas.

Tas bija 1949. gada decembrī. Cietumi bija pārpildīti ar latviešu zemniecēm, jaunām, spēcīgām un pavisam vecām, nevarīgām. Toreiz valsts pildīja kolektivizācijas realizācijas plānu, par nodokļu nenomaksāšanu apcietinot zemniekus un pie viena panākot, lai "mežabrāļiem" nebūtu pieejama pārtika. Netikdami galā ar partizāniem, atriebās zemniecēm. Cietumā viņas tika pakļautas necilvēcīgam pazemojumam - "sanitārajai apstrādei". Lika izģērbties kailām, stāvēt rindā, kamēr krievu zaldāti ņirgādamies ar bārdas dzenamām žiletēm noskuva visapslēptākās ķermeņa vietas. Kura neļāvās ar labu, tai to izdarīja ar varu, par pretošanos vēl sodot īpaši - noskuva arī galvas.

Šo skatu es pēc daudziem gadiem, jau būdama Amerikā, uzgleznoju uz liela audekla un izstādīju plašai publikas apskatei Ņujorkā, valdības ēkas vestibilā - ar klāt pievienotu paskaidrojuma tekstu angļu valodā. Veselu mēnesi amerikāņu skatītāji varēja vērot savu draugu un sabiedroto izdarības. Cietuma pirtī mans uzdevums bija no kailajām, zemniecēm saņemt smagās vilnas drānas, jērādas puskažokus, garas adītas vilnas zeķes, lakatus u.c. Apģērba gabali tika savērt uz lieliem dzelzs riņķiem, man šie riņķi bija jānes milzīgā dzelzs kamerā, zem kuras kūrās uguns. Karstums kamerā neiedomājams, tādēļ man kājās bija koka tupeles, rokās brezenta cimdi. Kamerā uz āķiem riņķi jāuzkar, tad aizbultēja dzelzs durvis un zināmu laiku apģērbus karsēja. Pēc tam atvēra kameras otrā pusē tādas pašas dzelzs durvis, kur sievietes pēc mazgāšanās pirtī savas drēbes varēja saņemt. Sarunāties bija kategoriski aizliegts, tādēļ ar vairākām tikai ar acīm sapratāmies, bet ar dažām tomēr sačukstējāmies. Mani pieķēra un jau ceturtajā dienā "no darba atlaida".

Karstumā un vienlaicīgi aukstajā caurvējā man gadījās saslimt. Ar augstu temperatūru mani ievietoja slimnīcā. Tur iepazinos ar Ēriku Pāvilu, ārkārtīgi skaistu, gara auguma jaunu sievieti. Mēs bijām kamerā tikai divas un varējām viena otrai stāstīt visu, kas uz sirds.

Uzzinājusi mana tēva adresi, Ērika pateica ka tajā dzīvoklī dzīvo arī viņas paziņas. Vēl vairāk: es atcerējos, ka reiz atveru viņai durvis, kad viņa nāca pie Pētersoniem.

Toreiz viņai bija skaists, melns kažoks, kas tik labi izskatījās pie blondiem, labi safrizētiem matiem. Ērikai bija populārais 58. pants un jau notiesāta uz desmit gadiem. Ērika, tāpat ka es, bija strādājusi vācu lazaretē, tikai citā darbā - par māsiņu. Tur bija iepazinusies ar latviešu zēniem leģionāriem. Kad leģionāri pēc izveseļošanās devušies atkal uz

fronti, šķiršanās dienā kopā nofotografējušies. Ērika, nekā ļauna nedomādama, fotogrāfijas turējusi mājās, savā albumā. Viņa dzīvoja pie vecākiem, kopā ar savu sešgadīgo meitiņu. Vīrs strādāja Ventspilī un reti ieradās pie ģimenes. Vairāki draugi, iemodamies pie Ērikas, bija šķirstījuši albumu, taču kādam ienāca prātā nozagt liktenīgās fotogrāfijas un aiznest uz stūra māju. Ērika pat nevarēja iedomāties, kurš jeb kura to izdarīja, jo tiesā fotogrāfijas runāja pašas par sevi un nekādi liecinieki nebija nepieciešami. Ērikas vīrs, neskatoties uz to, ka Ērika tika apcietināta un tiesāta, gaidot otro bērnu, no sievas šķīrās. Un tā 1950.gada 16. janvārī Centrālcietumā bija lemts piedzimt latviešu puisītim.

Dzemdības sākās pēcpusdienā, es uztraukusies pieskrēju pie durvīm un klauvēju, cik spēka. Neviens nenāk. Tad noāvu kurpi un ar papēdi situ vēl skaļāk. Pienāk šķībacains cietumsargs un man uzkliedz: "Ko, karcerī sagribējās?" - Ātri sauciet kādu palīgā! Bērns nāk pasaulē!" Cietumsargs aizsit lodziņu un aiziet. Domāju, iet kādu māsiņu vai ārsti pasaukt. Steidzos pie Ērikas, glāstu viņai matus, runāju dažādus mīļus vārdus, pati esmu galīgi stulba, nepieredzējusi, nepiedzīvojusi, neziņā, ko darīt, kad dzimst bērns. Bet tik daudz es tomēr sapratu, ka bērns nenāca normāli. Ērika kliedz. Es atkal pie durvīm, situ, klauvēju, saucu. Neviens nenāk. Piesteidzos atkal pie Ērikas un galīgi pārbijos, kad ieraudzīju divas mazas kājiņas. Ko nu darīt? Tik daudz prāta man bija, ka tādā situācijā bērniņš var nosmakt. Izmisumā ar abām rokām un strauju kustību uzspiedu viņai uz vēdera, Ērika šausmīgi iekliedzās, es pārbijos, ka būšu ko sliktu izdarījusi, tad atskanēja bērna brēciens. Ātri paķērusi dvieļus, apsedzu mazo ķermenīti, jo kamerā bija šausmīgi auksts. Skrēju atkal dauzīt durvis. Pienāca cits zaldāts, tas tad pateica par dzemdībām, un pēc laiciņa atnāca vecmāte un bērnu sakopa. Satīto bērniņu es paņēmu pie sevis, paslēpu aiz mēteļa azotē un caur dvieli pūtu siltu dvašu. Ērika uz kādu stundu iemiga dziļā miegā. Atmodusies viņa man pateicās par palīdzību, un mēs pārmaiņus sildījām mazo puisīti, kuru turpat uz vietas "nokristījām" par Persiju. Kaut arī skaitījos jau izveseļojusies, mani vēl atstāja pāris nedēļas par aukli mazajam Persijam. Zinot, ka es pēc nepilna gada atbrīvošos, Ērika mani lūdza apciemot viņas ģimeni un visu pastāstīt. Vēl viņa lūdza pasveicināt Gunāra Hermanovska sievu Valiju, jo Gunārs pats jau agrāk bija notiesāts uz desmit gadiem. Visu, kā Ērika bija vēlējusies, es izpildīju. Tālāko Ērikas likteni uzzināju jau pēc atbrīvošanās - no viņas vēstulēm mātei. Persijs miris vilcienā etapa laikā, ceļā uz Molotovas apgabalu, sešu mēnešu vecumā. Ērika strādāja Molotovas mežos. Māte meitu gaidīja ilgus gadus, bet, kad meita 1957. gadā atgriezās, māte nākošajā dienā nomira. Es tur biju klāt un visu redzēju. Pati Ērika bija pārmainījusies līdz nepazīšanai, ļoti slima no pārstaipīšanās, viss viņai sāpēja, un, kādus pāris gadus

pamocījusies šajā sāpju pasaulē, viņa šķīrās no tās. Palika tikai meita Astrīda.

Tajā dienā, kad Persijs bija divdesmit dienu vecs, es viņu noskūpstīju pēdējo reizi, jo man pienāca pavēle: "Ar mantām". Domāju, vedīs atpakaļ uz darba kameru, nē, izveda pa sānu vārtiem, pāri dzelzceļa sliedēm, uz pārsūtīšanas cietumu. Ja Centrālcietumā vēl kā civilizācijas paliekas bija saglabājušās divstāvu dzelzs gultas ar vates matračiem, tad pārsūtīšanas cietumā nekā tamlīdzīga nebija. No sienas līdz sienai, visas kameras garumā, gultas atvietoja divstāvu koka nāras, blakšu pilnas. Kamera pārpildīta, ķermenis pie ķermeņa, tieši kā šprotes bundžā. Par tik smalkām lietām kā palagiem un spilveniem drīkstēja tikai sapņot. Pagalvī katrai sava mantu kule, un viss. Pat gaiss bija jāaizmirst, to atvietoja visādas nejaukas smakas un mahorkas zilie dūmi. Pa naktīm ņēma sievietes uz virtuvi kartupeļus mizot. Es vienmēr pieteicos, jo tur varēja elpot un uzēst kartupeļus.

Reiz naktī kādi vīriešu stāvi vēja ātrumā izšāvās cauri virtuvei,sacēlās liels troksnis, visapkārt skrēja, tad sekoja pamatīga šaušana, kāds kliedza: "Streļaiķe, streļaiķe v ž...!" Izrādījās, ka bija notikusi no ārpuses organizēta bēgšana. Divi tomēr tikuši žogam pāri, citus ievainoja, citus sabāza karceros. Vienīgi žēl, ka izbēgušie bija kriminālie. Citā dienā ap dienas vidu, atgriežoties no īslaicīgas pastaigas, redzēju, kā no blakus kameras iznesa jauna vīrieša līķi, "draugi" esot šo uz kārtīm nospēlējuši. Jā, pārsūtīšanas cietumā viss atgadījās.

Kādā pirmdienā ieradās "pircēji"- brangi nobarojušies krievu virsnieki, likās, tikko tāds pakustēsies, mundieris pa vīlēm pārsprāgs.

Mūs visas nostādīja garā rindā, un vien sauca: "Šuvējas, divus soļus uz priekšu!" Dažas izgāja. "Pianistes, divus soļus uz priekšu!" Nebija nevienas. Šuvējas aizveda, kameras durvis aizcirtās. Noklausījusies profesionālo cietumnieču sarunas, daudz ko uzzināju. Nometnes dzīve esot jauka: pašdarbības koncerti, kino, dejas. Nu jā, sieviete ar sievieti nometnēs sadejojās un tā turpina visu dzīvi. Jāpiezīmē, ka lielajā kamerā mēs bijām tikai divas latvietes, otra noķerta, tirgū pārdodot vilnas lakatiņus, somā arī divi atrasti - spekulācijas pants pēc visiem likumiem. Bezgaisa telpā dzīvojot, man uznāca kaut kas līdzīgs depresijai. Prasījos, lai ātrāk sūta prom uz nometni. Man rupji atcirta - jāgaida. Sadomāju pieteikt bada streiku. Ja bada streiku piesaka, atkal jāievēro likumi, tiku vieninieķā. Un nenožēloju, lai arī kāds, bet tomēr gaiss tādā vieninieķā ir. Varētu atsaukt bada streiku, bet tad nebūs tiesības palikt vieninieķā. Trīs dienas nepieņēmu pārtiku, ceturtajā mani pārvietoja stacionārā un baroja mākslīgi, neiedomājami resnu gumijas zondi grūžot kuņģī. Divas dienas spīdzināšana ar mākslīgo barošanu turpinājās, tad nolēmuši no manis atbrīvoties un vienu pašu aizveda uz stingrā režīma

labošanas darbu nometni Sarkandaugavā, bijušā Provodņika rūpnīcā. Man gan spriedumā nebija "stingrais", bet vispārējais režīms, bet ko es varēju teikt, kam sūdzēties?

Provodņikā sadzīves apstākļi bija cilvēcīgāki, kaut arī koka nāras, bet uz nārām vatēti matrači, palagi un spilveni un tīras telpas.

Tajā laikā Provodņikā bija pie divi tūkstoši ieslodzīto. Vīriešu zona no sieviešu atdalīta ar augstu dēļu sētu, pie spraugām pielipuši mīlas upuri, kuriem neviens sevišķu vērību nepievērsa. Jau pirmajā dienā satiku savas mātes advokāta Zvejnieka kunga meitu, tievu, trauslu būtni ar brillītēm, no Liepājas. Dažas dienas vēlāk mani iepazīstināja ar bijušā Armijas ekonomiskā veikala direktora sievu Leja- Sauss kundzi un vēl ar vairākām inteliģentām dāmām. Leja - Sauss kundze man pastāstīja, ka viņa ir no 1941. gada izsūtītajām. 1948. gadā viņai ir izdevies pašai uz savu roku atgriezties Latvijā. Par to viņa tiesāta, piespriežot trīs gadus cietumsoda un pēc tam nosūtīšanu atpakaļ uz to pašu apgabalu Sibīrijā, no kura izbēgusi.

Ilgāku laiku nomocījos ar pārdomām, kas ir necilvēcīgo likumu devēji un izpildītāji un cik lielam ir jābūt ciešanu mēram cienījamai kundzei, kuras vienīgais noziegums ir bijis tas, ka viņa bijusi precējusies ar veikala direktoru - cilvēku, kam bija uzticēts Latvijas lielākais veikals.

Provodņikā mani jau otrajā dienā pielika nakts maiņā pie gatera zāģa par palīdzi. Zāģi atradās vīriešu zonā, vīrieši stūma apaļus baļķus, lai no tiem iegūtu dēļus, sievietes zāģa otrā galā vilka dēļus, (tās skaitījās palīdzes) tad lika uz pleca un nesa uz piestātni. Sarkandaugavā baržās citi vīrieši dēļus salika pēc izmēriem. Dēļi smagi, rokas pilnas skabargām, bet gaiss labs, smaržīgs - atsvēra smago darbu. Reiz man gadījās nopietnāk ievainot roku un gāju uz medpunktu. Tur sarunas novirzījās uz dažādām traumām, kādas nometnē atgadās, un atkal negaidīta, liktenīga sagadīšanās. Māsiņa, Kurt man pārsēja roku, pirms diviem gadiem sniegusi pirmo palīdzību manai mātei. Viņa man visos sīkumos izstāstīja par manu māti to, ko māte man nekad nepateica, laikam nevēlēdamās par to runāt, lai nebūtu par jaunu jāatceras visas pārdzīvotās šausmas.

Mana māte kopā ar citām ieslodzītajām strādājusi celtniecības darbus. Viņām bija jānes ķieģeļi un cementa java pa dēļu laipu uz augšējiem stāviem, kur mūrnieki strādāja. Gadījies, ka siena piecu stāvu augstumā nogruvusi, piecas sievietes, kuras tajā brīdī atradās lejā, palika zem ķieģeļu gruvešiem. Kamēr gruvešus attīrija, četras bija jau mirušas, mana māte, vienīgā dzīvā, ļoti smagā stāvoklī nogādāta uz ortopēdisko slimnīcu. Nu mums atkal bija viela garām pārdomām. Kurš ir tas, kas mani atveda uz vietu, kur mātei notika nelaime un nelaimes lieciniece man tagad pārsēja sīku ievainojumu? To nevar vairs nosaukt par sagadīšanos. Citi teiktu - liktenis. Bet kas ir liktenis?

Kas likteņus nosaka? Nebūtu es to muļķīgo badastreiku bez nopietniem iemesliem uzsākusi, nekad nebūtu uzzinājusi, kā veidojies mātes liktenis. Tagad zinu un pats interesantākais - jau otrā dienā pēc medpunkta apmeklējuma mani "pircējs" nopirka un aizveda uz citu nometni!

Šim "pircējam" vajadzēja māksliniekus. Tāpat ieslodzītos sastādīja rindā, bet bija vēl viena prasība: lai būtu pirmā sodamība un lai sods nepārsniegtu trīs gadus. Labošanas darbu nometne Nr.6 atradās netālu no Brasas stacijas. Tā skaitījās invalīdu nometne, bet, ja vajadzēja kādu, kas ko prot, tad "piepirka" tādus ar maziem sodiem. Nometnē invalīdi nagloja taras kastes, citi izgatavoja rūpnīcas VEF pasūtītās shēmas, bet vienā palielā darbnīcā gatavoja šūpuļzirgus. Formās iemīcīja papīra un līmes masu (papjēmašē), krāsnīs izkaltēja, samontēja, noslīpēja un gatavos zirdziņus nokrāsoja, trūka tikai mākslinieka, kurš ar eļļas krāsu uzgleznotu skaistas, vijīgas krēpes, izteiksmīgas acis, seglus, iemuktus, - nu tā, lai zirdziņš patiktu gan bērniem, gan viņu vecākiem. O, tāds darbs man gan patika! Ar katru dienu mani zirdziņi iznāca skaistāki, uz segliem ar tievo otiņu un košām krāsām sazīmēju skaistus latviešu rakstus, gan saulīte, gan auseklīšus, un tie izskatījās tiešām jauki, priecājos pati, priecājās citi, un nometnes priekšnieki nebeidza mani slavēt. Viņi tak nezināja un nepazina mūsu tautiskos rakstus, viņi vērtēja tikai skaistumu. Es arī neteicu, ka tie ir mūsu nacionālie raksti un ka īstenībā tā nav mana māksla, bet tautas mākslinieku radītā. Visumā par dzīvi sestajā nometnē sūdzēties nevarēja. Piemērots darbs, jauki cilvēki, vīrieši ar sievietēm visu dienu kopā strādāja, jokoja, smējās, tikai naktī gulēja atsevišķās barakās. Sešos mēnešos biju iemanījusies ar brīvu roku tik labi gleznot krēpes un acis, ka negribējās vairs no zirdziņiem šķirties, labprāt gadiem ilgi vilktu ar otiņu pa šūpuļzirdziņu gludajiem kakliem.

Pēc atbrīvošanās bēdājos, ka nedrīkstēju iet un nākt uz nometni kā uz darbu. Bet man izņēmuma kārtā atļāva gan atnākt kādreiz ciemos pie bijušajiem darba kolēģiem. Es to arī darīju: izcepu mājās cepumus vai kūkas un nesu draugiem, atļāva pat satikties, parunāt. Bet, kad centrālā universālveikala skatlogā ieraudzīju savus zirdziņus, priecājos no sirds. Tie tak ir mani! Manu roku darbs glaunākā Rīgas veikalā!

VISS JĀSĀK NO JAUNA

Nu es sevi uzskatīju par lielu speciālisti rotaļlietu apgleznošanas profesijā un, nezaudējot laiku, gāju prasīt darbu arteļa "Mākslinieks" rotaļlietu darbnīcā. Nenācās pārāk grūti pārliecināt arteļa priekšsēdētāju Pormali, ka labāku par mani nekur neatradīs, ka ar brīvu roku varu ar otiņu vilkt garas jo garas līnijas un to uz vietas varu pierādīt. Mani pieņēma. Biju jau nokārtojusi pie rakstīšanos pie tēva, arī darbā ar mani bija apmierināti. Varēju atkal zīmēt krēpes, tikai maziem koka zirdziņiem. Bieži ciemojos pie Ērikas mātes.

Viņa labprāt man deva lasīt Ērikas vēstules, un man vairākas reizes nācās visu stāstīt no gala. Ērikas māte man kļuva ļoti tuva, un bija bezgala žēl, redzot viņas aiziešanu.

Pie Gunāra Hermanovska sievas arī kļuvu par tādu gaidītu ciemiņu, jo skumjas un sāpes cilvēkus satuvina, un ir labi, ja ir cilvēki, ar kuriem var runāt visu, kas uz sirds. Tāda bija Valija Hermanovska. Katru reizi, kad Magadanā sākās kuģojamā sezona un varēja sūtīt pārtiku, cukuru un speķi, Valija mani palūdza uzrakstīt krievu burtiem adresi uz pakām. (Arī Gunāru mēs sagaidījām mājās un kopīgi nosvinējām 1958. gadu.)

Valijas Hermanovskas dzīvoklī sastapu daudz interesantu personību. Viens no pirmajiem, ar ko tiku iepazīstināta, bija Gunārs Cīlītis, toreiz Mākslas akadēmijas trešā kursa students. Jauns, glīts cilvēks ar brīnišķīgām brūnām acīm, bet tie apavi gan! Kā var māksliniekiem patikt staigāt pa ielu smagos rupjos ādas "tankos"?

Taču kādas man tiesības viņam aizrādīt? Varbūt cilvēkam nebija naudas glītu apavu iegādei, bet varbūt viņam pati ka citus šokēt.

Cīlītim ar mani saistījās kāds nodoms sakarā ar drauga labklājību. Tīros labdarības nolūkos viņš gribot mani iepazīstināt ar jaunu Mākslas akadēmijas studentu, kuram visa dzīve sagājusi strupceļā un, lai viņš no bēdām nesāktu dzert, viņam būtu vajadzīga meitene, tieši tāda kā es. Es gan centos atrunāties, ka neveiksminieku glābšana nav mana profesija un, ja drauga ciešanu iemesls ir atraidīta mīlestība, tad visas pūles var izrādīties veltīgas. Taču pēc Cīlīša domām, vajadzēja mēģināt, un tas viss esot jādara ātri, turpat vai nedēļas laikā. Nevarēju saprast, kam tāda steiga, turklāt mani tas viss neinteresēja, man pašai problēmu netrūka - kā apiet likumu, lai tiktu kādā augstskolā. Es domāju par izglītības turpināšanu, jo visas draudzenes jau kaut kur, kaut ko studēja. Mani šī glābšanas misija nemaz nevilināja, tādēļ ar Bruno Celmiņu tikties nevēlējos. Un tomēr tikšanās notika, gan ne gluži pēc nedēļas un ne gluži bez manas piekrišanas. Cīlītis, vienojies ar Celmiņu, mani uzaicināja uz restorānu. Ieraugot Celmiņu, nekādā sajūsmā nebiju. Citas gan par viņu jūsmoja, bet par gaumi jau

nestrīdas. Restorānā pavadītais laiks man šķita vienmuļš, neinteresants. Pēc restorāna, kā jau tas toreiz pie māksliniekiem pēc tradīcijas bija pieņemts, sekoja vizīte pie Leo Kokles. Es gan mēģināju protestēt, sacīdama, ka nav pieklājīgi vēlā vakara stundā citiem mieru traucēt, bet pārējie nepiekāpās. Leo Kokles viesmīlība pelnīja apbrīnošanu, vienīgi Kokles mamma nedaudz paburkšķēja. Atšķirībā no daudzām citām mana vecuma un mana laika meitenēm mani bohēmas dzīvē ievilkt nevarēja. Laikam biju savam vecumam jau sen pāraugusi, pārāk daudz nopietnu problēmu, dramatisku piedzīvojumu un milzīgais naids pret pastāvošo iekārtu man neļāva nodoties bezrūpīgai dzīvei. Manas domas, lai kur es ietu, lai ko darītu, visu laiku kavējās pie tās manas tautas daļas, kurai jāpavada dzīve aiz restēm vai tālajās Sibīrijas tundrās.

Bet vai pasaule to zin? Un, ja nezin, tad ko es šajā jomā varētu darīt? Mani mocīja it kā vainas apziņa: es te sēžu, nodarbojos ar mazsvarīgu rotaļlietu krāsošanu, bet varbūt man vajadzētu mēģināt pāriet robežu un paveikt kaut ko svarīgāku, rakstīt brīvās pasaules avīzēs patiesību par pārestībām un vardarbībām, kādas padomju varas apstākļos jācieš godīgiem Baltijas valstu iedzīvotājiem. Celmiņš mani ātri saprata. Viņš nekad vairs mani neaicināja uz iedzeršanām, gluži pretēji, viņš prata izlikties, ka arī viņu tās neinteresē. Viņš bieži nāca mani sagaidīt no darba ar ziediem rokā. Diezgan bieži viņam bija nopirktas biļetes uz kino, teātri vai operu. Taču reizēm viņš nerādījās veselu nedēļu. Man nekad nenāca prātā doma viņu uzmeklēt vai pajautāt kādam, kur palicis. Nē, ja vajadzēs mani satikt, zinās, kur esmu atrodama, ja nē, nevajaga. Bet, kad Celmiņš, labi ģērbies, ieradās atkal ar ziediem un teātra biļetēm, es gāju, nejautādama, kā pavadījis pagājušo nedēļu, jo man tas bija vienaldzīgi. Manas darba biedrenes bija stāvā sajūsmā par tādu kavalieri, kurš ar ziediem vien nāk, un deva man dažādus gan gudrus, gan muļķīgus padomus, bet mani tas viss it kā neskāra. Un kāds tur brīnums, ja ziedus nes puisis, kam māte puķu veikala vadītāja. Būtu jābrīnās, ja nenestu.

Teātru apmeklējumiem sekoja uzaicinājums uz Mākslas akadēmijas balli. Drusku šaubījos, tad tomēr izlēmu iet. Pati uzšuvu diezgan greznu balles tērpu, blūzi no vecas sarkana zīda kleitas, bet melniem gariem zīda svārkiem drēbi pirku, vēl atradās zelta brokāta gabaliņš, ar ko tērpu izgreznot. Viss kopā izskatījās labi, un redzēju, ka ballē esmu viena no elegantākajām. Kāds mani kopā ar Celmiņu nofotografēja. Tā bija mūsu pirmā kopīgā bilde.

Pēc nepilniem diviem gadiem Bruno Celmiņš mani oficiāli bildināja, bet es par to pat dzirdēt negribēju. Nevēlējos savu dzīvi saistīt ar cita cilvēka dzīvi, jo baidījos zaudēt savu neatkarību un brīvību. Biju uzaugusi viena, un vienatnē jutos daudz labāk nekā otra cilvēka sabiedrībā: vienaldzīga, vai tā bija māte, vai tas bija tēvs, vai

tas būtu vīrs. Mana māte jau kopš jaunības bija ļoti nervoza vai, kā vecāmāte mēdza teikt, - savādniece. Bērnībā, cik vien bija iespējams, centos izvairīties no tikšanās ar māti. Reiz man pat izdevās veselu nedēļu negadīties viņai ceļā. Mēs dzīvojām katra savā stāvā. Kādreiz, kad vēl biju maza, es uz māti bieži dusmojos par to, ka viņa vakaros savā otrā stāva istabā stundām ilgi spēlēja vijoli un bija vienaldzīga pret mani, bet vēlāk priecājos, ka mani netraucē, jo tad es varēju darīt visu, kas man ienāca prātā. Astoņu gadu vecumā pratu veikli izlavīties no mājām un, sadraudzējusies ar ugunsdzēsējiem kuriem toreiz bija jādežūrē kino izrāžu laikā, no ugunsdzēsēju ložas noskatījos samērā daudz pieaugušo filmu. Tur es redzēju, kā skaistas "dāmas" sēž bāros uz augstiem krēsliem ar ļoti garām cigarešu iemutēm rokā. Pārnākusi mājās, pie spoguļa ķēmojos pakal un nav brīnums, ka sāku uzsmēķēt astoņu gadu vecumā. Tajā laikā mans dzīves mērķis bija kļūt par tādu bāra "dāmu".

Desmit gadu vecumā radās citi mērķi. Sāku interesēties, kā ātrāk apgūt angļu valodu, lai varētu aizlaisties prom no mājām - plašā pasaulē, laikam arī kinofilmu iespaidā. Sapratu, ka ar vācu valodu, kuru toreiz zināju perfekti, jo tajā laikā gāju vācu pamatskolā un kopš dzimšanas māte ar mani citādi nerunāja, vien nepietiek. Biju nepacietīga. Man jau tajā vecumā gribējās visur būt, gan Abesīnijā (tagadējā Etiopijā), gan Austrālijā, Argentīnā un Brazīlijā, it kā bez manis tur neviens nevarētu iztikt. Te vēl jāpiemin, ka māti viena laiku apciemoja tāds draugs, kurš ilgus gadus bija klīdis pa pasauli. Atgriezies dzimtenē, labprāt stundām ilgi stāstīja visādus brīnumus. Es, izlikdamās, ka rotaļājos ar lellēm, visu noklausījos un iegaumēju. Tā bija mana iztēles pasaule. Ceļoju arī viena pati ar pirkstu pa karti, iegaumēju visus nosaukumus. Vēlākos gados daudz lasīju, visu pēc kārtas, neko nešķirojot.

Atceros, kad man bija sešpadsmit gadu, mēs ar māti divatā reiz sauļojāmies pludmalē un mūsu starpā norisinājās, var teikt, vienīgā saruna par dzīvi. Toreiz māte teica: "Ja tu dzīvē gribi būt nelaimīga, tad apprecies un dabū bērnus." Es teikto uz sevi neattiecināju, nē, manas domas virzījās citā virzienā. Sapratu, ka mana māte savu laulību un mani uzskatīja par savas dzīves nelaimes cēloņiem. Esmu secinājusi, ka acīmredzot mana māte pārāk jauna apprecējās, tādēļ nolēmu nesteigties, lai neizdarītu tādu kļūdu, kura vēlāk būtu jānožēlo.

Vienreiz Celmiņam ieminējos, vai nebūtu pareizāk mums abiem vispirms parūpēties par izglītību, nobeigt studijas un tad domāt par ģimenes dzīvi. Neko ar saviem prātīgiem padomiem nepanācu. Gluži otrādi - Celmiņš sadusmojās un teica: "Nedomā, ka tu varēsi pastaigāt kopā ar mani, kādus gadiņus, tad ar kādu citu, ņem vērā, cita nebūs, es to vienkārši nepieļaušu. Tu ne ar vienu citu uz ielas parādīties

nevarēsi."

Tie jau izklausījās kā draudi. Biju apjukusi un nezināju nekā prātīgāka, ko atbildēt, tādēļ teicu: "Bet man tak neviena cita nav!" "Nu, ja nav, tad labi, un rīt pat ejam uz dzimtsarakstu nodaļu."

"Kā tad tā, bez iepriekšējas sagatavošanās?"

"Tam nav jāgatavojas."

"Bet es gribu padomāt, bez tam man pašai arī ir tiesības par savu nākotni lemt. Tu vēl neesi dzīvē grūtības piedzīvojis, es esmu un man ir nopietnāka pieeja visām lietām nekā tev."

To teicu, domādama, kā Celmiņš, mātes lutināts, vispār neko no dzīves nezina, līdzīgi tiem simtiem tūkstošiem jauniešu, kuriem vecāki neko nav stāstījuši, vienkārši aiz piesardzības, lai viņu bērni, uzzinādami pārāk daudz, kaut kur neizpļāpātos vai, vēl vairāk, nacionālu jūtu pārņemti un alkdami pēc atriebības un taisnības nesāktu dumpoties. Bez tām Celmiņš toreiz atstāja tāda nenopietna cilvēka iespaidu es jutos par viņu daudz vecāka, bet īstenībā viņš bija divus gadus vecāks par mani. Reiz es viņam to pateicu, tad viņš, negribēdams atpalikt, man pastāstīja to, ko nekad nevienam nebija teicis. Tas bija drūms stāsts par to, kā viņš sešpadsmit gadu vecumā paņemts vācu karadienestā par pretgaisa aizsardzības izpalīgu, ko viņš tur piedzīvojis, kā nokļuvis Berlīnē un pēc tam krievu gūstā. Pēc diviem gūstā pavadītajiem gadiem atgriezies mājās pusdzīvs, utains, ar lūku vīzēm kājās. Lūku vīzes visus gadus glabājās viņa mājas bēniņos un laikam vēl šodien tur karājas, ja vien māja nav nojaukta. Vīzes esmu redzējusi un rokā turējusi. No tās dienas mūsu attiecībās daudz kas mainījās. Sāku uzskatīt viņu par sev līdzvērtīgu. Mūsu sarunu tēmas kļuva saturīgākas, kopīgi varējām kritizēt partiju un valdību, mums vienam no otra nebija jābaidās.

LIKUMĪGĀ LAULĪBĀ

Cik tas vienkārši - aiziet divi uz dzimtsarakstu nodaļu, un pēc piecām minūtēm ir vīrs un sieva. Toreiz pat baltās brūtes kleitas nebija modē. Mans tēvs pret laulībām neiebilda, bet mātei uz Liepāju par varbūtējo laulību es pat nepapūlējos paziņot, kaut kā neienāca prātā, ka tas obligāti būtu jādara. Līdz pēdējam brīdim pati vēl nebiju ar sevi skaidrībā. Pēc mēneša mātei paziņoju, ka man cits uzvārds. Celmiņa tēvs, tāpat kā mans tēvs, ar prieku tādu notikumu atbalstīja, bet māte pretojās, negribēdama savu vienīgo, ļoti vēlu dzimušo dēlu atdot svešai sievietei. Un tā, bez īpašas sajūsmas, it kā pavisam nejauši, nevienam neko īsti nepateikuši, it kā pastaigādamies, bijām sareģistrējušies. Tā sagadījās, ka vajadzīgos trīs rubļus reģistrācijas nodevai arī kaut kur aizņēmāmies, jo mums pašiem to tajā brīdi nebija. Tajā dienā vienīgais līdzzinātājs, mans tēvs, sarūpēja mums vakariņu galdu. Otrā dienā bijām uzaicināti uz pusdienām pie vīratēva un viņa dzīvesbiedres.

Pie likumīgā vīra un viņa mātes es nekad mājās nebiju bijusi, kaut kas mani atturēja, jo zināju, ka mani tur negaida, esmu nevēlama persona. Tāpat kā daudzi citi latviešu tautības jaunlaulātie, mēs dzīvojām katrs savā vietā. Vīrs nāca katru vakaru paciemoties, bet, līdzko palika pa nakti, tā centīgie sētnieki Ērmaņi steidzīgi paziņoja milicijai - un naktskontrole klāt. Nevienu no mums neapcietināja, bet soda nauda desmit rubļu apmērā jāsamaksā. Par naktskontrolēm Celmiņš bija sašutis, man arī tās krita uz nerviem, bet ja jau dzīvojam brīvā zemē, tad jāpierod pie tādas "brīvības", kādu mums un daudziem citiem latviešiem okupanti uzspieda. Jā, viņš vairākkārt gribēja mani vest pie sevis, es teicu, ka ātrāk neiešu, kamēr vīramāte mani aicinās. Un notika tā, ka aicināja. Vēl vairāk, pati ar taksometru atbrauca kaļ, aizveda mani kā princesi. Pirmajā laikā attiecības ar vīra māti izveidojās tīri diplomātiskas, bet ar laiku kļuva arvien sirsnīgākas. Sevišķi sirsnīgas un draudzīgas kļuvām tad, kad Bruno uzradās otrā, trešā un vēl ceturtā sieva... Tad vīramāte nāca pie manis un sūdzējās par nesaskaņām. Mūsu kopdzīves laikā, tieši tāpat kā pirms tās, Celmiņam bija un palika niķis nozust jeb, kā saka, "iekrist". Es neparko negāju "iekritušo" meklēt, vienīgi tad, kad vīramāte sūtīja, uzmeklēju vīru ar vārdiem: "Māte sūtīja."

Reiz vīramāte mani uzcēla nakts vidū un jautāja, kas es par sievu esot, ja neejot vīru meklēt. Jutos dziļi nelaimīga par iztraucēto miegu un teicu, ka man adrese nav atstāta un nezinu, kur jāmeklē. Viņa man iedeva 50 rubļus taksītim, lai braucot meklēt. Mīļā miera dēļ kādu stundu pavizinājos pa tukšajām Rīgas ielām, tad atgriezos un teicu, ka nekur neatradu. Un es arī nekad nebūtu naktī klauvējusi pie svešu

cilvēku durvīm, lepnums neļautu. Pa vidu atgadījās priecīgāki brīži, viens no tiem - lielā Tēva un Skolotāja, Staļina nāves ziņa.

Darba vietā to pateica pa vietējo radio. Es tad izsaucos: "Kāda laime, beidzot kādi sapratušies un viņu novākuši." Vairāki darbabiedri, man pienākuši, paspieda roku, bet sirsnīgi lūdza neizrunāties, visiem joprojām no kaut kā bija bailes. Materiālā ziņā Staļina nāve mūsu ģimenei bija īpaši izdevīga. Kā jau minēju, vīramāte strādāja puķu veikalā. Tur nu organizācijas un iestādes pasūtīja lielus skuju vainagus. Vainagiem vajadzēja sarkanas lentes ar zelta burtiem. Visas lentes es viena pati uzrakstīju: mīļajam, dārgajam, dižajam Staļinam - līdz riebumam.

Par katru lenti saņēmu 50 rubļus, tā toreiz skaitījās vienkārša strādnieka dienas alga, bet es rakstīju desmit lentes dienā un tiku pie jauna, ļoti modīga mēteļa.

Pirmajā laulības gadā Celmiņš akadēmijā piedalījās kādā iedzeršanā, kurā nokurināja krāsnī dažas taburetes. Celmiņam pateica, ka viņu no akadēmijas izslēdz. Pārnācis mājās, vīrs staigāja apkārt tāds galīgi sašļucis un bēdīgs, neuzdrošinājās neko stāstīt. Kad visu kā no palaidņa puikas biju izvilkusi, un konstatējusi, ka viņa vaina visniecīgākā, otrā dienā aizgāju uz akadēmiju pie rektora Kruglova un teicu apmēram tā: Celmiņš visu laiku atradās mātes gādībā, un par to laiku es neatbildu, turpmāk par viņu rūpēšos es, viņa sieva, un nekas tamlīdzīgs vairs nenotiks. Kruglovam mana valoda patika, un viņš atsauca izslēgšanu, tādā veidā Celmiņam laimējās nobeigt akadēmiju. Vienīgi man iznāca diezgan daudz piestrādāt. Celmiņam neparko negribējās apmeklēt lekcijas, it īpaši tās par dialektisko materiālismu, bet bez šim zinībām līdz diplomdarbam netikt. Tad es ņēmu piezīmes no paraugstudentes Birutas Goģes un pa vakariem pārrakstīju, gultiņā lasīju vīram priekšā visas pārrakstītās lekcijas un pasvītroju tos teikumus, kuri jāzina un jāatceras, kad vajadzēs atskaitīties. Rezultāti bija labi. Arī valodas vīram nepadevās un neinteresēja. Tad es ņēmu un uzrakstīju visu, kas mācību programmā paredzēts, sacīdama, lai ņem un pārraksta, jo viss būs pareizi. To nu gan nē, viņš tak netērēšot laiku un enerģiju pārrakstīšanai.

Un tā viss aizgāja uz akadēmiju manā rokrakstā, un visur Bruno dabūja labas atzīmes ieskaitēs. Redzēdama, cik viss vienkārši, nolēmu pati stāties akadēmijā. To padzirdējis, vīrs ne pa jokam uztraucās un tikmēr runāja, kamēr pierunāja pagaidīt, līdz viņš beigšot mācības. Pēc pāris nieka gadiem viņš pelnīs un es tad varēšu studēt bez rūpēm un raizēm. Tas izklausījās tik sirsnīgi un jauki, ka beidzot piekritu. Celmiņam draugu pulks vienmēr bija liels - un slavenības vien, slavenībās vien. Kādu vakaru ziemas vidū pie durvīm zvana, vīramāte iet ielaist un pārbīstas. Durvīs stāv cilvēks, vējā izpluinītiem matiem un gluži kailām krūtīm. Cilvēks saka: "Nebīstieties, kundze, es esmu

Pestītājs." Tas bija Jānis Pauļuks...

Īpaši gribas pieminēt vienu no tuvākajiem Bruņa draugiem - Jāni Osi, kurš savā spēcīgajā diplomdarbā uzgleznoja izteiksmīgos zvejniekus laivā. Šīs gleznas kopija rotāja Rīgas centrāltirgus zivju paviljonu. Jānis Osis dzīvoja pie sava radinieka ārkārtīgi trūcīgos apstākļos, no kā viņi pārtika, grūti iedomāties. Vecākus viņam četrdesmit pirmajā atņēma sarkanais terors. Visu mantu nolaupīja, dzīvi izpostīja. Jāņa Oša diplomdarbs daudziem toreiz patika; darba tēma, teicami izpildīts, viss, kā vajag. Darbu ieteica Staļina prēmijai.

Lai nu kam, bet Osim tāda prēmijas nauda būtu bijis liels atbalsts. Bet Staļina prēmiju var saņemt tikai ar "tīru" biogrāfiju. Osim vecāku dēļ tā izrādījās netīra. Prēmiju neiedeva. Ak, šie padomju "saulainās" dzīves ērkšķi, kā tie mums dūrās sirdīs!

Arī dzejdaris Otomārs Rikmanis toreiz draudzējās ar Bruni un kādu rītu, mūsu mājā pamodies pēc nelielas uzdzīves, sēdēdams uz mūsu laulības gultas malas, uzrakstīja man veltītu poēmu. Tas tomēr bija skaists žests! Un, lai gan Staļina laiki it kā bija pagājuši, Otomārs ar savu dzeju sarieba iztapīgajiem režīma kalpiem mūsu pašu tautiešiem - un pār to samaksāja ar ieslodzījumu uz septiņiem gadiem slavenajā Mordovijas soda nometnē. Atgriezies no Mordovijas, Otomārs saticis Viļa Lāča vedeklu Ligitu Lāci. Saruna ievirzījusies par mani. Es līdz tam Ligitu Lāci personīgi nebiju pazinusi, vienīgi leģendāros nostāstus gadījās vairākkārt dzirdēt. Ligita Lāce sacījusi: viņai esot ziņas, ka es esot Mordovijā mirusi, bet Otomārs apgalvojis pretējo. Nu ko, saderējuši uz vairākām konjaka pudelēm. Lai derības vinnētu, Otomārs taksīti atbrauca uz māju, kurā es neilgu laiku pēc atgriešanās no Mordovijas mitinājos. Ligita un vēl kāds vecāks kungs, Ligitās privātais finansētājs, gaidīja taksīti. Mani, izrāvuši gandrīz no gultas, ņēma līdzi uz derībās vinnētā konjaka izdzeršanu. Brauca uz Ligitas dzīvokli kaut kur Juglas pusē. Tad man radās iespēja personīgi parunāties ar šo ļoti populāro dāmu. Uz mani viņa atstāja labu iespaidu.

Runājot par Bruņa draugiem, katrā ziņā jāpiemin Paulis Duškins. Jaunībā viņš laikam bija pats ekscentriskākais no visiem tā laika māksliniekiem. Kad Duškins izgāja uz ielas, viņš nevienai sievietei nepamanīts paiet garām nevarēja. Platmale vien bija ko vērta un pa gabalu ieraugāma, vienīgi žēl, ka stacijas laukumā, kūleņus metot, skaistā platmale tika nevērīgi samīcīta pret bruģa akmeņiem. Ar Pauli mums nācās ļoti bieži dzīvē tikties, un mūsu attiecības aizvien palika draudzīgas. Mani gan satrauca novērojumi attiecībā uz Pauļa otro sievu Rasmu. Viņa bija tikko atgriezusies dzimtenē no Kalifornijas, laikam pat nenojauta, ka viņas pirmie "kavalieri" bija čekas virsnieku izlase. Viņi pirmos mēnešus ārzemju latvieti neizlaida no savas "gādības", vadāja pa Rīgas labākajiem restorāniem un kavēja laiku. Un

Rasma jutās labi tik smuku kungu sabiedrībā.

Tikai tad, kad informāciju avots, viņai pašai to nezinot, bija izsmelts, viņa varēja uzsākt normālu dzīvi un strādāt kinostudijā par grimētāju. Laulība ar Duškinu izjuka, abi izrādījās ar raksturiem, un finālā Rasma vēl sasita skaistās kristāla vīna glāzes. To Duškins piedot nespēja. Mūsu "savedējs", Gunārs Cīlītis, arī šad tad jau pēc akadēmijas beigšanas ciemojās pie mums. Neatceros, ar ko Brunis toreiz saķērās un kā izcēlās kautiņš. Mums mājās grīdas bija vienmēr labi ievaskotas un spožas. Uz grīdas garš celiņš, un tieši uz celiņa viņi cīnījās. Gunārs, būdams asprātīgs, iedomāja pajokot un stingri pavilka celiņa vienu galu. Abi cīkstoņi smagi krita, palma gāzās, pods plīsa, zeme pa visu grīdu, tas tik bija skats! Bet vai tik vien cilvēka mūžā pārpratumu. Tie tik tādi jautri sīkumiņi. Kas būtu dzīve bez jautrības? Vīramāte gan tā gluži nedomāja, un sanāca skandāliņš. Man arī kāds vārds bija jāsaka, bet es (lai izpatiktu vīramātei) tikai to vien pateicu: "Kā tā var?"

Pie Bruņa draugiem toreiz arī Harijs Liepiņš no Dailes teātra bija pieskaitāms. Neatceros, par ko Liepiņš mani zvērīgi nokaitināja, un es, daudz nedomādama, atvēzos un "uzmaucu" viņam kaklā nelielu bildi. Triecot bildi pret Liepiņa galvu, audekls plīsa un rāmis palika kaklā - kā zirgam sakas. Nedomāju, ka viņš to spēja jebkad atcerēties, jo visi bija dūšīgi iesiluši un mani krietni nokaitinājuši.

Kādu vasaru Celmiņam piešķīra ceļazīmi uz jaunrades namu Dzintaros. Tur viņam ierādīja istabu divatā ar nedraugu Laimdoti Mūrnieku. Pirmā sūdzība no Celmiņa puses par Mūrnieku bija tāda: "Viņš nedzer," Nu, ja nedzer, kāda tur var būt runa par draudzību! Nekāda. Rīga nav tālu, draugi brauca ciemos. Atbrauca Pauļuks ar Kokli. Smuki padzīvojās, Celmiņam ar Pauļuku sanāca konflikts manis dēļ. Jā, tā bija mana vaina, jo reiz izpļāpājos par atgadījumu, kurš notika tad, kad es Celmiņu vēl nepazinu. Biju ciemojusies pie draudzenes Felicitas. Mūs iztraucēja Pauļuks. Viņi jau tad dzīvoja šķirti. Kā jau tādās pajukušās ģimenēs mēdz būt, Pauļuks paklaigāja un aizgāja. pēc laba laiciņa gāju arī es. Kāpņu telpā Pauļuks mani bija gaidījis. Mēs toreiz bijām sveši un pie Felicitas redzējāmies pirmo reizi. Bez ievada Pauļuks centās mani trepju telpā noskūpstīt. Es veikli izrāvos un aizmuku. Celmiņš, piepeši žvingulī tādu epizodi atcerējies, metās Pauļukam virsū un visu acu priekšā noplēsa žaketei piedurkni. Tā man bija mācība - visādus niekus turēt pie sevis un bez vajadzības nepļāpāt. Citā reizē atkal atbrauca draugu pulciņš, kopā ar viņiem operas dekorators Grasmanis. Viņa sieva toreiz bija slavenā vijolniece Lida Rubene. Man toreiz ļoti nepatika Grasmaņa lielība - piedzērušu draugu pulkā pļāpāt par ģimenes intīmām lietām: kādā izskatā sieva viņam spēlējot vijoli! Būtu priecājies pats un turējis mēli aiz zobiem. Ja papļāpā par svešām vienas nakts skaistulītēm, tad tas vēl kaut kādā mērā ir attaisnojami, jo vīrieši pēc dabas ir pļāpas.

Sadraudzības vakars jaunrades namā beidzās ar dziedāšanu - kurš skaļāk var. Pēc administrācijas aizrādījuma izbeigt skaļo dziedāšanu draugi aizgāja uz pludmali un tur nakts vidū dziedāja visi reizē, tikai katrs savu dziesmu. Bet tad dziedāšana pārtrūka tik pēkšņi, kā ar cirvi nocirsta. Visi pārbīli apklusa, jo Grasmanis bija uzņēmis vadošo toni un skaļāk par visiem dziedāja mūsu lūgšanu, mūsu himnu. Draugi pārbijušies mēģināja Grasmani apklusināt, jo tad vēl nebija himnas dziedamais laiks. Neizdevās - Grasmanis iespaidīgi nodziedāja līdz galam. Toreiz tas varēja maksāt vairākus gadus aiz restēm. Labi, ka tuvumā nebija neviena nodevēja.

Nākošajā gadā Celmiņš, saņēmis stipendijas naudu, gribēja īrēt kādā vasarnīcā istabu Mellužos. Ilgi meklējām, jo naudas nepietika, lai kaut ko pieklājīgu varētu noīrēt. Dabūjām tādu nelielu šķūnīti, kur tikko pietika vietas divām saliekamām gultiņām un vienam galdiņam. Turklāt Celmiņš lika man aiziet no darba, jo, braukājot no rīta un vakaros pa vilcieniem, varot gadīties, ka man kāds sagroza galvu. Tāda nepamatota greizsirdība šad tad uzbruka manam vīram, un tur neko līdzēt nevarēja. Tā nu mēs pusbadā Mellužos dzīvojām. Gāju uz mežu sēnes lasīt. Sēnes rītā, sēnes vakarā, cita nekā mums nebija. Sēnes vārīju ārā. Uz trim akmeņiem uzliku katliņu - gluži kā mežoņi dara. Kurināmajam vilku no meža nolūzušos zarus vai salasīju čiekurus, bet pēc malkas nācās iet aizvien tālāk, jo tuvumā visu biju nolasījusi. Beigās pietrūka sāls, ko sēnēm uzkaisīt, tad ar sērkociņu kastīti gāju šur tur "aizņemties". Mākslas dēļ jāpacieš daudz. Visa nauda aizgāja krāsām un audekliem. Visas mellenes, zilenes arī nolasīju līdz pēdējai odziņai. Paretam gadījās, ka zvejnieki, redzēdami galīgi izkāmējušo gleznotāju, kurš caurām dienām gleznoja viņu laivas un jūru, iedeva kādu zivi. Tie bija svētki. Sapazinies ar zvejniekiem, Celmiņš uzzināja, kur ravējams liels zemeņu lauks. Bija jau mazliet par vēlu, jo saimnieks bija zaudējis savu sievu - ravētāju. Lai lauks galīgi neaizietu bojā, bija vien jāravē. Alga 3 rubļi dienā plus paēst. Augustā lika ravējot zemeņu dobes, zemeņu ceriem jāapgriež visi jaunie dzinumi. Dobes bija tā aizaugušas, ka sākumā grūti nācās atrast, kur īsti aug zemeņu ceri. Saule tajā gadā sildīja karstāk nekā iepriekšējos. Iedomājos, ka strādāju gandrīz kā nēģeris plantācijās. Ēdienu deva viduvēju, galvenokārt zivis, turklāt es savu ēdienu nedrīkstēju apēst viena, ņēmu trauku no mājām un lielāko pusi nesu vīram, žēl bija skatīties, cik vājš kļuvis. Paretam atbrauca vīramāte ar baltmaizi, biezpienu un kādu desas gabalu somā. Viņa īstenībā nemaz nezināja, kā mēs dzīvojam. Lepni bijām, sak, paši varam iztikt, bet badu ciest gan nebija prātīgi. Par ravēšanu iegūto naudu izlietojām saprātīgi - maizei, miltiem un citiem vislētākajiem pārtikas produktiem. Vienreiz sadomāju izcept pankūkas, iejaucu miltus ūdenī, bet tauku nav. Atradu pudeli, kurā nedaudz eļļas. Cepu, bet jūtu - kaut

kas tik savādi ož kā mehāniskajā darbnīcā. Izrādās, tā bija mašineļļa, un cerības uz pankūku ēšanu vējā.

Pēdējo naudu, ko nopelnīju par ravēšanu, Celmiņš aiznesa uz Asaru stacijas bufeti un tur visu atstāja. Tad gan man kļuva bezgala smagi ap sirdi, bet kam sūdzēsies? Atcerējos mātes vārdus: "Ja gribi būt nelaimīga, tad apprecies."

Atkal pāris nedēļas sēnes rītā, vakarā. Reiz, no bada nogurusi, iedomājos, ka nu jau būs jāmirst. Tad ar jautrāku prātu iztēlojos kapu plāksnīti, uz kuras būtu jāraksta: "Mākslai ziedots mūžs." Bet vai nebūtu jāatrod daudz svarīgāki mērķi, kuriem ziedot mūžu?

No vienas puses šķita, ka laiks ir zemē nomests, no otras - sapratu, ka esmu ne tikai sieva un putras vārītāja, bet arī tuvs draugs.

Celmiņš bieži izvēlējās tieši mani par savu darbu "kritiķi". Salika studijas rindā un pajautāja, kura man vislabāk patīk. Apskatījusi darbus, katru reizi nekļūdīgi norādīju uz labāko. Daži darbi man izskatījās samocīti, krāsa likta vairākkārt, nav vairs tik dzīva kā tajos darbos, kur tā veikli uzlikta ar vienu vienīgu virtuozu triepienu. Par tādu darbu nevarēju vien beigt jūsmot. Vīrs par manu sajūsmu priecājās, un, neskatoties uz šausmīgo nabadzību, kādā tolaik dzīvojām, jutāmies īsti laimīgi. Tādus brīžus nevar aizmirst. Tie paliek atmiņā uz mūžu. Katru reizi, kad vēroju vīru veiksmīgi gleznojam, es viņu dievināju.

Trīs vasaras nomocījāmies vislētākajās vasaras būdās, kur nevīžīgi saimnieki pat dārzu nekad neuzraka. Mani tāda nolaidība kaitināja, un, iegādājusies gladiolu sīpolus, katru pavasari palūdzu atļauju uzrakt pāris dobes. Ar patiku vēroju, kā uzaug gladiolas, no kurām bija prieks pašiem un makam, jo skaistos garkātainos ziedus vedu uz tirgu pārdot.

Bet man arī ļoti gribējās gleznot. Mana vēlēšanās gan piepildījās tikai tādās reizēs, kad uz paletes palika pāri neizlietotās krāsas, jo krāsas bija jātaupa. Parastā aina bija tāda: vīrs glezno, sieva sēž turpat blakus un ada svešiem pasūtītājiem jakas, kleitas, šalles vai ko citu. Reiz kāda sveša krieviete no Maskavas, noskatījusi manu darbu ar skaistiem ieadītiem latvju rakstiem, nelikās mierā, lai uzadot viņas meitai svārciņus, jaciņu, cepuri, šalli, jo meita esot daiļslidotāja. Meita turpat Vaivaros, pionieru nometnē. Šausmīgi negribējās ar krievieti ielaisties, bet apstākļi spieda. Viņa man iedeva naudu dzijai un krāsām. Katli kūpēja, dzijas vārījās septiņās krāsās, un mēneša laikā viss bija noadīts. Krieviete priecīga samaksāja prasītos tūkstoš rubļus, jo tā bija iepriekš norunāts.

Tikusi pie naudas, arī es sajutu tādu kā gandarījumu, Un tomēr tādu dzīvi nevarēja uzskatīt par normālu: šad tad paēst, cik gribas, bet lielāko tiesu dzīvot pusbadā. Bez tam es pārāk viegli pavasarī ļāvos pierunāties ielikt kažoku un citas labākās drēbes lombardā, lai vasarā

būtu nauda krāsām un audekliem. Man pat neienāca prātā pajautāt, kādēļ manām drēbēm jābūt ieķīlātām, nevis viņa. Tajā rudenī ar adīšanu nopelnītās naudas pietika, lai no lombarda varētu visu izpirkt, bet divus iepriekšējos rudeņus naudas nebija nemaz un tā bija jāaizņemas no radiem un draugiem. Kažociņš kļuva aizvien vecāks, un spalva sāka dilt, ar katru pavasari ķīlu nauda tāpat dila, toties rudenī varēju vieglāk izpirkt. Pati arī sāku dilt. Beigās sadilu tā, ka nevarēju vairs pieliekties, lai kaut ko paceltu no zemes, šausmīgi reiba galva. Tad sākās regulāras galvas sāpes. Beidzot aizgāju pie ārsta. Mani ievietoja Sarkanā Krusta slimnīcā. Tiku daktera Šiliņa nodaļā. Manuprāt dakteris bija pārāk ziņkārīgs, daudz jautāja, bet laikam jau dakterim jāzin, kāpēc esmu tik šausmīgi izkāmējusi un kā mani izārstēt. Pirmajās dienās stūrgalvīgi klusēju, bet, kad dakteris mani, savā kabinetā iesaucis, nemitējās izprašņāt, tad atzinos, ka trīs gadi nodzīvoti gandrīz no svaiga gaisa un mīlestības. Dakteris, toreiz jau krietni gados, ļoti brīnījās, kā tā var dzīvot. Nuja, viņam bija stipri vecmodīgi uzskati par ģimenes dzīvi un dzīvi vispār, jo vīram esot jāuztur sieva un tā tālāk. Slimnīcā sabiju veselu mēnesi, jo man visu laiku bija neiedomājami zems asinsspiediens. Pēc izrakstīšanās no slimnīcas man piekodināja, ka jābrauc uz sanatoriju, kā arī iedeva līdzi papīrus, ko uzrādīt sanatorijā. Kur nu tādu greznību!

Tolaik pa sanatorijām dzīvoja tikai privileģētie okupanti un viņu ģimenes. Un vēl divi tūkstoši jāmaksā par ceļazīmi.

Bet es tiku brīdināta visā nopietnībā, ka, tā dzīvojot, ātri vien ar man būšot beigas. Pārnākusi mājās, uzstādīju savam vīram ultimātu: teicu, lai beidz ākstīties un laiž mani strādāt, lai varu nopelnīt normālai iztikai. Bet Celmiņam taču piemita pavisam slimīga greizsirdība, un viņš negribēja ne dzirdēt par kaut kādu darbā iešanu. "Tad mums tūlīt uz vietas jāšķiras," man pēkšņi paspruka. To pateikusi, jutos agresīvi noskaņota pret visādiem greizsirdības murgiem un varonīgi aizstāvēju savas tiesības. Rezultātā pēc mutiska "līguma" vienojāmies, ka es Celmiņu nepametīšu līdz diplomdarba aizstāvēšanai. Nolēmu, ka tomēr nebūtu labi tik atbildīgā brīdī atstāt viņu vienu. Toreiz māksliniekam, izvēloties tēmu, bija jāpatur prātā, kur mēs dzīvojam, kādā laikā dzīvojam un vai varēsim arī turpmāk dzīvot. Nedrīkstēja gleznot kaut ko tādu, ko kāds varētu pārprast, nesaprast vai izprast gleznā pesimismu, nacionālas tendences, jeb vēl ko briesmīgāku.

Celmiņš savam diplomdarbam atbilstoši tolaiku prasībām bija izvēlējies ļoti pateicīgu tēmu - "Zvejnieku kolhozs Uzvara". Viņš to uzgleznoja gaišu un saulainu. Darbs padevās viegli un bez piepūles. Visiem patika, visi bija apmierināti.

Diplomdarba aizstāvēšanas diena Bruno Celmiņam tomēr bija svarīgākā diena visā mūžā. Es viņam uzdāvināju franču gleznošanas

otu komplektu. Ar otām toreiz arī bija sarežģīti. Vispirms jāsagādā simts trīsdesmit rubļi, tad jātiek Mākslinieku savienības priekšsēdētāja kabinetā, tur jāizskaidro, kādam nolūkam otas nepieciešamas, un beigās ar parakstītu atļauju rokā un uzvaras prieku sirdī varēju doties uz kiosku pēc otām. Katrā ziņā tādu dāvanu katrs diplomands vēlētos saņemt.

Tajā dienā pie mums mājās mākslinieka veltītās pusdienās bija salūgti visi vīra radi. Es šajās pusdienās nepiedalījos, jo uzskatīju savu misiju par pabeigtu. "Līgumā" nebija paredzēts, ka man pēc diploma iegūšanas būtu jāpiedalās ģimenes svinībās. Bez tam mielasts tika sagatavots bez manas ziņas un līdzdalības. Es par to uzzināju tikai tad, kad sāka ierasties lūgtie viesi. Savu solījumu biju izpildījusi ar uzviju, jo franču otas nekad nebiju apsolījusi. Kamēr viesi ēda, es klīdu pa ielām un atcerējos savas dzīves drūmākās lappuses. No vienas puses, kopdzīve ar Celmiņu šķita nožēlojama, no otras - ja ne man, tad vismaz viņam no visa tā ir kas ticis, un tas mani apmierināja.

Celmiņa diplomdarbs guva lielus panākumus. Mākslas kritiķe Judīte Baga Celmiņa darbam veltīja puslapu "Literatūrā un Mākslā", uzsvērdama ne tikai nozīmīgo tēmu, bet arī lielo meistarību un labi izjustos toņus. Žurnālā "Ogoņok" darbs bija iespiests krāsās, arī Maskavā to iespieda krāsainās pastkartītēs.

Drīz pēc diploma saņemšanas, samērā īsā laikā bija jārada vēl viens iespaidīgs darbs. Celmiņam piedāvāja iespēju piedalīties latviešu mākslas dekādes izstādē Maskavā. Šim darbam Celmiņš bija izvēlējies pārāk sarežģītu un nepateicīgu tēmu - "Padomju zemūdenes manevru laikā " Es, novērojusi, kā viņš, ar nezin kur sadabūtiem zemūdeņu modeļiem nomocījās, nolēmu viņam tās zemūdenes no galvas izdzīt. Nolikusi viņam priekšā K.Zariņa grāmatu "Kaugurieši", pateicu: "Izlasi! Tur tev būs pateicīga tēma, tu esi latvietis un tev jāglezno latvieši." Panākusi savu es jutu milzīgu prieku un enerģiju. Aizbraucām un nofotografējām Kauguru muižu no visām pusēm. Bibliotēkās sameklēju 19.g.s. sākuma Vidzemes latviešu apģērbu zīmējumus. No veciem palagiem un citiem drēbes gabaliem griezu, šuvu, krāsoju un izgatavoju "etniski pareizus" apģērbus, kuros ietērpām modeļus kā teātra izrādei. Pat parūkas no liniem uztaisīju. Visas sievietes "tēloju" es, citiem tipiem sarunāju radus un mājas kaimiņus, lai nāk pozēt. Viss ritēja spraigi un neiedomājami ātrā tempā, jo ar zemūdenēm izķēzītais laiks bija jāatgūst. Mēneša laikā lielais darbs - "Kauguru nemieri" bija gatavs. Darbu nopirka Maskavas ceļojošā izstāde (Peredvižnaja vistavka), samaksājot divdesmit divus (22 000) tūkstošus skaidrā naudā. Mazāka izmēra kopiju iegādājās Rīgas vēstures muzejs par 10 000 rubļiem. Jaunam māksliniekam labs sākums. Daži priecājās, daži brīnījās, citi apskauda.

CENTRĀLTIRGŪ

Meklējot darbu, interesējos tikai par labākām peļņas iespējām. Kāda paziņa man deva padomu, lai es pamēģinot tikt Centrāltirgū rūpniecības preču būdās, jo tur nauda nākot kā pa reni. Tāda valoda man nebija saprotama un vēl mazāk pieņemama. Taču tādu darbu, kas būtu kaut kādā veidā saistīts ar mākslu, izmeklējos veltīgi. Nāca rudens, sala, nebija ko uzģērbt, visas drēbes lombardā. Bezizejā nonākusi, tērpusies vīra novalkātā lietusmētelī, ar smagu sirdi vēru Rīgas 1. tirdzniecības uzņēmuma kantora durvis. Tur mani pieņēma pats direktors Rozenblūms. Lūdzu darbu tirgū.

Rozenblūms pabrīnījās, kādēļ tieši tirgū. Sacīju, ka man nav piemērota apģērba, lai stāvētu smalkā veikalā, ar savu izskatu deru tikai tirgū. Vai es esot kādreiz tirdzniecībā strādājusi? Tas nozīmēja - vai es protu iedot preci un saskaitīt naudu. Te nu es pameloju, sacīdama, ka pirms kara daudz palīdzēju vecāku veikalā. Gluži samelots nebija, jo manam tēvam kādreiz piederēja veikals, bet tad gan es tikai ar deguna galu varēju aizsniegt leti.

Viss nokārtojās neticami ātri, un mani, atbilstoši manam apģērbam, pieņēma darbā Centrāltirgū saimniecības preču veikalā, kur no rīta līdz vakaram svēru naglas. Tā lika veikaliņa "saimnieks" Kvīns: kamēr es vēl nezinot precēm cenas, jātirgo naglas. Tā īpatnēji izskatījās, kad ar saviem ļoti gariem, sarkani lakotajiem nagiem grābu naglas, uzmanīdamās, lai nagi nenolūst.

Piecdesmitajos gados daudziem čigāniem kaut kur pie Slokas tika ierādīti zemes gabaliņi mājokļu celšanai, jo padomju likums aizliedza klaidonību: Tā nu čigāniem bija vien jāceļ mājas, un viņi pirka pie manis naglas. Šķindeļu naglas jumtu apsišanai ņēma veselām kastēm, tās nebija jāsver. Tikai vēlāk uzzināju, cik izdevīgas Kvīnam tieši šīs šķindeļu naglas, jo tās visas, nākdamas veselām autokravām, ar fiktīvām pavadzīmēm bija "kreisā prece". Kad to aptvēru un mājās izdarīju aprēķinu, konstatēju, ka uz naglām vien Kvīns mēnesī pelnīja 30 000 rubļu.

Mazliet par pašu Kvīnu. Viņam jau bija ap septiņdesmit gadu. Ļoti vājš, slimīgs cilvēks, ar milzīgi plānu, līku degunu un īpatnējām lielām ausīm, no kurām tādas garas, sirmas otiņas rēgojās. Sieva ar diviem dēliem gājuši bojā vācu okupācijas laikā. Vecumā nodibinājis jaunu ģimeni. Jaunā sieva uz pusi jaunāka par vīru, ziedoša sārtvaidze ar ārstes diplomu, skaista žīdiete no Krievijas. Viņiem radās pat mazs puisītis, kuram toreiz vēl nebija divi gadi. Neskatoties uz vīra labajiem ienākumiem, sieva strādāja savā profesijā, un viņi algoja mājkalpotāju. Reiz Kvīns man to visu izstāstīja un teica, ka viņš varētu sen jau būt pensijā, bet ir jāstrādā un ļoti daudz jāriskē, lai savam

bērnam nodrošinātu nākotni. Protams, tie bija nopietni un labi mērķi.

Mana alga bija maza - četri simti mēnesi, bet otrus četrus simtus man maksāja Kvīns. Iepazīstoties ar citām "kolēģēm", uzzināju, ka Kvīns man par maz maksājot. Pie tik smaga darba man pienākoties tūkstotis, un lai es tik prasot. Man tomēr šķita, ka būtu nepieklājīgi uzreiz prasīt tūkstoti, tādēļ pielietoju nelielu viltībiņu. Pateicu Kvīnam, ka man kāds cits tirgus "saimnieks" piedāvā sešus simtus. Jā, ko tad es ātrāk neesot teikusi, ka man vajaga sešus simtus! No tā brīža Kvīns bez ierunām deva sešus, kopā ar valsts algu iznāca tūkstotis. Jau pirmajā mēnesi izpirku no lombarda savas drēbes. Nu kažociņš labi noderēja neapkurināmajā tirgus būdā. Vēl iegādājos īstus garos velteņus un jutos kā īsta tirgus sieva, tikai ļoti baidījos, lai kāds pazīstams neierauga. Ja pati pamanīju kādu bijušo skolas biedru, tad pamanījos laikus pagriezties, lai neredzētu seju. Ar laiku šis komplekss zuda. Nāca nauda, nāca pašapziņa.

Vīrs nāca vakaros diezgan bieži man pretī uz darbu. Vēl nebija pienācis šķiršanās laiks. Saņēmis akadēmijas beigšanas diplomu, Celmiņš mani totāli samulsināja, pajautādams: "Vai tu zini, ar ko tu tagad runā?" Viņš laikam domāja par savu augstāko izglītību. Nē, es nezināju vis un aiz pārsteiguma pat neatradu piemērotus vārdus, ko atbildēt, tikai atcerējos negulētās naktis, kad es trešā un ceturtā kursa studentam pārrakstīju dialektiskā materiālisma lekcijas un vēl vācu un krievu valodas konspektus. Lai nu lepotos citu priekšā, bet manā? Smieklīgi.

Pienāca diena, kad no Maskavas tie 22 000 rubļu iejaucās mūsu mājas dzīvē. Kaut ko tādu es vēl nebiju redzējusi. Pārnākusi no darba, skatos: mans vīrs ar simtniekiem liek "pasjansu" tieši uz mūsu laulības gultas!

"Nebūs tak no priekiem sajucis," bija mana pirmā doma. Likās gan, ka ar smadzenēm pagaidām viss kārtībā, jo vīrs jautāja, kā, pēc manām domām, šī nauda būtu vislabāk izmantojama. Ja jau man prasa padomu, tad, lūdzu, man padoms ātri rokā: "Nopērc to dzelteno divstāvu vasarnīcu Asaros, tur tik skaists dārzs klāt un tie daudzie jāņogu krūmi, atceries, tur pirmajā stāvā četras istabas iz dodamas vasarniekiem un otrā stāvā, apvienojot divas telpas, būtu glauna darbnīca, un tas viss par trīsdesmit tūkstošiem!"

"Bet man ir tikai divdesmit divi." "Un tu domā, ka astoņus nav iespējams piepelnīt? Tos noteikti saimnieks pagaidīs." Nabadzībā dzīvojot, vīrs visus manus padomus uzklausīja, novērtēja un mani vēl paslavēja. Tagad laiki bija mainījušies. Mani padomi netika ņemti vērā, un visa lielā nauda izkusa kā pērnā gada sniegs. Kamēr vīrs ar sajūsmu deldēja naudu, es nolēmu pēc iespējas ātrāk, kamēr vēl visa nauda nav notriekta, aiziet prom, lai man vēlāk nepārmestu, ka esmu viņu atstājusi bez iztikas līdzekļiem. Katru rītu, ejot uz darbu, ņēmu

somā līdzi kaut ko no savām mantām. Tajā pašā laikā darbā arī sagadījās uztraukumi. Dienas vidū veikalā ierādās trīs vīrieši civīlapģērbā. Viņi uzrādīja "OBHS" (Iekšlietu nodaļa cīņai pret spekulāciju un saimniecisko izšķērdēšanu) apliecības. Kvīnu paņēma līdzi, man pavēlēja tirgoties, bet pēc veikala slēgšanas ierasties milicijas pārvaldē. Tur man parādīja pasi ar fotogrāfiju un jautāja, vai es pazīstot pases īpašnieku. Protams, pēc izskata pazinu. Tas bija Kvinam kreisās preces piegādātājs. Sapratu, kas noticis, un vienā mierā atbildēju, ka nepazīstu. Izmeklētājs pastāvēja, ka viņam esot zināms par minētās personas darījumiem ar Kvīnu tieši veikaliņā, kurā es strādāju. "Bet veikaliņā dienā iet un nāk simtiem cilvēku, man nav laika sejas pētīt, jāstrādā." Noticēja vai nenoticēja, nezinu. Tad jautāja, kādas man attiecības ar Kvīnu. "Kādas attiecības? Nekādas" Uzreiz nesapratu, kas ar šo jautājumu domāts, kad attapos, sāku žēloties, ka ar tādu briesmīgu cilvēku kā Kvīns ļoti grūti kopā strādāt; nervozs, mūžīgi nikns, liek strādāt virsstundas, par kurām nemaksā, ar vienu vārdu sakot, īsts tirāns. Un, ja es kaut ko uzzināšu vai pamanīšu kādas nelikumības, ar lielāko prieku pati atnākšu un paziņošu. Varbūt vēl tikšu par veikaliņa vadītāju. To padzirdējis, izmeklētājs kļuva varen priecīgs, parakstīja man caurlaidi, un biju brīva. Tieši no milicijas pārvaldes steidzos pie Kvīna sievas. Izstāstīju visu, ko milicijā prasīja un ko es teicu, un pie viena nomierināju uztraukto sievieti, apgalvodama, ka nav nekādu pierādījumu un vīrs tiks mājās. Man izrādījās taisnība, ap pusnakti Kvīns pārnācis. Nākamajā dienā vismaz trīs reizes Kvīns gribēja dzirdēt, ko es teicu, kā es teicu un ko man jautāja. Paslavējis mani par attapību un labām atbildēm, Kvīns man iedeva veselu tūkstoti jaunam mētelim.

Izrādījās, ka biju ieguvusi daudz vairāk nekā tūkstoš rubļu. Iemantoju labu reputāciju, jo ziņa par notikušo aplidoja visu tirgu pāris dienu laikā. Tajos gados tirgū valdīja neiedomājama savstarpēja uzticība un solidaritāte. Ja vienā vietā uznāca inventarizācija, tad "lieko" naudu par "kreiso" preču realizāciju nogādāja pie kāda cita tirgotāja. Protams liekās naudas daudzumu noteica aptuveni, pēc principa - labāk lai drusciņ pietrūkst, nekā lai konstatētu pārpalikumu, jo pārpalikums rada aizdomas.

Daudzi veikalu vadītāji nāca man paspiest roku, citi sauca pie sevis strādāt, un, kad viena dūšīga dāma man piedāvāja tūkstoti mēnesī "kabatas naudu", es piekritu un pārgāju uz kultūrpreču veikalu pašā tirgus centrā; lielajā sētā. Man daudz labāk patika tirgoties ar fotoaparātiem, radioaparātiem un skaņu platēm nekā ar naglām. Tīrs darbs, laba peļņa un vēl svaigs gaiss.

Aprīlī visi vasarnieki kārtoja vasarnīcu īres līgumus. Es atradu mazu istabiņu labā mājā Konkordijas ielā Majoros. Māja, labi kopta dārza vidū, bija ļoti tuvu jūrai. Tā pieliku punktu laulības dzīvei, kura

jau tā bija stipri ieilgusi - veselus četrarpus gadus tiku vilkusi laulības jūgu.

Pēdējā rītā, ejot uz darbu no vīra mājām, man mugurā bija pavasara mētelis, bet uz rokas jaunais ziemas mētelis, viss cits pamazām vien jau bija aiznests un glabājās veikala noliktavā. Vīrs, pamanījis mani izejam pa durvīm ar diviem mēteļiem, pusapģērbies paskrēja man pakaļ un sauca: "Kur tu ar diviem mēteļiem?" Neko neteicu, bet skriešus noskrēju pa trepēm. "Vai tik tu nebēdz no manis prom?" Vīrs, tīri noraizējies, uzminēja. Noskrējusi lejā, paskatījos uz augšu, tur viņš, ar elkoņiem atspiedies uz margām, stāvēja. Es viņam skaļā balsī, lai labi dzird, atvadām uzsaucu: "Lai Dieviņš dod tev tādu sievu, kāds tu man biji vīrs!"

Tie nebija nekādi lāsti, tie bija no sirds izteikti vārdi, bet pēc pāris gadiem tā sagadījās, ka Celmiņš nekad nezināja, kur ir iekritusi sieva Nr. 2, Maija.

Tolaik likums par laulības šķiršanu pieprasīja sludinājumu avīzē. Pēc tāda šķiršanās sludinājuma pienāca vairākas vēstules no tuviem un tāliem novadiem. Daudzi vīrieši piedāvājās būt par nākošo, visādi izceļot savas labās īpašības, bet par sliktajām noklusējot. Un kurām gan nav labu īpašību? Kad tiesā lika nosaukt šķiršanās iemeslus, es nevienu nenosaucu, jo kā lai es pilnas zāles priekšā teiktu kaut ko nesmuku par cilvēku, ar kuru tik ilgi kopā esmu dzīvojusi. Gluži otrādi, visiem ziņkārīgajiem par lielu vilšanos raksturoju savu vīru kā ļoti talantīgu mākslinieku un labu cilvēku, bet lūdzu šķirt laulību uz klātpievienoto dokumentu pamata: Biju papūlējusies savākt izziņas no atskurbtuves un milicijas iecirkņiem, kuros vīrs tika sodīts ar administratīviem sodiem par dzeršanu, kaušanos publiskās vietās un vitrīnas izsišanu. Pirmajā reizē vīrs šķiršanos nedeva, bet otrajā es viņu uzpirku, jo dažu mēnešu laikā viņš bija paspējis visu noplivināt un palicis bez graša. Celmiņš tādam darījumam piekrita, vēl jo vairāk tādēļ, ka jaunā draudzene Maija, pēc tam, kad Celmiņš pirmajā reizē nedeva man šķiršanos, turpat tiesas zālē ar ballu somu viņam vairākas reizes iesita pa galvu. Vai nu no vieglajiem sitieniem, vai citu iemeslu dēļ galva apskaidrojās, un mēs varējām mierīgi un jauki izšķirties.

Tikusi laimīgi galā ar nepatīkamajām tiesas darīšanām, es uzaicināju bijušo vīru kopā ar nākamo līgavu Maiju uz restorānu. Maijai vēl bija līdzi tuva draudzene Vijolīte vai Vizbulīte, vai tā arī varot nākt. Bet, lūdzu, lai tik nāk, es maksāju! Un bija vērts vienu reizi mūžā samaksāt, lai redzētu, cik divas sievietes var izdzert. Tā bija klase! Jo es nedzēru nemaz, bijušais vīrs mēreni, bet trīs trauki tika iztukšoti. Finālā restorāna Lira garderobē līgava ar līgavaini sastrīdējās, Celmiņš, uz ielas izskrējis, apturēja taksometru, veikli ievilka mani taksī un aizveda pie sevis uz māju. Ceļā es centos viņu pierunāt, lai brauc līdz savai mājai un es pēc tam braukšu uz Jūrmalu,

bet man ir tāds iedzimts trūkums - es nevaru atteikt lūdzējam. Pierunāja mani. Uzgājām augšā, vīramāte vēl negulēja. Trijatā pie pudeles laba vīna nosēdējām līdz rīta gaismai. Pārrunājām dzīvi. Māte rāja dēlu par izdarītām kļūdām, bet ko nu vairs!

Tirgū strādādama, nopelnīju labi un varēju sevi lutināt, kā vien gribēju. Pirku visu, ko sirds kāroja. Turpat noliktavās varēju sev izvēlēties skaistākos audumus, šūt vienu apģērbu pēc otra. Tā tik bija dzīve! Tādu vēl nekad netiku baudījusi un, būdama bezgalīgā sajūsmā pati par sevi, sarunās ar citām sievietēm vienmēr apgalvoju, ka nekad savā mūžā ne ar vienu savu dzīvi vairs nesaistīšu.

Kādā algas dienā tirgū izcēlās satraukums: nav atvesta nauda. Bankā neesot naudas algu izmaksām. Fišmans no cepuru nodaļas gājis zvanīt tirdzniecības uzņēmuma direktoram Rozenblūmam, bet Rozenblūma atbilde bijusi tāda: "Ja Centrāltirgus pārdevējiem - neizmaksās algu veselu gadu, varu galvot, neviens nerakstīs atlūgumu!" Spēcīgi teikts. Un viņam bija taisnība. Tur katrs varēja nopelnīt tik, cik vēlējās riskēt. Tādi ar azarta tieksmēm riskēja pārgalvīgi un kļuva ļoti bagāti. Toreiz vēl jauniņajam baletdejotājam Mārim Liepam māte riskēja ar "kreisajām jakām". No Krievijas iebraukušie pirka adītās vilnas jakas maisiem, un, jo bezgaumīgākas jo labāk gāja Es toreiz Mārim pajautāju, kādēļ viņš pamet Latviju un labprātīgi pārceļas uz Maskavu. Lielais teātris piedāvājot divas reizes lielāku algu nekā Rīgas operas teātris. Bet māte tak nopelna un ir uzcēlusi Rīgas centrā skaistu māju, kurā es esmu redzējusi arī iekšpusi: Kam vēl citam māte tā pūlējās, ja ne saviem bērniem. Māris nebija pārliecināms, gribēja pats dzīvot savu dzīvi, taisīt karjeru Maskavā. Mani savukārt citi mēģināja pārliecināt, lai ņemot apbūves gabalu Juglā un būvējot māju, ja man nav kur dzīvot. Nē, ar māju mani iekārdināt nevarēja. Kāda var būt okupētā zemē garantija: kādā jaukā dienā izdos jaunu likumu un māju atņems. Bez tam man riskēt nepatika. Savā ziņā varēju uzskatīt sevi par pieticīgu, jo bez sevišķa riska mani ienākumi pārsniedza izdevumus. Kad man no rokas piedāvāja antīkus zelta auskarus par 2000 rubļiem, es tos ar prieku nopirku. Tāpat varēju atļauties visu, kas man patika.

"TARZĀNS NĀK"

Tirdzniecības uzņēmums bija pieņēmis darbā ļoti centīgu inspektoru no Maskavas - Dmitriju Jakovļevu.

Tas bija vēl gados jauns cilvēks, liela auguma un tukls, pēcsejas nedaudz līdzīgs amerikāņu aktierim Džonijam Veismilleram, tādēļ kāds asprātīgais izdomāja iesauku "Tarzāns". Viņš izskatījās ļoti bargs, un no viņa visi baidījās. Iegājis kādā veikaliņā vai noliktavā, viņš vienmēr kaut ko konstatēja, kas nesakrīt ar likumu. Ja kāds pa gabalu "Tarzānu" pamanīja, tad steidzās paziņot tuvākajās būdās, un tālāk pa "iekšējo telegrāfu" pāris minūtēs tirgu pāršalca ziņa: "Tarzāns nāk!" Visi veikaliņu vadītāji steidzīgi sameklēja aploksnes, un katrs, ielicis simtnieku aploksnē, to rūpīgi aizlīmēja, ielika kabatā un gaidīja... Kad dusmīgais "Tarzāns", salasījis visas aploksnes un pie viena pamatīgi izlamājis nobijušos žīdiņus, attālinājās, visi atviegloti uzelpoja. Kamēr nebiju veikala vadītāja, man gar "Tarzānu" nekādas daļas nebija. Bet reiz mani pret pašas gribu nozīmēja uz laiku par veikala vadītāju, jo pastāvīgā vadītāja aizgāja dekrētā. Protams, pēc nerakstītajiem likumiem mani vispirms iepazīstināja personīgi ar "kreisās" preces piegādātājiem. No svešiem nekad neko neņēmu. Piegādāja adītās jakas un frotē dvieļu. Pārdodot kādu jaku vai dvieli, iesaiņošanas brīdī bija jānoplēš preču zīme un tā jāpiešuj "kreisajai" precei. Tās, kurām vēl zīmes nav piešūtas, pamatīgi jānoslēpj. Es slēpu preces starp vatētajām segām, pašā apakšā. Biju tikko kādai pircējai iesaiņojusi frotē dvieli un norautā preču zīmīte gulēja zemē, kad, kur gadījies, kur ne, "Tarzāns" iemetās manā būdā. Laikam izskatījos pārlieku nobijusies, bet paspēju uzkāpt zīmītei ar kāju, kad "Tarzāns", tā savādi uz mani paskatījies, jautāja - kas noticis? Mirkli stomījos, bet tad klusā, vārgā balsī atteicu: biju uzkāpusi, lūk, te uz krēsla, gribēju sakārtot augšējo plauktu, bet laikam sastiepu muguru, tagad sāp, pat parunāt grūti. Paskatījies pulksteni, "Tarzāns" pavēlēja slēgt ciet, jo tikai stunda vēl jāstrādā. Lai es braucot mājās, viņš pasaukšot taksīti. Un es pat nedomāju viņam nekādu aploksni dot! Visiem par lielu izbrīnu, aizslēgusi veikalu, lēnām, turēdamās "Tarzānam" pie rokas, izgāju pa vārtiem. Otrā dienā visi amizējās, kā es piemānīju "Tarzānu". Gadus divus izārdījies pa Centrāltirgu, "Tarzāns" pameta inspektora pienākumus un pārgāja strādāt uzpirkšanas punktā par priekšnieku, protams. Tad pārcēlās atpakaļ uz Maskavu, bet Rīgu neaizmirsa un šad tad atlidoja uz Rīgu paēst vakariņas, apriecāties ar skaistām rīdziniecēm un no rīta ar pirmo lidmašīnu lidoja atpakaļ. Toreiz lidojums maksāja 17 rubļus, ar taksīti pa Rīgu vien varēja vairāk nobraukt.

Pēc apmēram pieciem gadiem kādā smalkā krievu ģimenē piedalījos viesībās, uz kurām no Maskavas bija ieradies Centrāltirgus

kādreizējais finansu inspektors Dmitrijs Dmitrijevičs Jakovļevs. Viņš mani atcerējās. Sarunu gaitā atklājās, ka Jakovļevs meklē sev uzticības personu privātām vajadzībām, tādu, kas prot angļu valodu un klusēt. Viesību rīkotāja viņam bija pačukstējusi, ka es protu ne tikai angļu, bet arī vācu, zviedru un vēl citas valodas un ka uz mani noteikti var paļauties. Pēc laiciņa Jakovļevs palūdza, lai es ienākot blakus telpā parunāties. Viņš pajautāja, kādas valodas es protu, bija apmierināts ar manu atbildi un piedāvāja darbu Maskavā. Viņam esot daudz darīšanu ar ārzemniekiem, pats valodas nezinot, alga man būšot 5000 rubļu mēnesī un dzīvoklis Maskavas centrā. Es teicu "nē". Nu, tad 6000 mēnesī. Paliku pie sava. Jakovļevs nevarēja to saprast. Vai tad man prāta nemaz neesot, ja atsakos no tik liela atalgojuma. Varbūt es baidoties? Man nekādā ziņā nekādas nepatikšanas nedraudot, ja gadījumā mani kāds gribētu aizturēt vai ko jautāt, lai tikai pasakot, ka visu daru Jakovļeva uzdevumā. Viņam jau sen esot kāda palīdze - invalīde, kura pieņemot visus paziņojumus un koordinācijas, sēžot savā mājā invalīdu ratiņos pie telefona. Es tomēr atsacījos. Lai gan man nav kur dzīvot, lai arī ienākumu nav, jo tad vairs tirgū nestrādāju, tomēr nepiekritu atstāt dzimteni naudas dēļ.

Vēl pēc diviem gadiem - 1961. gada rudenī - saņēmu pavēsti ierasties Stabu ielā. Tur man jautāja, vai es pazīstu Dmitriju Dmitrija dēlu Jakovļevu. Protams, ka pazīstu, jo toreiz, kad es strādāju par pārdevēju, viņš bija tirdzniecības uzņēmuma inspektors un bieži nāca pārbaudīt mūsu veikaliņus Centrāltirgū. Uz kādiem citiem simts jautājumiem mana atbilde bija "nezinu."

Vai esmu redzējusi Jakovļevu pēc tam, vai bija labi ģērbies?

"Jā, redzēju restorānā, bija labi ģērbies."

"Vai daudz tērējās restorānā?"

"Kā lai es to zinu, es ar viņu restorānā neesmu sēdējusi."

1961. gada rudenī Jakovļevam Maskavā piesprieda nāvessodu par valūtas darījumiem. Esot atrasti divi miljoni dolāru. Kāds izmeklētājs esot izteicies, ka ar Jakovļeva zināšanām finansu jautājumos viņš būtu izcils PSRS finansu ministrs.

Vēl pēc pusgada kā sapratu, viņam nāvessods nebija izpildīts, jo viņu pratināja manā "lietā". Jādomā, ka nāvessodu vispār atcēla, samainot pret ilgtermiņa cietumsodu.

Tirgū biju nostrādājusi četrus gadus un dažus mēnešus, kad sākās aresti. Pirmo apcietināja audumu nodaļas vadītāju. Izcēlās panika, un pārējie sāka uzmanīties.

DIVI ERIKSONI

Pamatīga lietus gāze piespieda mani apstāties zem kupli salapojušās liepas, uz stūra pie milicijas pārvaldes. Tā nu es tur stāvēju labu brīdi. Ja arī būtu lietussargs, vienalga, nekur tālāk nebūtu tikusi, jo manas greznās, zirņuzaļās zamšādas kurpes tādu slapjumu neizturētu. Manu uzmanību piesaistīja divi jaunekļi sniegbaltos kreklos. Viņi, izliekušies pa "Metropoles" viesnīcas logu, visādi ākstījās, lai es viņus pamanītu.

Viņi māja man un dažādi lika saprast, ka lietus laikā patvērums jāmeklē viesnīcā. Es tādās domās nebiju un turpināju stāvēt. Pēc izskata un izturēšanās varēju saprast, ka puiši nebija krievi. Domāju - igauņi, varbūt atkal iebraucis Gustava Ernesaksa vadītais vīru koris, es reiz Universitātes aulā to noklausījos. Man patika, tikai nožēloju, ka nebiju bijusi tikpat attapīga, kā citi latviešu klausītāji, kuri koncerta beigās svieda uz skatuves ziedu pušķīšus zili - melni - baltā sakārtojumā... Tās bija atraitnītes, jo dažām atraitnītēm ir vismelnākie ziedi. Nu, ja igauņi, tad var nedaudz aprunāties. Ar žestu norādīju, lai nāk pastāvēt zem liepas. Es gan nedomāju, ka tādā lietū kāds skries, bet atskrēja gan. Taču mani igauņi ne vārda nerunāja krieviski, augumā mazākais pavisam nedaudz runāja vāciski. Otrs - ļoti garš un neiedomājami skaists, nerunāja neko. Jā, nu kas to būtu domājis, Rīgā garlaikojās zviedru futbolisti, tādēļ aicināja mani viesnīcā. Teicu, ka nekādā ziņā viesnīcā neiešu, kaut arī lītu visu nakti. To zviedri nespēja saprast: Vestibilā esot krēsli, tur varot pasēdēt. Kad viņi saprata, ka velti pūlas, tad, savā starpā apspriedušies, aicināja vakarā uz kādu restorānu.

Norunājām satikties pie operas - ja nelīs. Vakars bija jauks, zviedri labos, gaiši pelēkos uzvalkos izskatījās bezmaz kā kinoaktieri, un, lai gan valodas barjera traucēja normāli parunāties, dejošanu nekas netraucēja. Mūzika "Astorijā" toreiz šķita pieņemama. Restorānā bijām līdz slēgšanai: Pa to laiku bijām sapazinušies, garais man uz salvetes uzrakstīja savu vārdu un adresi - Arne Eriksons no Sōdertaljes. Viņš lūdza, lai es arī uzrakstu savu. To arī izdarīju, tikai domāju - kādā valodā tad mēs viens otram rakstīsim, vai ar tulku palīdzību? Vēl Arne Eriksons otrajam lika man ieskaidrot, lai es braucu noskatīties futbola sacīkstes svētdien Viļņā, viņš stāvēšot vārtos, jo esot vārtsargs. Neteicu ne jā, ne nē, apsolīju gan padomāt. Arne Eriksons pavadīja mani līdz dzelzceļa stacijai, pa ceļam es tāpat ar roku aptuveni parādiju, kur es strādāju. Man par milzīgu pārsteigumu ap vienpadsmitiem no rīta ieraudzīju Arni Eriksonu grozāmies pa Centrāltirgus lielo pagalmu. Piegājusi viņam klāt un saņēmusi aiz rokas, pievedu pie sava veikala un iedevu apskatīties dažus fotoaparātus. Bet gados jaunās tirgus

pārdevējas jau pirms manis viņu bija ievērojušas un pēc tam redzējušas, ka tas man pazīstams. Kad pēc Eriksona pavadīšanas atgriezos savā vietā, man vairs miera nebija: kas tas skaistais vīrietis, no kurienes? Un kādas viņam kurpes!

Garas un tik smailiem purniem! Un kāds skaists uzvalks! Un frizūra! Visu bija noskatījušas. Un kur es tādu izrakusi? Es pati gan nemaz tādā sajūsmā par Eriksonu nebiju kā manas darba kolēģes, jo ar izskatu vien, bez valodas man cilvēks šķita nepilnvērtīgs. Kā jauns cilvēks var dzīvot bez angļu valodas? Bet varbūt man derētu pamācīties zviedriski? Bet kā? Kur ņemt vārdnīcu? Tajā pašā dienā pēc darba iegāju antikvariātā un atradu vācu-zviedru vārdnīcu, tieši tādu, kā man vajadzīga, un jau pirmajā vakarā iekalu kādus piecdesmit vārdus. Lai neaizmirstu, izrakstīju tos uz papīra lapas un darbā turēju kabatā, lai ik pa brīdim pārbaudītu savu atmiņu. Visu piektdienas vakaru izrakstīju no vārdnīcas vajadzīgos zviedru vārdus, bet sestdienā nopirku biļeti uz Viļņu. Gribēju pierādīt, ko vērta sieviete, kas divos vakaros var iemācīties svešā valodā simt vārdus!

Vilciena kupejā ieņēmu vietu pie loga un priecājos, ka kupejā citu braucēju nebija. Vārdnīcu biju paņēmusi līdzi, lai vēl pamācītos. Bet nekas neiznāca. Pēdējā minūtē man tieši pretī apsēdās jauna krieviete un ne no šā, ne no tā, bez īpaša ievada sāka ar mani pļāpāt. Pie Jelgavas es jau zināju, ka viņa brauc uz Viļņu pie sava līgavaiņa, kāda zviedru futbolista, un ka Viļņā viņi salaulāšoties. Man kļuva tīri neomulīgi, klausoties tādas privāta rakstura ziņas, bet tad man ienāca prātā - varbūt Arne Eriksons ir viņas līgavainis? Drošs paliek drošs, pajautāju, kā līgavaini sauc. Nē, tas nebija Arne. Ak tu debestiņ, krieviete precas ar zviedru! Nezin ar ko viņa zviedru ieēdinājusi, jo skaista nebija, kur vēl neglītās, līkās kājas! Laikam pa tumsu vien tikušies, un zviedrs savu līgavu vēl tā īsti nav apskatījis, bet varbūt niekus vien krieviete man sapļāpājusi, varbūt tāpat kā es kādu vakaru kopā pasēdējusi un nu iedomājās, ka tūlīt precēsies. Es svešajai krievietei gan neteicu, kādēļ braucu uz Viļņu, vienīgi, starp citu, ieminējos, arī varbūt iešu futbolu paskatīties. Viņa vēl painteresējās, kur es Viļņā apmetīšoties, sacīju - varbūt pie radiem, varbūt viesnīcā.

Viļņas stacijā paņēmām taksometru līdz centram, viņa izkāpa pie viesnīcas, es palūdzu mani aizvest pāris ielas tālāk. Pa gabalu novēroju, ka Ņina pie viesnīcas durvīm satikusi dažus zviedrus, vareni žestikulēja un laikam sūtīja sameklēt savu iedomāto līgavaini. Pēc laiciņa es pa ielas otro pusi lēnām tuvojos viesnīcai, un, it kā būtu norunāta tikšanās, no pretējās puses man pretī nāca Arne Eriksons. Vedināju viņu ātrāk prom no viesnīcas. Staigājām gar upes krastu, tur es Eriksonu vairākas reizes nofotografēju un pie viena nodemonstrēju viņam, cik īsā laikā varu apgūt simt vārdus svešā valodā. Sāka krēslot, svešā vietā negribēju tumsā staigāt, tādēļ atvadījāmies un norunājām

pirms spēles vēl satikties. Naktsmājas nevienā viesnīcā nedabūju, bet tajā, kur Ņina iegāja, negāju un sapratu, ka tur tāpat nebūs vietas. Iegāju telegrāfā un nolēmu tur pasēdēt līdz rītam.

Telegrāfa darbiniece, pusnaktī beigusi darbu, mani uzrunāja un pajautāja, no kurienes es esot. Nu, ja no Rīgas, tad varot droši iet viņai līdzi, viņa man došot naktsmājas.

Izgulējos tīrā gultā, iedevu par laipnību naudu un sapucējusies gāju uz randiņu. Ar vārdnīcas palīdzību izskaidroju, ka pēc spēles mēs vairāk satikties nevarēsim: man jālido ar vakara lidmašīnu atpakaļ, jo no rīta jābūt darbā. Viņš saprata. Solījos rakstīt, viņš arī, un tā atvadījāmies. Savu braucienu nenožēloju, skaistie romantiskie mirkļi ienesa patīkamas pārmaiņas manā pelēkajā ikdienā. Gāju gabaliņu viena, tad nolēmu painteresēties, kur pārdod biļetes futbola sacīkstēm. Braucu uz stadionu, tur kasēs biļešu nebija. Mani aiz elkoņa satvēra Ņina, viņai arī nebija biļetes. Ko nu darīt, abām jātiek iekšā! Ņina domāja dot naudu biļešu kontrolieriem, es teicu: nekas neiznāks, pārāk daudz miliču visapkārt. Tad es Ņinai teicu: skriesim tāpat iekšā, tikai neapstājies! Rokās turēdama savu fotoaparātu ar lielo objektīvu, metos skriet, pie kontroles kliedzu: "Press photo! Gazeta photo!" Un iekšā bijām pēdējā brīdī, jo pulkstenis rādīja, ka pēc divām minūtēm ies vaļā. Spēlēja jau himnu, kad atradām tukšas vietas solu galos, kur piemesties. Ņina, būdama man bezgala pateicīga, mani bagātīgi apdāvināja ar košļājamo gumiju, cigaretēm, šokolādi. Arne Eriksons stāvēja vārtos, bet zviedri nospēlēja vāji. Dažas dienas vēlāk Ņina atnāca uz tirgu un parādīja man savu pasi, izgreznotu ar zviedrisko vārdu un uzvārdu. Laulības notikušas pirmdienā, bet otrdien jaunais vīrs jau atvadījies. Viņš no Zviedrijas nokārtošot sievai izsaukumu. Bet tas nekad nenotika: Tik vien bija tā prieka kā zīmogs pasē.

Sāka dzeltēt lapas, tuvojās rudens. Kādu dienu pie manis uz darbu atnāca pazīstams mūziķis - vijolnieks Valentīns Lūsis. Noslēpumaini smaidīdams, viņš izprašņāja, kā man ar ģimenes dzīvi, vai man esot kādi brīvi vakari? Nezināju īsti, ko atbildēt, tādēļ neko noteiktu nepateicu. Tad viņš nāca klajā ar skaidrāku priekšlikumu. Spēlēdams vijoli lidostas restorānā, viņš esot sadraudzējies ar Skandināvijas aviācijas pārstāvi Rīgā. Tas esot ļoti inteliģents, patīkams zviedru kungs, kuram esot Rīgā jādzīvo un jāstrādā. Zviedru kungs jūtoties vientuļš, un varbūt mēs visi trīs, kad Lūsim lidostā nav jāspēlē, kādu vakaru varētu pasēdēt restorānā. Zviedru kungs protot vācu un angļu valodu, bet es nu esot tā vienīgā, ko Lūsis pazīst un kura varētu sarunāties ar zviedru kungu. Es Lūsim neteicu, ka jau divus mēnešus katru vakaru sešas stundas mācos zviedriski un svētdienās klausos baznīcas pārraides no Stokholmas, jo mācītājs runā lēni, un es varu sekot vārdiem un izrunai. Tāpat esmu jau piecas vēstules savam zviedru draugam uzrakstījusi, kas par to, ka atbildes neesmu

saņēmusi. Teicu, ka padomāšu. Pēc nedēļas Lūsis klāt. Lai es pirmdienas vakarā esot gatava, viņi mani gaidīšot pie Cirka, un Kaukāza restorānā mēs ēdīšot vakariņas. Zviedru kungs stādījās priekšā - Juhans Eriksons.

Kungs jau pirmo jaunību pārdzīvojis, mati uz galvas stipri šķidri, tendence uz korpulenci, nē, te nu nekā interesanta nebija, bez tam jau pirmajā vakarā dūšīgi dzēra un piedzērās. Restorānā pie labām vakariņām valdīja īsta jautrība, Eriksons daudz runāja, pie tam interesanti, kā jau sabiedrības cilvēks, kurš pasaulē daudz redzējis.

Eriksons deva priekšroku angļu valodai, jo vācu valodā nejutās visai veikls. Kad pēc kādas stundas šo to pateicu zviedriski, Eriksons izrādīja neviltotu sajūsmu. Vakariņas beidzās reizē ar restorāna slēgšanu. Mani kā princesi ar taksīti pieveda pie vārtiem Konkordijas ielā Majoros, pēc tam Eriksons, galanti atvadījies, brauca atpakaļ uz savu viesnīcu "Metropole". Bez šaubām, norunāja ar mani dienu, kad atkal tiksimies un iesim uz restorānu, šoreiz bez Lūša.

Eriksonam bija iedota lietošanā automašīna "Pobeda" pretīgā, zaļā krāsā. Viņš lūdza pavadīt viņu izbraukumos pa Rīgas apkārtni, Jūrmalu, Siguldu. Viņš labi zināja, cik tālu ārzemniekam atļauts braukt un likumus pārkāpt negribēja ne par vienu kilometru. Rīgā viesojās Zviedrijas Karaliskās operas dziedoņi. Eriksonam bija iegādātas divas biļetes ložā. Tajā reizē viņš man daudz pastāstīja par savu bijušo sievu, kura arī dziedot Karaliskā operā Stokholmā un no viņa aizgājusi pie kāda amerikāņu miljonāra.

Es savukārt Eriksonam vienmēr stāstīju par padomju briesmu darbiem. Visu, ko vien zināju, klāju vaļā, lai ārzemnieks uzzin, kā okupanti izrīkojās ar godīgiem cilvēkiem, bērniem, sirmgalvjiem. Jā, to viņš vēl ne no viena nebija dzirdējis, par fašistiem gan zināja!

Rudenī Eriksonam ierādīja labiekārtotu divistabu dzīvokli ar lielu priekštelpu Kirova (Elizabetes) ielā 6, otrā stāvā. Viņš par dzīvokli ļoti priecājās, jo viesnīcā dzīvojot mūžīgi jāzaudē daudz laika, ēdot restorānā. Nekur pasaulē tik gausi neapkalpojot kā te. Ap to pašu laiku man beidzās vasarnieces sezona Majoros. Istabiņa nebija apkurināma, tādēļ ar steigu jāpārvācas uz kādu ziemas mītni, par ko jau savlaicīgi biju parūpējusies. Tādu atradu Artilērijas ielā, koka mājā, pirmajā stāvā. Saimniecei vienai divas istabas un virtuve - pēc to laiku saprašanas tā skaitījās liela greznība, tādēļ vienu istabu viņa izīrēja man.

Eriksons, kaut arī pieradis dzīvot kā brīvas pasaules cilvēks, manis dēļ būtu bijis priecīgs "sašaurināties" un uzņemt mani pie sevis divistabu dzīvoklī, jo tad mums abiem, pēc viņa domām, nebūtu garlaicīgi. Es tādam variantam nevarēju piekrist aiz vairākiem iemesliem. Pirmkārt, es viņā nebiju iemīlējusies. Otrkārt, es tomēr tik vieglprātīgi nevarēju rīkoties:

kas to varēja paredzēt, cik ilgi tāds ārzemnieks drīkstēs Latvijā dzīvot, varbūt pēc nedēļas visuvarenā čeka viņu padzen, varbūt izsauc mani un pavēl pārtraukt kontaktus ar ārzemnieku, lai nekaitētu valsts drošībai.

Un, treškārt, negribējās zaudēt pašas privāto neatkarību, iet gulēt, kad pati to vēlos, brīvo laiku izmantot savās interesēs, kā arī būt nodrošinātai ar pajumti, ja gadījumā rastos kādas domstarpības vai strīdi. Dzīvot kopā ar svešu cilvēku - tas, manuprāt, bija tikpat kā iet ar aizsietām acīm purvā dzērvenes lasīt.

Bet notika pavisam citādi.

Teicu Eriksonam, ka pārvācos no Jūrmalas uz Rīgu, viņš piedāvājās palīdzēt pārvest mantas ar viņam lietošanā nodoto "Pobedu". Norunājām dienu un braucām, pie viena pastaigājāmies pa Jūrmalas tukšajām ielām. Salikām koferus un saiņus mašīnā. Bija jau satumsis: Eriksons gribēja vēl tumsā gar jūru pastaigāt. Ilgi staigājām, runājāmies.

Viņš sāka vērot zvaigznes. Stāvējām pašā ūdens malā. Jūra bija mierīga, tikai sīkie vilnīši čaloja turpat pie mūsu kājām Viņš man lika paskatīties uz augšu, jo rādīja kādu zvaigznāju. Tikko biju pacēlusi galvu pret debesīm, viņa lūpas piespiedās manējām. Ir gan viltnieks, nodomāju, bet citādi uzvedos kā muļķa skuķe, jo aiz pārsteiguma nevarēju attapties, ko teikt. Tā bija pirmā reize mēneša laikā, kopš viņu pazinu. Diezgan romantisks skūpsts - tumsā, divatā pie jūras, zem zvaigžņotām debesīm. Visu atpakaļceļu par to bija jādomā, sarunas vairs tā nevedās. Jutos tā, it kā tas man būtu pirmais gadījums mūžā! Sāku prātot. Laikam visu laiku biju uzskatījusi Eriksonu par tādu oficiālu personu, ļoti nopietnu, kurš pedantiski pilda visus likumus katrā valsti, kur dienesta uzdevumā atrodas. Pirms Latvijas viņš bija strādājis Izraēlā. Par to laiku runājot, viņš bieži dusmojās, visvairāk neapmierinātību uzveļot Izraēlas zivīm, kuras tur bijis mūžīgi jāēd.

Līdz šim es Eriksonu biju uzlūkojusi ar zināmu cienību, apmēram tā, kā nabadzīgais uzlūko bagāto, jo toreiz vēl nesapratu, ka nekāds pasaules bagātnieks viņš nav, vienkāršs ierēdnis, lidsabiedrības pārstāvis. Arī viņa vecums mani mulsināja jo trīsdesmit septiņus gadus vecs vīrietis man likās šausmīgi vecs, lai gan es pati biju tikai vienpadsmit gadus jaunāka.

Otrā Eriksona viltība arī nāca gaismā. Ne jau velti viņš man par šķūtnieku pieteicās. Tā viņš uzzināja manu jauno adresi, kuru nekad neaizmirsa. Tur, protams, nekāda telefona nebija, un, kad viņam sagribējās mani satikt, atbrauca līdz Artilērijas ielai un pieklauvēja pie mana loga.

Pēc atgadījuma jūrmalā ilgi nenācās gaidīt, kad Eriksons mani aicināja uz "sālsmaizi" savā apartamentā. Istabas plašas, augstiem griestiem, parketa grīdu, labi iekārtotas, pie logiem zīda aizkari.

Mēbeles gluži jaunas. Tādā kungs var dzīvot. Bet viena nelaime - pašam jākurina krāsns: Tas kungam sagādāja milzīgas pūles. Lai gan malku sagādāja Aeroflota strādnieki, tā pati uz dzīvokli nekāpa un krāsnīs nelīda. Un manām acīm atklājās satriecošs skats: lielajā hallē pie krāsns durvīm uz grīdas atvērts milzīgs, dārgs ādas čemodāns, kurā nesta malka no pagraba. Gaišā zīda odere jau sasmērēta ar mitrās malkas netīrumiem. Teicu, ka tā tak nevar - tik dārgā čemodānā malku likt, kādu maisu tādam nolūkam jādabūn. Mani padomi netika ņemti vērā, malku turpināja nest, kā kungam ērtāk. Toties mani norādījumi, kā veikli iekurt uguni, gan noderēja, jo ar avīzēm vien, bez skaliem labi neveicās.

Reiz Eriksona dzīvoklī pagatavoju garšīgas pusdienas: gaļas tīteņus ar piedevām. Ar to arī viss iesākās. Viņš nebeidza jūsmot par manu pavāra mākslu līdz tai dienai, kad biju no Centrāltirga atnesusi veselu zosi, to pildītu ar āboliem, krāsnī izcepu un priecīga sagaidīju Eriksonu no lidostas. Man viņš bija iedevis pašai savas atslēgas, nācu un gāju, kad patika. Visvairāk Eriksona dzīvokli mīlēju vannas dēļ. Kamēr viņš darbā, jutos kā savās mājās. Dienā es pati vēl joprojām tirgū strādāju, bet viņam divas reizes nedēļā lidmašīna no Kopenhāgenas pienāca vēlu vakarā. Tad man atveda visādus gardumus: šokolādi, kūkas, cepumus un lielā daudzumā pirmklasīgus augļus, kādus biju tikai līdz okupācijas laikam. Jā, bet ar zosi iznāca pirmais konflikts. Eriksons tajā vakarā ieradās ļoti vēlu, ap pusnakti prom negāju, jo gribējās piedzīvot lielo pārsteiguma brīdi virtuvē pie brūni izceptās zoss sāniem.

Pārsteigums, protams, bija, bet ne tāds, kādu es to biju gaidījusi. Uzslavas vietā dabūju rājienu. Tas skanēja apmēram tā: "Tu, ko tu gan iedomājies, nest tik smagu putnu mājā Vai tu varbūt aizmirsi, ka esi sieviete un ka tu nedrīksti tādus smagumus nest? Ja tev to zosi vajadzēja, tad bija jāpasaka man, un es ar mašīnu būtu to pārvedis." Stāvēju, kā ar ūdeni aplieta. Kur tādi brīnumi vēl dzirdēti - zosij speciāli ar mašīnu pakaļ braukt!

Te nu atklājās, kā nemaz neesmu pratusi uzvesties kā civilizēta sieviete, bet kā zemniece esmu stiepusi zosi uz māju. Šitādu kaunu!

Protams, kā jau varēja paredzēt, zosi ēdot, Eriksona kunga dusmas pārgāja uz slavas dziesmām par garšīgo mielastu, kuru papildināja no lidmašīnas atvestais konjaks, kūkas un kafija.

Dabiski pēc tāda pamatīga mielasta un ap diviem naktī kungam vairs negribējās mani vest uz Artilērijas ielu, kā tas parasti notika, pašai arī tāds patīkams nogurums uznāca, un es piekritu pārgulēt ēdamistabā uz dīvāna. Gāja dienas, nedēļas, ēdamistaba sajuka ar guļamistabu, mājās aizvien retāk ierados, lai kaut ko paņemtu no saviem apģērba gabaliem.

Tuvojās Ziemassvētki. Eriksons paņēma divu nedēļu

atvaļinājumu, lai aizbrauktu uz Zviedriju. Tur viņam kārtojami darījumi ar advokātu. Par viņa problēmām man viss jau sen bija izstāstīts.

Tagad tuvojās laulības šķiršanas prāva, un te bez advokāta iztikt nevarēja, jo operdziedātājā pieprasīja no nabaga ierēdņa 220 000 zviedru kronu. Par tādu nekaunību Eriksons izrādīja lielu sašutumu: "Viņa, kura pameta mani, kad es Izraēlā pārtiku no sapuvušām zivīm, bet viņa tajā laikā ar savu žīdu miljonāru no Amerikas vizinājās ar luksusa jahtu pa pasauli, tagad no manis nekaunas pieprasīt tādu summu! Es dzīvoju no algas un tādu summu nevarētu pat desmit gados sakrāt."

Laikam jau viņam bija taisnība, bet ko es tur varēju iebilst? Žēl man viņa bija tajos brīžos, kad ar šīm problēmām nācās saskarties. Un tas notika pašiem negribot, jo advokāts šad tad zvanīja no Stokholmas tieši uz "mūsu" dzīvokli. Es sarunas dzirdēju, jo valodu, diendienā sarunājoties, biju apguvusi labi.

Bez tām es katru vakaru lasīju un šķirstīju milzīgi lielās, biezās Stokholmas avīzes. Mājā es to varēju darīt pēc sirds patikas, bet iznest no mājas Stokholmas avīzes Eriksons man aizliedza ar brīdinājumu, ka pār to viņam var izcelties lielas nepatikšanas. Man tas divreiz nebija jāsaka. Visu sapratu. Viņam jāpilda instrukcijas. Bet viņš nevarēja nepamanīt manu skatu, kad pētīju reklāmas lapas ar skaistajām kleitām, veļu, kurpēm u.c.

Īsi pirms aizbraukšanas viņš man pajautāja, ko es tā pa īstam vēlētos, lai man atved no Stokholmas. Bez garas domāšanas pateicu: "Max - Factor lūpu krāsu un pūderi:" "Un tas būtu viss?" viņš brīnījās. "Jā, tas ir viss," atteicu, jo man bija kauns pat pieminēt kādas drēbes vai apavus! Nē, kur nu! Varonīgi apspiedu visas slepenās vēlēšanās un centos viņu neapgrūtināt, jo būtībā man taču nekā netrūka, apģērbu bija vairāk, nekā vajag. Eriksona prombūtnes laikā dzīvoju Artilērijas ielā: Viņa dzīvoklī apmetās cits zviedrs, kurš aizvietoja Eriksonu lidostā. Ja es kādam mēģinātu iestāstīt, ka Eriksonu negaidu, tie būtu salti meli. Pie labas dzīves, uzmanības kādu viņš man vienmēr parādīja, un lutināšanas, tāpat pie laipniem vārdiem, ar kuriem neskopojās, pierast nav grūti. Bieži brauca uz darbu, sagaidīja pie vārtiem, lai nebūtu jāžņaudzas nost pārpildītā trolejbusā. Pats veda veļu uz mazgātavu, pats tīrīja māju, mazgāja traukus un jūsmoja par katru ēdienu, kuru pagatavoju. Svētdienās man neļāva virtuvē iet, tad gājām ēst restorānā "Astorija".

Pēc divām nedēļām vakarā dzirdēju pazīstamo klauvējienu pie loga. Tur viņš stāvēja pie zaļās pobedas, smaidošs, skaistās ziemas drēbēs. Abi bijām piecīgi par atkalredzēšanos. Pašapzinīgs viņš atslēdza durvis. Man trūka vārdu, halle izskatījās pēc preču noliktavas. "Un to visu tu ar vienu lidmašīnu atvedi?"

"Ar vienu gani."

Nu brīnumi radās cits pēc cita. Kā tik tur nebijā! Vesels koferis pašam, tad nāca katliņi un pannas, vesels komplekts virtuvei, dažādi elektriskie griežamie, putojamie rīki. Bet pats galvenais, lai varētu aizmirst par krāsnīm un malku, guļamistabā novietoja lielu, baltu elektrisko radiatoru, bet ēdamistabā glītu petrolejas krāsni. Kad ierados nākamajā dienā no darba, Eriksons neko neteica, bet, noslēpumaini smaidīdams, atvēra ēdamistabas durvis. Stāvēju mēma uz sliekšņa, jo ieiet istabā nevarēja: visa grīda kā no melna samta, sienas gandrīz melnas, logu aizkari tumši pelēki, bet no griestiem karājās melni, gari tīmekļi. Nē, kaut ko tādu nebiju savā mūžā redzējusi. Vai tā zviedri gatavojās Ziemassvētkiem? Nesaprašanā palūkojos uz Eriksonu, tad uz mēbelēm, tās tak arī melniem sodrējiem pārklātas. Nu es sapratu: šo nelaimi pa vienu diennakti bija pastrādājusi jaunā petrolejas krāsniņa.

Ieteicu neko neaiztikt, bet uzmanīgi soli pa solītim ar putekļu sūcēju uzsūkt sodrējus un kvēpus. Strādājām uz maiņām, un rezultātā dabūjām samērā tīru telpu. Nākamajā dienā atvestie lidostas strādnieki notīrīja sienas un griestus. Vakarā pārvedām eglīti. Zem eglītes sagūlās dāvanu saiņi. Es savam draugam uzdāvināju kristāla pelnu trauku, bet man bija tik daudz dāvanu, cik nekad savā mūžā nevienos svētkos netiku saņēmusi. Tur bija viss, par ko vien sieviete var sapņot!

Uz Jaunā gada sagaidīšanu mani kopā ar Eriksonu pie sevis aicināja mana darba kolēģe, kura dzīvoja palielā dzīvoklī Kr. Barona ielā, gan ļoti vecā koka mājā. Daudzo viesu vidū tur nesen no Kolimas atbrīvotais mākslinieks Gunārs Hermanovskis ar kundzi Valiju. Gunāra iedzelteni bālā seja stipri kontrastēja ar melnajiem iesirmiem matiem un tumšajām acīm. Ļoti skaists viņš tajā vakarā izskatījās. Bet mazrunīgs, atturīgi atbildēja tikai uz jautājumiem. Nu man bija pamatīga viela, ko Eriksonam stāstīt, lai nu pats redz, kādus cilvēkus okupanti uz Sibīrijas cietumiem sūtījuši un vēl uz desmit gadiem. Lai arī kā, visi priecājās gan par Gunāra atgriešanos, gan paši par sevi un par labo skaņuplašu mūziku, pie kuras visi, atskaitot Gunāru, dejojām. 1957. gads pienāca visai jautrā noskaņojumā. Mēs visi domājām un ticējām, ka labāki laiki pienākuši un cilvēkam vairs nav jābīstas pašam no savas ēnas.

Bet ēnas nekur nepazuda.

Vēsā janvāra rītā, ejot uz trolejbusa pieturu, gandrīz krūtīs saskrējos ar Džonu Vesmani. Tas bez kāda ievada saka: "Labrīt! Redzi nu, mēs esam kaimiņi, kā klājas Eriksona kungam?" Patiešām, starp Vesmaņa un Eriksona mājām tikai divas mājas vidū. Mani pārsteidza, kā Vesmanis var zināt, no kurienes es nāku, tādēļ klusēju, tikai iesaucos: "Man jāsteidzas!" - un sāku skriet. Dienā par to vien domāju

un brīnījos, kā citi visu zina par mani, bet es par citiem neko. Tad aptvēru: ja Vesmanis strādā Intūristā, tad zina, kas ir Eriksons, un, ja Intūrists ir čekas filiāle, tad zina arī pārējo. Nu bija skaidrs, ka par Eriksonu un mani ir runājuši. Kas un kur, to man tik un tā neviens neteiks. Pagaidām liek mierā. Droši vien tie, kas nosaka mūsu likteņus un to, kā mums dzīvot, ar ko dzīvot, ir nosprieduši, ka labāk, ja Eriksonam ir viena zināma draudzene nekā vairākas nezināmas. Ja es ar Eriksonu nebiju reģistrēta dzimtsarakstu birojā, tad čekā gan. Un nav nemaz izslēgts ka to čeka, uzklausot Vesmaņa padomu, bija plānojusi no paša sākuma un Valentīns Lūsis, izpildot čekas uzdevumu, mūs iepazīstināja. Ne jau katram vijolniekam ļāva strādāt lidostā. Vispār mēs ar Eriksonu bijām līdzīgās situācijās:

Viņam šķiršanās process draudēja ieilgt sakarā ar pieprasīto naudas summu, bet es tad vēl nebiju pacentusies laulības šķiršanu pieprasīt. Tā mēs, divi pussšķirti cilvēki, turējāmies kopā bez jebkādām pretenzijām vienam pret otru.

Eriksona darba līgums beidzās pēc diviem gadiem, mēs bijām pazīstami gadu un trīs mēnešus. No padomju okupētās Latvijas Eriksons šķīrās ar prieku, bet no manis ar žēlumu sirdī, ka man tādā nebrīvā zemē jāpaliek. "Ja es tevi varētu aizvest čemodānā, nudien, neatstātu te, tu esi pelnījusi dzīvot labākos apstākļos, brīvā zemē." Tie bija viņa pēdējie vārdi. Viņš gribēja arī man atstāt visas mantas, kas no Stokholmas bija atvestas, tajā skaitā lielu, skaistu radioaparātu, bet es no visa tā neko nepaņēmu. Nebija jau arī kur likt.

JUMTS VIRS GALVAS

No Artilērijas ielas es drīz vien aizgāju, jo saimniece uztraukta stāstīja, ka par mani sākuši interesēties, un man pašai bija jāprotas. Atradu Palīdzības ielā caurstaigājamā istabā gultasvietu. Tur dzīvoja vientuļa sieviete - kuprīte ar garīgi slimu dēlu. Virtuvē ieiet nevarēja, jo tur mēnešiem krātie atkritumi un nemazgātie trauki izplatīja neciešamu smaku: Ēdu ārpus mājas. Slimā dēla skaļā uzvedība nomāca un bojāja nervus, bet visvairāk uztrauca gadījums, kad, pēkšņi pārnākusi no darba, pagalmā satiku saimnieci ar manu goda apģērbu mugurā. Viņa nesa no pagraba malku. Steidzīgi meklēju citu dzīves vietu. Man palīdzēja Valija Hermanovska. Viņa pazina divas māsas, no kurām viena laba šuvēja, bet otra - friziere. Dzīvoklis Jaunielā 14, tieši pie Doma baznīcas, sastāvēja no divām istabām un divām priekštelpām. Pirmā priekštelpa - šaura, maza, ar ieeju uz virtuvi dzīvošanai nederēja, bet otrā bija tāda paliela un tīri laba. Protams, dienu un nakti visi staigāja cauri, bet labajā atradās paliela niša, un, ja tai aizvelk biezus aizkarus, iznāk atsevišķa rūmīte. Visu apskatījusi, vienojos ar saimniecēm par īres maksu. Jutos tīri apmierināta, jo man abas māsas patika no pirmās tikšanās reizes. Vispirms es telpu izkrāsoju gaišā, patīkamā tonī. Iegādājos biezu mēbeļdrēbi, no kuras iznāca labs priekškars. Nopirku tahtu, kura ietilpa tieši nišas garumā, vēl atlika vieta radiogaldiņam, bet galdu ar diviem krēsliem varēju novietot caurstaigājamā pusē. Nišā vēl varēja izmantot ap metru plato palodzi, pārējai mantībai pieliku plauktus. Tā nu sanāca, ka četri kvadrātmetri, atdalīti ar aizkaru, mani pat iepriecināja. Tomēr jumts virs galvas. Un kur vēl nesamaksājamā sajūsma dzīvot Vecrīgā! Ja kāds Doma baznīcā pieskārās ērģelēm, manā nišā viss dzirdams, žēl, ka toreiz vēl koncerti nenotika. No ērģelēm baznīcā līdz jumta logam tikai daži metri. Kāda varena klausīšanās tiem, kas tur tagad dzīvo!

Jaunielā par garlaicību nevarēja sūdzēties, jo saimniecei dēls arī turpat dzīvoja, pie viņa nāca draugi. Toreiz visus aizrāva populārā "Radio Luksemburg" mūzika. Pirkām magnetofonus ar milzīgajām skaņu ierakstu spolēm un taisījām ierakstus līdz vēlai naktij. Citā reizē klausījāmies, kam labākie ieraksti. Mājai biezas sienas, neviens nesūdzējās. Bet, kad es par dārgu naudu iegādājos pirmās Rock and Roll plates, dzīve likās brīnišķīga. Pie rokmūzikas aizmirsās visas rūpes un raizes.

Neatceros, kurā avīzē izlasīju, ka Rīgas radio meklē zviedru valodas tulkotāju. Kādēļ neaiziet un nepainteresēties, kādā līmenī jātulko. Piezvanīju. Man iedeva caurlaidi. Radio es iepazinos ar Nikolaju Neilandu. Noskaidrojās, ka jātulko teksti no krievu avīzēm zviedriski bez sevišķām gramatikas un pareizrakstības prasībām, jo tās

labos Hildings no Zviedrijas un nesen no Zviedrijas atgriezusies Aldona Tepfere. No latviešu avīzēm Aldona pati varēja pārtulkot, bet no krievu ne, jo krievu valodu viņa toreiz nemaz neprata. Pēc Eriksona aizbraukšanas ar labiem panākumiem apgūtā zviedru valoda draudēja aizmirsties. Es gan antikvariātā izpirku visas grāmatas zviedru valodā. Maz viņu tur bija.

Es, naivā, biju iedomājusies, ka par tulkošanu radio labi maksās. Kad par divu garu ūdensgabalu pārtulkošanu saņēmu 37 rubļus, jutos vīlusies. Bez tam tulkojot šausmīgo melu propagandu, man asinis sāka aiz dusmām vārīties. Nevarēju saprast, kas un vai vispār kāds to Zviedrijā klausās. Vēl dažas avīzes pārnesu mājās, iztulkoju un aiznesu, tad sāku pārdomāt, vai mana rīcība saskan ar maniem principiem. Nē un nē. Tā varbūt bija godkāre, kas māni noveda līdz Rīgas radio. Domāju: radio tulkotāja - labi skan.

Nekādā ziņā nevēlējos kļūt par līdzdalībnieci netīrās padomju propagandas izplatīšanā aiz robežām. Kauns atcerēties, ko biju paspējusi pārtulkot un ar savu roku zviedriski uzrakstīt. Jutos kā nodevēja pret savu apspiesto tautu. Centos šo kļūmīgo soli pēc iespējas ātrāk aizmirst.

Pavisam kas cits - kaut ko labu, interesantu pārtulkot no zviedru uz latviešu valodu, piemēram, kā to bija darījusi Elija Kliene. Aizgāju pie Elijas Klienes. Iepazināmies. Ļoti patīkama dāma. Viņa labprāt man aizdeva grāmatas zviedru valodā lasīšanai. Noskaidroju, ka nekāda literatūra tulkošanai no zviedru valodas Latvijas valsts izdevniecībai nav vajadzīga. Izlasījusi vienu no antikvariātā pirktajām grāmatām, nolēmu, ka to gan būtu vērts tulkot, jo grāmatas saturs man ilgi neizgāja no prāta. Tur aprakstītā dramatiskā dzīve, briežu audzētāju cīņa ar sniega lavīnām un viņu milzīgā izturība likās piemērota lasāmviela, jauniem cilvēkiem. Nolēmu piedāvāt grāmatu Latvijas valsts izdevniecībai. Runāju ar Bruno Saulīti. Viņa atbilde skanēja tā: "Mums jāizdod viena somu autora grāmata, ja jūs varat tik ātri iemācīties valodas, tad izmācieties somu valodu, pēc gada atnāciet, un mēs jums dosim tulkot. "Šodien man būtu, ko viņam atbildēt, toreiz nebija. Vienīgi žurnāls "Zvaigzne" no manis pieņēma un ievietoja dažus īsus gabaliņus, neparastus notikumus dzīvnieku pasaulē. Par to man bija īsts prieks aiziet uz Pils ielu un saņemt honorāru. Jaunielā dzīvojot, jutos labi. Saimniece man šuva skaistās kleitas, par darbu labi samaksāju. Man atlika uzzīmēt, kādu vēlos atnest komisijas veikalos sameklētu audumu, un kleitas iznāca kā no modes žurnāla. Vienīgi tajās reizēs, kad sanāca pārāk daudz ciemiņu, es aiz sava aizkara jutos kā šosejas malā: sēdi un vēro satiksmi. Paretam atgadījās arī tā, ka dažs viesis (tie parasti bija Rīgas Ekspreša krāvēji), sajaucis žvingulī virzienu, ieklīda manā nišā. Tādās reizēs meklēju palīdzību saimnieču galā un bez lieka trokšņa noklīdušo

dabūjām pie vietas.

Citā reizē kādām ienāca prātā ar mani sadzert: No tāda veida laipnībām atbrīvoties nenācās viegli. Tad devos no mājas prom, it kā steidzamās darīšanās. Ko citu varēju darīt, pajumtes dēļ dažas neērtības jāpacieš. Atgadījās arī tā, ka nakts vidū manā gultā kāds ar joni ievēlās, bet biežāk nācās vairāk smieties nekā dusmoties. Reiz pati saimniece nevarēja nokļūt līdz savām durvīm un, līdzsvaru zaudējusi, ar visu aizkaru uzkrita man virsū:

Darbā diezgan bieži pie manis piestaigāja Ņina - tā pati, kura Viļņā ar zviedru apprecējās. Mūžīgi viņai bija kas pārdodams, sākot ar vīriešu apģērbu, beidzot ar amerikāņu cigaretēm. Pēdējās es no Ņinas pirku. Kādreiz viņa mani aicināja pie sevis mājās, lai izvēloties sev kādu blūzi. Tas bija interesanti, kā Ņina dzīvoja. Ja man kāds to būtu stāstījis, nemūžam neticētu. Pirmkārt, viņa dzīvoja Aspāzijas bulvāri, nevis kaut kur Sarkandaugavā vai Maskavas priekšpilsētā: Nams atradās tieši vidū starp Audēju ielu un Rīgas viesnīcu, iepretī operas aktieru ieejai. Liels, skaists dzīvoklis otrajā stāvā. Visas mēbeles acīmredzot dzīvoklī jau atrādās pirms kara: sarkankoka ēdamistaba, Karēljas bērza guļamistaba. Visur skaidri saredzama bagāta latvieša gaume. Jutu, ka manas asinis uzsit devīto vilni, jo šeit mantas un sienas runāja skaidru valodu. Un man neviļus nāca prātā, kādā Sibīrijas sādžā vēl dzīvi vai jau miruši ir šo mantu īpašnieki. Klusi, jau būdama Ņinas istabā, es pajautāju: "Kas ir tavs tēvs?"

"Pulkvedis, bet mēs ar tēvu esam politiskie ienaidnieki." Tā laikam vienīgā reize, kad Ņina nemeloja. Nebija grūti iedomāties ģimenes attiecības, ja krievu pulkveža meita dauzās apkārt ar ārzemju jūrniekiem.

Ņina mani iepazīstināja ar kādu citu krievieti - pavisam jaunu meiteni, Eleonoru, kura man pielipa kā dadzis no pirmās dienas. Eleonoras tēvs strādāja Iekšlietu ministrijā. Viņa ģimenei ierādīts liels dzīvoklis skaistā mājā Vilandes ielā, vienīgi mēbeles tur kāds jau agrāk paspējis izlaupīt un ģimenes rīcībā atstāti tikai nožēlojami krāmi.

Ņina man parādīja vēl vienas krievietes, ārzemju jūrnieku mīlētājas, dzīvokli, tieši blakus kafejnīcai "Luna". Šo tāpat kā Ņinas dzīvokli, greznoja masīvas, dārgas aizvesto latviešu mēbeles.

Viss redzētais uzvedināja mani uz garām, drūmām pārdomām. Var pētīt Latvijas vēsturi, cik grib, neviens latvietis nav Rīgā ieradies kā bagātnieks. Viss sasniegts ar milzīgu centību, neatlaidīgu, smagu darbu un taupību. Būtu interesanti uzzināt to latviešu vārdus, kuriem piederēja gultas, kurās krievi guļ, galdi, pie kuriem krievi ēd un dzer. Bet visa pasaule par to klusē, neviens pat dzirdēt negrib par to, kā okupanti izrīkojās.

Veseli vilcienu sastāvi tika piekrauti ar latviešiem nolaupīto mantu. Pērses ielā - kur tagad kino Palladium kases, strādāja vīri,

kuriem labākās mēbeles, veselas iekārtas, simtiem klavieru vajadzēja iesaiņot, lai pēc tam vēstu uz Rīgas preču staciju, kur savukārt visu salādēja vagonos. No 1945. līdz 1949. gadam krievi un gruzīni veda prom visu, ko vien varēja. Es labi pazinu toreiz jau vecu vīru - Gustavu Borovski, caur kura rokām izgāja tūkstošiem dokumentu Rīgas preču stacijā ar adresēm uz Austrumiem.

Pasaulē daudz rakstīts un runāts par vergu dzīvi. Visi vergi nāca no nabadzīgiem tautu slāņiem. Pie mums pretēji - par vergiem padarīja visu Latvijas inteliģenci un turīgākos uzņēmējus, bet par to pasaule klusē, Tad es nedomāju klusēt un to arī nedarīju.

VĒSTULES

Sajūtu neatvairāmu vēlēšanos visu redzēto, piedzīvoto pierakstīt, vismaz rakstīt dienasgrāmatu. Tomēr, visu apsverot, nācu pie slēdziena, ka vēl nav tie laiki, kad varētu papīram visu uzticēt: Kaut arī Staļina teroru vairs nejuta, bet zināma piesardzība par ļaunu nenāk, lai arī tajā brīdī it kā nebija pamata no kaut kā īpaši baidīties. Likās, ka par maniem gājieniem neviens neko nezina. Vismaz par Eriksona dzīvokli neviens nebija īpaši interesējies. Atcerējos, ka sākumā, pirms atvēru mājas durvis, vienmēr pārbaudīju, vai kāds ieeju nenovēro. Tagad tas šķita smieklīgi, jo, kam vajadzēja zināt, tas tak visu tik un tā zināja.

Citādi mani būtu sen jau izsaukuši uz kafiju.

Bet tad, pavisam negaidot, mani apciemoja Eleonora, ar kuru Ņina mani bija iepazīstinājusi. Viņa man gari un plaši stāstīja par saviem jaukajiem piedzīvojumiem Vispasaules jauniešu festivālā Maskavā. Es savukārt pateicu, ka esmu nupat no Maskavas atgriezusies, jo festivāla laikā tik daudzu cilvēku burzmā laikam nebūtu varējusi redzēt visu, ko vēlējos.

Teicu, ka mans mērķis bija redzēt Tretjakova galeriju, muzejus un izstādes. Vai es esot arī kādus ārzemniekus satikusi? Protams, ka redzēju vairākus ārzemju autobusus, pilnus ar dzīvespriecīgiem ārzemniekiem. Vai tad es neesot ar kādiem iepazinusies? Nu jā, šur tur epizodiski, un, lai vairāk uz jautājumiem nebūtu jāatbild, pastāstīju par gadījumu ar Brazīlijas radio un televīzijas direktoru Alberto Karmē un par jauko koncertu. Pie viena pieminēju par abiem institūtiem, kuros biju iegājusi painteresēties par uzņemšanas noteikumiem. Eleonora šķita ar manu stāstu apmierināta un pie viena pateica sava nāciena iemeslu. Viņa ļoti gribot, lai es viņai iemācot vācu un angļu valodu. Teicu, ka divas valodas vienlaicīgi es viņai iemācīt nevarēšu, lai izvēlas vienu. Viņa izvēlējās angļu.

"Tad nopērc burtnīcu, saraksti vienā malā vārdus, kurus gribi, zināt angliski, un es tev tos uzrakstīšu, arī fonētisko izrunu otrā malā, jo, saproti pati, ka nevaru stundām mācīt tevi tā kā skolā. Viņa man pateicās un aizgāja. Pēc pāris dienām bija klāt. Pēc uzrakstītiem vārdiem uzreiz varēju konstatēt, kādām nolūkam valoda vajadzīga.

Septembra sākumā saņēmu savā mūžā pirmo vēstuli no ārzemēm. To rakstīja franču advokāts J. Faleti. Klāt bija pievienota fotogrāfija, kurā es stāvu kopā ar Jevgeņiju Jakunovski pie Ļeņina pieminekļa Rīgā. Vietu fotografēšanai bija izvēlējies Jakunovskis. Dažas dienas vēlāk saņēmu vēstuli no Velsas. T.G.G.Herberts bija uzrakstījis ļoti garu un jauku vēstuli.

Vēl lielāku prieku man sagādāja skaista skatu kartiņa. Kā mazs

bērns priecājos par raibiem papīrīšiem. Uz vēstulēm pasteidzos kārtīgi atbildēt. Visgrūtāk gāja ar rakstīšanu franču advokātam, bet laimīgā kārtā antikvariātā atradās ļoti parocīga Langenšeida sarunu grāmatiņa ar gataviem teikumiem, tulkojumi no vācu valodas uz franču. Stundām meklējot, atradu piemērotus teikumus. Daudzi vārdi palika atmiņā uz mūžīgiem laikiem. Par to varēju tikai priecāties. pie viena iegādājos angļu gramatikas grāmatu un dažas zviedru lasām grāmatas.

Ar milzīgu centību un aizrautību daudz iemācījos. Visu rudeni ņēmos ar mācīšanos, bet, nevarēdama nosēdēt tikai pie grāmatām, saulainās izejamās dienās izbraucu brīvā dabā pagleznot. Pirmie darbi mani neapmierināja, bet tad gadījās viena apmierinoša jumta studija, kuru biju gleznojusi no sava jumta, turpat izkāpjot pa logu. Pabeigusi gleznot, krāsu paleti noliku uz vienīgā krēsla, kamēr studiju novietoju pie sienas. Tajā brīdi atskanēja zvans pie durvīm. Priecīga pie manis iesteidzās Eleonora un, pirms es paspēju viņu brīdināt, apsēdās uz paletes. Viņai tajā dienā bija gluži jauna, balta kleita mugurā. Jutos šausmīgi satriekta, redzot jauno kleitu, kad viņa piecēlās. Vispirms ar nazi krāsu nokasīju. Tad tīrīju ar terpentīnu un vispēdīgi ar ziepēm un siltu ūdeni, kamēr traipi kļuva tikko samanāmi. Tas tik bija darbs! Tikai tad, kad kleita atguva pieņemamu izskatu, Eleonora sāka stāstīt. Viņa bijusi atkal Maskavā. Atklāti sakot, sākumā klausījos visai pavirši, bet tad Eleonora pateica, ka, ejot pa ielu ar diviem somiem un somieti, viesnīcas "Ukraina" tuvumā viņu apturējis milicis. Nu sāku klausīties uzmanīgāk. Milicis Eleonoru aizvedis uz milicijas iecirkni un prasījis uzrādīt dokumentus.

"Ahā! No Rīgas," viņš iesaucies un tad, starp citu, pateicis, ka vasarā viesnīcā "Ukraina" dzīvojusi kāda sieviete arī no Rīgas, bet viņi jauno sievieti noturējuši par ārzemnieci, jo tā no galvas līdz kājām bijusi ģērbusies importā un brīvi sarunājusies ar citiem ārzemniekiem. Kad apķērušies, bijis jau par vēlu - "ārzemniece" aizbraukusi. Lai savu kļūdu izlabotu, viņi devuši ziņu uz Rīgu, lai tur lidostā šo sagaidot, kā pienākas.

Ak tā gan, nodomāju, jo sapratu, ka no Maskavas milicijas nagiem izslīdējusī "ārzemniece" varēju būt tikai es, un nopriecājos par to, ka Rīgas lidostā "sagaidītāji" mani neatrada, bet Ļeņingradā neviens neiedomājās meklēt. Protams, Eleonorai neko neteicu, izlikos vienaldzīga un painteresējos, kā tas viss beidzies. "Nu, es liku piezvanīt tēva draugam, un tas deva rīkojumu mani atbrīvot." "Nu redzi, cik labi, ka ir iespaidīgi draugi," es atturīgi piezīmēju, bet man no visa dzirdētā kļuva diezgan neomulīgi ap sirdi. Labi, ka mana avantūra beigusies laimīgi!

Pienāca ziema. Uz ielas atkal nejauši satiku Džoni Vesmani. Viņš izrādīja neviltotu prieku un pastāstīja, ka viņam pēc trim dienām jābrauc uz Ventspili darba darīšanās. Pēkšņi, kaut ko iedomājies, viņš

saka: "Brauc līdzi!"

"Kā tad es tik pēkšņi varu braukt līdzi, un ko es tur darīšu."

"Nu tā, brauc, un viss. Vilcienā varēsim labi izrunāties.

Klubā man visi mūziķi labi draugi. Varēsi padejot, jo klubā būs daudz ārzemju jūrnieku."

"Nepļāpā niekus! Tik prasta publika mani neinteresē."

"Tu nekā nezini, tur nav tikai matroži, tur ir kapteiņi, inženieri, ļoti smalki, inteliģenti kungi, labāki par Eriksonu."

"Ak iekodi gan! Un kur tad es, pēc tavām domām, palikšu?"

"Viesnīcā, tāpat kā es."

"Nē, es ar tevi vienā numurā neiešu."

"Es tev dabūšu atsevišķu, man visas viesnīcas dāmas labi pazīstamas, nebraucu pirmo reizi." Atcerējusies neseno Eleonoras stāstu, kā milicija mani meklējusi, iedomājos, kā lielajā Maskavā tiešām, varēju tēlot ārzemnieci un vienīgi ārzemniekiem stāstīt, ka nāku no okupētas zemes, bet ne jau mazajā Ventspilī, kur stundas laikā visi, kam jāzina, zinās, no kurienes esmu. Vesmanim jautāju: "Vai tad ikviens drīkst braukt uz Ventspili?"

"Kādēļ ne? Un tu tak brauksi kopā ar mani."

"Jāpadomā."

"Tur nav ko domāt, braucam!"

"Labi, es tev rīt piezvanīšu, tad došu atbildi."

Atvadījušies gājām katrs uz savu pusi. Man vajadzēja satikt bijušo darbā biedreni Rutu. Izrunājāmies, un pirms promiešanas izmetu, ka Vesmanis mani aicina braukt viņam līdzi uz Ventspili, kur esot daudz smalku jūrnieku.

"Brauc," viņa saka, "ko tu vari zaudēt? Varbūt iepazīsies ar kādu, varbūt vēl iznāk kāzas..."

"Kur nu, nav tik vienkārši," es drūmi noteicu, bet sevī iekšķīgi sajutu, ka Ruta ir aizskārusi kādu stīgu, vārdos izteikusi manu klusu vēlēšanos.

Lai pārtrauktu klusumu, Ruta pavaicāja, vai Eriksons man raksta, jo viņa Eriksonu labi atcerējās no Jaungada nakts, kad mēs pie viņas bijām.

"Nē, mums nekāda noruna par sarakstīšanos nav bijusi, viss izrunāts, viss beidzies. Katram sava dzīve jādzīvo... Jā, es laikam tomēr braukšu, pavērošu, kā tur tagad izskatās: Pie viena aiziešu paskatīties, vai mani radi tur vēl dzīvo. Manas vecāsmātes māsas dēlam piederēja māja un dārzniecība ar siltumnīcām. Varbūt tagad vairs nav nekā."

Otrā dienā mani uzmeklēja kāds Rutas paziņa. Viņš lūdza, vai es nebūtu ar mieru paņemt līdzi vēstuli. Īsumā viņš man pateica, ka vēstuli gribot sūtīt brālim uz Ameriku un lūgt, lai brālis viņam atsūta izsaukumu. Atbildēju, ka es tikai priecāšos, ja varēšu kādam palīdzēt.

Arī pati gribu nosūtīt trīs vēstules "caur laipnu roku", kuru ceru Ventspilī atrast.

Ādolfa vēstule brālim izrādījās diezgan bieza. Sapratu, ka tur laikam uzrakstīts viss, kas pa gadiem sakrājies uz sirds.

Man bija neliela ādas ceļojumu soma, tur pašā dibenā ievietoju visas četras vēstules, virsū kleitu, kurpes un citus nepieciešamos sīkumus.

Ar Vesmani bijām norunājuši tikties stacijā. Braucām naktī un visu laiku nopļāpājām. Ventspilī iebraucām agri no rīta. Viesnīcā Vesmanis apmetās jau iepriekš rezervētā istabā, otrajā stāvā. Es dabūju mazu jumta istabiņu trešajā stāvā. No somas izņēmu drēbes un citas mantas, atstājot tikai vēstules, naudas maku, ķemmi un kosmētikas piederumus. Nolikos kādas pāris stundiņas pagulēt. Ar Vesmani bijām norunājuši tikties vakarā klubā, dienā viņam jābūt ostā, es varēju viena pastaigāties pa Ventspili.

Paēdu viesnīcas restorānā. Tur bija visgaršīgākās kūpinātās butes, kādas es jebkad biju ēdusi. Izgāju uz ielas. Turpat ap stūri pie kino neliels veikaliņš, pilni plaukti ar ananasiem. Līdz tam ananasus biju tikai bildēs redzējusi. Rīgā kādreiz pirku konservētus, ripiņās sagrieztus, bet te manā acu priekšā veseli, lieli un tik skaisti ar zaļajām lapu rotām. Un neviena pircēja! Rīgā būtu gara rinda. Bet kā aizvest uz Rīgu? Butes arī gribēju nopirkt.

Daudz nedomādama, iegāju citā veikalā un nopirku vidēja lieluma koferi. Tajā sagāja pieci ananasi un vēl atlika vieta butēm. Smago koferi aizstiepu uz viesnīcu un pastūmu pagultē.

Priecīga par pasakaino ieguvumu, gāju meklēt Kuldīgas ielu, jo zināju, ka radi tur pirms kara dzīvoja. Kad man bija seši gadi, arī es tur biju. ciemojusies ar vecomāti. Cilvēki man parādīja, uz kuru pusi jāiet. Nonākusi Kuldīgas ielā, vispirms vēroju, vai aiz žogiem neparādīsies siltumnīcas: Nekā tāda nemanīju, tad kādai pavecākai sieviņai pajautāju, vai viņa nevarētu pateikt, kurā mājā dzīvo vai dzīvojis Kārlis Skorejs. Jā, protams, viņa zināja, Kārlis miris, bet ģimene vēl turpat dzīvojot - un parādīja māju. Visvairāk man gribējās kaut ko uzzināt par Kārļa jaunāko brāli Žani, jo es pie viņa kopā ar vecomāti biju nodzīvojusi 1935. gadā veselu vasaru.

Žaņa īpašums šosejas malā uz Kuldīgas - Ventspils ceļa, netālu no Piltenes. Žanim tur bija neliels "universālveikaliņš", kur varēja dabūt visu, sākot ar zirglietām, apaviem, naglām un beidzot ar siļķēm, konfektēm un alu. Vieta saucās "Speķu krogs". Tur arī pieturēja autobuss. "Speķu krogā" ticis pie turības, Žanis, divatā ar māti skopi un taupīgi dzīvojot, bija iekrājis naudu un 1938. gadā Īvandē nopircis vecsaimniecību ar visu dzīvo un nedzīvo inventāru, 130 ha aramzemes un 2 km meža. 1940. gada represijas viņam dīvainā kārtā gāja secen. 1943. gadā pavasarī, ap vizbulīšu ziedēšanas laiku, Žaņa māte, manas

vecāsmātes māsa, kura visu šo saimniecību vadījusi, mira no pārpūlēšanās septiņdesmit divu gadu vecumā. Es biju bērēs un visu Žaņa bagātību redzēju savām acīm. Nekā īpaša tur nebija, kādas trīsdesmit govis, cūkas un aitas. Viņš četrdesmit divu gadu vecumā vēl staigāja vecpuišos, jo nebija atradis tikpat bagātu līgavu. Toties viņam bija dūšīga strādniece latgaliete, kura pie visiem mājas darbiem bija piepalīdzējusi sagādāt Žanim arī divus dēlus. Bēru mielastu rīkoja mana vecāmāte, es cepu tortes. Visi ļoti brīnījās par skaistajām rozēm uz tortēm no saputota sviesta. Kā es, četrpadsmit gadu vecs skuķis, tā varot.

1947. gada pavasarī kāds nakts vidū atskrējis no izpildkomitejas un Žani brīdinājis. Žanis nav vilcinājies. Tai pašā naktī ar labākām drēbēm mugurā un pārtikas kuli rokā atstādams visu savā un mātes mūžā sakrāto, viņš aizbēga no mājām un ieradās pie mums Liepājā. Uz kuru pusi doties, kas to lai zin?

Ar tādām atmiņām par Žaņonkoli klauvēju pie radu durvīm. Man atvēra pusmūža sieviete - Kārļa meita Milda. Teicu, kas es esmu un ka mana vecāmāte arī jau pievienojusies savai māsai Annai. Vispirms jautāju par Žani. Tad noskaidrojās, ka es esmu bijusi pēdējā, kas viņu vēl redzējusi sveiku un veselu.

Izrunājāmies par visu, kā jau radu starpā pieņemts, kas miris, kas precējies, par bērniem. Tad gāju uz viesnīcu pārģērbties vakaram. Uzkāpusi otrajā stāvā, sastapu sievieti ar slotu un spaini rokās. Viņa, mani ieraudzījusi, pameta ar roku, pasauca aiz durvīm un pačukstēja, ko viņa redzējusi.

Tikko kā es ap pusdienas laiku aizgājusi, esot ieradušies divi vīrieši, paņēmuši no dežurantes manas istabas atslēgu un tur izdarījuši kratīšanu. Pa durvju spraugu viņa redzējusi, kā viņi vilkuši smago koferi no pagultes. Somu ar vēstulēm nēsāju visu dienu līdzi. "Un tur bija pieci ananāsi!", es smiedamās iesaucos, bet īstenībā man gan smiekli nenāca, jutu savādu, smagu stīvumu sirds apvidū. Iespiedusi sieviņai saujā kādus rubļus, steidzos augšā. Nekādas nekārtības nemanīju, viss savās vietās. Bet sajūta pretīga, to nevar vārdiem izteikt. Gāju uz klubu ļoti nospiestā garastāvoklī. Tur vēl bija maz cilvēku. Pa gabalu sasveicinājos ar Vesmani, kurš uzturējās orķestra puišu sabiedrībā. Es apsēdos uz krēsla zāles malā un gaidīju, kas notiks. Somu ar vēstulēm novietoju uz blakuskrēsla un nolēmu, ka dejot ne ar vienu neiešu, jo nevaru pamest somu. Varēja būt ap pusdesmitiem, kad klubs sāka strauji pildīties. Vispirms ienāca bariņš jaunu cilvēku. Viņu uzvedība liecināja to, ka viņi ir brīvi, pašapzinīgi, bet ne piedauzīgi darba cilvēki ar pieklājīgām algām, un varēja redzēt, ka viņus nekas te īpaši neinteresēja. Viņi garlaikojās, paši savā starpā sarunādamies.

Pēc neilga laiciņa ielaipoja vairāki īsti jūrnieki, ļodzīgu gaitu,

dažs ar bārdu, cits bez matiem, bet visi nelielā žvingulī.

"Nu, tādiem gan es savas vēstules neuzticētu," es nodomāju. Pēdīgi ieradās lielāks bars, viņu vidū pamanīju dažus, ar kuriem būtu vērts runāt. Tie bija kungi labos mēteļos, uzvalkos un pusmūža gados. Viņi gāja taisnā ceļā uz to zāles stūri, kur pie orķestra viņus sagaidīja Vesmanis un vēl pāris vīriešu. Sāka spēlēt deju mūziku. Interesanti redzēt, ar ko un kā viņi dejos, jo, izņemot mani, te sievietes neredzēju. Vispār es jutos šajā telpā lieka, neviens mani neievēroja. Acīmredzot biju pārāk smalki apģērbusies tādam provinces klubam. Man bija ļoti labi pašūta pagara, pelēka vilnas kleita, bet uz pleciem uzmests sarkans mētelis ar lielu melnā karakula apkakli, jo zāle nebija pietiekoši apkurināta. Tagad, vērojot raibo sabiedrību, izšķīru, kuri ir matroži un kuri no virsnieku kārtas.

Viens matrozis, kad jau vēl dažas meitenes zālē apgrozījās, iedomājās uzlūgt mani. Es viņam ļoti pieklājīgā formā paskaidroju, ka esmu te ieradusies ar vīru, kuram šeit darīšanas, un dejot neiešu. Sāku gatavoties promiešanai, jo nekas mani šajā klubā nesaistīja. Pie izejas saskrējos ar to, kuru man vajadzēja. It kā pēc norunas, uz minūti, uz sekundi es eju ārā, viņš nāk iekšā. Viņš vāciski atvainojās, es atbildēju, ka tā jau kādreiz atgadās, ka divi sveši durvīs saskrienas.

"Un tad viņi iepazīstas," viņš priecīgs saka.

"Un tad viņš viņu pavada," es atjokoju. Tas bija cilvēks, ar kuru varēju runāt par visu, kas uz sirds. Kā jau labi audzināts cilvēks, viņš stādījās priekšā. Pateica vārdu, uzvārdu un ka ir tāda un tāda kuģa galvenais inženieris. Es savukārt pieklājības pēc pajautāju, vai es viņu nekavēju, varbūt viņam ir svarīgākas darīšanas nekā mani vadīt uz viesnīcu. Nē, es viņu nekādā ziņā nekavējot un viņš ar lielāko prieku mani pavadīšot. Bet prieks nesanāca liels ne viņam, ne man.

Ielas izrādījās pilnīgi tukšas. Gājām runādamies. Teicu, ka esmu no Rīgas un šo pilsētu vēl nepazīstu. Vēl kaut ko parunājām par balto sniegu, kā tas ielas apgaismojumā skaisti vizuļo un tad notika kaut kas negaidīts. Pilnīgi tukšā ielā, aiz pirmā pagrieziena no kluba kā no gaisa nokritis, kāds mani notrieca gar zemi un izrāva somu, kuru nesu labajā rokā. Vācu inženieris gāja man blakus, kreisajā pusē. Tai pašā acumirklī atskanēja skaļi kliedzieni. Viss, ko es paspēju pamanīt, vēl sniegā guļot, ka tie, kuri izrāva somu, aizskrien kliegdami mums pa priekšu un pazūd ap stūri. Vācietis man palīdzēja piecelties un izskatījās ļoti apmulsis un nelaimīgs, ka nav bijis iepriekš sagatavots tādam negaidītam uzbrukumam.

Nevarējām vien nobrīnīties, ka neviens no mums nedzirdēja kādu tuvojamies. Tas notika sekundes laikā. Es pat nesaredzēju, cik viņu bija, trīs, četri vai pat pieci. Laikam tomēr četri. Ne par ko citu atlikušo ceļa gabaliņu runāt vairs nespējām. Es pastāstīju, ka somā atradās četras vēstules, kuras es gribēju uzticēt kādai godīgai personai

nosūtīšanai uz ārzemēm. Tagad viņš visvairāk bēdājās, kādēļ neesmu viņam tūliņ vēstules iedevusi, pie viņa tās būtu bijušas drošībā. Es tieši par to pašu biju iedomājusies, bet pieklājības pēc taču vispirms vajadzēja uzzināt, vai es kādu cilvēku neapgrūtinātu, dodama līdzi sūtīšanai neapmaksātas vēstules.

Restorāns viesnīcas pirmajā stāvā vēl bija vaļā. Nosaluši un ne visai jautrā garastāvokli nolēmām pasēdēt restorānā. Izdzērām katrs pāris tases kafijas, lai siltums atgrieztos. Mani kratīja drebuļi - vairāk gan no uztraukuma nekā no aukstuma, tādēļ pasūtījām pie kafijas konjaku. Īsi pirms pusnakts atvadījāmies. Nedrošiem soļiem kāpu augšā, baidīdamās, vai mani negaida vēl kāds nepatīkams pārsteigums.

Visu nakti prātoju, vai tā bija vienkārša laupīšana, vai tas būtu sakarā ar istabas pārmeklēšanu dienā. Iet uz miliciju ziņot vai neiet? Nolēmu tomēr iet. Uzrakstīju milicijā, kādā veidā esmu aplaupīta, minot somas saturu. Vēstules es, protams, neuzrādīju, jo cerēju, ka tās būs jau nosūtītas kādā atkritumu tvertnē vai krāsnī.

Kad iesniedzu zādzības pieteikumu, mani sāka pratināt, ko es darot Ventspilī, kad un kādā nolūkā atbraukusi. Mana uzturēšanās šajā pilsētā esot nevēlama. Atbildēju, ka arī es no savas puses uzturēties tādā pilsētā, kur man jau pirmajā dienā uzbrūk un aplaupa, nevēlos, bet kā lai tieku uz Rīgu, ja visa mana nauda nolaupīta? Tas viņus, protams, neinteresēja. Dusmīga viesnīcā uzmeklēju Vesmani, aizņēmos naudu un braucu uz mājām.

Pēc kādām trim nedēļām saņēmu pavēsti ierasties stūra mājā. Kā jau katram tādā reizē, nāk prātā dažādi minējumi. Tāpat gar acīm paslīd visi gadījumi, par kuriem varētu prasīt paskaidrojumus.

Liels bija mans pārsteigums, kad, atverot kabineta durvis, vispirms ieraudzīju savu somu un tikai pēc tam čekas darbinieku. Nu man bija skaidrs, kādēļ soma tika izrauta. Galvā šaudījās viena vienīga doma - vēstules. Kas ar vēstulēm noticis, vai viņas tur vēl ir?

Ilgi man neļāva apdomāties. Man lika atvērt somu un pārbaudīt, vai tur ir viss, vai kā netrūkst. Somā nekā netrūka, izņemot vēstules. Teicu: "Jā, te ir viss, nekā netrūkst. "Pārbaudiet vēl un padomājiet, kas vēl atradās somā." Kaut arī zināju, kā trūkst, izlikos, ka vēl kaut ko meklēju. "Domāju, ka viss ir kārtībā," jau nedrošāk apstiprināju iepriekš teikto.

"Un vēstules? Kā ar tām? Čekists triumfējoši jautāja.

"Vēstules? Kādas vēstules? Neatceros, ka arī vēstules būtu somā bijušas." Nu es jutu, ka man zem kājām grīda svilst.

Sapratu, ka esmu slazdos, bet vēl mēģināju izķepuroties. "Jā, dažas vēstules man bija uzrakstītas, domāju nest uz pastu, bet neatceros, vai tās palika mājās vai somā".

"Arī to jūs gribējāt nest uz pastu, kura nav jūsu rakstīta?"

Tā, slazdi nu ir ciet. Vairs man nav nekādu iespēju izgrozīties. Un tomēr mēģināts nav zaudēts.

"Ak tā, nu, es zinu, ko jūs domājat, bet tā vēstule vispār nebija domāta sūtīšanai, to man viens paziņa iedeva, lai es izlasu un izsaku savas domas - tādu var vai nevar sūtīt. Un, ja man būtu bijis nolūks vēstules citādā veidā nogādāt uz ārzemēm, tad es tak tās nekādā ziņā nebūtu nēsājusi apkārt somā, bet būtu atdevusi kādam ārzemniekam, lai aizved. Biju Ventspilī klubā, tur ieradās daudz ārzemju jūrnieku, jebkuram būtu varējusi iedot gan vēstules, gan naudu pusstopam. Ne lakstīgala pakaļ nedziedātu. Nu, vai tā nebūtu?" Gaidīju atbildi. Atbildes nebija. Man lika parakstīties par somas saņemšanu un ļāva iet, bet sajūta bijā šausmīga. Vēl raizējos par to svešo vēstuli, pie kuras es tik daudz biju piedomājusi, lai tā laimīgi nokļūtu līdz Amerikai. Ko tagad teikt, kā skatīties acīs cilvēkam, kurš man ir uzticējies? Nevarēdama atrast nekur mieru, steidzos pie Rutas, lai brīdina Ādolfu par notikušo. Pēc dažām dienām arī Ādolfu izsauca uz stūra māju. Es zināju, ka viņu noteikti sauks, tādēļ, baiļodamās par viņu, staigāju apkārt ne dzīva, ne mirusi. Ne par ko citu nebiju spējīga domāt kā vienīgi par vēstuli. Šausmīgi nožēloju, kādēļ nebiju vācietim vismaz to vienu iedevusi piecas minūtes agrāk. Ar nepacietību gaidīju tikšanos ar Ādolfu. Ja viņu apcietinātu, es nezinātu, kā turpmāk dzīvot, jo manas vainas dēļ cilvēks būtu nonācis cietumā! Ādolfs atnāca uz darbu. Viņu ieraudzījusi, neviļus padomāju, kas būtu bijis Staļina laikos. Gribot negribot bija jāatzīst, ka laiki mainījušies, bet tas vēl nenozīmē, ka vairs nav jābaidās. Ādolfs tomēr tika sodīts: viņu atlaida no darba, viņš vairs nedrīkstēja strādāt par šoferi uz taksometra. Tās bija bēdīgas ziņas. Pat miesīgam brālim nedrīkstēja rakstīt vēstulē visu, ko grib. Tādas lietas cilvēki neaizmirst, par tām vēl runās pēc desmit paaudzēm.

NEPATĪKAMĀKĀ SARUNA

Jau kādus divus gadus katru dienu pēc darba pusdienoju vecajā Piena restorānā (tajā vietā tagad viesnīca "Latvija" uzcelta). Tur ēdienus gatavoja katrai gaumei un garšīgus. Viesu apkalpotājas es visas zināju pēc skata, bet iepazinusies ne ar vienu nebiju.

Mans pārsteigums bija neaprakstāms, kad reiz viesu apkalpotāja, pasniedzot man saldo un rēķinu, pateica, ka priekštelpā mani gaidot divi vīrieši. Bez sevišķas steigas notiesāju saldo ēdienu. Tā tik vēl trūktu - pamest saldo un skriet skatīties, kas mani gaida. Klusībā prātoju, kādēļ šie tik kautrīgi un nenāk apsēsties pie mana galdiņa, ja jau zina, kur es sēžu.

Iznākusi priekštelpā, skatos un brīnos - nevienas pazīstamas sejas neredzu. Bet tie divi, kuri tur bija, pazina mani, pienāca klāt un, uzrādot apliecības, stādījās priekšā: Staņislavs Viktorovičs un Vladimirs Ivanovičs, abi no VDK. Viņi, kā jau toreiz bija pieņemts, ja viens ir krievs, abi runāja krieviski. Nezinu, kā varēju nokāpt pa kāpnēm, jo kājās bija iemeties stīvums no bailēm, kas nu atkal būs? Domās apcerēju visu, kas viņus ierosinājis mani meklēt, bet velti rakņājos pagātnes apcirkņos. Šoreiz viņi nebija nākuši pagātnes dēļ. Viņi ar mani gribēja runāt par nākotni. Ejot pa ielu, viņi centās izskatīties brīvi, nepiespiesti, neoficiāli, pat pajokoja, pasmējās. Uz ielas tomēr runāt nevēlējās, bet turpat netālu uz Dzirnavu ielas esot kāds dzīvoklis, kurā mēs varētu aprunāties.

Teicu, ka es ar svešiem cilvēkiem dzīvoklī iet negribu!

Viņi mani drošināja, ka man nekas nenotikšot, viss, ko viņi gribot, nākšot tikai man par labu. Mani tomēr māca šaubas, vai apliecības bija īstas, jo es tās nemaz netiku kārtīgi izlasījusi: tās tikai nozibēja manā acu priekšā, bet viņu izskats tomēr norādīja, ka viņi ir no VDK.

Ēka atradās Dzirnavu ielas kreisajā pusē, no Brīvības ielas pirmajā pagalmā. Pirmajā stāvā, pa labi atslēdza durvis, un visi trīs iegājām nelielā istabā, kur viss norādīja uz to, ka tā ir parasta dzīvokļa istaba. Apsēdāmies. Pēc īsa un nenozīmīga ievada Staņislavs Viktorovičs, kura uzvārdu es uzzināju tikai trīsdesmit gadus vēlāk, (un tas izrādījās Zukulis) man pateica šis savādās tikšanās iemeslu. Viņiem esot zināms, ka es pārvaldot vairākas svešvalodas. Par to es nešaubījos, ka viņi kaut ko zina, bet iestarpināju, ka ar to pārvaldīšanu tā nu ir, kā ir, bet nenoliedzu, ka svešvalodās samērā labi orientējos. Viņi tomēr uzskatot, ka es valodas zinot labi un ka mans pienākums esot ar šīm zināšanām kalpot valstij, precīzāk - valsts drošībai. Tagad, kā es pati to labi zinot, mūsu valsti (domāta Padomju Savienība) apmeklē aizvien vairāk ārzemnieku, viņu vidū esot daudz ārzemju izlūkdienesta aģentu, kuri ar savu darbību grib sagraut mūsu valsts

drošību un labklājību. Mans uzdevums esot tikties ar šiem ārzemniekiem, klausīties, ko viņi runā, sarunās uzzināt viņu domas par padomju valsts iekšējo un ārējo politiku un valdības tālejošajiem internacionālajiem mērķiem, lasi: par Eiropas un pasaules pakļaušanu komunisma teroram.

Acis nepamirkšķinājusi atbildēju: "Ja es kādu no valodām būtu iemācījusies padomju izglītības sistēmā - skolā, uz valsts rēķina, tad es kaut kādā mērā šodien justos valstij parādā, un parāds būtu jāatstrādā. Es valstij parādā neesmu, jo valodas mācos pašmācības ceļā, tādēļ uzskatu, ka man nav nekādas saistības jāuzņemas, jo savu personīgo brīvību vērtēju augstāk par visu citu."

Uz mazu brīdi iestājās neveikls klusums. Tad atkal runāja Zukulis. Nu viņš pievērsās manām brīnišķīgajām izredzēm nākotnē. Lūk, tuvākajā laikā Rīgā atvēršot veikalus, kuros preces varēšot iegādāties tikai par valūtu. Tur iepirksies tikai ārzemnieki. Viņš ir jau padomājis, cik piemērota būtu mana kandidatūra strādāt tādā veikalā. Bet Zukulis nezināja, ka nekad savā dzīvē neesmu sapņojusi taisīt karjeru tirdzniecībā. Neskatoties uz to, ka biju vienmēr ar visiem pircējiem ļoti laipna, pedantiski kārtīga naudas lietās, kādēļ iemantoju darbā cieņu un uzticību, man šis darbs riebās un es to darīju tikai ārkārtēju apstākļu spiesta, kad biju iedzīta galējās nabadzības strupceļā.

Cik reižu, kad pamanīju kādus bijušos skolas biedrus, es pagriezos, lai mani nepazītu, un izlikos kaut ko kārtojam plauktos. Man bija kauns stāvēt veikalā aiz letes, jo tas nebija mans dzīves mērķis. Varbūt tas bija muļķīgi, jo no darba neesot jākaunās, bet sevi pārtaisīt es nevarēju. Tādēļ arī atbildēju, ka valūtas veikalā strādāt nevēlos.

Lai tak es apdomājoties. Tur es varēšot, glīti apģērbusies, apkalpot nedaudzos ārzemju pircējus, siltās, labās telpās, nevis ziemā salt tirgus būdā. Arī alga būšot labāka. "Cik mīļi, ka jūs par mani tā rūpējaties," es pieklājīgi atbildēju, bet paliku pie savām domām, ka viņu laipnos piedāvājumus nepieņemšu.

Jāsaka, ka visa neilgā saruna norisinājās "draudzīgā atmosfērā", un, ne par ko nevienojušies, atvadījāmies.

Lai arī kā, bet tāda veida saruna man šķita vēl nepatīkamāka nekā tad, kad biju izsaukta Stūra mājā par vēstulēm. Tur es izmisīgi aizstāvējos, jo īstenībā jutos vainīga. Tomēr vēstules bija domātas nosūtīšanai uz ārzemēm un, ja viss būtu paveicies gludi, man būtu liels iekšējs apmierinājums, kā par labi paveikta darbu.

Toties tagad vainīga nejutos, kādēļ tad mani traucē un sagādā liekus uztraukumus?

Bet, no otras puses, uztraukums bija tikai pirmajā brīdi, Piena restorānā, nu, un vēl ejot pa ielu, kamēr nezināju, kas viņiem aiz ādas. Sarunas laikā nekādu draudu vai brīdinājumu nebija. Atturīgi laipnā

formā man ieteica "uzlabot", dzīvi. Varbūt kāds cits manā vietā berzētu rokas un priecātos, ka tiks strādāt siltā, patīkamā valūtas veikalā. Es dusmojos.

Domās salīdzināju, kā tas viss būtu bijis Staļina laikos, kas būtu bijis par atteikšanos sadarboties. Un cik lojāls varbūt tāds aģents, kurš, baiļodamies par savu dzīvību, deva parakstu...

Pārnākusi mājās, gribēju palasīt kādu grāmatu, jo antikvariātā biju vairākas iegādājusies, bet veltīgi, ne mazāk kā desmit reižu nāca prātā visa saruna no sākuma līdz galam. Manas valodu zināšanas viņi ir konstatējuši, kontrolējot, manu korespondenci. Tā es to sapratu. Turpmāk, ja vēl kādu reizi iznāktu līdzīga saruna, man tomēr būs jāpastāv, ka manas valodu zināšanas ne tuvu neatbilst viņu iedomātai iztēlei, atskaitot vācu. Un vispār, kam man visa šī sarakstīšanās bija jāuzsāk, izņemot vispārpieņemtas pieklājības frāzes, nekā cita vēstuļu saturā nebija. Un tomēr ar šīm, it kā nevienam nevajadzīgajām vēstulēm, manī tika aizpildīts vientulības tukšums. Cilvēkam, kurš nekad nav juties vientuļš, būtu grūti izskaidrot, kā var priecāties par vēstuli vai pasta kartīti, kuru ir rakstījis cilvēks, ar kuru esmu kādu stundu vai divas sarunājusies kādā lidostā, muzejā vai kafejnīcā.

Bet kurš visā plašajā pasaulē ticētu tam, ka tukša, nevainīga sarakstīšanās varētu ieinteresēt kādas valsts drošības dienestu? Par šo tēmu būtu vērts dziļāk padomāt un pasauli pēc iespējas plašāk informēt, ka ir tāda valsts, kurā miera apstākļos visu privāto korespondenci stingri kontrolē. Es no savas puses labi pacentos, man nepazīstamos, vēstuļu kontrolētājus noslogot ar darbu un sāku rakstīt garas vēstules, uz divām trim lapām. Kas par to, ja dažreiz vēstules sacerēšana man prasīja desmit stundas, šķirstot vārdnīcas un gramatikas grāmatas. Arī tur savs prieks. Turpmāk neaizmirsu informēt katru potenciālo vēstuļu rakstītāju, ka man domāto korespondenci arī citi lasīs. Dzīves skolā daudz jāmācās...Daži mēneši pagāja bez pārmaiņām. Kā parasti, pārnākusi no darba, šķirstīju savas grāmatas. Pie durvīm kāds zvanīja. Parasti saimniece gāja atvērt, jo es nekādus viesus neaicināju un negaidīju.

Šoreiz neviena mājās nebija, un es pati gāju atvērt durvis. Jutos nepatīkami pārsteigta, ieraugot negaidītu viesi no čekas - Vladimiru Ivanoviču. Vai viņš drīkstot ienākt? Es pāris soļus atkāpos un viesi ielaidu, bet ļoti brīnījos, ko tas varētu nozīmēt . Nebija laika nekādām pārdomām, jo Vladimirs Ivanovičs palūdza atļauju ienākt manā dzīvoklī.

"Bet jūs jau esat manā dzīvoklī".

"Nē," viņš apjucis saka, "šis te ir gaitenis, vai es tomēr, ar jūsu atļauju, nevarētu ieiet istabā?"

"Tomēr šī ir mana istaba," es apgalvoju un pavilkusi mēbēļdrānas priekškaru, parādīju šauro nišu, kuru visā pilnībā aizņēma mana

vienīgā mēbele - tahta.

"Bet tas tak nav iespējams - dzīvot caurstaigājamā gaitenī."

"Kā redzat, ir iespējams. Neko labāku līdz šim man nav izdevies atrast." Viņš neesot zinājis, ka es dzīvojot tādos apstākļos. Vienīgo krēslu pie sienas viņš likās neievērojam, un mēs turpinājām sarunu, stāvot kājās. Viņš man pasniedza biļeti uz operu. Biju mēma aiz pārsteiguma. Tālāk sekoja paskaidrojums. Man nākošās dienas vakarā jāiet uz operu. Ložā blakus krēslā sēdēšot kāds vācietis un būtu vēlams, lai es ar šo vācieti iepazītos. Valters Ēms (Walter Ehm) esot ļoti interesants sarunu biedrs, man garlaicīgi nebūšot. Bez tam Ēms nedaudz zinot krievu valodu, gadījumā, ja viņš ko pateiktu krieviski, lai es nejustos vīlusies un pārsteigta. Krievu valodu viņš iemācījies Sibīrijā, kur uzturējies kā kara gūsteknis. Tagad viņ strādājot uz vācu kuģa, ar kuru ir ieradies Rīgā.

"Jā, un kāda loma man? Ko jūs no manis gribat? Kas man jādara?"

"Neko sevišķu. Aiziesit uz operu, iepazīsieties, pavadīsit labu vakaru. Viņš te uzturēsies vairākas dienas, vakaros varēsit satikties." Neko no visa sacītā nevarēju izlobīt. Čekists savedēja lomā man šķita pilnīgs absurds. Viņiem bija zināma visa Ēma biogrāfija vairāk neko uzzināt nevajadzēja un, ja arī vajadzētu, ne jau es būšu tā, kas viņiem ko stāstīs.

"Bet ja vācietis prasa manu adresi? Ko lai es saku?" Katram gadījumam pavaicāju.

"Sakiet, kā ir: esat nesen no vīra šķīrusies, pie sava dzīvokļa vēl neesat tikusi un pagaidām esat apmetusies šeit." "Un es, pēc jūsu domām, drīkstu ārzemniekam rādīt, ka man jādzīvo caurstaigājamā koridorā?"

"Nu, pasakiet; ka tas tā ir pagaidām, uz īsu laiku." to pateicis, Vladimirs Ivanovičs steidzīgi atvadījās. Palikusi viena un visu pārdomājusi, gudrāka netiku. Sapratu tikai vienu, ka čeka milzīgi rūpējas par Valtera Ēma labsajūtu. Iedod biļeti uz operu, blakus grib nosēdināt dāmu, kas viņu izklaidētu starpbrīžos, pēc operas un vēl rīt un parīt, varbūt aizparīt. Protams, uz operu iešu, biļete zudumā neaizies. Tālākais būs uz vietas labāk redzams. No manis neko neprasa, nekādus solījumus, parakstus nevienam devusi neesmu. Paskatīšos, kas tas ir par paradīzes putnu. Varbūt cenšas kompensēt pār tām pārestībām, kuras Ēms pārcietis krievu gūstā.

Ejot uz operu, uzģērbu tumši zaļu tafta kleitu ar stipri iežņaugtu vidu un kupliem zvanveida svārkiem. Apliku baltu šalli ap pleciem. Tērpu papildināju ar baltiem cimdiem un baltām krellēm. Ar savu izskatu biju apmierināta.

Vienīgi man nebija skaidrs, kurš ar kuru sāks runāt. To biju aizmirsusi pajautāt. Bet ko man bēdāt, noskatīšos operu un iešu mājās, paldies čekai par biļeti. Apsēdusies ložā savā krēslā, mēģināju

iedziļināties programmā, bet tas ne visai izdevās. Tomēr jutu lielu starpību, kā ir, kad pati eju uz operu, un kā ir, kad cita uzdevumā. Blakus krēslā vēl neviens nesēdēja. Pēkšņi man uznāca tāda kā nedrošība, kā baiļu sajūta, gandrīz bija tā, ka būtu jāceļas un jāskrien prom. Bet te jau vācietis nāca, salīdzināja biļetes numuru ar krēsla numuru, to visu es jutu, uz viņu nepaskatījusies. Izlikos, ka lasu programmu. Cik labi, ka tāda ir rokās!

Pacēlās priekškars. Ar acīm un ausīm tvēru to, kas notiek uz skatuves, bet domas kavējās pie vācieša blakus krēslā. Vai viņš sāks ar mani runāt starpbrīdī vai nesāks. Katrā ziņā iešu ārā uzsmēķēt, jo nervi darīja savu un nosēdēt uz vietas ilgāk vairs nespēju. Tikko iedegās gaisma, cēlos, un bez kāda nodoma programma nokrita uz grīdas. Vācietis pacēla un, kaut ko sacīdams, man to pasniedza. Īsti nezināju, vai būtu labi uzreiz atbildēt vāciski, es atturīgi pasmaidīju, pateicības vietā pamāju ar galvu un gāju ārā. Jā, viņš man pa gabalu sekoja, jo arī gribēja smēķēt. Tad nu es somā ilgi meklēju sērkociņus, un vācietis, man pasniegdams uguni, jautāja: Sprechen sie Deutsch? Es tūliņ ātri un klusi pačukstēju, ka jā, es labprāt runāju vāciski, bet šī nav īsti piemērota vieta sarunāties vācu valodā. Tā mēs stāvējām viens otram pretī un smēķēdami vērojām viens otru. Vācietim varēja būt tuvu pie četrdesmit gadiem.

Gara auguma, blonds, ar zilām acīm, īsts ārietis. Labi piegulošs, pelēks uzvalks, balts krekls, tumša kaklasaite. Pa reizei pasmaidījām. Otrajā starpbrīdī viņš man klusi pajautāja, vai mēs pēc izrādes nevarētu pasēdēt kādā kafejnīcā. Tieši to es biju gaidījusi, jo visu otro cēlienu manas domas koncentrējās ap kafejnīcu. Vai viņš spēj nolasīt manas domas. Brrr... To nu gan es vismazāk vēlētos. Sagadīšanās, nekas cits. Un kas tur par brīnumu, ja cilvēkam svešā pilsētā gribas sarunāties savā valodā? Un mēs pavadījām patīkamu vakaru. Kafejnīcā ilgi neuzkavējāmies. Pēc paviršas iepazīšanās norunājām tikties nākošās dienas vakarā.

Norunātajā laikā viņš jau stāvēja kā briedis. Pastaigājāmies pa apstādījumiem un daudz runājām. Jā, viņš pats sāka man stāstīt, ka Latvijā un Igaunijā bijis jau kara laikā un ka te viņam nekas nav svešs. Pēc tam sekoja īsts šausmu stāsts par gūstā pavadīto laiku Krievijā. No savas puses centos dot viņam draudzīgu padomu par šīm lietām šajā zemē nerunāt un nevienam neko nestāstīt, jo tas viņam varētu kaitēt, kāds vēl iedomātos noturēt viņu par spiegu.

"Ah!" viņš izsaucās. "Kuru tas interesē, tie jau tā vai tā visu zina, un tieši tādēļ es gāju uz operu. Tur tak nav ko spiegot." "Jā, un tur iepazināties ar vietējo iedzīvotāju, lai nodibinātu sakarus," es atjokoju. Sāka līņāt, un Valters gribēja nākt man līdzi uz dzīvokli. Es atbildēju, ka ar lielāko prieku viņu pie sevis uzaicinātu ciemos, ja man būtu savas mājas. Un tad es pastāstīju viņam visu par to nenormālo

stāvokli, ka, mums, latviešiem, savā zemē ir nepārvaramas grūtības tikt pie saviem dzīvokļiem. Pateicu, ka esmu jau divus gadus šķīrusies un nav bijusi nekāda iespēja pat par naudu iegūt pašai savu vienu istabu un ka esmu apmetusies pie divām dāmām koridorā.

"Tas nekas," viņš teica, "pudeli vīna mēs tak tur drīkstēsim izdzert." Viņam tā esot kabatā. Jaunielas dzīvokļa saimnieces par manu viesi priecājās vairāk nekā es pati, jo viņas bija "vācu laika meitenes", un viņām bija prieks atcerēties sava mūža patīkamāko laiku. Bez tam abas labi runāja vāciski. Valters arī jutās kā zivs ūdenī. Laika rādītājs arī viņam bija pagriezies par piecpadsmit gadiem atpakaļ. Visa mazā kompānija dziedāja vācu laika dziesmas. Valteram bija izcili laba, spēcīga balss. Viņš viens pats solo nodziedāja "Grenada". Šo dziesmu es dzirdēju pirmo reizi. Skaista! Vīna pudele iztukšota, saimnieces, atvadījušās un iegājušas savos apartamentos, atstāja mūs divatā. Valters, joprojām labā garastāvokli, dungodams "Grenadu", mierīgi novelk žaketi, noņem kaklasaiti un novelk kurpes, atguļas manā guļas vietā un, smaidīdams saulainu smaidu, aicina mani blakus. Apjukusi stāvēju un domāju, ko nu darīt, tādas izdarības nebiju paredzējusi. Bet viņš acīmredzot juta un saprata visu tā, kā bija radis vācu laikos. Es viņam teicu, ka tie laiki ir pagājuši, kad pie meitenēm varēja palikt pa nakti.

"Es jau nepalikšu visu nakti, ja tu to nevēlēsies, bet tagad, mīļumiņ nāc..."

"Nē, mīļais, mēs vēl esam pārāk sveši, un ne tādēļ es jums atļāvu nākt līdzi. Es domāju, mēs varēsim netraucēti parunāties un labāk iepazīties."

Nepaspēju pateikt visu, ko gribēju teikt, viņš strauji, kā tīģeris uzlēca, sagrāba mani ar ciešu tvērienu un, norāvis sev blakus, aizvēra man muti ar savējo. Biju sašutusi un, pēc diezgan sīvas cīņas atbrīvojusies no vācieša skavām, atvēru ārdurvis un pavēlēju:

"Ārā, tūlīt ārā!" Nē, to viņš nevarēja saprast, mēģināja vēl visādi pielabināties, bet, panākumus neguvis, apģērbās un tīri nelaimīgs aizgāja.

Otrā dienā, sameklējusi Staņislava Viktoroviča Zukuļa iedoto telefona numuru, gāju uz ielas stūra automātu zvanīt. Biju nikna. Sadzirdējusi Zukuļa balsi, es viņam jautāju:

"Vai zināt, ar ko jūs mani savedāt kopā? Ar seksuālu maniaku! Jūsu uzdevumā es ar Valteru Ēmu iepazinos, jūsu uzdevumā ar viņu gribēju runāt, bet viņš runāt vispār negribēja, kā pār slieksni pāri, tā rāva mani gultā. Labi, ka nedzīvoju viena, es viņu izdzinu. Un turpmāk lūdzu mani ar tādiem seksuāliem maniakiem neapgrūtināt." Ar to arī viss beidzās. Mani lika mierā.

ISTABA VEIDENBAUMA IELĀ

Pagāja vairāki mēneši. Kādā rudens dienā, pārnākusi no darba, gatavojos iet paēst. Kāds zvanīja pie durvīm. Ar zināmu nepatiku konstatēju, ka nācējs bija Vladimirs Ivanovičs. Ienāca tāds kluss un gandrīz vai pazemīgs. Neko nejautāja. Viņš, lūk, esot domājis par mani un par to, kādos apstākļos es dzīvojot. Viņš zinot kādu istabu, kura pēc divām nedēļām atbrīvošoties. Sāku uzmanīgi klausīties, uz kuru pusi velk, bet neko nejautāju. Tad viņš turpināja: kādai viņa paziņai esot jābrauc prom no Rīgas uz veseliem diviem gadiem, bet viņa negribot pazaudēt istabu, t.i., savu platību, un es varētu tur dzīvot, maksājot īri un elektrību, jo viņa man atstāšot grāmatiņas, kuras palikšot uz viņas vārda. Viss teiktais izklausījās pieņemami. Tūlīt arī iedomājos: ja man dotu kādu istabu vai dzīvokli uz mana vārda, tad es tādam Vladimiram Ivanovičam paliktu parādniece un man liktu parādu atkalpot, bet šajā variantā es būtu tā, kas nāk pretī krievietei, saglabājot viņas dzīvojamo platību. Pateikusies par laipnību un rūpēm, pajautāju: "Un kas man jādara?" Atbilde skanēja pieņemama. Rīt vakarā lai es aizejot uz Veidenbauma ielu, kur viņa paziņa mani gaidīšot, un mēs pašas varēšot par visu vienoties. To pateicis, viņš aizgāja. Visu nakti domāju: lamatas vai vienkārša pretīmnākšana. Kas to var zināt, jāpavēro. Pārāk liels tāds kārdinājums - pašai sava istaba, kaut arī uz diviem gadiem.

Otrā dienā, ne ar vienu neaprunājusies, gāju uz uzdoto adresi. Tā izrādījās vecā koka mājā, blakus Krīgera pirtij. Ieeja caur vārtiem. Dzīvoklis apakšējā stāvā, bet minētajai istabai atsevišķa ieeja, kreisajā pusē. Krieviete atvēra. Ļoti jauka, smaidīga, kalsena sieviete pusmūža gados.

Iegāju palielā istabā ar augstiem griestiem, bet nevarēju vien beigt brīnīties, kā tādā neglītā telpā var dzīvot, turklāt sieviete. Sākumā domāju, varbūt istaba pieder kādai čekas darbiniecei, bet, pēc manām domām, čekas darbiniecei būtu vismaz pieklājīgas mēbeles. Tās, ko es tur redzēju, par mēbelēm nosaukt nevarēja. Kaktā bija novietota šausmīgi veca, ar nodriskātu ādas imitāciju pārvilkta, ārstu kabinetiem tipiska kušete. Maziņš, vecs, neapklāts; savu mūžu nokalpojis apaļš galdiņš un divi nenosakāmas krāsas Vīnes krēsli. Logam priekšā ar divām naglām piestiprināta netīra katūna lupata. Ak, kādā nožēlojamā nabadzībā šī krieviete dzīvojusi! Drēbes pakārtas uz naglām pie durvīm. Pati gan apģērbusies tīri pieklājīgi.

"Jā," viņa iesāka, "man jābrauc komandējumā uz Permu, uz diviem gadiem. Pēc tam gribu šeit atgriezties un tādēļ saglabāt šo istabu. Vladimirs Ivanovičs man teica, ka jūs dzīvojot kādā gaitenī, un tad man ienāca prātā, ka jūs varētu uz mana vārda turpināt maksāt īri

un šeit dzīvot. Es, protams, neizrakstīšos, bet aiziesim uz namu pārvaldi un jūs uz laiku šeit pierakstīsim ar noteikumu, ka jūs manu īri samaksāsiet."

"Protams, samaksāšu, par to nevar būt pat runa, bet kur šeit ūdens un labierīcības?" "Jā, to šeit nav, ar atslēgu jāiet blakus dzīvoklī, tur ir virtuve, ūdens un tualete, bet es jūs iepazīstināšu un pateikšu, ka atstāju savā vietā." "Un, ja drīkstu zināt, kādi cilvēki dzīvo blakus dzīvoklī?" Manī perinājās visādas aizdomas, bet pilnīgi nomierinājos, kad uzzināju, ka vienā istabā dzīvo pavisam veca, jauka tantiņa, bet otrā kāda jauna latviešu ģimene - vīrs, sieva un mazs bērniņš. Tad arī ievēroju, ka sienas labajā pusē kādreiz bijušas durvis, bet tās tagad kapitāli aiztaisītas.

Vēl pajautāju, kur likt viņas mēbeles, jo man būs pašai savas. Jā, tās es drīkstot ievietot malkas šķūnītī, kuru viņa man parādīja. Kad gatavojāmies iet uz namu pārvaldi, krieviete man pamācīja nopirkt veikalā kādu dāvanu namu pārvaldniecei.

"Ak tā? Es nekad neesmu devusi nevienai pārvaldniecei dāvanu. Un kas, pēc jūsu domām, man būtu jānopērk?" "Nu, teiksim, kādu kristāla trauku vai vāzi, kas katrā mājā der." "Tev laikam pašai tādas lietas patīk," es nodomāju un apsolījos nopirkt vajadzīgo dāvanu.

Dažas dienas vēlāk atkal satikāmies Veidenbauma ielā. Man bija līdzi liela, smaga kristāla vāze un neļķes arī, ko vāzē likt. Apskatījusi pirkumu, krieviete atzinīgi pamāja ar galvu, un mēs gājām uz namu pārvaldi. Tur viss nokārtojās gludi, jo namu pārvaldniece, arī krieviete, izrādījās ar manu krievieti labas paziņas. Laikam jau iepriekš bija saskaņojušas, kādu dāvanu pārvaldniece grib.

Es tā arī krievietei nepajautāju, kur viņa strādā un par ko, bet pēc čekistes viņa neizskatījās. Turklāt kukuļdošana pārvaldniecei, tāpat trūcīgā istaba, pati arī ļoti smaidīga.

Saņēmusi istabas atslēgu, pārvākties nesteidzos, jo istaba prasīja lielu remontu, apmetums saplaisājis, un vienā stūrī milzīga sprauga, gandrīz tāda - izbāz roku un sasveicinies ar ielas gājējiem.

Visus remonta darbus paveicu viena pati, pašās beigās nokrāsoju grīdu ar labu eļļas krāsu, tādu koši zaļu, un vēl pēc kādām četrām piecām dienām, kad grīda bija labi nožuvusi, varēju ievākties. Pēc mēneša, kad biju iegādājusies jaunu riekstkoka trīsdurvju skapi, kuru viena pati samontēju, stāvlampu, grāmatu sekciju un tepiķi, istaba mani pilnīgi apmierināja. Malku arī viena pati sakrāvu šķūnī un skaldīju pēc vajadzības. Baltā podiņu krāsns sildīja labi. Tomēr kaut kas bija tāds neizskaidrojams un aizdomīgs, kas man nedeva mieru. Jau sienas labojot, tās pamatīgi pārbaudīju - vai nav kur iemontēta noklausīšanās ierīce. Pārmeklēju krāsns augšu, grīdu, bet nekur nekā aizdomīga neatradu. Tad sāku ar lielām aizdomām skatīties uz to vietu, kur agrāk bijušas durvis uz blakus, dzīvokli. Nolēmu kaimiņus

apciemot un pie izdevības nopētīt to sienas daļu no otras puses. Kad pēc kāda mēneša radās iespēj sienu apskatīt no otras puses, arī nekā interesanta neredzēju, siena sen krāsota, nekādu labojumu tur nebija.

Sadraudzējos ar Emīliju Ivanovnu. Tā bija veca dāma ar labām manierēm. Viņa labi runāja latviski, krieviski, franciski, vāciski. Jaunībā dzīvojusi Pēterpilī un Parīzē.

Reiz viņa jautāja, vai varētu uz mana atskaņotāja paklausīties pāris plates - kad man būtu kāds brīvs brīdis. Viņa nevēloties mani apgrūtināt ar savu lūgumu. Tāda diena drīzumā pienāca. Iztinusi no flaneļa drānās plates, viņa man tās sniedza ar lielu uzmanību un saudzību. Es tādas savā mūžā nebiju redzējusi. Tās bija ļoti biezas, smagas un ieraksts tikai vienā pusē. Paskatījusies otro pusi, ievēroju iegravētu tekstu, kuru man nebija grūti izlasīt un saprast. Tur itāļu valodā bija rakstīts: MANAI LIELAJAI MĪLESTĪBAI EMĪLIJAI NO ENRIKO KARUZO. Jā, nu man kļuva skaidrs, kādu svētumu, kādu dārgumu turu savās rokās! Ieraksts, atklāti sakot, skanēja nekvalitatīvi, tomēr tas bija viņš, un tas bija oriģināls. Dziedoni Karuzo mana kaimiņiene pazinusi ilgāku laiku. Viņi tikušies Parīzē. No tās reizes es Emīliju Ivanovnu uzskatīju par savu draudzeni, mūs taču šķīra tikai nieka piecdesmit gadi. Es viņai labprāt palīdzēju, kad tas bija nepieciešams. Tātad ar kaimiņiem attiecības ātri izveidojās īsti sirsnīgas, un nekādām raizēm nebija pamata. Beidzot manas aizdomas apstājās pie durvju atslēgas. Varbūt krieviete otro atslēgu saišķi atstājusi Vladimiram Ivanovičam un, kamēr esmu darbā, "viņi" var kontrolēt manus papīrus vai ko citu?

Nolēmu bez vajadzības atslēgas nemainīt, bet, ejot prom, pie durvīm nometu neuzkrītošu diega galu. Bet atkal viss veltīgi. Diega gals, kur nomests, tur bija. Lai arī kā sev pūlējos iestāstīt, ka istaba man atstāta tikai saglabāšanai, tas fakts, ka čekists bijis starpnieks, mani traucēja tādā mērā, ka es vairs nesagājos ar draugiem un paziņām. Izdomāju, ka piesardzības dēļ man ir jāizvairās tikties ar draudzenēm un citiem tuviniekiem. Es šai istabai tomēr neuzticējos. Pati arī nekur sabiedrībā nerādījos, sēdēju istabā, jūsmoju par tīrību un spodrību, kādā tagad dzīvoju, biju priecīga, ka beidzot esmu viena un nodarbojos ar pašizglītību un valodām. Un nebija iemesla justies neapmierinātai. Bet kaut kas nomāca. Kaut ko gaidīju. Kaut kam bija jānotiek. Un, pienāca diena, kad ar pilnām tiesībām ieradās ciemiņi: Vladimirs Ivanovičs ar Staņislavu Viktoroviču Zukuli. Izteikuši atzinību par istabas glīto iekārtojumu un vēl devuši padomu, ka labajā pusē pie sienas derētu klavieres (bet par kādu naudu?), viņi sāka dot man dažādus padomus. Valodas tas ir labi, bet man esot nepieciešams paplašināt politisko izglītību. Vai es lasot avīzes? Teicu, ka nelasu. Nē, avīzes jālasa obligāti, katru dienu pasaulē kaut kas notiek, un man par to esot jābūt lietas kursā. Uz ko viņi velk? Kam viņi mani gatavo?

Noklausījos padomu klusēdama. Viņi aizgāja. Man bija tikai viena vēlēšanās: kaut viņi nenāktu un liktu mani mierā.

Pagāja dažas nedēļas, un, pārnākusi mājās, pastkastītē atradu avīzi Cīņa. Pēc tam katru dienu man pienāca Cīņa, kuru izmantoju krāsns iekuram. Kas tieši avīzi piegādāja, man vēl šodien nav zināms. Un es nevienam to nepajautāju.

Kādu dienu pastkastītē bez avīzes atradu aploksni ar biļeti uz operu. Apskatījusi biļeti, redzēju, ka tā nav ložā, bet partera vidū, kādā 10. vai 12. rindā. Nu ir gan kavalieri, pie sevis nodomāju un pasmaidīju. Nu, ja opera, tad labi. Šoreiz, lai nodrošinātos pret nepatīkamām varbūtībām, nolēmu nevienu uz māju nevest. Toreiz bija citādi, dzīvoju gandrīz kā ģimenē. Tagad esmu viena, man jāmācās vienai dzīvot. Operā ieradusies, ievēroju, ka ļaužu pārpildītajā parterī ir viena vienīga pilnīgi tukša rinda un mana vieta ir tukšās rindas pašā vidū... Īsi pirms trešā zvana manā rindā no abām pusēm steidzīgi ieņēma vietas vācu jūrnieki. Es viena pati pašā vidū jutos, vienkārši izsakoties, riebīgi, kā svešķermenis tādēļ izlikos, ka blakussēdētājus neredzu, nedzirdu un koncentrējos vienīgi uz klausīšanos. Ļoti apmierināta ar sevi, ne uz vienu nepaskatījusies, steidzos taisnā ceļā uz mājām. Ja man kāds jautās kaut ko, kādēļ neesmu ne ar vienu runājusi, man atbilde bija gatava: "Neviena labi audzināta sieviete svešus vīriešus neuzrunā!" Bet neviens neko neprasīja, jo gan jau kāds novērotājs visu redzēja. No tās reizes brīvbiļeti uz operu vairs nesaņēmu.

Pēc viena mēneša Cīņa arī vairs nepienāca. Un labi, ka tā, nebūšu nevienam neko parādā!

NORVĒĢU ZĒNS

Tanī janvāra dienā sals knieba nežēlīgi. Mugurā man bija aitādas kažoks, apjozts ar siksnu, lai siltums labāk turētos. Garās bikses iebāztas lielos velteņos, kuri sniedzās līdz pat ceļiem. Ar visu to nebija iespējams mierīgi nostāvēt, un, lai dabūtu siltumu kaulos, mēs lēkājām, dīdījāmies - kā nu kurš. Pa visu Centrāltirgu pircējus varēja uz pirkstiem saskaitīt. Neprāts tādā laikā turēt atvērtus veikalus, kuri nav apsildāmi. Bet darbā ir jābūt, un darba diena kaut kādā veidā jānosit. Te pēkšņi divi nāk. Itin steidzīgi, gandrīz pusskriešus. Jau pa gabalu saprotu, ka tie nāk pie manis. Varēja redzēt, ka arī čekas vīriem salst. Ko nu atkal vajag, nevarēju iedomāties. Lai es tūliņ nākot līdzi. "Vai veikals jānoslēdz?"

Nē, nevajagot. Tepat uz īsu brīdi. Pa ceļam pateica, ka esmu nepieciešama kā tulks. Izgājām pa vārtiem, tālāk pagriezāmies pa labi līdz Maskavas ielai, kur iekāpām mikroautobusā. Busiņam logi aizsaluši ar biezu ledus kārtu. Tur uz sola, čokurā sarāvies, sēdēja kāds gaužām nožēlojams radījums, zili pelēku seju, izpūrušiem salmu krāsas matiem. Mugurā plāniņš vasaras uzvalciņš, zem žaketītes plāns, saņurcīts krekliņš. Viņam sala tā kā mums nevienam. Man bija pateikts tikai tik daudz, ka zēniņš, kuram vēl nevarēja būt divdesmit gadu, bet kurš, no aukstuma sarāvies, izskatījās pēc pusaudža, naktī nav bijis uz kuģa. Kuģim bijis rīta agrumā jāatstāj osta, bet zēna dēļ tas vēl tagad nav izgājis. To visu man čekists pastāstīja pa ceļam. Man nebija ne mazāko šaubu par to, kas tajā reizē notika. Šo gadījumu čekisti bija nolēmuši izmantot, lai no Norvēģijas kuģu sabiedrības izspiestu naudu cietā valūtā ar katru lieko stundu, kuru kuģis pavada ostā. Ja zēns no rīta bija aizkavējis kuģa atiešanu uz divām stundām, tad tagad to nevajadzīgi vazāja apkārt mikroautobusā, lai kuģi aizturētu kaut līdz pēcpusdienai. Vismaz parastā, slimīgā spiega meklēšana šeit nebija paredzama. Piegājusi nelaimīgajam klāt, es, cieši skatoties viņam acīs, izteicu brīdinājumu, lai viņš nenosauc nevienu vārdā, kad es tulkošu jautājumus un atbildes. Tad, pagriezusies pret čekistu, teicu: "Jautājiet". "Kur viņš ir bijis pagājušajā nakti?"

"Amura bārā." (Domāts restorāns "Amūrs".) "Pēc tam?" "Pie meitenes." "Kā sauc?" es atkal cieši skatījos viņam acīs, lai atceras brīdinājumu. "Nezinu," viņš kautrīgi čukstēja, un viņa sazilējušās lūpas drebēja. Man bija tik neizsakāmi žēl pārsalušā zeņķa, ka būtu to labprāt ievedusi uz stūra pīrādziņu bodē un nopirkusi pāris krūzes karsta buljona ar pīrādziņiem. Viņš jau vairs nevarēja parunāt. Tagad viņam lika par katru cenu atcerēties, pa kādām ielām, uz kuru pusi gājis un kā sauc meiteni, pie kuras nakti pavadījis. Bet puika palika manam brīdinājumam uzticīgs un atkārtoja to pašu: "Nezinu,

neatceros." Lai ātrāk izbeigtu zēna saldēšanu, es viņam pati pajautāju: "Tu varbūt biji par daudz iedzēris un tādēļ neko neatceries?"

"Jā," viņš tīri priecīgi izdvesa, atradis attaisnojumu "vājai atmiņai". Pārtulkojusi pēdējo jautājumu, teicu: "Nu laikam viss vajadzīgais noskaidrots. Man būtu laiks iet uz darbu."

Jā, es varot iet - redzēdami, ka nekā vairāk neuzzinās, čekisti mani atlaida. Ar paveikto tulkošanu jutos apmierināta. Vismaz aiztaupīju liekas nepatikšanas tai meičai, kura savā stulbumā aizvilkusi pliku zeņķi pie sevis. Būtu vismaz pameklējusi glītu, staltu, labi apģērbtu.

Kādas nedēļas vēlāk iegriezos Jaunielā. Tur bijusī saimniece Velta man šuva dažus apģērba gabalus. Mans kaktiņš gaitenī jau bija izdots jaunai sievietei Astrai. Velta mani uzcienāja ar karstu tēju, arī Astra sēdēja pie galda. Es pastāstīju, kā mani pasauca par tulku sakarā ar kāda norvēģu jūrnieka nokavēšanos uz kuģa. Pateicu visu, kā bija, te pēkšņi lielā uztraukumā man pateicās Astra par brīdinājumu nenosaukt vārdus. Izrādās, puisis ir bijis pie Astras un vēl "manā nišiņā". Cik Rīga maza, un cik ātri sanāk gali kopā! Astrai es stingri piekodināju tādas muļķības turpmāk gan nedarīt.

"Padomā, kas būtu, ja citam - "godīgam" tulkam būtu uzticēta šī nelaimīgā puišeļa lieta." Nu jā, viņa esot tikai tādēļ iežēlojusies, ka ārā tik auksts, taksītim nebijis naudas un šim nav bijis, kur iet. "Vajadzēja parādīt taisnāko ceļu uz ostu. Vakarā, kad bija iedzēris, būtu daudz vieglāk tos pāris kilometrus noskriet nekā no rīta. Un ja viņam tagad liek samaksāt tos tūkstošus par kuģa stāvēšanu? Varbūt desmit gadus no savas aldziņas maksās. Vai tev nav cilvēka žēl? Padomā!" Skatoties uz šo jēra dvēseli Astru, man tiešām sanāca dusmas.

"Un varbūt viņš jau šodien ir miris no plaušu karsoņa!" es vēl piebildu. Nē, pār to viņa nemaz neuztraucās, netaisnojās - tāda savdabīga, flegmatiska, vienaldzīga būtne.

DIVAS ELEONORAS

Ilgāku laiku kungi no stūra mājas, mani ne ar ko neapgrūtināja, bet Eleonora nāca vismaz trīs četras reizes nedēļā. Īsā laikā man kļuva skaidrs, ka angļu valodu viņa mācās ne tikai savu interešu dēļ vien. Vairākas reizes viņai uz papīra bija uzrakstīti vārdi krievu valodā, kuriem vajadzēja pierakstīt anglisko tulkojumu un kuri nekādā ziņā nav domāti vienkāršām sarunām astoņpadsmitgadīgai meitenei ar līdzīga vecuma jauniešiem.

Otrkārt, varēja manīt, ka valodu viņa mācās bez intereses, kādā noteiktā uzdevumā. Un darīt to liek viņas tēvs, Iekšlietu ministrijas revidents. Tādēļ bez aplinkiem es viņai reiz pajautāju, cik sen viņa pazīst Staņislavu Viktoroviču un Vladimiru Ivanoviču. Eleonoras apaļā seja pietvīka tumši sārta, un mongoliskās, ieslīpās acis iepletās neredzēti platas. Es zināju, ka viņa to nedrīkst teikt, tādēļ iedrošināju viņu, sacīdama:

"Man tu to vari teikt droši, jo es viņus pazīstu ne sliktāk par tevi, citiem gan nesaki. Un es arī nevienam neteikšu. Tas paliks mūsu starpā."

Viņa man noticēja un kļuva atklāta. Manas aizdomas apstiprinājās visā pilnībā: viņa šos kungus pazina jau pirms manis. "Un, ja atgadīsies kaut kas tāds, par ko tu gribēsi viņiem noklusēt, uz mani vari paļauties, nekad, nevienam tavus noslēpumus neizpaudīšu." Eleonora nu kļuva ļoti priecīga, zinādama, ka man varēs uzticēt priekus un bēdas, nebaidoties par sekām. Es savukārt jutos apmierināta, ka nu biju skaidrībā, ka no šis meitenes jāsargās un katrs vārds pirms teikšanas jāpārdomā. Un nebija ilgi jāgaida uz tādām reizēm, kad Eleonoras mute runāja ne ar saviem vārdiem, ne ar savām domām. Provokatoriski jautājumi sekoja cits citam. Vienā tādā stūra mājas režisora iepriekš sagatavotā scenārijā izskanēja jautājums, vai es gribētu aizbraukt prom, uz ārzemēm.

"Jā, ar lielāko prieku, bet tikai ar tūristu vīzu. Palikt nekādā gadījumā es nevēlētos."

"Bet, ja kāds ārzemnieks tevi gribētu apprecēt?"

"Skatoties, kāds ārzemnieks. Un ir vajadzīgs ilgs laiks, lai varētu cilvēku labi iepazīt. Nu, jā kāds dzīvotu un strādātu tepat, tad nav izslēgta varbūtība, ka ar tādu var saistīt dzīvi."

Šādas neauglīgas sarunas mūsu starpā risinājās laiku pa laikam.

Vairākas reizes domāju, kā no Eleonoras atbrīvoties, jo jutu, ka viņai ir uzdevums mani izsekot, izspiegot, varbūt pat uzraudzīt.

Iegādājos akordeonu, un katru reizi, tikko angļu valodas stunda beidzās, ņēmu akordeonu un sāku mācīties tieši tos gabalus, kuri neparko nepadevās. Nelīdzēja Eleonoras lūgumi vingrināšanos atlikt.

Stūrgalvīgi turpināju nejēdzīgo, šausmīgi kļūdaino akordeona staipīšanu.

Neatceros, kādā sakarībā pie manis sāka nākt vēl viena Eleonora, stipri ekscentriska latviete, jau labi pāri pusmūžam, koši melni krāsotiem, sprogainiem matiem, vienmēr eleganti ģērbta. Es viņu redzēju pirmo reizi tad, kad dzīvoju pie Juhana Eriksona.

Kāda mana darba biedrene bija viņai izstāstījusi par mani un Eriksonu. Tad Eleonora nāca uz manu darbu ievadīt sarunas, lai es no Eriksona atsakoties viņai par labu: "Jūs vēl esat jauna, jūs vēl atradīsiet citu, bet man, saprotiet, šis zviedru kungs ir vajadzīgs tagad. Mani vecāki ir ļoti veci, viņi dzīvo Amerikā, un man ir jātiek pie viņiem. Es apprecētos ar Eriksonu un tiktu pie saviem mīļajiem vecākiem. "

Ar šo stāstu viņa man visas ausis piekūkoja. Nebija glābiņa no šīs uzmācīgās sievas. Lai es viņu ar Eriksonu iepazīstinot. Teicu, ka man vispirms jāpajautā, vai viņš vēlas iepazīties ar kādu dāmu. Atbilde bija negatīva. Es viņai to pateicu. Viņa, protams, man nenoticēja. Tad kādu vakaru ap desmitiem kad mēs ar Eriksonu lasījām avīzes, atskanēja pie durvīm zvans. Eriksons gāja atvērt. Izdzirdējusi savādu troksni, gāju paklausīties, kas notiek. Tā bija Eleonora, kura ar varu mēģināja ielauzties Eriksona dzīvoklī. Viņa sauca pilnā balsī vāciski: "Es jūs mīlu, ielaidiet! Lūdzu, lūdzu, ielaidiet!" Eriksons ļoti korekti, bet dusmīgi viņai vāciski atbildēja: "Kundze, es jūs nepazīstu un lūdzu netraucējiet mani!"

Viņš pūlējās aizvērt durvis, bet tas viņam neizdevās, jo Eleonora bija paspējusi ielikt kāju durvīs. Tad notika neticamais - viņš viņu grūda! Tik pārskaitušos es viņu nebiju redzējusi un nevarēju pat iedomāties, ka viņš spētu kādu sievieti grūst.

Viņa nepadevās, bet ieķērās Eriksona drēbēs. Mani viņa neredzēja, jo es notiekošo vēroju no attāluma, pa durvju spraugu. Tikai tad, kad Eriksons piedraudēja, ka tūlīt sauks policiju Eleonora padevās, un viņš varēja aizvērt durvis.

Mēs šo nepatīkamo starpgadījumu pārrunājām visu atlikušo vakaru un netikām gudri, kur viņa dabūjusi adresi, jo es to viņai nebiju devusi. Eriksons man ticēja. Jādomā, ka viņa mani bija izsekojusi. Tāpat negaidīta, neaicināta viņa ieradās Veidenbauma ielā, lai man pastāstītu, kur un kam redzējusi manu garo lietussargu, kurš man bija pirms kāda mēneša nozagts. Par to viņai pateicos un, aizgājusi uz norādīto adresi Tērbatas ielā, es kādā cepuru veikalā savu lietussargu dabūju vēl reizi mūžā redzēt, bet savā īpašumā vairs neatguvu. Veltīgs izrādījās mans ziņojums milicijai - neieradās ne tā, kura bija lietussargu nozagusi un pārdevusi, ne arī jaunā īpašniece.

Tā nu Eleonora, apzinādamās, ka izdarījusi man pakalpojumu, jo atradusi man nozagto mantu, sāka mani diezgan regulāri apciemot. Un atkārtojās tie paši bēdu stāsti, cik ļoti viņai jātiek pie vecākiem. Laikam vecākiem Amerikā bija veicies, jo savai meitai tie sūtīja ļoti vērtīgus kažokus un visdārgākās mantas, kādas citi savējiem nevarēja atļauties sūtīt.

Teicu, lai paciešas, gan jau pienāks diena, kad laidīs braukt pie vecākiem. Tai pašā laikā domāju, kaut nenāktu vairs mani traucēt.

Reiz, iedama gar Zooveikalu, iegāju paskatīties, ko tur pārdod. Manu uzmanību piesaistīja dzīva čūska. Cena tikai 22 rubļi. Te man radās ģeniāla ideja. Ja čūska būs manā istabā, Eleonoras, baidoties no rāpuļa, nenāks. Domāts - darīts. Iegādājos čūsku un priecīga devos uz māju. Ko ar akordeonu nepanācu, ar čūsku panācu.

Pirmā atnāca latviete un, tikko istabā ienākusi un čūsku ieraudzījusi, skaļi kliegdama, izmetās pa durvīm ārā. Kopš tās reizes viņa vairs nav pār manu slieksni kāju spērusi. Bet ar čūsku sadzīvot tā vienkārši nevarēju. Viņai naktīs obligāti jāložņā pa visiem kaktiem un viss jāapgāž. Par tādu miega traucēšanu liku izgatavot piemērotu krātiņu un ievietoju čūsku krātiņā. Krieviete Eleonora arī baidījās, bet, redzēdama rāpuli krātiņā un bailes pārvarējusi, turpināja nākt. Man apnika krātiņu tīrīt, jo smaka nebija ciešama. Pēc dažiem mēnešiem čūsku atdevu kādam jauneklim, kurš to ļoti gribēja.

Rīgas polim Janekam bieži slimoja tante, pie kuras viņš dzīvoja. Ārsts bija ieteicis kādas amerikāņu zāles. Lai šīs zāles tantei sagādātu, Janeks bija iepazinies ar ASV vēstniecības ārstu Deividu Lengdonu, bet, nezinādams angļu valodu, nevarēja ar amerikāni pietiekami labi izskaidroties. Nejauši saticis mani, Janeks lūdza patulkot.

Tas notika operas apstādījumos pie strūklakas. Kad viss par zālēm bija izrunāts, amerikānis vēl gribēja ar mani parunāties. Janeks pateicās par palīdzību un atstāja mūs divatā. Runādami staigājām šurp un turp. Amerikāni ļoti interesēja viss, ko es stāstīju par Latviju, kāda tā bija agrāk un kāda kļuvusi pēc okupācijas.

Aizgājām līdz Doma laukumam. Tur amerikānis man pajautāja, vai es zinot, ka viņam ir "aste", kura visu laiku seko.

"Bet no "astes" var atšūties, ja pa īstam grib," es, pa pusei jokodama, iesaucos. "Es tam neticu." "Pamēģināsim. Šeit ir laukums cilvēku maz, jo ir vasaras vidus, svētdienas pēcpusdiena, visi izbraukuši. Iesim, lūk, tajā šaurā ieliņā un tad pavērosim."

Izstaigājām visas Vecrīgas šaurās ieliņas un tik tiešām - neviens mums nesekoja.

"Fantastika," viņš pabrīnījās, pārliecinājies, ka neseko. Līdz pat tumsai staigājām un runājām. Viņš atzinās, ka tik pamatīgi neviens neko viņam nav stāstījis un ka es viņam esmu atklājusi lietas, pār kurām viņš nekad nebija dzirdējis, lai gan jau divus gadus nodzīvojis

Maskavā ASV vēstniecībā. Es savukārt priecājos, atradusi tik pacietīgu klausītāju un vēl amerikāni.

Uzzinājis, ka es brīvajā laikā gleznoju, Deivids gribēja manus darbus redzēt. Teicu, ka nekā sevišķa tur nav, ko redzēt. "Bet tomēr."

Pārvarējusi kautrību, teicu, lai nāk arī. Bet lai necer ieraudzīt īstas modernas gleznas.

Iegājusi kāpņu telpā, sastingu, jo pamanīju, ka pie manām durvīm kāds tumsā stāv un, mani izdzirdis, sarosās. Gribēju jau iet atpakaļ ārā uz ielas, kad saklausīju Eleonoras balsi:

"Helēna, tā esmu es."

"Tevis tik man šovakar trūka!" gribēju iesaukties, bet noklusēju.

Pāris minūšu laikā viss noskaidrojās. Šī dullā skuķe par savu naudu nopirkusi aviobiļeti, aizbraukusi uz Maskavu, tur kādam precētam vīram uzdāvinājusi savu nevainību, kad tam no rīta sieva piezvanījusi, šis Eleonoru atdāvinājis savam draugam, un nu viņa piesmieta, pagalam nelaimīga, baidoties rādīties mātei acīs. Ar visu koferīti sēdējusi pie manām durvīm un gaidījusi, kad pārnākšu.

Pēc negulētām divām diennaktīm Eleonora iekrita manā gultā un uz vietas aizmiga, nemaz nepajautājusi, vai man nav iebildumu. Un, pretēji savam ieradumam vai uzdevumam, pat nepainteresējās, kas ir kopā ar mani. Deivids bija gara auguma tumšmatis, labi veidotiem sejas pantiem; ar platiem pleciem, īsāk izsakoties - ļoti izskatīgs vīrietis. Dažos teikumos paskaidroju, kādēļ Eleonora baidās iet uz savām mājām un izteicu nožēlu par tādu sagadīšanos. Deivids bez ceremonijām apsēdās uz grīdās tepiķa un atspieda muguru pret tahtu, uz kuras šņāca gulētāja. Viņš aicināja mani, lai es sekoju viņa piemēram. Es gan nekad dzīvē uz grīdas vēl nebiju sēdējusi, bet, ja jau smalks amerikānis tā dara, kādēļ lai es to nevarētu?

Sēdējām un tērzējām. Man pat nebija, ar ko viesi uzcienāt, jo vairākus mēnešus nevienu netiku aicinājusi. Tā amerikānis palika bez vakariņām. Tas bija pirmais ārzemnieks, kas ar lielu interesi klausījās mani, un ik pa laikam vēl uzdeva papildjautājumus. Visu nakti vienā laidā būtu grūti runāt, ja pa starpu nebūtu pārmijuši kvēlus skūpstus. Tā bija visādā ziņā neaizmirstama nakts! No rīta ap astoņiem negaidīta ieradās Eleonoras māte. Grūti izskaidrot, kādēļ viņa savu meitu meklēja pie manis. Ar lielu troksni viņa ieradās, bet, sapratusi, ka svešā mājā klaigāt nav smuki, atvainojās un aizveda meitu mājās.

Pabrokastojuši piena restorānā, uz ielas apturējuši taksi, aizbraucām uz Rīgas jūrmalu. Peldējāmies, sauļojāmies, un es turpināju stāstīt visu, visu par komunistu briesmu darbiem.

Vēlāk, ejot pa ielu, Deivids jautāja? "Un kam pieder šīs vasarnīcas?"

"Agrāk tās piederēja latviešu cilvēkiem, daļa bijušo īpašnieku deportēti uz Sibīriju, bet daļa dzīvo trimdā pie jums Amerikā un citur

pasaulē. Pameta mājas ar visu iedzīvi un bēga no komunistu bendēm. Tagad tajās dzīvo un priecājas krievi, jo lielākajās ir ierīkoti atpūtas nami ar ļoti skaļu mūziku, jo nami īstenībā nekalpo atpūtai."

Atpakaļ braucām ar elektrisko vilcienu pavisam tukšā vagonā. Varējām brīvi runāties un brīvi skūpstīties - tāds komforts! Kā lai notic, ka okupētā padomju zemē nav brīvības?

Atgriezāmies vēlreiz manā istabā Veidenbauma ielā. Šoreiz lomas mainījās. Runāja Deivids, es klausījos.

"Redzi," viņš teica. "Es tevi ļoti labprāt apprecētu un aizvestu tu sev līdzi uz ASV. Tur mēs kopā padzīvotu un pārliecinātos, cik piemēroti viens otram esam. Ja mums labi saskanētu, varētu palikt kopā, ja nē, es tevi apgādātu ar dzīvokli un darbu, un tu varētu dzīvot tādos apstākļos, kādus tu būtu pelnījusi."

Es klausījos kā sapnī, tikai nodomāju: "Vai tāda laime iespējama?"

"Bet diemžēl nekas no tā neiznāk, Deivids turpināja: Tad viņš izņēma no kabatas dažādus dokumentus un deva man pa vienam pašai lasīt. Visu nakti un dienu biju domājusi, ka esmu daktera sabiedrībā, kas tā arī bija, bet papīros izlasīju vēl ko citu - Amerikas Savienoto Valstu militārā atašeja asistents. Un to viņš trīsdesmit viena gada vecumā sasniedzis!

Tad, lūk, kādēļ viņš zināja, ka viņam visur seko "aste"! Vēl kādu papīru viņš man lika sevišķi rūpīgi izlasīt. Tas bija parakstīts dokuments, ka viņš pēc ASV vēstniecībā Maskavā nokalpotajiem diviem gadiem atgriežas Kalifornijā. Uz jautājumiem, kādi ģimenes locekļi brauc līdzi, bija ierakstītas atbildes: sievas - nav, bērnu - nav.

Ja šī anketa nebūtu izpildīta, varētu daudz kas mainīties. Cik liktenis var būt nežēlīgs! Bez tam viņš man ļoti patika. Visā mūžā tādu vīrieti var sastapt tikai vienu vienīgu reizi. Šī vienīgā reize pienāca, bet palikt kopā nav lemts, un tikai tādēļ, ka man ir jādzīvo okupētā zemē.

Tikai pēc divdesmit gadiem, kad jau dzīvoju Ņujorkā, es varēju viņam aizrakstīt un paziņot, ka tomēr esmu Amerikā. Atbildē uzzināju, ka viņam ir ģimene, kā citādi, bet ar pirmo teikumu viņš pateicās Dievam, ka beidzot esmu tikusi prom no okupētas zemes.

Pēc trīsdesmit stundu prombūtnes Deivids Lengdons atgriezās viesnīcā "Rīga".

Kādu mēnesi pēc Lengdona aizbraukšanas vizinājos ar kuģīti "Raķete" pa Daugavu. Tur nejauši satiku Džonu Vesmani, kurš man pastāstīja satraucošas ziņas par vislielākajām nepatikšanām, kādas atgadījušās viņa darbā "Intūristā". Daudz netrūka, ka pazaudētu darbu, ja diplomāts nebūtu atradies savlaicīgi.

Pirms apmēram mēneša tieši no "Rīgas" viesnīcas esot nolaupīts amerikāņu diplomāts. Trauksme bijusi izziņota pa visu Rīgu. Meklējuši veselu nakti un dienu, bet bez panākumiem. Bet tad otrās dienas

vakarā diplomāts negaidot pats ieradies viesnīcā - sveiks un vesels, bez redzamām vardarbības pazīmēm. Pie tam viņam totāli bijusi zudusi atmiņa, viņš pat nav varējis uz kartes parādīt virzienu, kur bijis, kad "Intūrists" (lasi VDK) gribēja ievākt informāciju. Pie tam pazudis gaišā dienas laikā, kā ūdenī iekritis.

"Tas laikam pirmais gadījums, kopš tu strādā "Intūristā", es ar līdzjūtības pieskaņu pajautāju. "Jā, pirmais gan, bet jāvēlas, lai būtu pēdējais." "Varbūt bija piedzēries?" tīšām gribēju vēl ko izdzirdēt par Deividu.

"Nē, dzēris nebija nemaz, diplomāti nepiedzeras."

Vēlāk, visu pārdomājot un atceeroties, vairākkārt pasmaidīju un nopriecājos, ka viss noticis kā pasakā. Un tomēr vienu kļūdu Deivids bija pieļāvis. Viņš man atsūtīja divas vēstules rokrakstā un ar parakstu "Deivids". Bet mākslas grāmatu un paku no Kalifornijas sūtīja gan ar citu vārdu.

Biju nolēmusi dzīvot noslēgti. Nekur negāju, tikai uz darbu un no darba mājās. Klausījos mūziku, adīju un lasīju.

Kādā vēlā vakarā ieradās Eleonora ar ļoti elegantu vecāku kungu. Jā, ko nu darīt, ar šo kungu Eleonora sarunāties neprata. Tas bija Kurts Policers, kādas lielas Francijas firmas pārstāvis. Firma nodarbojās ar augļu un garšvielu importu - eksportu. Marokā uzpirktos apelsīnus un mandeles ar kuģiem veda uz Odesas, Ļeņingradas un Rīgas ostām. Regulāri Policera kungam bijušas darīšanas Odesā. Rīgā šī bija pirmā reize. Ar mani iepazīstoties, Policera kungs izrādīja lielu sajūsmu, jo viņam vācu valoda nebija sliktāka par franču, un, kā vēlāk izrādījās, es viņam varēju daudz palīdzēt. Katru kuģa kravu pārbaudīja komisija no Rīgas tirdzniecības palātas, un visus kravas pieņemšanas aktus izsniedza Policera kungam krievu valodā. Bet Policers krievu valodā neko nesaprata. Nolicis dokumentus man priekšā, viņš lūdza, lai es tos iztulkoju. Tur, piemēram, bija teikums, ka mandeles esot tik un tik procentu rūgtas un sasistas. "Tā nav taisnība!" viņš iesaucās. "Viņi grib nosist cenu!" Lai arī kas un kā būtu sarakstīts, viņam par visu vajadzēja telegrafēt uz Parīzi. Telegrāfā arī mana palīdzība bija nepieciešama: Šādas sadarbības ar Policera kungu mums bija katru reizi, kad viņš ieradās Rīgā apmēram 2-3 reizes gadā. Par pakalpojumiem saņēmu smaržas un šokolādi. Vienā tādā reizē es Policera kungam iedevu trīsdesmit piecus dolārus un palūdzu, lai viņš par tiem man nopērk vislētāko neilona kažoku. Cerēju, ka viņš kažoku atvedīs pats, bet viņš to atsūtīja pa pastu un nebūt ne pašu lētāko. Kažoks bija skaistā sudrabaini pelēkā krāsā, un par šo kažoku vēl būs runa stūra mājā. Kādā citā reizē Eleonora atskrēja viena un lika man ātri saģērbties, jo netālu no manas mājas viņa atstājusi uz ielas stūra divus inteliģentus somus. Viņi esot nodomājuši iet uz restorānu, bet lai Eteonora

paņemot līdzi kādu draudzeni. Nevarēju izšķirties - iet vai neiet, bet Eleonora neatlaidās. Aizgāju. Kafejnīcā "Luna" toreiz spēlēja meiteņu orķestris. Viens soms ļoti daudz tērzēja un jutās pārāks par otru, kurš bija kluss un atturīgs. Bet atturīgais Kurts Slote zināja vairākas valodas un strādāja uz kuģa par telegrāfistu. Pēc vakariņām nedaudz padejojām. Kurts palūdza manu adresi un apsolījās rakstīt. Viņš savu solījumu turēja, rakstīja man bieži un katru reizi citā valodā! Vienā reizē pat spāniski, un man bija jāņem palīgā vārdnīca, lai izlasītu jauko vēstuli ar kvēliem mīlas apliecinājumiem.

Pēc kāda pusgada Kurts Slote, atkal ieradies Rīgā, uzmeklēja mani viens, bez draugiem un sagādāja man pavisam necerētu pārsteigumu, lūgdams manu roku un sirdi. Mans lielais sapnis bija piepildījies, un tik pēkšņi! Par Kurtu biju bieži domājusi, kad atbildēju uz vēstulēm, bet prātā nenāca, ka šī sarakste varētu beigties ar bildinājumu un laulībām! Viņš bija gara auguma, ļoti izskatīgs, trīs gadus jaunāks par mani. Otrā dienā pēc bildinājuma satikāmies no rīta, lai dotos uz dzimtsarakstu nodaļu. Nonācu visai neērtā situācijā, kad dzimtsarakstu nodaļā man bija jāpaskaidro nāciena iemesls: "Šis pilsonis ir soms, un mēs vēlamies salaulāties."

"Vai viņam ir dokumenti?"

Teicu Kurtam, ka prasa dokumentus: jā, viņam bija Somijas pase, kuru viņš uzrādīja.

"Vai viņam ir uzturēšanās atļauja?" Te es apjuku un nezināju, ko atbildēt, tādēļ pajautāju, kas ir uzturēšanās atļauja, jo līgavainis ir ieradies ar kuģi.

"Ja viņš dzīvo uz kuģa, tad viņam nav uzturēšanās atļaujas, jo somu kuģis pieder Somijai. Ar ārzemnieku bez uzturēšanās atļaujas laulību nereģistrē." dzimtsarakstu nodaļas darbiniece noskaldīja skaidrā krievu valodā! "Ejam prom," teicu Kurtam. "Mums te nav ko darīt. Tā krieviete, iebraukusi manā zemē, ir noteicēja, ar ko man ir tiesības laulāties, ar ko nē."

Kurts ļoti brīnījās, kā tas var būt un kādēļ mēs nevaram salaulāties. Pagāja ilgāks laiks, kamēr es viņam visu izskaidroju. Vienalga, viņam grūti nācās visu saprast. Teicu: "Lūk, tā ir padomju īstenība un paradīze, kādas nav citur."

Bēdīgi un skumji mēs pavadījām dienu, staigādami pa bulvāriem un parkiem. Iegājām restorānā, un tur Kurts pirmo reizi savā mūžā piedzērās... Bija iemesls.

Eleonorai neko par šo gājienu nestāstīju, bet tas nenozīmēja, ka neviens cits to nebūtu zinājis, lai gan man nekad neviens neko neatgādināja. Bet varbūt arī neuzzināja.

JAUNI UZTRAUKUMI

Ilgāku laiku neviens no stūra mājas mani nebija traucējis.

Jau nodomāju, ka varbūt mani aizmirsuši un atraduši piemērotākus kandidātus ar labām zināšanām svešvalodās.

Bet izrādījās, ka velns savus upurus tik viegli nepalaiž. Šoreiz vairs ne divi, bet trīs vīri ieradās, lai mani vestu pie prāta. Tie bija: Staņislavs Viktorovičs, Vladimirs Ivanovičs un vēl viens Vladimirs, ļoti smaidīgs, gara auguma, izskatīgs vīrietis. Sākumā runāja glītais, smaidīgais, pēc principa: smukiem vīriešiem pie sievietēm labāki panākumi. Īsi un kodolīgi. Pēc neliela ievada man tika piedāvāta galvu reibinoša karjera. Mani sagatavošot darbam kādam padomju konsulātam ārzemēs. Viņi man došot visus nepieciešamos ieteikumus, Maskavā jānokārto tikai formalitātes. Viss tik vienkārši, kā pārlauzt sērkociņu. Bet manu pretestību viņi nepārlauzīs ne ar ko.

Es klausījos tā, it kā tas viss uz mani neattiektos. Ļāvu, lai runā vien. Un tad nāca galvenais. Lai tiktu darbā ārzemju konsulātā, no manis vajadzīgs tikai viens mazs, interesants pakalpojums. Sāku klausīties uzmanīgāk.

Pēc nedēļas Rīgā ieradīšoties kāds ārzemju zinātnieks. Kāds mani ar viņu iepazīstināšot. Tad man viņš jāatved uz māju un jāievilina gultā. Tur viņam jābūt pusplikam, man arī, nu, es varot būt apakšveļā. Īstajā brīdi ar savu atslēgu ieradīšoties "mans vīrs", kuru tēlos smaidīgais Vladimirs. Tad viņš būšot dusmīgs un sašutumā mani ar puspliko ārzemnieku nofotografēšot. Un tas viss. Biju bezgala sašutusi un teicu, ka tik riebīgos darījumos nekad nepiedalīšos un lai turpmāk ar mani par tādām lietām nerunā. Sapratu, ka tādu fotouzņēmumu droši vien Maskavas čeka pasūtījusi šantāžas nolūkam.

Veltīgi viņi tērēja laiku, mēģinādami mani pārliecināt, ka man no tā nekās slikts nenotikšot un tā es tikai pakalpošot padomju valsts interesēm.

Jutu, ka nevaru savaldīties, uzlecu kājās un iesaucos: "Es ienīstu padomju varu!" Viņi gan prata savaldīties. Staņislavs Viktorovičs tikai pajautāja, vai es to varu uzrakstīt arī uz papīra.

"Jā, protams, kādēļ ne!"

Man nolika priekšā tīru lapu, uz kuras es tikko teikto uzrakstīju pamatīgi lieliem burtiem.

"Parakstu arī."

"Jā, lūdzu, te ir paraksts!" Paņēmuši lapu, visi trīs klusēdami aizgāja. Otrā dienā es uz četrām dienām aizbraucu pie paziņām uz laukiem. Kad atgriezos, pie stūra sastapu sētnieci. Uztraukta viņa man pastāstīja, ka es esot apzagta, logs izsists, slēģus un durvis miliči aizzīmogojuši, es pati nedrīkstot atvērt. Lai nu ejot uz miliciju, viņi

mani ielaidīšot. Milicijas darbinieki pierakstīja visu, kas nozagts. Visas drēbes no skapja bija prom. Milicija vainīgos neatrada. Iestikloju logu un gulēju ar cirvi zem spilvena, ja kāds līdīs pa logu, cirtīšu pa rokām. Bet ilgi neiznāca gulēt ar cirvi zem spilvena.

Pienāca vēstule no Permas apgabala, ka man divu nedēļu laikā no istabas jāizvācas, jo saimniece braucot atpakaļ. Divu gadu vietā nodzīvoju knapi vienu. Laikam biju vainīga, jo biju pārkāpusi spēles noteikumus. Ko nu darīt? Kā divu nedēļu laikā atrast citu pajumti? Tajā reizē izpalīdzēja Eleonora. Viņai bija draudzene Rita Platonova, pulkveža meita. Pats pulkvedis Platonovs gulēja savā trīsistabu dzīvoklī Ļeņina ielā slims ar vēzi. Ritas māte strādāja kosmētikas kabinetā, bet meita dauzījās apkārt pa kafejnīcām dienā, pa restorāniem naktīs. Slimajam pulkvedim bija nepieciešama kopēja. Es piekritu, jo nebija citas izvēles. Vēl man pulkveža sieva lika par manu naudu nopirkt autokravu malkas. Malka jāsanes pagraba, un dzīvoklī jākurina divas krāsnis. Visam piekritu un pildīju visus kalpones pienākumus, tīrīju dzīvokli, mazgāju traukus un veļu. Ziema togad bija auksta, un pirmā stāva dzīvokli nevarēju vien kārtīgi piekurināt.

Visaukstākā bija pirmā istaba, kurā es gulēju. Pēc kāda mēneša pulkvedis Platonovs nomira, bet mani kalpones vietā par pajumti paturēja. No paradīzes izraidīta biju nokļuvusi tieši ellē. Pēc tēva nāves Rita, kurai toreiz bija divdesmit divi gadi, pārvērta dzīvokli gar Dantes elli. Dienā, kamēr māte darbā, Rita izīrēja virtuvi kāršu spēlmaņiem, bet savu guļamistabu pārīšiem. Vakaros jauni cilvēki nāca un gāja, pie tam katrs kaut ko nozaga. Reiz restorānā Astorija Rita bija pārdevusi mani par kilogramu konfektēm "Lācītis", pēc tam pircēju atveda mājās un pieveda pie gultas, kurā es gulēju.

Sapratusi, kas notiek, izmetu pircēju pa durvīm, piedraudot ar miliciju. Janvāra beigās ap sešiem no rīta atkal klauvēja un zvanīja pie durvīm. No VDK bija ieradušies pie manis ar kratīšanas orderi. Paņēma veselu maisu literatūras, to pašu, kuru biju pa ilgāku laiku sakrājusi un kuru Veidenbauma ielā neviens neaiztika. Tur bija vairāki Readers Digest žurnālīši, daudz dažādu valstu modes žurnālu, kā arī Holivudas kinozvaigžņu tenku žurnāli. Paņēma arī visas grāmatas angļu, vācu un zviedru valodā, kurās nebija centrālā antikvariāta zīmogi.

Savādi, ka māte un meita nemaz neuztraucās, ka viņu dzīvoklī ieradās kratītāji, taču zināju, ka viņas tur nebija vainojamas. Dažas dienas vēlāk Ritas draugi man atkal nozaga vairākus apģērba gabalus. Ātri savācu atlikušās mantas, mēbeles bija novietotas pagrabā, malkas šķūni, piezvanīju Rīgas ekspresim, lai atbrauc ar kravas mašīnu. Biju nolēmusi braukt pie tēva. Bet neveicās. Tēva nebija mājās, un sieviete, kura nelegāli tur uzturējās, man neatvēra durvis. Šoferis, nevarēdams atbrīvoties no kravas, kļuva nepacietīgs un pavēlēja man, lai taču es

nosaucot adresi, kur kravu izkraut. Nevarēdama ātrumā nevienu adresi nosaukt, liku, lai brauc uz Doma laukumu.

Atcerējos, ka ap Doma baznīcu uzcelta augsta dēļu sēta un ka sētai ir neaizslēgti plati vārti. Cerēju, ka tur varēšu droši pārlaist nakti, bet no rīta varētu zvanīt visiem pazīstamiem varbūt kāds zināms kādu pagrabu vai bēniņus, kur man atrast patvērumu. Kas šoferim par bēdu, brauc, kur liek. Par laimi, aukstā februāra pēcpusdienā Doma laukumā cilvēku tikpat kā nebija. Viens vīrietis - latvietis un pāris sievietes, garām ejot, gan pabrīnījās, redzot, ka mēbeles, gleznas un koferi tiek izkrauti Doma laukumā pie dēļu sētas. Teicu, ka man savā dzimtajā zemē vairs nav, kur dzīvot, bet krieviem ir. Viņi aizgāja bez komentāriem. Visu savu mantu novietoju aiz sēta. Tahtu man šoferis palīdzēja novietot tā, lai es uz tās varētu gulēt. Turpat blakus novietoju grīdas lampu, akordeonā kasti un visu pārējo. Man bija vairākas segas un pēlis, ar ko apsegties. Agri apklusa gājēju soļi. Atgūlos un raudzījos zvaigžņotajās debesīs.

Kamēr iekārtojos jaunajos apstākļos, pārmērīgi aukstumu nejutu, bet, pavadījusi, pāris stundas bez kustībām, sāku salt. Sāku staigāt, lēkāt, aizgāju līdz telefona automātam un piezvanīju Ritai Platonovai, pastāstīju, kāda ir manā jaunā adrese. Rita likās stipri norūpējusies, kā es izturēšot, jo ārā esot -24 º sals. Cik ir, tik ir, te vairs neko grozīt nevarēja. Gāju atpakaļ uz savu guļasvietu, atgūlos, savilku segas pāri galvai un sildīju sevi ar pašas elpu. Kaut kur tālumā dzirdēju piedzērušo klaigas dažu automašīnu trokšņus, bet ap pusnakti viss apklusa.

Pēkšņi ap baznīcas jumtu sākās kovārņu kņada, nezin, kas tos bija iztraucējis. Uz pāris, stundām noguruma pārņemta, aizmigu, bet, kad atmodos, zobs uz zoba vairs neturējās šausmīgi sala kājās. Ar lielu nepatiku piecēlos un sāku staigāt šurpu turpu, kamēr visu sniegu biju nomīdījusi. Gara, ļoti gara nakts, nemaz rītu sagaidīt nevarēju.

Pārdomājot pēdējā gada notikumus, neko nenožēloju, jo sapratu, ka tikai ar negodīgu rīcību būtu varējusi tikt pie labklājības. Šausmīgi gribējās zināt, par kādiem nopelniem citi ir dabūjuši labus dzīvokļus un kas ir visi tie, kuri strādā konsulātos un vēstniecībās, cik aptraipītas ir viņu dvēseles un vai viņi labi jūtas.

No rīta mani apciemoja divas krievu meitenītes. Jautāju, kā viņas zina, ka es te esmu apmetusies uz dzīvi. Mani bija ievērojuši no tuvējās mājas loga pateicu, ka man vienkārši nav kur palikt. Pēc neilga laiciņa viņas man atnesa lielu krūzi ar karstu tēju. Mamma iedevusi, un vai man vēl ko nevajagot. Iedevu naudu un palūdzu, lai man atnes no veikala maizi un desu. Pēc skolas meitenes mani atkal aplaimoja ar karsto tēju. Un tā katru dienu. Par tēju es labi samaksāju, jo biju ļoti priecīga par laipnību, kādu man parādīja. Dienā tik pārmērīgi nesalu un, iedzērusi karsto tēju, jutos pavisam labi. Pa telefonu neko prātīgu

sazvanīt neizdevās.

Toties vakarā ap septiņiem manā jaunajā rezidencē ieradās viesis no pašas Parīzes. Kurts Policers, neatradis mani Veidenbauma ielā, piezvanījis Eleonorai, kura, vēl neko nezinādama par pārmaiņām manā dzīvē, iedevusi Ritas Platonovas telefona numuru. Lai gan Rita slikti zināja vācu valodu, viņa bija nosaukusi savu adresi, lai Kurts brauc pie viņas. Tad viņi izsauca taksometru un kopā ar vēl kādu Ritas draugu, paņēmuši konjaka pudeli, visi atbrauca Doma laukumā tieši pie dēļu sētas. Kurts Policers vispirms man pasniedza atvestās dāvanas - lielu šokolādes kasti un franču smaržas. Tad viņš palūdza Ritu un viņas draugu, lai viņi paliek pāris stundas pie manām mantām un lai "pasildās" ar konjaku, bet mani uzaicināja uz restorānu vakariņās. Izņēmu no kofera vakarkleitu, kurpes, zeķes un lielā sajūsmā par interesanto satikšanos steidzos uz restorānu Astorija. Tur es dāmu istabā kārtīgi nomazgājos, jā, pat matus izmazgāju un ar roku žāvējamo fēnu, vairākkārt nospiežot podziņu, izžāvēju, saposos un varēju sēsties zālē pie galda. Arī Policers izrādīja lielu prieku, ka viņam ir izdevies mani sastapt, kaut arī tik sarežģītos apstākļos. Pēc trim stundām, labi paēdusi un sasildījusies, labā garastāvoklī kopā ar Policera kungu atgriezos Doma laukumā. Pateicu paldies Ritai par visu, ko viņa manā labā izdarījusi.

Policers kādas desmit minūtes vēl uzkavējās, bet, redzot viņa vieglos apavus, pierunāju, lai iet ātrāk uz viesnīcu. Man vēl atstāja neizdzerto konjaku, tā ka man otrā nakts vairs nelikās tik gara. Nākošā dienā Policera kungam atkal iztulkoju dokumentus, kad viņš ap divpadsmitiem atnāca. Vakarā viņš izlidoja uz Odesu. Un labi, ka tā, jo pēcpusdienā pie "maniem" vārtiem apstājās milicijas mašīna. Izkāpa vairāki miliči, paprasīja pasi un pajautāja, ko es te darot. "Vai neredzat - dzīvoju, jo man citur vietas nav." Izpētījuši pasi, konstatēja, ka esmu pierakstīta pēc tēva adreses Kr. Barona ielā 24. Lai es tūliņ vācoties prom.

"Ar lielāko prieku, tikai pasakiet, lūdzu, uz kurieni?" mierīgi turpināju stāvēt pie mantām. "Te jums pasē ir adrese, tur arī dzīvojat."

Es izstāstīju, kā pirms divām dienām ar kravas automašīnu es braucu ar nolūku dzīvot pie tēva, bet kā mani tur uzņēma - pat durvis neatvēra. "Labi, mēs aizbrauksim pārbaudīt," miliči braši noskaldīja, bet drīz bija atpakaļ nošļukušiem deguniem. Jā, tur gan man nebūšot iespējams dzīvot, viņi negribīgi piekrita.

"Bet te jūs tomēr palikt nevarat, jums var uzbrukt, var aplaupīt." "Nāciet sargāt manu mantu, ja jums bail, ka mani varētu aplaupīt," es pajokoju, bet tad teicu, ka esmu darījusi visu iespējamo, apzvanījusi visus pazīstamos, bet pagaidām neviena vieta nav atrasta. Tiklīdz kaut ko atradīšu, izvākšos no Doma laukuma. Vēl nebija satumsis, kad jau likām mantas kravas automobīlī, jo bija saņemta atļauja līdz

pavasarim atstāt mantas Katlakalnā, kādas privātas mājas šķūnī. Arī par to man bija jābūt pateicīgai.

"Un tā un tā, un tā es klīstu, un tā es mūžam klīdīšu" - kaut kur dzirdētas dziesmas rinda. Ilgi klīdu. Labākajā gadījumā kādā dzīvokli uz krēsliem vai uz grīdas, sliktākajā - nosēdēju nakti telefona tālsarunu centrālē. Kādā algas dienā, saņēmusi naudu, vēlējos kārtīgi izgulēties labā viesnīcā, bet veltīgi: ja pase Rīgā pierakstīta, viesnīcā nelaiž. Kur tik stulbi likumi radušies! Un tad kāda paziņa mani pierunāja iet strādāt uz vasaras sezonu veikalā Majoros, jo tur būšot sava gulta verandā.

SAVA GULTA VERANDĀ

Pārāk vilinošs tāds variants, lai atteiktos! Majoros meklēja pārdevēju maizes veikalā. Smags darbs, jācilā kastes ar maizi un smieklīgi maza alga, bet toties par dzelzs gultas lietošanu verandā naudu neprasīja. Visas pārtikas nodaļas pārdevējas vienu nedēļu strādāja, otra brīva, jo veikals atvērts līdz vienpadsmitiem vakarā. Verandā atradās vieta četrām gultām. Man laimējās, jo varēju savā gultā gulēt arī brīvajā nedēļā. Bez gultām tur atradās bojāti ledusskapji un taras kastes, kuras izmantojām gar galdiem.

Tas bija augusta mēnesi, kad manā veikalā ienāca kafiju dzert precēts pāris no Francijas - Pjērs un Marta Landeri. Tieši tajā laikā pašmācības ceļā mācījos franču valodu, un nu radās izdevība sarunāties. Viņi dzīvoja Bulduros, tur esot atpūtas māja ārzemniekiem. Pjērs universitātē bija spāņu valodas profesors, Marta - vingrošanas skolotāja kādā skolā. Abi Francijas komunistiskās partijas biedri. Viņi izteica vēlēšanos ar mani tikties ārpus darba laika. Pateicu, ka man visa nākošā nedēļa būs brīva. Mēs satikāmies, sadraudzējāmies, stundām staigājām gar jūrmalu. Pa vasaru biju uzgleznojusi vairākas ainavas, un tās nedaudz izdaiļoja mūsu kopmītni verandā.

Savedusi telpu kārtībā, uzaicināju franču pāri, viesos, lai parādītu, kādos apstākļos man jādzīvo, lai gan esmu dzimusi un uzaugusi savā zemē, bet iebraucēji no Krievijas saņem labos dzīvokļus. Pie viena izstāstīju visu, kas man bija zināms par Latvijas okupācijas sekām, ko piedzīvoja mana māte cietumā un kā mātes brāli, ledlauža " Kr. Valdemāra" virsnieku 1941. gadā komunisti nošāva, pat uzvārdu nepaprasot. Beigās uzsvēru: "Jūs, Francijas komunisti, nemaz nezināt, kādus briesmu darbus strādā padomju komunisti."

Marta piebilda: "Mēs cīnāmies par vienlīdzību." "Par vienlīdzību jūs varat cīnīties, cik jums patīk, tikai nedariet pāri cilvēkiem un neticiet padomju komunistiem." Apmēram ar tādiem vārdiem mūsu saruna beidzās, un mēs vairāk nesatikāmies.

Franču pārim izrādījās izcila atmiņa - ne jau velti Pjērs ir profesors - jo negribas domāt, ka viņiem būtu bijis līdzi magnetofons. Visu, visu, ko es biju teikusi, tieši tādā secībā, ko runāju pirmajā, ko otrajā dienā, man pēc desmit mēnešiem nolasīja priekšā čekas izmeklētājs Andris Trautmanis.

Bet daudzus gadus vēlāk, kad biju Parīzē, nevarēju nociesties, neiegājusi labējā žurnāla " Minute" redakcijā, lai darītu zināmu franču žurnālistiem, kādi cilvēki brauc no Francijas uz okupēto Latviju un kā viņi tur uzvedas. Protams, es čekā visu noliedzu, tā tikai vēl trūka - atzīties! Vienīgi piekritu, ka parādīju franču pārim, kādos apstākļos mēs, četras sievietes, guļam veikala noliktavas telpā verandā. Tiesā

ieradās Intūrista gide Goldberga - kā apsūdzības lieciniece un liecināja par to, cik franču pāris bija sašutis par maniem izteicieniem un padomju īstenības apmelojumiem. Kādi tur apmelojumi, ja paši savām acīm visu redzēja un pat sēdēja uz dzelzs gultiņas verandā!

TALLINAS IELĀ

Ir jāatzīst, ka pārdevējām ir daudz plašāks paziņu loks, nekā citiem mirstīgajiem. Biju sezonas darba kolēģes informējusi par to, ka rudenī, ja neko neatradīšu, kļūšu atkal par klaidoni - bezpajumtnieci. Ir tāda kategorija citās zemēs, bet nav gan dzirdēts par strādājošiem bezpajumtniekiem. Tāda jauna kategorija ir iespējama tikai mūsu apstākļos. Es nebiju vienīgā. Pienāca rudens ar vēsām naktīm, vasaras sezonas darbs bija beidzies. Paliku verandā viena. Labi vēl, ka nedzina ārā. Vēl pēc nedēļas man radās sabiedrība: peles un žurkas, turklāt lielā skaitā, lai mani izklaidētu. Beigās kļuva pārdrošas un līda pie manis gultā sildīties. Esmu dzīvnieku mīļotāja, bet pret grauzējiem - pelēm un žurkām - jūtu riebumu un pat bailes. Lai būtu drošāk, aizņēmos no paziņām lielu vilku sugas suni - Pirātu. No Pirāta viņas baidījās un nebija vairs tik pārdrošas, bet slēpās aiz kastēm.

1961. g. oktobra vidū no kādas pārdevējas saņēmu iepriecinošu ziņu, ka Tallina ielā 45 ir pārdodama viena istaba komunālā dzīvoklī. Redzēju istabu, glīti iztapsētu, izkrāsotu, arī cena pieņemama. Teicu, ka noteikti pirkšu, iedevu nelielu "rokas naudu" un palūdzu atļauju ievākties. Savākusi visas mantas vienkopus, laimīga bez mēra, ievācos jaunajā vietā, atlika tikai nokārtot papīrus. Bet te kā pret sienu: mani tur nepieraksta, jo istabas īpašniece mirusi, bet dēlam, kurš tur skaitījās pierakstīts, nav nekāda pamata mani, svešu personu, pierakstīt, vēl jo vairāk tādēļ, ka viņam ir sava ģimene. Līdzjutēji mani pamācīja, lai dodot kukuli. Kam dot, kur dot, cik dot - to man neviens nezināja pateikt Kamēr neziņā skraidīju apkārt, padomus prasīdama, jau "ciemiņi" klāt, tikai bez sālsmaizes.

Tās vietā viņiem bija kabatā VDK apzīmogots kratīšanas orderis. Ātri uzzinājuši manu jauno, vēl neoficiālo adresi, pierakstīta tak nebiju, tāpat zinot, ka nu visa mana manta savākta vienkopus. Un ir parocīgi izdarīt kratīšanu. Kratītājus atveda Staņislavs Viktorovičs Zukulis. Man dzirdot, piekodināja, lai meklējot pamatīgi un, ja kas, tad lai rīkojoties operatīvi. Pats aizbrauca. Ilgi pie sevis prātoju, ko nozīmē vārdi "rīkoties operatīvi". Pavēle, protams, tika dota krievu valodā, bet nozīme nemainās.

Visu biju paspējusi novietot priekšzīmīgā kārtībā, viss labi pārredzams, nekādu lieku papīru nebija, tāpat nekādu ārzemju žurnālu.

Bet rīkojums dots - jākrata, un viņi sāka burtiski kratīt un purināt manus nedaudzos apģērba gabalus. Kļuvu nikna, to redzot, un indīgi pajautāju: "Bet vai jūs nenomazgātu rokas, pirms ķeraties pie manas tīrās veļas?" Viņu rokas esot tīras. "Bet es par to šaubos," piezīmēju.

Neko neatraduši, tukšām rokām viņi gribēja iet prom.

"Nē," teicu, "tagad salieciet visu atpakaļ skapī, kā bija."

Negribīgi, bet tomēr šā tā salika un neapmierināti aizgāja - bez operatīvām rīcībām. Nevarēju izdomāt iemeslu, kādēļ nāca kratīt istabu, kurā tikai pāris nedēļas dzīvoju. Nekur negāju, nevienam nesūdzējos, sēdēju dziļās pārdomās. Tik niknu es Zukuli nekad nebiju redzējusi, it kā es būtu izdarījusi atentāta mēģinājumu pret čekas ģenerāļiem vai kaut ko tamlīdzīgu. Iemeslu nekad neuzzināju. Laikam kāds safabricējis nepatiesu ziņojumu par mani, lai glābtu savu ādu. Tas bija vienīgais pieņemamais variants, un ar to man bija jāsamierinās.

Triju mēnešu laikā es ar dzīvokļa pirkšanu nevienu soli uz priekšu nebiju tikusi. Atnāca pārdevējs un paziņoja, ja es neprotot istabu nopirkt, tad man tā jāatbrīvo. Mēģināju pierunāt, lai tak atļauj dzīvot un ka kārtīgi maksāšu katru mēnesi un ar gadiem viņam rezultātā sanāks vairāk naudas. Sākumam solīju simts rubļus mēnesī, tad simtpiecdesmit, beigās iesaucos: "Nu cik jūs gribat?" Nē, viņam nauda esot vajadzīga tūliņ un viņam esot gruntīgs pircējs, kurš došot visu naudu uzreiz.

Nu, ja tā? Tomēr laikam ir gudrāki cilvēki par mani, kuri prot apiet likumus un normāli dzīvot nenormālā iekārtā.

Sarunāju, ka mantas varēšu aizvest un nolikt pie pazīstamiem Kr. Barona un Ģertrūdēs ielas stūrī, koka namiņa pagrabā. Kad ar kravu ierados, neviena mājās nebija, pagrabs aizslēgts. Kādu stundu gaidījām, tad šoferis - krievs paziņoja, ka ilgāk stāvēt nevarot, mašīna jāved uz garāžu. Ko nu darīt, kur likt mantas? Ja es gribot, varot mantas aizvest ar visu mašīnu uz viņa garāžu, tur vietas diezgan, kur mantas izkraut, un tad kādā nākošā dienām viņš pats atvedīšot, kur vajadzēs.

Bezizeja, mūžīgā bezizeja apnikusi līdz kaklam. Priekšlikumam piekritu, jo neko prātīgāku izdomāt nespēju. Tātad uzticēju svešam krievam visu savu mantu.

Divatā ātri visu izkrāvām. Norunājām, ka es garāžā pa durvju spraugu iemetīšu zīmīti, kurā dienā un cikos pēc mantas ieradīšos. Garāža atradās Vecrīgā, un to ar pamatīgu piekaramo atslēgu manā klātbūtnē aizslēdza.

PATREPES KAMBARĪ

Parasti tiku ar saviem priekiem un bēdām viena galā, ja jau kopš dzimšanas patstāvīga, tad tādai visu mūžu jāpaliek.

Šoreiz jutu spēkus izsīkstam. Uznāca briesmīga vēlēšanās ar kādu parunāt, ar vārdu sakot, sirdi izkratīt. Man bija ļoti prātīga māsīca, kura ar ģimeni apdzīvoja mazu pagraba dzīvoklīti Kr. Barona ielā 24, tajā, pašā mājā, kur otrajā stāvā dzīvoja mans tēvs un kur es skaitījos pierakstīta.

Pasēdējām pie vakariņu galda, pakritizējām manu tēvu un svešo sievieti Annu, kura bija tēvu pret mani noskaņojusi, lai pati, nekur nestrādādama, varētu pie viņa dzīvot un viņu izmantot.

Tas, ko dzirdēju par Annas un tēva attiecībām, manī radīja izbrīnu, kā viens saprātīgs vīrietis tādu sievieti var mīlēt. Bet ja jau nemīlētu, tad savā mājā neturētu. Reiz māsīca gājusi sakarā ar kādu vajadzību pie tēva. Tēvs gulējis gultā, Anna sēdējusi uz gultas malas un turējusi rokā lielu atvēztu bārdas skujama nazi (tādu, kuru asina uz ādas siksnas). Nazi piespiedusi tēvam pie kakla, Anna vairākkārt kliegusi: "Saki, vecais mērkaķi, kuru tu mīli: mani vai savu meitu?" "Nu, protams, ka tevi," bijusi tēva atbilde. Pirms kāda gada viņa tēvu tā bija sagraizījusi, ka visa māja bijusi ar asinīm aptašķīta un tēvs bijis jāved uz slimnīcu, kur viņam vairākas šuves uzliktas. Gluži kā kriminālromānā! Māsīca domāja, ka es varētu uziet aprunāties ar sētnieci, vai viņa nevarētu ielaist mani ar mantām kambarīti zem kāpnēm. "Tu šajā mājā esi pierakstīta, visa māja zina, kāda ir Anna, un, kamēr tu atradīsi ko labāku, vari padzīvot kambarī. Tur ir silts, jo viena siena silst no centrālapkures krāsns. Vienīgi cementa grīdai kādi dēļi jāuzliek. Labākās drēbes, kuras tu katru dienu nenēsā, ieliec čemodānā un ienes pie manis."

Tūlīt, uz karstām pēdām, gāju pie sētnieces. Būtu vēl bijis bijušais sētnieks Erdmanis, ne par kādu naudu neietu. Sētniece, jauka sieviete vidējos gados, līdzjūtīgi noklausījās manu stāstu. Viņa visu zināja - gan par tēva un Annas interesantajām izdarībām, gan arī par mani.

Apskatījām kambari zem kāpnēm ar dalītām jūtām, jo, pēc manām domām, vieta dzīvošanai bija diezgan laba, bet sētniece domāja, ka tā ir nožēlojama un dzīvošanai nepiemērota. Taču, ja man galīgi neesot, kur palikt, tad kambarī tomēr ir labāk, nekā sēdēt visu nakti telefona tālsarunu centrālē. Vienojāmies, ka viņa izvāks no kambara slotas un lāpstas, kuras viņa tikpat labi var turēt kurtuvē, un ka es jau nākošā dienā vedīšu mantas. Vēl tajā pašā vakarā aizskrēju uz Vecrīgu un iemetu garāžas durvju spraugā zīmīti, ka būšu nākošās dienas pēcpusdienā pēc mantām. Pie mantu iekraušanas mašīnā bez šofera piedalījās vēl viens krievs: vai nu draugs, vai radinieks.

Viņiem patika viena glezna, to es uzdāvināju šoferim par mantu uzglabāšanu. Ļoti ātri abi vīrieši sanesa visu kambarī. Skapi izjauktā veidā ievietoja pašā dibenā, pie gala sienas. Vien malā labi varēja ievietot guļamo tahtu, otrā malā grāmatu plauktu, bet pie durvīm vēl atlika vieta radio galdiņam un koferiem. Samaksāju par vedumu un sāku iekārtoties. Kurtuves siena pietiekami mazo telpu apsildīja, bet, negribēdama gulēt pie netīrā cementa mūra, es tur piekāru tepiķi. Novietojusi radio un skaņotāju uz galdiņa, sāku meklēt savu magnetofonu, bet to nekur neatradu. Vai būtu atstāts kravas mašīnā? Tomēr nē, jo viņi mani paaicināja pārliecināties, ka mašīna tukša. Garāžā es pati pārbaudīju, vai kas nav palicis. Bet magnetofons pazudis. Vēlāk, atvērusi koferus, konstatēju, ka esmu apzagta, daudz, ļoti daudz kā trūka, vienīgi no drēbēm nekas netrūka.

Ņēmu papīru un zīmuli un sāku pierakstīt visu, kā trūkst. Nebija fotoaparāta, magnetofona lentes, porcelāna galda šķiltavas, brokāta rokassomiņas ar diviem zelta gredzeniem un zelta ķēdīti un sudraba papīrnaža ar ziloņkaula spalu. Trūka arī divi jauni kurpju pāri un sudraba trauki ar iegravētiem iniciāļiem un dienu, kurā mani kristīja. Jā, šo kristību dāvanu man visvairāk bija žēl. Visu citu var nopirkt, bet kristību sudrabu nekad. Aizskrēju atkal uz Vecrīgu, tur garāžā neviena vairs nebija.

Man bija līdzpaņemtā kabatas baterijas lampiņa. Pa spraugu paspīdināju un pierakstīju mašīnas numuru. Nākošajā dienā uzzināju, ka mašīna pieder 6. arodskolai. Sarakstu ar zudušām mantām aiznesu uz miliciju, tur visu izstāstīju. Pēc dažām dienām uzaicināja mani un šoferi milicijas kabinetā. Te es uzzināju to, ko vismazāk biju gaidījusi: proti, par palīdzību un pretimnākšanu, kādu man izrādījis šoferis, es viņu nekrietni apmelojot zagšanā. "Visu, ko viņa garāžā atstāja, viņa saņēma, man ir liecinieks, kurš redzēja: viņa pati pārliecinājās, ka garāžā uz grīdas nekas nepalika."

"Bet zelts un sudrabs nebija uz grīdas, tas bija iesaiņots un noglabāts koferos," es mēģināju protestēt, bet veltīgi, milicijas darbinieks bija šofera pusē un gudri pamācīja: "Ja tādas lietās jums vispār bija, tad nevajadzēja atstāt." Jā, tā bija taisnība, nevajadzēja atstāt...

Kambarī es jutos droši, jo dēļu sienas izskatījās stipras, un durvis varēja aizslēgt ar divām atslēgām. Iekšā bija gaisma. Varēju vakaros pēc darba lasīt. Tajā laikā es strādāju Rīgas maizes, rauga un makaronu fabrikā Ganību dambī. Biju pieņemta mākslinieciskās noformēšanas darbiem un pie viena pildīju bibliotekāres pienākumus. Ar darbu biju apmierināta, kaut arī sanāca mazliet par daudz nostrādāties. Bet tur bija arī savs labums. Kamēr vēl nebiju tikusi pie sava kambara patrepē, es sešos vakarā nodzēsu bibliotēkā gaismu, aizslēdzu durvis un, saklājusi uz galda vecus aizkarus, likos turpat

gulēt. Vispār sešos miegs vēl nenāca un bija stipri par agru gulēšanai, bet bija jārada iespaids, ka esmu no darba aizgājusi. Reiz es veselu mēnesi nebiju pa darbavietas vārtiem izgājusi, jo ēdienu iegādājos dienas laikā turpat bufetē. Bet, ja kādreiz izgāju, tad man bija iepriekš jāzina, pie kuras draudzenes naktī gulēšu.

Pie patrepes kambara bija nedaudz jāpierod, jo blakus atradās lifts, un vakaros, kamēr augšējo stāvu īrnieki ar liftu braukāja, troksnis traucēja. Bet cilvēks pie visa pierod. Un kur tā labā sajūta, ka pašai savs kaktiņš.

Četrus mēnešus jutos kā pilnvērtīgs cilvēks, tad atkal uzbruka nelaime. Vakarā, pārnākusi no darba, atslēdzu kambara durvis. Tajā brīdī kāds pajauns vīrietis kāpņu telpā mani cieši novēroja. iegājusi kambarī, steidzīgi aizbultēju durvis. Tad viņš klauvēja pie manām durvīm un krieviski teica, lai atverot. Tā tik vēl trūka, svešam garāmgājējam atvērt! Teicu, ka neatvēršu. Nākošajā vakarā savlaicīgi pamanīju, ka divi vīrieši stāv pie manām durvīm. Ātri apsviedos un izskrēju uz ielas. Atgriezos pēc dažām stundām un tikai tad, kad biju pārliecinājusies, ka neviena tuvumā nav, atvēru savas durvis. Visu nakti nevarēju gulēt, katrs troksnītis man lika satrūkties. Vēl pēc dienas atradu pie durvīm piespraustu zīmīti, ka man ir jāierodas 15. namu pārvaldē.

Namu pārvaldnieks, dusmīgs krievs, bez lieka ievada bruka man virsū: "Ar kādām tiesībām jūs dzīvojat kāpņu telpā?"

"Ar tādām, ka esmu daudzus gadus tajā mājā pierakstīta pie sava tēva, bet pašreiz pie viņa uzturas kāda sveša persona, un pa to laiku esmu spiesta dzīvot kāpņu telpas kambarī."

"Šodien pat es jums pavēlu kāpņu telpas noliktavu atbrīvot, jo tā ir domāta sētnieka darbarīkiem." "Domāju, ka tas nebūs iespējams ne šodien, ne tuvākajā laikā, jo man nav kur iet. Bez tam mans tēvs šajā namā dzīvo no 1924. gada, kad šo namu uzcēla. Un es šajā namā esmu uzaugusi," tā es cerēju namu pārvaldnieku mazdrusciņ piekāpīgāku padarīt, bet veltīgi. "Es jūs sūdzēšu tiesā." "Nu, ja tiesā, tad tiesā," es apgriezos un gāju prom.

1962. gada maija mēneša 16. dienā Rīgas Kirova rajona tautas tiesā man bija jāatbild uz veselu rindu jautājumu un jāpaskaidro kādēļ es dzīvojot kāpņu telpas pieliekamajā kambarī. Tiesā namu pārvaldnieks nelabi brēca un meloja, ka manam tēvam esot skaists dzīvoklis, kurā arī man esot vietas diezgan. Bet es esot spītīga un tādēļ dzīvojot zem kāpnēm. Es tiesnesei teicu, ka tā nav taisnība, jo manam tēvam ir tikai viena istaba un ka bez viņa tur vēl dzīvo sveša sieviete, kura man tēvu ir atņēmusi, un man nav kur iet, jo dzīvokļu pārvaldē mani rindā neņēma un tuvākajā laikā neņems tieši tādēļ, ka esmu pierakstīta pie tēva un platība 17 m ir paredzēta četrām personām.

Tiesnese man ticēja un atļāva vēl mēnesi dzīvot manā patrepē.

Bet apstākļi sagadījās tā, ka nepaguvu pilnu mēnesi savā telpiņā nodzīvot. 1962. g. 12. jūnijā plkst. 6 no rīta ieradās trīs kungi no VDK ar kratīšanas orderi, iesēdināja mani "Volgā" un aizveda vispirms uz darbavietu. Kratīšanu izdarīja sekojošas personas: izmeklēšanas daļas vecākais izmeklētājs vec. leitnants Krasnovs, tās pašas daļas izmeklētājs leitnants Trautmanis, VDK operatīvās daļas pilnvarotais majors Ziediņš ar pieaicinātiem: Novikovu L. P., Hristenko E. V. un Rīgas rauga un maizes kombināta galveno inženieri Kružkinu, kā arī tā paša kombināta bibliotekāri - mākslinieci Celmiņu Helēnu. Pēc pamatīgas bibliotēkas pārmeklēšanas kādai VDK izmeklēšanas daļas darbiniecei Kafanovai lika pārmeklēt manas kabatas. Viņa man atņēma Revlon firmas pusizlietotu lūpu krāsu, kā arī paciņu ar 4 Pall Mall cigaretēm, tad vēl vienu tādu pašu paciņu ar 5 cigaretēm. Neļāva man pašai savas cigaretes nopīpēt. Būtu zinājusi, ka atņems, būtu vismaz tās deviņas cigaretes salauzusi.

Pabeiguši kratīšanu darbavietā, to turpināt mani veda uz mājām. Tur piedalījās tie paši VDK vīri - Krasnovs, Trautmanis un Ziediņš, bet pieaicinātie bija sameklēti citi. Tie bija: Tuncova E. M., Budrimenko K. I. un, kur gadījies, kur ne, mūsu 15. namu pārvaldes tehniķis Timošenko I. M. Tas bija tas pats pajaunais vīrietis, kurš atklāja, kur es dzīvoju, un pār savu atklājumu paziņoja tālāk. Centīgs darbonis! Tagad stāvā sajūsmā noskatās, kā čekisti vanda manu mantību, bet teikt neko nedrīkstēju.

Kratīšanas sākumā man teica, lai es labprātīgi atdodu valūtu un pretpadomju literatūru. Atbildēju, ka man nav ne valūtas, ne pretpadomju literatūras. Tālāk kratīšanas protokolā ierakstīts: Celmiņa labprātīgi atdeva:

1. Ārzemēs ražotas skaņuplates -19 gab.
2. Magnetofona lente 190 metru (vācu ražojums).
3. Cigaretes (2 paciņas "Pall Mall").
4. Košļājamā gumija (10 gab. ar etiķeti P.K.").
5. Neilona zeķes, ārzemju celofāna iesaiņojumā. 3 pāri.
6. Pudelīte franču odekolona "Violette".
7. Spēļu kāršu komplekts, Zviedrijā ražots.
8. Lodīšu Pildspalva "Kuizer".

Tie ir salti meli, neko viņiem neatdevu. Viņi paši ņēma, pierakstīja un bāza maisā. Visā mūžā sakrātās fotogrāfijas un manas fotogrāfijas, sākot no 8 mēnešu vecuma. Es saprotu, ka var patikt Glena Millera mūzika un Elvisa Preslija dziesmas, bet kratīšanas pavēlē nebija paredzēta skaņuplašu, smaržu, zeķu atsavināšana. Franču odekolona bija tikai puspudelīte. Tā visa kratīšana pārvērtās par atklātu laupīšanu, pēc principa - ja nav pīles ko šaut, tad nošauj briežus, lai nebūtu tukšā jāpaliek.

Vecākajam leitnantam Krasnovam ļoti iepatikās balta atlasa

rokassomiņa, izšūta ar zelta puķēm, viņš to jau sagrāba, lai bāztu maisā, bet majors Ziediņš nobremzēja, teikdams: "To nē." Redzēdama, kā tieku aplaupīta, izjutu lielu apmierinājumu, ka viņi netiek klāt Policera kunga atsūtītajam kažokam, dažām labākām kleitām un nesen komisijas veikalā nopirktajam sarkanajam mētelim, jo tās drēbes glabājās māsīcas dzīvoklī, citādi viss būtu atņemts. Man jau bija uzkrājusies pieredze no iepriekšējām kratīšanām, ka, neatrodot meklēto, ņem un grābj, ko var. Epizodi ar šokolādi nemūžam neaizmirsīšu. Vandoties pa manām mantām, Ritas Platonovas dzīvoklī atrada divas tāfelītes veselas, vienu pusapēstu angļu šokolādi un bez kautrēšanās visu pievāca, pusēsto arī. Es iepīkstējos, ka šokolāde nav ne valūta, ne literatūra. Tad man VDK vīrs visā nopietnībā paskaidroja to, ko es vēl nekad nebiju dzirdējusi: 'Šo šokolādi angļi ir iesūtījuši ar nolūku, lai noindētu miermīlīgos padomju iedzīvotājus. Tā ir saindēta. Mēs viņu paņemam, lai speciālas komisijas klātbūtnē sastādītu aktu un šokolādi iznīcinātu."

"Vai jūs gadījumā neslimojat ar paranoju?" es pieklājīgi apvaicājos.

Atbildi nesaņēmu, bet pārliecinājos, ka VDK kantorī strādā daudz vājprātīgo ar nopietnām psihiskām novirzēm. Iespējams, ka tas panākts ar pārmērībām smadzeņu skalošanas procesā. Toreiz Platonovu dzīvoklī man atņēma arī pudeli viskija, kuru biju taupījusi vairāk nekā divus gadus kādam sevišķam gadījumam. Tā arī esot saindēta, to izliešot kanalizācijā...

To man bija atstājis Eriksons, kad brauca prom. Viņš gan smietos, ja uzzinātu, ka viskijs saindēts. Un es lai ticu, ka to lies kanalizācijā, kādēļ tad nelēja manā klātbūtnē?

Pabeiguši atklāto laupīšanu patrepes kambarī, čekisti paziņoja, ka tieku apcietināta. Lai paņemot visu, kas nepieciešams cietumā: "Ķemmi, zobu suku, veļu utt.

Uz tādām dzīves pārmaiņām nebiju sagatavojusies. Pie kratīšanām biju jau pieradusi. Tādā veidā viņi laikam domāja salauzt manu pretošanos un cerēja, ka es padošos vervēšanai. Ja nelīdzēja ar laipnību piedāvātā karjera strādāt ārzemēs (vai, cik vilinoši!), tad varbūt mani nervi uzdos.

Kad man parādīja apcietināšanas pavēli, sapratu, ka tā ir atriebība, un atcerējos, kā pavisam nesen Ziedoņdārzā man tika piedraudēts. Tas varēja būt maija pirmajā nedēļā. VDK darbinieks, vārdā Jurijs, man piezvanīja uz darbu un lika atnākt uz Ziedoņdārzu. Jautāju, kādā sakarībā, jo zināju, ka nekur iejaukta neesmu, vienīgi 3. maijā biju vēlreiz Rīgas dzimtsarakstu nodaļā, lai pieteiktu reģistrēt laulību ar Anglijas pilsoni Braienu Džnsonu, kuram bija uzturēšanās atļauja. Bet laulību nereģistrēja cita iemesla dēļ. Šoreiz pieprasīja, lai Džonsons atved no savas pilsētas mēra dokumentu, ka mēram nav

iebildumu, ka viņa pilsonis stājas laulībā ar pilsoni no Latvijas PSR. Šāds papīrs man būšot nepieciešams, ja es gribēšot iebraukt Anglijā. Teicu, ka tad man vīrs sūtīs izsaukumu un visu, ko vēl vajadzēs.

Muļķības! Nekur mēra atļauja, stājoties laulībā, netiek prasīta. Džonsons bija jauns cilvēks ar enerģisku raksturu un solīja, ka pēc mēneša būšot klāt ar visiem papīriem, un ne tikai no mēra, bet arī no premjera atvedīšot ar visiem zīmogiem un parakstiem. Ja nu viņš tagad patiešām ierodas ar visiem papīriem, tad var laulāties, ar ko grib, tikai ne ar mani, jo no čekas pagrabiem izlaulāt ārā viņš mani gan nevarētu.

Tātad gāju tikties ar Juriju. Jurijs pret sevi iedvesa manī šausmīgu nepatiku un antipātijas. Neliela auguma, drukns, nesimpātisku seju un atpakaļ atsukātiem blondiem matiem.

Ar viņu tiekoties, jutu tieši to pašu, ko jūt, mežā ieraugot šņācošu odzi. Par laimi, šī bija tikai otrā tikšanās reize. Jurijs ar mani pa telefonu nekādās sarunās neielaidās. Neiet arī nevarēju, jo zināju, ka visi viņi ir uz mani nikni. Nevarēdami mani piejaucēt, grib uzlikt iemauktus. Un galu galā neesmu nekāds robots, šad tad uznāk baiļu sajūta.

Bez gara ievada Jurijs man pateica to, ko es jau sen zināju: "viņi" neesot ar mani apmierināti. Es atbildēju, ka es to visu zinu, bet ka sevi pārveidot nevaru, kāda esmu, tādai man jā paliek. Man esot beidzot jāsaprot, bet es negribot un negribot saprast, ka viņi visu laiku esot nopūlējušies, lai man labu darītu, lai palīdzētu tikt dzīvē uz priekšu. Un nu esot pienākusi pēdējā reize - teikt jā vai nē. Lai es padomājot nopietni. Man visi grēki tikšot piedoti un aizmirsti, ja es aiziešot viņu uzdevumā pie kādiem latviešu cilvēkiem vai ģimenes...

Es tālāk neļāvu viņam runāt, sacīdama, ka grēkus var piedot tikai Dievs un lai viņš nekādus cilvēkus nepiemin, jo negribu pat dzirdēt. Izteicu apbrīnu par viņu neatlaidību, jo, pēc manām domām, viņiem jau sen tas bija jāsaprot, ka no manas puses sadarbība nekad nebūs.

"To jūs rūgti nožēlosiet" Jurijs pateica tādā tonī, lai es atcerētos. Jā, tie bija draudi: Ejot uz māju, man šie vārdi visu ceļu skanēja ausīs.

Vienu es tomēr izskaidrot nevarēju. Ja neko nepanāca ar glaimiem un laipnību, vai tad varēja cerēt uz panākumiem pēc brutālām kratīšanām un sariebšanas? Absurds.

Bet par draudiem es ātri aizmirsu, jo ļoti pārdzīvoju izlikšanu no patrepes.

Draudus atcerējos tikai tad, kad posos ceļam uz VDK izolatoru. Tā pati pelēkā Volga, ar kuru mani vadāja no rīta uz darbavietu un atpakaļ, tagad veda uz Stūra māju.

STŪRA MĀJĀ

Iepriekšējās izmeklēšanas izolatorā man atņēma pēdējo, kas vēl piederēja: pulksteni, gredzenus, auskarus, vienīgi zelta ķēdīti ar krustiņu nebija pamanījuši. Pirmo nakti vēl biju vecmāmiņas zelta krustiņa īpašniece, bet agri no rīta ieradās čekistene uniformā un, izčamdījusi mani no galvas līdz kājām, pavēlēja krustiņu noņemt un atdot viņai. Atteicos krustiņu noņemt, teicu, ka tas man no vecmāmiņas un nevienam nedošu. Ne vārda neteikdama, viņa mani izveda no kameras un aizveda uz dežūrtelpu. Tur man atkal lika krustiņu noņemt. Kad nepaklausīju, trīs vīri uniformās mani turēja, jo neganti spārdījos un locījos, pie tam vēl šausmīgi kliedzu, bet čekistene panāca savu, krustiņu man noņēma. Mani kliedzieni bija satracinājuši citus ieslodzītos, tie sita ar krūzītēm un kājām pa kameras durvīm. Ellišķīgs troksnis sacēlās, tādā veidā es pieteicu savu ierašanos.

Mani turēja ārkārtīgi šaurā vieninieka kamerā - kādu pusmetru garākā par guļamo lāvu. Tumši pelēkas, ar eļļas krāsu krāsotas sienas, melna asfalta grīda, mazs lodziņš pie pašiem griestiem. Tā mani noturēja divus mēnešus, lai labi varētu pārdomāt dzīvi, pat uz pratināšanām nesauca. Un tieši tādēļ, ka nesauca, iedomājos, ka varbūt nekad nesauks, varbūt mani ievietoja krātiņā ar nolūku salauzt manu pretestību, bet varbūt vēl kādi citi nolūki, piemēram, grib mani izolēt, lai es nevarētu satikties ar kādiem ārzemniekiem, kuri vasarā uzturas Rīgā. Pēdīgi sāku apšaubīt visas varbūtības, kādas pati biju safantazējusi, un sāku pārcilāt atmiņas. Bija jāgatavojas visļaunākajam. Atcerējos dažādas epizodes un pie sevis kalkulēju, ko čeka zina, ko nezina, visu arī viņi nevar zināt. Par vēstulēm, kuras nav sūtītas pa pastu, viņi zināja tikai Ventspils gadījumu, pretējā gadījumā būtu ko teikuši. Kopumā uz dažādām pasaules malām biju nogādājusi ap simts vēstuļu, un tikai puse no tām bija manas.

Par angļu diplomātiem nezina, jo ar tiem tikos Maskavā. Par Amerikas diplomātu arī nezina. Nu, par tiem amerikāņu studentiem, kuri intensīvi vāca materiālus par ekonomisko un politisko dzīves līmeni tepat Rīgā, diezin vai čekisti nojauš, ka es ar tiem arī biju tikusies. Es zināju, ka viņi katru vakaru pieraksta "dienas grāmatā" visu dienā dzirdēto un redzēto, es viņu vecākajam- Eduardam piekodināju nekādā gadījumā piezīmes neatstāt viesnīcā. Un, ja arī čekisti zinātu, ka man studenti pazīstami, kas tur liels, puiši ar ģitārām gāja parkos, smuki dziedāja, kad salasījās ziņkārīgi klausītāji, puiši pajautāja, kurš no klātesošiem runā angliski, tad parunāja, šo to pajautāja. Maz bija tādu, kas zināja angļu valodu tādā līmenī, lai visu saprastu, ko amerikāņu studenti jautā. Tādēļ, satikuši mani, viņi

vēlējās vēlreiz tikties, lai varētu nopietnāk parunāt. Bet par somu žurnālistu Larsu Lindholmu noteikti zināja.

Lindholms pārstāvēja Helsinku laikrakstu Sanomat Pōivōn un man katru trešdienas vakaru ap septiņiem zvanīja no Helsinkiem uz Platonovu dzīvokli - toreiz, kad es tur dzīvoju. Bet tur nebija, nekā tāda, kas čeku būtu varējis interesēt. Lai arī sarunas ieilga no pusstundas līdz pat stundai, izņemot kvēlus mīlestības aplecinājumus no soma puses, tur nekā interesanta nebija. Traks soms, bet bagāts jau var darīt, kā grib, tikai žēl, ka viņš nepavisam nebija manā gaumē. Ja es būtu izrādījusi mazāko iniciatīvu, tas gan būtu pārvarējis neskaitāmos šķēršļus, lai beigu beigās salaulātos un dabūtu mani uz Somiju. Katru trešdienu viņš man jautāja, kad es došu jā vārdu un tad viņš tūliņ ieradīsies. Sēžot vieninieka kamerā un visu to atmiņā pārcilājot, bija pat jāsmaida. Bet tas, kurš mani visu laiku pa actiņu novēroja, laikam nodomāja, ka esmu no vientulības jau mazliet no prāta nojūgusies. Vienreiz tīšām sāku skaļi smieties, jo biju ziņkārīga, kas notiks. Pavēris barošanas durtiņas, viņš bargi mani norāja un piedraudēja ar karceri.

"Bet vai tad šis nav karceris?" noprasīju. Atbilde izpalika.

Laikam Somijā neviena negribēja ar Lindholmu precēties, tādēļ viņš tik izmisīgi pūlējās mani pierunāt. Stāstīja par savu bagātību, par sešstāvu namu Helsinkos, bet veltīgi. Viņam bija tikai divdesmit deviņi gadi. Kādreiz bijis Somijas hokeja zvaigzne, bet tad pārtraucis, sācis negausīgi dzert un šausmīgi aptaukojies. Nu kurai tāds var patikt! Žēl. Labs, sirsnīgs puisis bija. Negribēju būt tik negodīga, lai, izmantojot otra cilvēka jūtas savās interesēs, ar viņu apprecētos un pēc tam pamestu. No morālā viedokļa biju rīkojusies pareizi un, pat sēdēdama mūra krātiņā, neko nenožēloju. No visas sirds nožēloju gan to muļķību, ka 1944. gada rudenī neaizbraucu kopā ar Sudmaļu ģimeni, kad viņi man tādu vienreizēju izdevību piedāvāja. Kā izrādījās, piecpadsmit gadu vecumā man vēl nebija pietiekami daudz prāta un uzņēmības. Es taču labi zināju, ka nevienam nebiju īsti vajadzīga un ka neviens pēc manis neraudās. Bet tas bija tik sen, un par to vairs nav jādomā. Jāsāk atkal pārcilāt nesenos notikumus, visos sīkumos analizējot, kur pieļauta kāda kļūda. Bet ej nu sazini, viņiem tā domāšana tāda abstrakta, kas manā izpratnē liekas pareizi, tas viņiem nepareizi un otrādi.

Visgrūtākais tomēr ir neziņa. Tieši tādēļ mani tik ilgt turēja neziņā. Nekur citur pasaulē tā nedara, tūliņ pie apcietināšanas paskaidro, par kādām aizdomām vai noziegumiem persona tiek apcietināta. Pēdīgi mani sāka vadāt augšā lejā. Biju nodota izmeklētāja Trautmaņa rīcībā, un tad sākās... Daži jautājumi bija sastādīti gudri un rafinēti, turpretī citi pilnīgi idiotiski. Kādēļ tādas galējības? Varbūt tā vajag, lai pratināmo apmulsinātu, iet varbūt, lai

nokaitinātu, jo dažs dusmās var pateikt to, ko nedomā.

Vismaz pamazām man kļuva skaidrs, ko viņi zina un ko nezina. Izmeklētāja uzdevums pataisīt mani par visbriesmīgāko noziedznieci. Man savukārt jāpūlas sevi aizstāvēt un apdomīgi jāatbild uz āķīgiem jautājumiem. Katrs neapdomīgi izteikts vārds var maksāt gadus. Kā plika pa nātrēm biju pēdējos gados kūlusies. Negribēju iet čekas rozēm kaisīto ceļu, izvēlējos savu - šķembām kaisīto. Un pat apcietinājumā salīdzinājumā ar saviem bēdubrāļiem, es izņēmuma kārtā biju izpelnījusies cietsirdīgāku apiešanos. Pēc to laiku noteikumiem katram ieslodzītajam bija tiesības ar izmeklētāja piekrišanu saņemt vienu pārtikas pienesumu mēnesi. Man neļāva saņemt nevienu pienesumu. Mana māte bija izstaigājusi visu Rīgu, sākot ar VDK kantori un Iekšlietu ministriju, beidzot ar Augstāko padomi, lai dabūtu atļauju man nodot dažus citronus un kukulīti baltmaizes. Visur bijusi tikai viena atbilde - lai griežas pie izmeklētāja, bet izmeklētājs Trautmanis atteicās dot atļauju pienesumam. Biju kritusi galējā nežēlastībā, turpretī dažiem tika veltīta īpaša laipnība un, pretēji rakstītiem noteikumiem, atļāva pienesumus katru nedēļu. Te nu vienlīdzības sludinātāji pamatīgi sevi sakompromitēja, rīkodamies pretēji partijas ideoloģijai. Dažām apcietinātajām izmeklētāja kabinetā atļāva pat satikties ar ģimenes locekļiem un ar viņiem izdzert vīna pudeli. Tādus priekus varēja baudīt tie, kuri liecināja ko vairāk par citiem, arī par draugiem, paziņām, kuri vēl uz brīvām kājām vai atradās kādā blakus kamerā un nevēlējās ar izmeklētājiem runāt tik atklāti, kā viņi gribēja.

Kāda vispār var būt atklāta saruna ar čekistu - tautas bīstamāko naidnieku? Un kā var uzķerties uz čekista izmesto makšķeri, kad viņš mēģināja man iestāstīt: "Jūsu paziņas gan visu par jums stāsta, kādēļ jūs viņus tā saudzējat?" "Neko nestāsta. Pārāk novecojis un primitīvs paņēmiens"

Nesaņēmis nekādu informāciju par maniem draugiem un pazīstamiem, Trautmanis pārgāja uzbrukumā. Vispirms par vēstuļu sūtīšanu. Kādēļ es neesot sūtījusi vēstules pa pastu?

"Tādēļ, kā tad tās pie adresāta reti kad nonāk."

"Kam jūs esat sūtījusi vēstules?"

"Tiem, kuri tās vēlējās saņemt."

"Par ko jūs vēstulēs rakstījāt?"

"Par mīlestību."

"Vai visiem rakstījāt par mīlestību?"

"Jā, visiem, man ir plaša sirds."

"Vai arī Francijas prezidentam de Gollam rakstījāt par mīlestību?" "Es Francijas prezidentam nekad neesmu rakstījusi."

Par šo jautājumu jutos nepatīkami pārsteigta un nevārēju vien nobrīnīties, kā čeka par šo vēstuli zināja. Šo vēstuli rakstīja Francijā dzimušie armēņi: Apetjans, viņa māsa ar vīru, vecāki. Vesela ģimene,

kura vēlējās izceļot uz dzimto zemi. Kādēļ nepalīdzēt armēņiem, kuri grib atstāt skaistu dzīvokli Rīgā, Elizabetes ielā, blakus kino Rīga un braukt uz Franciju? Es viņiem palīdzēju, viņu vēstuli iedevu Kurtam Policeram, un ļoti drīz no Francijas pienāca vēlamie dokumenti, pret kuriem padomju vara neko nevarēja iebilst, un Apetjans ar visiem radiem un radu bērniem izceļoja. Un man par to bija prieks.

"Vai jūs zināt, ka, iejaukdamās Francijas un Padomju Savienības politiskajās attiecībās, jūs varējāt tās sabojāt?" Uz tik stulbu jautājumu man nebija nekā ko atbildēt, tādēļ tikai paskaidroju, ka, pēc manām domām, cilvēkiem ir tiesības atgriezties zemē, kur viņi dzimuši un kuras pavalstnieki bijuši, un ka tāpat domājis Francijas prezidents, ja tik ātri devis viņiem iespēju atgriezties. Un vai padomju valdība domāja citādi? Atļauju izceļošanai visiem iedeva bez ierunas. Man parādīja vēl kādu vēstuli, kuru biju sūtījusi "caur laipnu roku", bet no šīs rokas tā bija nonākusi taisnā ceļā čekā. Kā tas bija noticis, man neviens nepaskaidroja. Vienīgais apmierinājums, ka vēstules rakstītāja biju pati un saturs visai nenozīmīgs.

Kādas četras vai piecas reizes ar nelieliem starplaikiem mani pratināja par Amerikas Savienoto Valstu militārā atašeja asistentu Deividu Lengdonu. Kad man par viņu jautāja pirmajā reizē, aiz pārsteiguma strauji palecos, jo biju svētā pārliecībā, ka tas ir mans lielais noslēpums par kuru neviens nezina. Gribēju visu noliegt, bet tad atcerējos, ka biju no Lengdona saņēmusi divas vēstules, vienu no Tbilisi, otru no Maskavas, kurā viņš paziņoja, ka pēc stundas izlidos uz ASV. Jā, tā bija neapdomīga rīcība no Deivida puses. Nu ko, ja jau zina, nav ko klusēt, mīlestība šķēršļus nepazīst.

Tā arī pateicu. Trautmanis mani centās pārliecināt, ka Deivids esot bijis bīstams spiegs. "Ja jau tik bīstams būtu bijis, tad sen būtu apcietināts. Padomju savienība nav tā zeme, kur spiegiem ļauj brīvi pārvietoties un vēl bez "astēm", par ko man bija izdevība pārliecināties," es ar pārākuma apziņu atcirtu.

Viņš palika pie sava - spiegs gan. Es strīdējos pretī: ja bijis spiegs, tad būtu centies uzzināt no manis kaut ko vairāk, kas spiegu varētu interesēt.

Trautmanis gribēja izdibināt, par ko mēs esot runājuši tik daudz stundas. Teicu, ka nebija laika daudz runāt, jo bija jābučojas. Redzēju, ka mana atbilde Trautmani nedaudz samulsināja, jo kaut ko tādu viņš noteikti negaidīja. Un tādā pašā garā norisinājās visas atkārtotās pratināšanas par Deividu Lengdonu. Vienā tādā reizē es ņēmos tīšuprāt jūsmot, cik skaists vīrietis viņš bija un kādas skaistuma pazīmes es ievēroju, kamēr sauļojāmies jūrmalā. Ar to tad arī bija pielikts punkts. Vairāk man par Lengdonu neko nejautāja.

Citā pratināšanas reizē jautājums bija šāds: kādas ziņas es esot sniegusi Kurtam Policeram, ja viņš man sūtījis tik dārgu samaksu -

kažoku. Sacīju, ka kažoks nemaz nav tik dārgs. Vai es zinot, kāda ir Francijas strādnieka vidējā mēneša alga? Jā, to es zināju. Tad lai salīdzinot kažoka cenu ar mēne?a algu. Man ne prātā nenāca stāstīt, ka iedevu Policeram naudu kažokam, tas varēja man stipri kaitēt, tādēļ uz ātru roku sadomāju atbildi: "Es esmu sieviete labākajos gados, viņš ir vīrietis, kāds tur brīnums, ja vīrietis sievietei dāvina kažoku. Normāla parādība," "Bet Kurts Policers ir impotents!" pašapmierināti pasmaidīja Trautmanis.

"Varbūt viņš to saka citām, es to neesmu konstatējusi," es tīri lepni paziņoju.

Tomēr čeka zina pārāk daudz par ārzemnieku privāto dzīvi. Šajā gadījumā par Kurtu Policeru izmeklētājam bija taisnība, bet kas man par daļu, es no sava teiktā neatkāpos ne par matu, lai viņš pierāda, ja var!

Pratināšanas gaitā bija jākonstatē nepatīkams fakts: mans jaunības draugs Džons Vesmanis nebija uzvedies kā džentlmenis, bet pļāpājis kā veca sieva. Lai arī viņa dēļ man gadi klāt nenāca, tomēr par viņu biju labākās domās. Kā tā var - nodot draudzeni. Domāju, ka pats viņš neskrēja speciāli mani nodot, bet kaut kādā draudzīgā sarunā ar "kolēģiem" bija par daudz lieka pļāpājis, varbūt dzērumā. Gadās arī tā. Ja neko neziņotu, nevarētu strādāt Inturistā. Kurš to nezina? Tagad nedaudz par pašu pratināšanas gaitu. Sākumā bija tā: izmeklētājs jautā, es kaut ko atbildu, viņš raksta protokolā jautājumu, un atbildes. Kādas astoņas vai visas desmit lapas pierakstījis, nes man izlasīšanai un parakstīšanai. Pašā pirmajā dienā, kad rakstīja galvenokārt biogrāfiskos datus, es izlasīju un protokolu parakstīju. Bet tik gludi vairs negāja nākamajās reizēs. Jau lasot atklāju nejēdzības, konstatēju, ka manas atbildes pierakstītas galīgi sagrozītā veidā, ne tā, kā es teicu, bet tā, kā izmeklētājam vajag. Kad man lika parakstīt, es sagrābu visas lapas un vienā acumirklī saplēsu. Var iedomāties, kā tāds izmeklētājs pēc padarītā dienas darba jūtas! Es zināju, ka ar savu rīcību nokaitināju Trautmani līdz baltkvēlei, bet ko man citu bija darīt! Vienkārši neparakstīt nevarēju, piezīmēs, ka atteicos parakstīt, bet protokols tikpat būs tiesā uz galda, bet to es pieļaut nedrīkstēju. Nākamajā pratināšanas reizē es izrīkojos tāpat.

Redzēju, ka Trautmanis ir sašutis, viss viņa darbs vējā. Beidzot vienojāmies, ka es pati ar savu roku rakstīšu kā jautājumus, tā atbildes. Un tā arī notika, visa mana apsūdzība ir pierakstīta ar maniem vārdiem, ar manu roku. Vispār būtu godīgi, ja Trautmanis man būtu par tik lielu darbu pusi no savas algas samaksājis, jo lielāko darbu darīju es, viņš tikai sēdēja un sagudroja pretīgus jautājumus. Un tā vairākus mēnešus no vietas, pie tam mani neatlaidīgi nomāca neziņa, ko čeka zina, ko nezina.

Kā pērkona spēriens mani satrieca jautājumi par Pjēru un Martu

Landeriem, franču kompartijas biedriem. "Šitie cūkas," nodomāju, "atbrauc uz svešu zemi pavadīt par pusvelti atvaļinājumu Bulduru atpūtas mājā, satiek mani, piedāvā draudzēties, jo viņiem laikam garlaicīgi atpūtas mājā, noklausās manus bēdu stāstus un cik man grūti iet, ka nav kur dzīvot, un tad ņem un mani nodod."

Noklausījusies viņu liecību, pārtulkotu krievu valodā, sapratu, ka te būs grūti izgrozīties, bet mēģināts nav zaudēts. Pirmkārt pastāvēju uz to, ka tulkojot krievu valodā teksts ir stipri sagrozīts un pierakstīts tendenciozi. Tā arī patiesībā bija. Visu laiku uzsvērts, cik sašutuši viņi bijuši, ka tāda persona kā es dzīvo nesodīta. Toreiz runājot ar precēto pāri, nekādas sašutuma pazīmes nemanīju. Visu pārdomājot, nācu pie slēdziena, ka man nāktu tikai par labu, ja franči atbrauktu uz konfrontāciju, lai redz, kur viņi mani noveduši, tādēļ pieprasīju, lai izsauc abus no Francijas. Nē, viņus nesaukšot, bet lieciniece būšot. Teicu, ka trešās personas liecība nekad nebūs pareiza un objektīva. Bez tam centos izmeklētājam ieskaidrot, ka stāstus par manām personīgām neveiksmēm nevar kvalificēt kā "pretpadomju aģitāciju un propagandu", cita lieta, ja es runātu daudzskaitlī, visas tautas vārdā un lielai auditorijai (par ko es klusībā sapņoju).

Dabiski, ka es tur varēju izstiepties un sarauties, mēģinādama pierādīt savu viedokli, viss izrādījās veltīgi. Pjēra un Martas liecības čekai patrāpījās īstā laikā, lai mani varētu nodot tiesai, citādi trūka materiālu. Un viņi to mantoja, jo nevarēja jau mani nodot tiesai par to vien, ka nevēlējos sadarboties ar čeku. Kriminālajā kodeksā nemaz nav tāda panta "Par atteikšanos sadarboties". Tas nu par to, ko čeka zināja, bet bija arī lietas, ko čeka nezināja, bet par kurām man, vieniniekā sēžot, bija daudz jādomā un jāizfantazē, ko un kā atbildēt, ja prasīs paskaidrojumus. Veltīgi izrādījās mani pūliņi, par somu karakuģi neko nejautāja, tātad nezināja.1961. gada vasarā, braucot Jūrmalas vilcienā, noklausījos sarunu, kā viens jauns cilvēks stāstīja otram, ka Rīgā draudzības vizītē ieradies somu karakuģis. Noenkurojies Daugavā pie pils.

Domāju, laika man diezgan, jāiet paskaties. Nolēmu kuģim netuvoties, bet tāpat apstāties pa gabalu, jo biju pārliecināta, ka čekas modrā acs šādu kuģi novēro no visām pusēm. Viss iznāca citādi. Nonākusi krastmalā, redzu: stāv kuģis, pietauvojies pie paša krasta ar trapu, tā ka pa to var iet un nākt. Pie trapa katrā pusē pa somu matrozim, laikam sargi. Tieši pretī kuģim apstājies autobuss, no kura izkāpa vīrieši un sievietes. Es turpināju savu ceļu, lai paietu kuģim garām. Viss bars no autobusa devās, krieviski sarunādamies, taisna ceļā uz kuģa trapu, sargiem visi parādīja kaut kādu dokumentu un nozuda kuģī. Kad es atrados vistuvāk trapam, konstatēju, ka esmu vairāku sieviešu vidū (jādomā, kompartijas delegātes). Nu, domāju, kādēļ es arī nevarētu kļūt par tādu pašu delegāti? Iestājos rindā.

Pienākot pie trapa, attaisīju rokassomiņu, izņēmu savu darba apliecību tumši sarkanos vāciņos, nožvidzināju somu sargam gar acīm un biju uz kuģa. Bet tad apjuku, jo nezināju, ko tālāk darīt, jo iespējams, ka delegāti cits citu pazina, un kāds varētu man uzprasīt, kas es esmu. Viņi visi zosu rindā virzījās pa labi, es pa kreisi. Situācija, maigi izsakoties, riebīga, jo atpakaļ skriet arī nebūtu visai prātīgi: tad mani noteikti redzētu kuģa novērotāji. Lēnām, uzmanīgi ieklausīdamās, vai nedzirdēšu krievu valodu, virzījos uz priekšu. Nekur neviena dzīva cilvēka nemanīju, visi acīmredzot piedalījās viesu uzņemšanā. Sapratu, ka jāslēpjas, bet kuģītis mazs. Nokāpu pa tādām šaurām trepītēm lejā, tur pavisam šaurs gaitenītis ar vairākām mazām durtiņām abās pusēs. Pie vienām pieklauvēju, nekādas atbildes. Pagriezu rokturi, durvis atvērās, iekšā neviena nebija.

Iešmaucu mazītiņā kajītē. Tur nu es stāvēju un brīnījos, cik praktiski tādā mazā telpiņā viss iekārtots divām personām, jo vienā pusē divstāvīga lāviņa, vidū mazs galdiņš, otrā pusē skapis un plaukti, viss no pelēka metāla. Kārtība ideāla, nekur nekas nemētājās, visi kakti tīri.

Nu ir īstā reize, nodomāju, kaut nu varētu kur paslēpties! Vispirms iedomājos par skapi, bet cik ilgi tādā šaurā dzelzs skapī cilvēks var izturēt, varbūt dažas stundas, un tad? Būtu vismaz kārtīga pagulte bijusi, nē, tādas tur vispār nebija.

Zem apakšējās lāviņas iebūvētas atvilktnes, tur var tikai kaķi paslēpt, ne mani. Aiz lielām bēdām par to, ka neredzēju nevienu piemērotu slēptuvi, apsēdos, lai prātīgi apsvērtu rīcības plānu. Te pēkšņi pavērās durvis un, spriežot pēc zelta uzšuvēm, kāds virsnieks, pārsteigts ar mani sasveicinājās un tūliņ aizgāja. Nesapratu viņa rīcību. Kādēļ viņš nepainteresējās, ko es kajītē meklēju? Labi vismaz, ka sēdēju mierīgi pie galda, it kā gaidītu kādu. Un nebija ilgi jāgaida. Pēc kādas minūtes vai divām tas pats virsnieks atgriezās kopā ar otru, kurš bija šīs kajītes saimnieks. Viņš stādījās priekšā. Es no uztraukuma viņa vārdu pat nesadzirdēju, tikai ievēroju, ka manā priekšā stāv gara auguma slaids vīrietis, linubaltiem matiem, tādām pašām uzacīm un skropstām. Gadu viņam varēja būt ap trīsdesmit pieci, ne vairāk.

Pēc vairākkārtīgas atvainošanās es viņam pastāstīju, kādā veidā nokļuvu uz kuģa. Ka neesmu ieradusies kopā ar krievu delegāciju, bet pati par sevi, izmantojot gadījumu. Parādīju savu darba apliecību, kura krāsas ziņā daudz tumšāka par tiem sarkanajiem vākiem, kādos bija delegātu dokumenti. Redzēdama, ka somu virsnieki nedusmojas, bet ar lielu ziņkāri manī klausās, kļuvu ar katru minūti drošāka. Man pat piedāvāja visdažādākos stipros dzērienus, no kuriem man toreiz vēl nebija nekāda saprašana, tādēļ laipni atļāvu sevi uzcienāt ar franču konjaku. Atkal, kā parasti, izstāstīju visu par krievu okupantu šausmu darbiem un pašās beigās pajautāju, vai uz kuģa būtu kāds, ar kuru es

varētu parunāt par bēgšanas iespējām un ka es vislabprātāk bēgtu ar šo pašu kuģi, ja mani tajā varētu noslēpt. Tas ar linubaltajiem matiem pateica, ka tieši viņš par šiem jautājumiem atbildot, jo esot politiskais instruktors jeb, kā krievi sakot, "poļitruk".

Šo vārdu viņš zināja krieviski. Ar blondo es sarunājos zviedriski, bet ar otru - vāciski. Tad somu "poļitruks" man pacietīgi izskaidroja, ka likumi neatļauj uz kara kuģiem bēgļus slēpt, jo par to viņu var tiesāt. Otrkārt, pirms iziešanas jūrā krievi kuģi pamatīgi pārmeklēšot, un tad mani vēl bargāk tiesātu. Pašai negribot, uzzinājusi visu par likumiem, sāku raudāt. Centos saturēties, bet asaras plūda pa vaigiem straumītēm. Ak, kāds kauns! Virsnieki, gribēdami mani iepriecināt pēc sava prāta un saprašanas, nolika man priekšā divas viskija pudeles un cigaretes, lai es to visu ņemot līdzi uz mājām. Sapratu, ka viņi vēlas ātrāk mani dabūt prom, tādēļ grib uzpirkt ar viskiju, kas pašiem ļoti garšo.

Par piedāvāto viskiju apvainojos līdz sirds dziļumiem un raudas uzreiz pārgāja. Teicu, ka esmu pateicīga par man veltīto laiku un uzmanību, bet viskiju lai izdzer paši uz manu veselību, jo neesmu nākusi pēc dāvanām. Es tikai gribēju no viņu mutes uzzināt par bēgšanas iespējām.

Vēl palūdzu, lai atļauj man atstāt kuģi, kad satumsīs, jo gaismā man ir bailes no vietējiem varas pārstāvjiem, kuri var mani nofotografēt vai pat apcietināt. To man atļāva un tūliņ lika pavāram sagatavot vakariņas. Laiku pa laikam ienāca vēl kāds virsnieks, kurš ziņoja, kā izskatās krastā. Krievu viesi sen jau bija aizbraukuši, bet pa krastmalu staigājot vairāki vīrieši. Es pati sāku nervozēt, pirmkārt, negribēju ilgāk apgrūtināt laipnos somus, otrkārt, pašai arī jātiek laicīgi mājās. Man radās "fiksa" ideja. Pajautāju, vai viņi nevarētu man aizdot uz piecām minūtēm vienu jūrnieka mēteli un cepuri, un lai kāds matrozis man atnāk līdzi, aiz pirmā stūra es viņam visu atdotu.

Šie ļoti nopriecājās par manu ideju, izņēma no skapja virsnieka mēteli ar visām uzšuvēm, iedeva skaistu formas cepuri un abi pirmējie virsnieki paši nāca mani pavadīt.

Līdz Doma laukumam gāju viņiem abiem pa vidu, mētelis man sniedzās līdz pašām potītēm, cepuri biju uzmaukusi dziļi uz acīm. Gribēju turpat atvadīties. Nē, viņiem griboties pastaigāties pa sauszemi. Ar lielāko prieku viņi pavadīšot mani līdz stacijai, ja tā nav pārāk tālu. Mēteli noģērbu vēl Vecrīgā, tāpat atdevu cepuri.

Atvadotes pie stacijas, tas, kurš bija "poļitruks" man pateica šādus dīvainus vārdus: "Ja tu esi nākusi pie mums kā draugs, tad mēs tev sakām paldies par apciemojumu, bet, ja tu esi iesūtīta pie mums ar uzdevumu, tad ne." Kā jūs varat iedomāties, ka es gribētu jums kaitēt?" "Tādēļ, ka tu pārvaldi valodas pārāk profesionāli," viņš atbildēja. "Lūdzu, ticiet, es nācu kā draugs," pateicu, un mēs šķīrāmies

kā draugi. Un neviens putniņš pakaļ nenodziedāja.

Tajā vasarā nenodziedāja, un es priecājos, ka neviens nezina neko. Viss kļuva citādi, kad izmeklēšanas laikā epizodes, uzpeldēja cita pēc citas. Par Pjēru un Martu Landeriem arī neviens man neko nejautāja turpat veselu gadu, sak, lai sakrājas materiāls. Kad pienāks laiks, izmantos.

Kādu laiciņu mani uz pratināšanām nesauca. Man pašai lika ar mantām pārvākties uz citu kameru, kur jau bija priekšā kāda cita ieslodzītā - Aina Z. Es šo pārmaiņu iztulkoju pēc sava prāta. Domāju, ka viss, ko viņi zināja, nu ir apspriests, izsmelts un ieprotokolēts. Tagad mani saliek kopā ar kādu, ar ko parunāties, jo aiz gara laika tak var aizpļāpāties un aizmirsties un kaut ko neviļus izlaist no slēptajiem apcirkņiem. Lai man neviens nemēģina iestāstīt, ka izmeklēšanas izolatoru sienām nav ausu. Pļāpāju visādus niekus, apdomājot katru. teikumu. Aina Z. man pastāstīja nedaudz par sevi, par apstākļiem, kādos viņu apcietināja, kā arī nosauca visu puišu vārdus, ar kuriem kopā viņu apsūdzēja un kuri smaka turpat blakus kamerās. Man visi nosauktie vārdi bija sveši, izņemot Knutu Skujenieku, kuru toreiz vēl personīgi nepazinu.

Pa to laiku augšā kabinetos tika safabricēta pret mani visai smaga apsūdzība.

Tak jau kāda neredzama roka visu diriģēja un kāds konsīlijs sanāca kopā, lai novērtētu izmeklētāja paveikto, bet, liekot uz justīcijas svariem, izskatījos nepietiekami smaga.

Lai mani padarītu smagāku, nākošajā pratināšanā man jautāja: "Un ko jūs darījāt Baltijas jūrā?" " Kā to saprast?" es apmulsusi iesaucos. "Nu tā - kam un par kādiem slepeniem objektiem jūs devāt ziņas uz ārzemēm?"

Man bija uz mēles jautājums: "Vai jūs esat prātā jucis?" Tomēr savaldījos un atbildēju, ka vienīgo reizi esmu jūrā bijusi tad, kad darba vietā tika piedāvātas biļetes par divdesmit pieciem rubļiem, lai ar pasažieru kuģi "Gruzija" mazliet pavizinātos, apmetot nelielu likumu tepat Latvijas ūdeņos.

"Un citas reizes, vai par tām jūs esat aizmirsusi?" "Jūs laikam domājat to Bolderājas jahtu, ar kuru reiz vizinājos pa Daugavu. Tā tika līdz Buļļiem un tūliņ vētras dēļ atgriezās, jo jūrā iet bija pārāk bīstami. Aizbrauciet uz Bolderāju un pajautājiet, tur jums visu, kas jūs interesē, pastāstīs." vēl liku, lai pieraksta jahtas nosaukumu. Jautājums izsmelts. Tā vismaz es domāju. Nākošajā dienā mani sauca atkal. Tad mani ņēma priekšā "krustugunīs". Pratināšanā piedalījās Trautmanis, vēl viens izmeklētājs un pats izmeklēšanas daļas priekšnieks Vītols, kurš bija uzņēmies pratināšanas vadību. Nezinu tikai, kādā sakarībā man tik liels gods tika parādīts.

Vītols sēdēja uz krēsla pa amerikāņu modei, vienu kāju pārlicis

otras celim, lai visi redz, kādas smukas ārzemju zeķes šim kājās. Visu laiku, reizēm kāju pakustinādams, viņš mani pa to Baltijas jūru vien gremdināja, bet nogremdēt neizdevās. Tad viņš saskaitās un ar lielu uzsvaru paziņoja: "Jūs varat atzīties vai neatzīties, mums tas vienalga, jo jums tik un tā desmit gadi garantēti."

"Ā, nu ja tā, tad kādēļ jūs man absurdus jautājumus uzdodat?" Lai nu kā, bet šāds kategorisks paziņojums kolosāli sabojā garastāvokli uz vairākām dienām, nedēļām, mēnešiem.

Pēdīgi pienāca diena, kad sauca augšā visu pierakstīto izlasīt. Lieta skaitījās pabeigta. Kas tik tur viss nebija! Tak jau Trautmanis lielu centību bija parādījis, lai izpatiktu priekšniecībai. Visādi panti parādījās uz lietas vāka. Tajās dienās uzzināju, ko vēl neviens nezināja: pasaulslavenā mākslinieka - grafiķa Sigismunda Vidberga "Erotika" esot pornogrāfija. Reiz kratīšanā pie manis bija atrasti trīs Vidberga zīmējumi un vēl viens, kuru manas draudzenes vīrs lūdza palielināt. Tā par "pornogrāfijas glabāšanu izplatīšanas nolūkā" pants klāt. Rita Platonova, kad vēl pie viņas dzīvoju, ilgāku laiku nelika mani mierā, lai es viņai pārdodot melnbalto, strīpaino jaku, kuru biju jau gadu valkājusi. Uz Platonovas un citu liecību pamata man pants par spekulāciju klāt. Ar sirdi un dvēseli to ļoti smagi pārdzīvoju, jo spekulantus es organiski ciest nevarēju.

Arī "draudzene" Eleonora pret mani bija safantazējusi pamatīgu apsūdzības liecību. Kopā ar savu draugu viņi bija reiz bija atskrējuši: draugam esot ļoti vajadzīgi dolāri, lai tak es izpalīdzot. Man nekādu dolāru nebija, bet atcerējos par divām angļu mārciņām. Padomāju, lai ņem, mājā tik un tā bīstami turēt, labāk, ka tāda manta prom.

Kā varēju noprast, tad izmeklētājam tās pāris mārciņas izskatījās par maz, un viņš acīmredzot iespaidoja Eleonoru, lai viņa liecina dūšīgāk. Vienīgā laime, ka Eleonora savā liecībā bija norādījusi konkrētu personu - Baltic Merchant kuģa kapteini Džordžu Noksu (George Knoks), ar kuru man esot gadiem ilgas bijušas valūtas operācijas par pasakaināms summām.

Trautmanis bija braucis uz Ļeņingradu, lai tur pa aplinkus ceļiem izvlinātu no Noksa kunga vai nu valūtu, vai kādas ziņas par maniem darījumiem, bet atgriezās bez pozitīviem rezultātiem un konstatatēja, ka Eleonora briesmīgi melojusi. Tad man šo epizodi izsvītroja. Taču valūtas daudzums nebija no svara, pantu tik un tā piekabināja.

Efekta dēļ arī spiegošanas pantu pielika. Tomēr vissmagākais no visiem izrādījās pants "par pretpadomju aģitāciju un propagandu". Šī panta centrā - Pjēra un Martas Landeru ziņojums, kuru apliecināja Intūrista gide Goldberga vai Goldmane. Vēl nāca klāt lietiskie pierādījumi -16 žurnāli Reader's Digest. Interesanta lasāmviela dažādām gaumēm, izdota ASV un tulkota daudzās valodās.

Vēl viena jauna, glīta latviete Smuidra, kuru es vienu vai divas

reizes mūžā biju redzējusi epizodiski Platonovu dztīvoklī, nekautrēdamās safantazēja pret mani apsūdzības liecību uz vairākām lapām. Tur nu bija šauts pāri visām iespējamām noziedzības formām, tā, lai man vismaz piecpadsmit gadi būtu garantēti, ja ne vairāk... Un šeit jāatzīst ārkārtējs gadījums čekas vēsturē! Smuidrai nebijis iespējams noticēt, visa lielā centība pa tukšo. Nabadzīte velti pūlējusies.

CENTRĀLCIETUMĀ

Jau kādus divus mēnešus nebiju ne īsti slima, ne vesela, bet sāpes kuņģa rajonā mani mocīja katru dienu, tādēļ, tikko lieta bija galīgi nobeigta, pēc septiņiem gariem mēnešiem mani aizveda uz centrālcietumu un tur pēc dažām nedēļām ievietoja 4. korpusā, slimnīcā.

Rentgens uzrādīja divus kuņģa jēlumus, vienu lielu, otru mazāku. Mani ievietoja telpā ar divām gultām. Otru gultu aizņēma sieviete ar skaistu uzvārdu - Laimiņa. Izņemot uzvārdu, nekā cita skaista viņai nebija. Jau pirmajā dienā noskaidroju, ka Maiga Laimiņa atrodas apcietinājumā jau divus gadus un četrus mēnešus, notiesāta par krāpšanu, bijusi sieviešu labošanas darbu nometnē, tad saslimusi un atvesta uz slimnīcu. Labi zinot cietuma noteikumus - notiesātos ar netiesātiem kopā nedrīkst turēt - tūliņ sapratu, ar ko man tagad būs darīšana. Ziņotājas cietuma žargonā sauca par "vistām perētājām".

Manas aizdomas jau otrā dienā apstiprinājās, viss pēc scenārija. Jau kopš pirmajām pratināšanas reizēm, kad izmeklētājs tik ļoti centās uzzināt par maniem draugiem un paziņām, es zināju, ko atbildēt un kā atbildēt, lai nevienam nekādā veidā nekaitētu. Tagad to, ko nepanāca rūdīts izmeklētājs, uzticēja izvilkt no manis prastam, neizglītotam sievišķim. Smieklīgi!

Bet viņa centās ļoti. Vienas dienas laikā viņa noskaitīja vairākus manus draugus, jautādama, vai es nepazīstot to un to. Kāda "sagadīšanās", ka mums ar Laimiņu tik daudz kopīgu paziņu!

Te nu es veikli notēloju stulbu zosi, it kā es nezinātu, kas viņai manu draugu vārdus un adreses devis. Vispār jābrīnās, ar cik primitīviem paņēmieniem čeka strādāja vēl sešdesmit otrajā gadā. Savā ziņā tā bija tāda interesanta rotaļa laika īsināšanai. Katru reizi, kad Laimiņa atgriezās kamerā no "ārsta" kabineta viņa pēkšņi "atcerējās" kādu citu vārdu un uzvārdu tiem, kurus es vairāk vai mazāk pazinu. Es labprāt būtu gribējusi šo brīnumārstu redzēt, kurš tā prot atsvaidzināt atmiņu. Vienreiz Laimiņa notēloja tik slimu un vārgu būtni, ka nupat dzisīs ārā, sacīdama, ka es viņai gan varot visu uzticēt, jo viņa drīz, pavisam drīz nomiršot un visus manus noslēpumus kapā līdzi paņemšot.

Pēc pāris dienām viņa no "ārsta" kabineta atgriezās ar "pienesumu", kuru viņas vīrs pēkšņi atcerējies viņai atnest. "Pienesumā" bija tikai cietuma veikalā pirktās preces, neviena sīpoliņa, neviena ķiplociņa vai speķa šķēlītes, ko piederīgie mēdz atnest, lai uzlabotu cietuma ēdienam garšu.

Vēl ārstējos slimnīcā, kad mani sāka vadāt uz Augstāko tiesu un atpakaļ. Un reiz manā gultā, kamēr biju prom, ievietoja potenciālu

mirēju pēc smagas operācijas. Kad vakarā ierados, sieva bija vēl mazdrusciņ dzīva. Es sargam jautāju: "Sakiet, lūdzu, kur es šonakt gulēšu, mana gulta aizņemta."

Man atbildēja, lai es neraizējoties, gulta būšot. Tā arī notika. Sieva manā acu priekšā izdzisa, atnāca sanitāres, aiznesa. Mana gulta brīva. Prasīju, lai vismaz iedod citus palagus, ko pārmainīt. Kas tad šiem esat vainas? Aizcirta durvis. Saldu dusu... Kādu brīdi neziņā sēdēju uz grīdas. Atskanēja brīdinājums: uz grīdas nesēdēt, jāiet gulēt gultā vai man tas patīk vai nepatīk.

Pie Augstākās tiesas bieži redzēju vairākus draugus, gan no rīta, gan pēcpusdienā. Reiz kāds paziņa man meta ziedus. Žēl, ziedi nokrita uz pelēkā asfalta, mani nesasnieguši. Dažreiz dzirdēju saucienus: "Helēn, turies, mēs par tevi domājam." Bet astotajā martā kāds kareivis, kurš mani apsargāja, pa kluso man iedeva paša rakstītu sieviešu dienas apsveikuma kartīti. Savādi, bet tādi sīkumi, uzmanības, simpātiju parādīšana liek pasmaidīt jebkurā situācijā.

Daudzreiz, cietuma sienās raugoties, pārdomāju savu likteni, un katru reizi nācu pie slēdziena, ka nekā traģiska vēl nav salīdzinājumā ar to, ko citi tautieši piedzīvoja 1941. gadā. Kādā cita reizē atcerējos Marijas Stjuartes likteni un varēju sevi mierināt, jo zināju, ka man galva tomēr nebūs jāliek uz bluķa...

Bet kurš gan grib saņemt desmit gadus, zinot, kādos apstākļos padomju cietumniekam jādzīvo? Tādēļ pieliku visas pūles un pati sevi aizstāvēju, kā mācēdama, jo valsts aizstāvis, kuru man uzspieda, mani nevēlējās aizstāvēt.

Katru nakti pārdomāju, ko un kā labāk tiesā teikt.

Zināju, ka nav labi mirušos asinsradus traucēt, bet nepārvarama vēlēšanā iepriekš uzzināt, cik man piespriedis, pamudināja mani uz tādu grēka darbu: izsaukt vecmāmiņas garu. Vakarā, izdarījusi visu, kā vajag, nolikos gulēt un, no rīta pamodusies, zināju, ka man piespriedīs četrus gadus. Vecmāmiņa manu lūgumu uzklausīja un naktī man parādījās sapnī. Viņa no pīta skalu groza izņēma un man iedeva rokā četras šķēles melnas rudzu maizes...

Es ticēju viņai un savā ticībā nepievīlos: piesprieda tieši četrus gadus, pamatojoties uz pantu "par pretpadomju aģitāciju un propagandu". Spiegošanu neizdevās pierādīt, un to pantu izsvītroja.

Līdz ar sprieduma pasludināšanu mani pārņēma sajūta, ka viens dzīves posms nu ir beidzies. Jāgatavojas nākamajam.